fondată în 1956
bpt
serie nouă

erico verissimo

un anume căpitan rodrigo

(timpul și vîntul, II)

bibliotecă bpt pentru toți

erico verissimo

un anume căpitan rodrigo

(Timpul și vîntul, II)

ROMAN

TRADUCERE ȘI NOTE DE MICAELA GHIȚESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1993
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Pentru această versiune, toate drepturile rezervate Editurii Minerva (B.P.T)

Prima parte, *Continentul*, a trilogiei lui Erico Verissimo, *Timpul și vîntul*, apare în „Biblioteca pentru toți" în patru volume :

I. *Ana Terra* (cuprinzînd capitolele : *Conacul — I ; Izvoarele ; Conacul — II ; Ana Terra)* ;
II. *Un anume căpitan Rodrigo (Conacul — III ; Un anume căpitan Rodrigo ; Conacul — IV)* ;
III. *Frumoasa Luzia — Teiniaguá (Teiniaguá ; Conacul — V)* ;
IV. *Războiul (Războiul ; Conacul — VI ; Ismália Caré : Conacul — VII).*

CONACUL — III

25 iunie 1895 : După-amiază

Puţin după miezul nopţii, Licurgo urcă la mansardă şi de acolo urmăreşte piaţa, unde nu se vede nici ţipenie. Omul care stă de planton i se plînge :

— De peste cincisprezece ore n-am tras nici un foc.

Licurgo tace. Ochii lui sunt aţintiţi asupra faţadei Intendenţei. Acolo, în clădirea aceea, se află Alvarino Amaral, şi asupra lui îşi concentrează Licurgo tot focul urei, ca şi cum el ar fi vinovat de cele întîmplate : de revoluţie, de moartea fetiţei, de nenorocirea care se abătuse peste casa lui...

— Ce s-o fi petrecut ? întreabă el, mai mult pe sine însuşi decît pe camaradul său.

— Sigur că *maragatos* au părăsit oraşul.

Licurgo clatină din cap.

— Dacă-l părăseau, ar fi venit careva să mă anunţe.

Geamurile caselor din piaţă sclipesc în soare. S-a aşternut bruma pe faţa morţilor, acolo în stradă, şi Licurgo se uită la ei cu silă.

— Dacă am putea trimite pe cineva să îngroape hoiturile..., murmură.

Trăgătorul cască.

— Atunci cînd bate vîntul, e o putoare de nesuportat, spune el, scuipînd.

— O mai fi cineva în turla bisericii ?

Celălalt îndreaptă spre clopotniță o privire stinsă, îngreuiată de somn.

— Cred că nu.

— Curios...

— S-ar zice că nemernicii de *maragatos* se pregătesc să părăsească orașul.

— De ce ?

— Când s-a crăpat de ziuă, a sosit un om călare. L-am văzut intrînd pe strada Comerțului. Era să trag, dar mi-am zis că risipesc gloanțele degeaba. Mai era încă destul de întuneric și banditul se afla foarte departe. Deodată a pierit. Sigur că a intrat în Intendență pe la spate. După asta am observat ceva mișcare, un du-te vino...

— Am să trimit un om după apă la fîntînă. Fii cu ochii la turlă și, dacă zărești vreo mișcare, trage.

Mai mătură odată piața cu privirea. Își amintește de alte vremuri, cînd pe acolo domnea pacea și lumea era veselă. Se gîndește la ultima sărbătoare a Sfîntului Spirit, la chioșcul unde cînta o orchestră, la serpentinele de hîrtie colorată, la chermesă, la focurile de artificii, la jocuri... Sfinte Dumnezeule, cît timp a trecut de atunci !

— La patru trimit un om să te schimbe, spune Licurgo.

Și coboară. Coboară cu senzația că locuința lui nu mai e aceeași de acum cîteva ore. Înainte se aflau acolo nouăsprezece persoane : treisprezece bărbați, patru femei și doi copii. Acum sunt douăzeci, dar a douăzecea e moartă. „O cheamă Aurora. E o fată frumoasă. S-a născut într-o noapte de iarnă, cînd casa părinților ei era încercuită de *maragatos*.“

Nimeni nu va mai rosti aceste cuvinte în viitor, fiindcă Aurora s-a născut moartă.

Licurgo coboară la bucătărie și îl trimite pe Gervásio — un metis bondoc cu ochi de culoare deschisă — ca să aducă apă de la fîntînă.

Pe urmă intră în salon. Pe măsuța rotundă este depus trupul nou-născutei, într-o lădiță de marmeladă acoperită cu un ștergar. Lîngă lădiță pîlpîie flăcăruia ultimului muc de lumînare care se mai găsește în casă. Într-un colț al încăperii, așezat pe un scaun, Florêncio Terra stă cufundat într-o tăcere resemnată. Oglinda cea mare cu ramă aurită îi reflectă figura tristă : un bătrîn cu fața oacheșă, prelungă și descărnată, cu o barbă căruntă acoperindu-i obrajii și bărbia, cu mustața cu vîrfurile îngălbenite, căzute pe la colțurile gurii. Lîngă el, Maria Valéria stă de vorbă cu mulatra Laurinda, care tocmai a coborît de sus.

— S-a trezit Alice ? întreabă prima.

— Nu, domnișoară.

— Dar *dona* Bibiana ?

— Da.

— Unde-s copiii ?

— În camera din față, se joacă.

Licurgo se apropie de cumnată-sa.

— Cînd o să mănînce oamenii ? întreabă.

— Chiar și acum. Se întoarce spre Laurinda : Dă-le de mîncare bărbaților.

Laurinda își ațintește asupra ei niște ochi surprinși :

— Ce mîncare ?

— Resturile de pastramă și făină.

Se aude vocea obosită a lui Florêncio :

— Eu nu vreau nimic, Laurinda.

Licurgo își dă seama că cele trei perechi de ochi îl fixează. Se simte obligat să spună ceva :

— Cred că azi e ultima zi de asediu. Santinela de la mansardă mi-a spus că a văzut niște mișcări ciudate la Intendență. Se pare că nu mai e nimeni în turlă. Nu se observă nimeni nici în piață. Cred că nemernicii de *maragatos* sunt lichidați.

Ceilalți continuă să tacă. Licurgo nu îndrăznește să se uite drept în ochii cumnatei sale. Se prăvălește pe un scaun și rămîne cu privirea ațintită asupra măsuței. Fiica sa moartă, într-o ladă de marmeladă ! Ar fi putut să aibă un sicriaș alb, cu ornamentații aurii. Dar au pus-o în lădița aceea, ca pe o fată de oameni săraci. Moartă, rece, o bucată de carne neînsuflețită. Și stomacul i se contractă de greață cînd se gîndește, prin asociație de idei, la carnea unui vițel scos din burta unei vaci moarte. Dacă ar putea măcar să fumeze ! Buzele îi ard. Lipsa de țigară îi dă senzația că i-ar fi crescut limba, i s-ar fi umflat.

Maria Valéria se apropie de el și spune :

— Trebuie să îngropăm copilul, Curgo.

El ridică ochii.

— Să-l îngropăm ? Unde ? întreabă, cu glasul parcă acoperit de o ceață.

— În pivniță.

— În pivniță ?

— Numai pînă la sfîrșitul asediului. Pe urmă o ducem la cimitir.

Licurgo lăsă din nou capul în jos.

— Bine. Cînd ?

— S-ar mai putea aștepta cîteva ore. Dar cred că nu folosește la nimic. Mai bine s-o îngropăm acum.

Florêncio scoate un suspin.

— Mă duc la Alice, spune el, ridicîndu-se și pornind spre scară.

Licurgo uită de prezența Mariei Valéria și, înclinîndu-și bustul înainte, cu coatele sprijinite pe coapse, își ascunde fața în mîini. Îi vine în minte chipul Ismáliei. Ce i s-o fi întîmplat? Se gîndește și la ferma ei... La ora asta blestemații de federaliști cu siguranță că au năpădit cîmpurile din Angico, au desfăcut țarcul de sîrmă, au adunat vitele, le-au tăiat, au jefuit casa și — mizerabilii ! — pesemne că s-au servit după bunul lor plac de trupul fetei.

Vocea Mariei Valéria :

— Trebuie să dormi.

Licurgo înalță capul, aproape tresărind.

— Să dorm ? repetă, ca și cum nu ar cunoaște cuvîntul.

— Du-te sus și culcă-te.

Curgo rămîne mai departe așezat, acum cu bustul drept, aproape agresiv.

— Nu folosește la nimic să te chinuiești așa, insistă cumnata.

— Și tu ai nevoie să dormi.

— Am tras un pui de somn adineauri, în camera Alicei. Fă la fel.

— Dar nu mi-e somn.

— Imposibil. De două nopți n-ai închis ochii.

— Eu știu mai bine de ce am nevoie.

Licurgo detestă să fie tratat cu aere materne. Maria Valéria îl privește o clipă și apoi reia :

— Dacă stai treaz, situația tot nu se îmbunătățește în nici un fel. Copilul s-a născut mort. Alice are febră. Proviziile s-au terminat. Tinoco e în comă.

Auzind numele lui Tinoco, Licurgo se încruntă. În ultimele ore îl uitase cu desăvîrșire. Dar într-o secundă Tinoco îi piere din nou din conștiință, fiindcă e cuprins de un sentiment de revoltă în fața

nenorocirilor pe care cumnata sa i le-a înșirat, cu aerul că îl consideră pe el vinovat de toate. I se urcă parcă o fierbinţeală în piept și abia își reţine un cuvînt de ocară : Căţea ! Își întoarce ochii de la faţa femeii aceleia, ale cărei trăsături le-a detestat dintotdeauna, iar acum începe de-a dreptul să le urască.

— Fiindcă a venit vorba de asta, spune ea, trebuie să facem ceva pentru bietul om.

— Ce vreţi să fac eu ?

— Ţi-am mai spus de o mie de ori. Scoate un steag alb pe faţada casei, cere o încetare temporară a ostilităţilor, spune că o faci ca să salvezi viaţa unui creştin. Nu. A doi creştini. Cheamă-l pe doctorul Winter. El poate să aducă doctorii pentru Alice şi instrumente ca să-i taie piciorul lui Tinoco.

— Şi eu ţi-am mai spus că nu cer nici o favoare de la nemernicii de *maragatos*.

— Va să zică, preferi să-l laşi pe nenorocit să putrezească încetul cu încetul acolo, în cămară ?

— Nu prefer nimic. La război ca la război.

Curgo a ridicat glasul, dar nu se simte foarte sigur de ce spune. Şi se înfurie şi mai tare cînd vede că Maria Valéria îi remarcă şovăielile, frămîntările de conştiinţă.

— Tinoco e pierdut, adaugă, fără multă convingere. Nu foloseşte la nimic, chiar dacă i se taie piciorul.

— Cine ţi-a zis ? De două zile nici măcar n-ai intrat în cămară.

— Am avut lucruri mai importante de făcut.

— Ascultă ce-ţi spun. Încă mai e timp să-l salvăm pe Tinoco.

— Mii de oameni au murit în revoluţia asta din cauza ideilor lor. Viaţa unei persoane nu e chiar

atît de importantă. Sunt pe lume lucruri mai serioase.

— Orgoliul dumitale, de pildă.

Licurgo Cambará ridică ochii la cumnată-sa: maxilarul inferior i se mişcă sub pielea pîrlită de soare, acoperită de o barbă neagră.

— Bine. Orgoliul meu. Răspund de actele mele. Dacă, după ce se vor fi terminat toate astea, am să fiu chemat în faţa unui tribunal, o să mă duc cu conştiinţa împăcată.

— Mă îndoiesc.

— Niciodată n-am fugit de răspundere, spune el, ridicînd vocea şi vorbind cu un ton gutural, ca şi cum s-ar fi înăbuşit.

— Ţipă numai cel care ştie că n-are dreptate.

— Dar nu ţip deloc. Pot să vorbesc cum vreau, fiindcă sunt în casa mea.

— Asta o ştie toată lumea.

— Mai bine ai tăcea. Ca şef politic am îndatoriri pe care o femeie nu le poate înţelege.

Maria Valéria e palidă şi buzele îi tremură puţin cînd spune:

— La politică nu mă pricep şi nici nu vreau să mă pricep. Ştiu doar că sora mea e bolnavă şi are nevoie de un doctor şi de medicamente. Doar asta ştiu.

— Dar Alice nu e în pericol de moarte.

— Are febră mare şi nu se ştie ce se poate întîmpla.

Cu un gest de nerăbdare, Curgo se scoală, face cîţiva paşi prin încăpere, se opreşte lîngă măsuţă, priveşte o clipă lădiţa în care se află trupul fiicei sale şi pe urmă, calmat, aproape împăciuitor, spune:

— Sunt absolut sigur că mîine, cel mai tîrziu, sosesc republicanii și orașul o să fie eliberat de *maragatos*.

Maria Valéria își ațintește asupra lui Curgo ochii ei mari, aproape ieșiți din orbite.

— Atunci putem face trei înmormîntări în același timp, spune ea. A copilului, a lui Tinoco și a Aliciei.

Curgo se repede la cumnată-sa, de parcă ar vrea să o pălmuiască :

— Tacă-ți gura, ticăloa...

Se aude o împușcătură. Alta. Și alta. Și schimbul de focuri se pornește, des. Apărătorii Conacului dau fuga la ferestre și încep să tragă. Licurgo aleargă în bucătărie. Deschide ușa și îl vede pe Gervásio care urcă scara, complet încovoiat de mijloc, cu o mînă la piept și cu cealaltă ținînd căldarea. Coboară să-l ajute, îi ia găleata cu una din mîini, cu cealaltă îl prinde pe Gervásio de talie și îl tîrăște în casă.

— M-a văzut santinela din turlă și a tras, spune metisul, gîfîind.

Îl culcă pe jos, în bucătărie.

— Unde te-a atins ?

Peonul rînjește cu toți dinții.

— Nicăieri. Se pare că glontele a trecut pe lîngă mine.

Licurgo îi desface cămașa.

— Ticălosul de *maragato* ți-a smuls o bucată bună din piept, spune el. Ai avut noroc, Gervásio. Puțin a lipsit să nu te nimerească în inimă.

Metisul continuă să zîmbească.

— Șefule, fă niște frigărui din bucata asta de carne.

Unul dintre camarazi îngenunchează lîngă el, îi spală rana și pe urmă o unge cu o pană de găină îmbibată în creolină.

— Doare, Gervásio ?

— Mai deloc.

Rănitul se scoală în șezut, privește în jur și spune :

— Mi-aș da jumătate din viață pentru o țigărușă de paie !

Pe urmă, uitîndu-se la găleată, adaugă :

— Dar apa tot am adus-o. N-am pierdut nici o picătură...

Unul dintre oameni ia căldarea și spune :

— Asta așa e. Dar cine o să bea din ea ?

Ceilalți se uită și ei : apa e roșie de sînge.

Salonul este pustiu. Toríbio și Rodrigo intră tiptil, desculți și cu papucii în mîini, se apropie de masă și se opresc lîngă ea, cu respirația întretăiată, ca și cum ar face un lucru nepermis. Vorbesc în șoaptă :

— E în lădiță ? întreabă Rodrigo.

— Da, răspunde Toríbio. Micuță, nu-i așa ?

— Da.

— Cum o fi la față ?

— Nu știu.

— Ridicăm pînza ca să vedem ?

— Nu.

— De ce ?

— Mi-e frică.

O pauză. Cei doi copii rămîn cu ochii ațintiți asupra ștergarului care acoperă lădița.

— Nostim..., spune Rodrigo, răsucindu-și capul și zîmbind.

— Ce e nostim ?

— Că-i sora noastră...

— Chiar așa...
— Și s-a născut moartă.
— Da...
— Degeaba totul. Toată durerea, toate țipetele mămichii...
— Degeaba.
— Și acum ?
Bio ridică din umeri.
— Acum o s-o îngroape.
— Unde ?
— În pivniță.
— De unde știi ?
— Mi-a spus mătușa Maria Valéria.
— Și pe urmă ?
— Pe urmă... nimic.
— Ce se întîmplă cu cineva după ce-l îngroapă ?
— Putrezește, îl mănîncă viermii.
— Care viermi ?
— Păi... viermii.
Rodrigo clătină din cap.
— Nu înțeleg.
— Ce nu-nțelegi ?
Rodrigo face un gest vag :
— Totul...
Toribio ridică mîna și începe să tragă ștergarul.
— Nu ! protestează celălalt.
— Vreau doar să-i văd fețișoara.
Rodrigo se dă înapoi cu un pas, închide ochii.
— Uită-te puțin, Rodrigo. Uită-te.
Tot cu ochii închiși, celălalt continuă să clatine din cap, în semn că nu.
— Uită-te, prostălăule.
Rodrigo deschide ochii. În lădița de marmeladă, obiectul acela înfășurat în cîrpe pare o păpușică din carne și oase. Rodrigo se apropie mai mult.
— E frumușică..., spune.

Amîndoi și-au lipit aproape ochii de fața moartei.

— Are nas, are ochi, are tot, murmură Toríbio.

— Doar că nu respiră.

— E moartă.

— De ce are culoarea asta ?

— Așa sunt morții.

— Da ?

— Da.

— Cum o cheamă ?

— N-are nume.

— De ce ?

— Pentru că n-a fost nevoie.

— Atunci, cum o să-i spunem noi ?

— N-o să-i spunem în nici un fel.

— Eu știu un nume.

— Care.

— Înmormîntica.

— Prostule !

Se mai uită odată la sora lor. Pe urmă Toríbio, cu gesturi blînde, acoperă din nou lădița cu ștergarul.

— Ne jucăm ? îl invită pe celălalt.

— De-a ce ?

— De-a revoluția. Eu sunt republican și tu *maragato*.

— Nu. Eu sunt republican și tu *maragato*.

— Așa nu vreau. Atunci ne jucăm mai bine de-a războiul din carte.

— Chiar așa ! Eu sunt francez și tu prusian.

— S-a făcut !

Se întorc și pleacă. Lîngă ușă se mai uită odată înapoi, la lădiță. Toribio închide un ochi, duce la față o carabină imaginară, ochește spre sora lui, apasă pe trăgaci și pe urmă face — poc !

Curînd după ora trei, Licurgo pune mîna pe lopată, ia în brațe lada cu cadavrul fiicei sale și coboară cu ea în subsol, prin chepengul din sufragerie. Vîrît acum pe jumătate sub dușumea, se uită la socrul lui, la cumnată și la ceilalți bărbați care, într-o tăcere plină de respect, se pregătesc să-l însoțească :

— Nu-i nevoie să coboare nimeni cu mine. Pot să fac totul singur.

Maria Valéria rămîne în așteptare în salon, așezată lîngă tatăl ei. Iar Laurinda, cu o expresie de tristețe somnolentă în ochii ei negri, se tînguiește :

— Micuța nevinovată o să fie îngropată nebotezată.

— Copilul ăsta n-a păcătuit, Laurinda, observă Maria Valéria pe un ton dojenitor.

— Dar a plătit pentru păcatele părinților, fata mea, spune bătrînul Terra.

— Nu cred în astfel de lucruri.

— Trebuie să crezi. Cînd ai să ajungi la vîrsta mea, ai să-ți schimbi părerea.

— Povestea asta cu păcatele e o prostie.

— Nu vorbi așa.

Laurinda întreabă :

— Dacă nu credeți, de ce vă mai rugați în oratoriu ?

— Fiindcă cred că există un Dumnezeu. Un Dumnezeu care uneori nici măcar nu e bun. Dar există, el conduce lumea, ca un șef, ca un...

Ca Licurgo, își spune, încheindu-și fraza în gînd. Un Dumnezeu despot, orgolios, absurd, pe care uneori îl urîm, alteori îl iubim, dar ale cărui porunci sfîrșim întotdeauna prin a le asculta, spre bine sau spre rău.

Laurinda se îndreaptă către bucătărie ca să prepare mîncarea *donei* Bibiana și a copiilor : un terci

din pesmeţi vechi înmuiaţi în apă caldă cu puţină făină de manioc şi suc de portocală.

Florêncio Terra îşi scoate cuţitul din teacă şi începe să-şi cureţe unghiile cufundat în tăcere, Maria Valéria închide ochii o clipă şi îşi sprijină capul de spătarul scaunului. Încearcă să-şi imagineze ce se petrece acolo, jos. Acum Licurgo sapă în pămîntul jilav din pivniţă o mică groapă, în timp ce guzganii aleargă prin colţurile întunecate. Lîngă Licurgo, lădiţa. Marmeladă albă. Copilul avea chiar culoarea marmeladei albe. Şi Maria Valéria se gîndeşte la zilele cînd stătea lîngă vatră, cu mînecile suflecate, amestecînd cu o lingură de lemn în cazanul în care fierbea marmelada albă. Niciodată nu va mai putea face sau mînca marmeladă fără să se gîndească la copilul mort.

Vocea tatălui străbate tristele ei reverii. Aude sunetul cuvintelor, dar nu le percepe sensul.

— Ce-ai spus ? întreabă, deschizînd ochii.

— Ce culoare aveau ochii ei ?

— Negri... cred.

— Cum voiau să-i spună ?

— Nu ştiu, tăicuţule. La ce ne foloseşte să ne gîndim acum la aşa ceva ?

— Ascultă, fata mea, voiam doar să ştiu. E vreun rău în asta ?

Zgomot în sufragerie : chepengul se închide cu un pocnet. Bătrînul Terra se înfioară. Maria Valéria se scoală şi se duce în camera de alături.

Licurgo e în mijlocul încăperii, cu părul vîlvoi, cu faţa lucind de sudoare.

— Am îngropat-o, spune, sec.

Aruncă lopata la pămînt şi, cu paşi obosiţi, se îndreaptă spre scară.

Alice se ridică în şezut : are obrajii în flăcări, buzele crăpate, iar în ochi o lucire atît de ciudată, încît lui Licurgo i se pare o fiinţă complet necunoscută.

— Unde-i fetiţa mea ? întreabă, exaltată.

Licurgo şovăie o clipă, dar Maria Valéria, care tocmai a intrat, răspunde :

— Linişteşte-te, fată. Lasă copilul să doarmă. Ţi-l aduc mai tîrziu.

— Unde aţi dus-o pe fetiţa mea ? întreabă din nou Alice, aproape ţipînd, mişcînd capul dintr-o parte într-alta, parcă într-o căutare disperată.

— Doarme la mine în cameră..., minte Maria Valéria.

— Doarme ? Asta-i o minciună. S-a născut moartă. Ştiu... Ştiam că e moartă. De cîteva zile nu mai mişca.

În picioare lîngă pat, Licurgo stă împietrit, parcă ţintuit în pămînt. Vocea Alicei îi face rău. Îi e atît de neplăcut să vadă femeia astfel despletită ţipînd, că-şi ia ochii de la ea. Detestă scenele, întotdeauna a găsit insuportabile persoanele teatrale. Dar înţelege şi că Alice — de obicei atît de liniştită şi aşezată — e bolnavă, cu febră, şi pesemne nu ştie ce face şi nici ce spune. Însă toate astea seamănă atît de mult cu scene pe care le-a întîlnit la teatru sau în descrierile din foiletoane de ziar, că nu-şi poate stăpîni senzaţia de indispoziţie care îi cuprinde corpul cu o căldură furnicătoare.

— Unde mi-aţi dus fetiţa ? strigă Alice. De ce n-aţi aşteptat să mă trezesc, ca s-o luaţi pe urmă de aici ?

Maria Valéria se apropie de pat, o cuprinde pe sora ei pe după umeri şi o sileşte să se culce.

— Haide, Alice. Nu trebuie să te agiţi atîta. Stai liniştită.

Acum, culcată, cu brațele sub cuverturi, Alice începe din nou să întoarcă pe pernă capul, dintr-o parte într-alta.

— De ce ai lăsat să fie luată de aici fetița noastră, Licurgo ? murmură ea. De ce ?

Licurgo se stăpînește cu greu ca să spună :

— Așa trebuia, Alice.

— De ce ? insistă ea. Nu puteați să mai așteptați puțin, doar un pic ?

Deodată capul rămîne nemișcat, pleoapele se închid, fața se schimonosește, iar lacrimile îi țîșnesc din ochi și i se preling pe obraji.

— Aduceți-mi fetița..., se roagă ea cu glas de copil. Știu că e moartă. Dar aduceți-mi-o chiar și așa. Vreau s-o ating puțin.

Licurgo și cumnata se uită unul la altul. Trecîndu-și ușurel mîna peste părul surorii sale, Maria Valéria șoptește :

— Nu folosește la nimic să vezi copilul acum, Alice. Asta poate să te agite și mai mult.

Alice deschide ochii :

— Atunci înseamnă că s-a născut schiloadă ! Asta e. Nu vreți să-mi văd fetița pentru că s-a născut schiloadă !

Maria Valéria își stăpînește oftînd nerăbdarea.

— Nici vorbă de așa ceva. Nu-ți aducem copila... fiindcă este deja îngropată.

Un timp Alice nu spune nici un cuvînt, plînge încetișor, mușcîndu-și buzele, cu ochii în tavan.

— Îngropată... Ați dus-o la cimitir ?

Cîteva secunde e tăcere. Pe urmă, Licurgo spune cu glas aspru :

— Am îngropat-o în pivniță.

— În pivniță ? bîiguie Alice.

— N-aveam de ales.

— În pivniță... Alice repetă cuvintul de cîteva ori și pe urmă, cu vocea disperată, întreabă : N-o s-o lovească nici un glonte în trupușor, Licurgo ?

— Nu, Alice, nu-i nici un pericol.

— În pivniță... Singură, pe frigul ăsta, în pivniță... Și fără nume... fără nici un nume... fără nimic.

Licurgo privește fix flacăra tristă a candelei.

În odaia ei, *dona* Bibiana isprăvește de mîncat terciul adus de Laurinda.

— Va să zică, s-a născut moartă ? întreabă bătrîna. A avut noroc...

— Nu spuneți asta, stăpînă.

— Păi, de ce să nu spun ?

— Sărăcuța...

— A murit la timp. N-o să trebuiască să muncească, să sufere, să se mărite, să crească copii, și să stea să-și aștepte fiii cînd pleacă la război. Mai întîi au nevoie de noi, sug la pieptul nostru, ne fac pipi în poală. Pe urmă cresc, se căsătoresc și ne tratează ca pe un hîrb.

— Mai mîncați puțin.

— Era drăguță ?

— Fetița ? O frumusețe.

— Semăna cu cineva din familie ?

— Puțin cu tatăl ei.

— Sîngele Cambará nu se dezminte... Și bătrîna zîmbește.

Laurinda îi ia farfuria din mîini. *Dona* Bibiana își încrucișează brațele peste șal și începe să se legene în balansoar.

— Căpitanului Rodrigo i-ar fi făcut plăcere să-și vadă strănepoata.

UN ANUME CĂPITAN RODRIGO

I

Toată lumea găsise ciudat felul cum căpitanul Rodrigo Cambará își făcuse intrarea în viața din Santa Fé. Într-o bună zi a apărut călare, venind nu se știe de unde, cu pălăria legată sub bărbie și împinsă pe ceafă, cu capul său frumos și viril înălțat trufaș și cu privirea aceea a lui de erete, care îi enerva și totodată îi fascina pe oameni. Trebuie să fi fost cam pe la mijlocul anilor treizeci, călărea pe un cal murg, purta pantaloni bufanți de culoare deschisă, cizme cu pinteni mari de argint, iar bustul lui musculos era strîns într-o tunică militară albastră, cu guler roșu și nasturi de metal. Avea o chitară în bandulieră ; sabia sa, atașată de hățuri, scînteia în soarele acelei după-amiezi de octombrie 1828, iar basmaua stacojie de la gît îi flutura ca un steag. A descălecat în fața hanului lui Nicolau, și-a legat murgul de trunchiul unui arbore de scorțișoară, a intrat tîrșîindu-și pintenii, plesnindu-se cu biciul peste coapsa dreaptă, și a început imediat să strige, ca și cînd s-ar fi cunoscut cu toți de cînd lumea :

— Bună, și mă prezint ! În cei mici dau cu sabia, în cei mari cu barda !

Se aflau înăuntru vreo doi, trei bărbați, care l-au privit pieziș fără să scoată un cuvînt. Dar dintr-un colț al încăperii s-a ridicat un tînăr brunet care, cu cuțitul în mînă, l-a înfruntat pe Rodrigo exclamînd :

— Dă !

Ceilalți s-au îndepărtat ca să lase arena liberă, dar Nicolau, din spatele tejghelei, a început să țipe :

— Nu aici înăuntru ! Afară ! Afară !

Rodrigo însă zîmbea, nemișcat, cu picioarele desfăcute, cu biciul atîrnat de încheietură, cu mîinile în centiron, uitîndu-se la celălalt cu un aer sfidător și în același timp cu simpatie.

— Te-a deranjat ceva, amice ? a întrebat, jovial, cercetîndu-l pe tînăr de sus în jos.

— Nu mă dau în vînt după încăierări, dar nici să înghit obrăznicii n-am obiceiul.

— Măi, măi, bun băiat !

Ochii lui Rodrigo aveau o expresie comică.

— O scoți sau nu ? a întrebat cineva de afară, văzînd că Rodrigo nu-și trage arma din teacă. Nouvenitul a întors capul și a răspuns calm :

— N-o scot. M-am săturat să mă tot bat. Nu mai vreau să pun mîna pe o armă cel puțin o lună de zile. S-a întors spre brunet și, cu un ton serios și împăciuitor, a spus : Pune-ți și tu cuțitul la loc, amice.

Între timp, celălalt stătea tot încruntat și cu cuțitul în mînă. Era un tînăr cu înfățișare de indian, cu sprîncene negre și groase și pomeții obrajilor proeminenți.

— Liniștește-te, omule, a insistat Rodrigo. Un bărbat nu se ia la încăierare pe degeaba. N-am vrut să jignesc pe nimeni. M-am trezit și eu vorbind...

După o oarecare ezitare, celălalt și-a vîrît arma la loc, destul de descumpănit, însă Rodrigo i-a întins mîna, spunînd :

— Batem laba ?

Metisul a șovăit o clipă, dar, pînă la urmă, la fel de serios, a strîns mîna oferită de Rodrigo.

— Acum, să-i tragem o dușcă, l-a poftit acesta din urmă.

— Dar eu plătesc, a zis celălalt.

Avea buzele groase, de un cenușiu roșcat și uscat.

— Eu te-am invitat.

— Dar eu plătesc, a repetat metisul.

— Bine. N-o să ne certăm pentru atîta lucru.

S-au apropiat de tejghea.

— Două rachiașe ! a comandat Rodrigo.

Nicolau se uita la cei doi cu un zîmbet știrb pe fața lui de lună plină, pe care se ițea o barbă cu fir gros și rar.

— E din ăl bun, a spus el, destupînd o sticlă cu rachiu de trestie și umplînd două păhărele.

S-a lăsat o tăcere, în care timp amîndoi au băut : tînărul cu înghițituri mici, iar Rodrigo dintr-o singură sorbitură, cu mult zgomot și plescăind din buze la sfîrșit.

A pus din nou paharul pe tejghea, s-a întors spre bărbatul brunet și a spus :

— Mă numesc Rodrigo Cambará. Dar tu ?

— Juvenal Terra.

— Locuiești aici în sat ?

— Da.

— Crescător de vite ?

Celălalt a clătinat din cap în semn că nu.

— Fac cărăușie de aici la Rio Pardo și de acolo încoace.

— Mai iei unul ?

— Nu. Nu prea-mi place să beau.

Rodrigo și-a umplut din nou paharul, spunînd :

— Cu mine, amice, e taman pe dos. N-am jumătăți de măsură. Ori opt, ori optzeci.

— Mare-i grădina lui Dumnezeu, s-a mărginit să spună Juvenal.

Rodrigo s-a uitat la hangiu.

— Dar tu, cum te numești ?

— Nicolau.

— S-o fi găsind ceva de mîncare pe aici ?

Nicolau s-a scărpinat în cap.

— Pot să pun să-ți frigă niște cîrnăciori.

— Păi atunci, pune. Mă înnebunesc după cîrnăciori !

Căpitanul a dat de dușcă al treilea pahar cu rachiu. Juvenal, care îl cerceta cu ochii lui nemișcați și inexpresivi, a scos o bucată de frunză de tutun și un briceag și s-a apucat să-și facă o țigară.

— Să știi că-mi place aici, a spus Rodrigo. Cînd am intrat în Santa Fé, mi-am zis : Căpitane, s-ar putea să petreci aici o noapte, dar s-ar putea să-ți petreci și restul vieții...

— Iar restul vieții poate să fie de treizeci de ani, trei luni sau trei zile..., a filosofat Juvenal, fixînd cu privirea bucățelele de tutun care i se îngrămădeau în palmă.

Cînd a ridicat capul ca să-l privească în față pe căpitan, a dat de ochii lui de pasăre răpitoare.

— Sau trei ore..., a completat Rodrigo. De ce ai spus asta ?

— Pentru că-mi pari cam îndrăzneț.

Fără să se supere, dar cu fermitate, Rodrigo a replicat :

— Asta așa e, nu zic nu.

— Și pe aici mai sunt mulți oameni îndrăzneți.

S-a lăsat o tăcere încărcată de neîncredere. Juvenal a pus deoparte cuţitul şi a început să înmoaie tutunul, apăsîndu-l în palma mîinii stîngi cu podul palmei de la mîna dreaptă.

Un miros de cîrnaţi fripţi s-a răspîndit prin încăpere. Rodrigo a zîmbit şi a început să bată darabana pe tejghea.

— Cum e, nene Nicolau, vin sau nu vin cîrnăciorii ?

Din fundul casei, hangiul a răspuns :

— Răbdare, cumetre.

Rodrigo s-a întors spre Juvenal :

— Va să zică, eşti de părere că nu pot sta aici nici trei ore.

— N-am spus chiar aşa.

— Dar mi-ai dat de înţeles.

— Mai mult sau mai puţin.

— Şi de ce, mă rog ?

— Orice se poate întîmpla, nu crezi ?

— Vrei să spui că sunt oameni viteji pe aici. Şi sigur că n-o să le placă mutra mea...

— Mai mult sau mai puţin...

Acum Juvenal netezea alene paiul cu lama briceagului. Ochii lui încă mai erau aţintiţi asupra străinului, evaluîndu-l. Găsea caraghioasă combinaţia de pantaloni bufanţi şi tunică militară. Nu prea se potrivea cu basmaua roşie. Şi chitara în bandulieră îi inspira neîncredere. Niciodată nu-i simpatizase pe cei care îşi petrec viaţa chefuind. În fine, trebuie de toate cîte puţin pe lumea asta, a conchis.

A abordat subiecte vagi : timpul, recolta, o cursă care urma să aibă loc peste o săptămînă... Dar era nerăbdător să afle cine-i acest căpitan Rodrigo şi de unde vine. Că e şiret, asta se vedea numaidecît ; că e fanfaron, nu încăpea nici o în-

doiala. Își făcuse apariția trufaș și provocator, dar nu susținuse provocarea. Fiindcă nu voia să se lupte pe degeaba ? Sau fiindcă-i era frică ? Nu. Juvenal se pricepea la oameni și la cai. Omul nu era laș.

— La masă ! a strigat Nicolau. Poftiți.

— Mîncăm ceva ? l-a invitat Rodrigo pe Juvenal, luîndu-l de braț.

— Eu am mîncat.

— Dar vino să-mi ții tovărășie.

Juvenal s-a dus cu el. S-au așezat la o masă din lemn de pin, unsuroasă și fără față de masă, pe care se afla o farfurie în care se răsucea o bucată de cîrnat prăjit și fumegînd, pe lîngă o strachină de lemn plină ochi cu un terci de făină de manioc fiartă în grăsime.

Rodrigo, vesel, a început să taie cîrnăciorul în felii. Juvenal și-a scăpărat aprinzătoarea, și-a aprins țigara, a tras două fumuri și a stat mai departe să-l cerceteze pe străin. Începea să-l găsească simpatic. Doar felul cum privea nu era prea plăcut : în ochii aceia se citea multă îndrăzneală, semn de stirpe veche, și deci un aer de superioritate. În plus, Juvenal nu avea încredere în bărbații cu ochi albaștri... Totuși, ar fi putut să jure că nu mai văzuse niciodată un chip de bărbat mai atrăgător. Părul căpitanului era ușor ondulat și de un castaniu închis cu niște reflexe ca un fund de ceaun în soare. Avea nasul drept și subțire, buzele de un roșu umed, cam indecent, și bărbia voluntară. Fumînd liniștit, Juvenal îl observa pe Rodrigo, care mesteca, vădit încîntat, cu mustața deja mînjită de terci.

— S-ar zice că ne mirăm unul de altul, nu-i așa, prietene Juvenal ?

— Așa-i...

Cu gura plină, sprijinit pe spătarul scaunului cu fund din pai împletit, Rodrigo s-a uitat țintă în ochii celuilalt și l-a întrebat :

— Tinerilor de pe aici le place să joace cărți ?

— Unora da.

— Dar ție ?

— Eu nu joc.

— N-ai jucat niciodată ?

— Niciodată.

— Păi, să știi c-ai pierdut jumătate din viață. Trebuie să încerci din toate.

— Sunt tot soiul de oameni pe pămînt.

— După cîte văd, nu ai vicii.

— Nici chiar așa.

— Ești însurat ?

— Da.

— Cu o fată de pe aici ?

— Parc-ai fi preot.

— E vreun rău în faptul că întreb ?

— Rău nu e.

S-a făcut o pauză lungă, în care Rodrigo s-a dedicat cu poftă cîrnăciorului. Capul nevestei lui Nicolau a apărut în deschizătura ușii, iar ochișorii ei curioși și speriați l-au pîndit o clipă pe necunoscut. Rodrigo și-a ridicat spre ea privirea îndrăzneață și capul a dispărut, cu o mișcare de pasăre înfricoșată.

— Sunt multe fete drăguțe în satul ăsta ?

— Cîteva.

— Nu mă refer numai la fete de familie...

Juvenal îl sfredelea pe celălalt cu ochii săi micuți, tăcut, ca și cum nu ar fi auzit întrebarea. Rodrigo a scos din cîrnăcior o țeapă verde de portocal și, ridicînd-o în sus, a explicat :

— De două luni nu m-am mai culcat cu o femeie...

Țigara de pai era lipită de buza de jos a lui Juvenal, care ținea gura întredeschisă, cu o expresie bănuitoare în ochi. A stat așa un timp și pe urmă a vorbit, tărăgănat :

— Cred că n-ai să faci mulți purici în Santa Fé.

— Cine ți-a spus ?

— Așa cred eu.

— De ce ?

Rodrigo a dus la gură ultima bucată de cîrnat, după ce a avut grijă mai întîi s-o tăvălească în terci pe îndelete.

— Aici toate femeile au bărbat, a explicat Juvenal Terra. Cele care încă n-au sunt fete de familie și vor să se mărite.

Rodrigo mesteca zgomotos, ascultînd. Celălalt a continuat :

— Și mai bine să-ți spun de la început, căpitane, că oamenii din partea locului sunt pașnici, dar nu le place să vină cineva să-i calce pe bătătură...

— Păi eu n-am de gînd să calc pe nimeni pe bătătură, amice !

— Uneori calci și fără să vrei.

Rodrigo a ridicat din umeri, a împins farfuria goală spre mijlocul mesei și a strigat :

— Nicolau !

Cînd a apărut cîrciumarul, căpitanul l-a întrebat :

— Vreun desert ai ?

— Prăjituri cu piersici și brînză.

— Atunci, adu. Orice îmi place.

Nicolau s-a întors în bucătărie, în timp ce Rodrigo a început să se scobească în dinți cu țeapa. Juvenal s-a gîndit că ar trebui să se scoale și să plece ; habar nu avea de ce mai stă acolo de vorbă cu străinul. Simțea față de el o atracție inexplicabilă. Ar fi dorit să știe mai multe din trecutul lui.

Nu-i stătea în obicei să scormonească prin viața celorlalți, dar găsea și el că nu e nici un rău în faptul de a-l întreba de unde vine, de vreme ce, la rîndul său, creștinul acela îi pusese atîtea întrebări.

— Dacă nu ți-e cu supărare, a început, scăpărîndu-și aprinzătoarea fiindcă i se stinsese țigara, de unde vii ?

Rodrigo a făcut un gest larg și a răspuns :

— Vin din multe războaie.

— Ai fost și prin Banda Oriental ?

— Dacă am fost prin Banda Oriental ? De mai multe ori.

Nicolau a adus desertul într-o farfurioară ciobită, cu o furculiță fără mîner. Rodrigo a preferat să se folosească de cuțitul propriu. L-a scos din teacă și a tăiat cu el o bucată de prăjitură cu piersici, pe urmă o felie de brînză, le-a înfipt pe amîndouă în vîrf și le-a dus la gură.

— La optsprezece ani m-am înrolat și în 1811 am făcut parte din forțele care au invadat Banda Oriental.

— Și cum a fost ?

Rodrigo a înălțat din umeri.

— Nu prea rău. Ne-am distrat.

— Și tata a luptat în războiul acela.

— Cum îl cheamă ?

— Pedro Terra.

— N-am auzit.

— Dar să știi că a fost și el, a afirmat Juvenal cu un ton aproape agresiv.

— Bine, bine. Nu zic nu. Am spus doar că nu-l cunosc.

O scurtă pauză.

— Am intrat în Montevideo în 1817 cu forțele generalului Lecor, a continuat căpitanul. Castilienele-s frumoase foc. A zîmbit. Într-o noapte m-am

culcat cu trei deodată. Și nu m-am făcut de rușine. Aveam vreo douăzeci și ceva de ani pe atunci...

Juvenal nu a spus nimic. După o scurtă tăcere, a vorbit :

— Destul de urît să năvălești peste alții, nu-i așa ?

— N-a fost vina noastră. Guvernul din Banda Oriental a cerut protecția alor noștri. O ducea destul de rău, fiindcă Artigas[1] făcea tot felul de mîrșăvii pe acolo.

— Adevărul e că pînă la urmă le-am cucerit teritoriul.

— Chestie veche...

— Dar au murit mulți oameni de treabă.

— Sunt destui pe pămînt... Și, cum îți spuneam, la începutul lui '21 eram locotenent și mă aflam în garnizoana din Porto Alegre, cînd am aflat de evenimentele din Portugalia.

— Ce evenimente ?

— Revoluția din Porto.

— N-am auzit nimic...

— Ei bine, portughezimea a zis că nu mai vrea să știe de povestea asta ca regele să poruncească și să se răzgîndească fără să dea satisfacție nimănui. Voiau să-l pună să jure pe Constituție.

— Iartă-mă. Dar n-am auzit niciodată despre așa ceva. Sunt un om necioplit.

— Constituția e... Rodrigo a tăcut, încurcat, și a început să facă gesturi, ca și cum acestea ar fi putut să-i înlocuiască vorbele... e o hîrtie, un regulament pe care îl are o țară, în care sunt înscrise

---

[1] José Artigas, general uruguayan care, ca urmare a unor neînțelegeri cu Junta din Buenos Aires, a pus stăpînire pe Buenos Aires și Montevideo, declarîndu-se „ocrotitorul" regiunii Banda Oriental. A fost nimicit de forțele portugheze în 1820. A trăit între anii 1764 și 1850.

toate lucrurile... ştii... toate legile... o chestie din astea... înţelegi ?

Juvenal se uita la el în tăcere, cu faţa inexpresivă, cu privirea moartă.

— Oricum. Junta de guvernămînt din Porto Alegre nu prea era dispusă să jure pe Constituţie... Pe urmă, au venit ştiri că în celelalte căpitănii a început învălmăşeala. Peste tot se vorbea de revoltă.

— Dar contra cui se răsculaseră ?

— Contra guvernului.

— De ce ?

— Păi... Şi Rodrigo a mîncat ultimele bucăţi de prăjitură şi brînză. Eu spun totdeauna, cînd e vorba de luptat contra stăpînirii, sunt gata.

— Dar uneori stăpînirea poate să aibă dreptate.

— Chiar dacă are, nu contează. Stăpînirea tot stăpînire este, şi e mult mai distractiv să fii contra.

Juvenal clătina încet din cap. Nu ştia ce părere să-şi facă despre omul acela, nici pînă în ce punct să creadă ce îi povestea el. Trebuia să se scoale şi să plece. Doar nu era un indian hoinar care să se eternizeze într-o cîrciumă stînd la taclale. Ceva însă parcă îl împiedica să se mişte. Îl interesa ce spunea celălalt : îi plăcea felul cum vorbea căpitanul, chiar dacă uneori cuvintele lui îl enervau. Pînă şi vocea diavolului ăstuia îi era agreabilă : avea un ton grav şi în acelaşi timp destul de metalic.

— Păi poporul a înţeles că triumviratul se fofilează ca să nu jure pe Constituţie. În punctul ăsta a izbucnit revolta, nu numai în popor, ci şi în armată şi, sigur ! iacătă-l şi pe locotenentul Rodrigo Cambará prins în horă.

— A fost luptă ?

— Aproape. Era către orele două dimineaţa cînd ne-am dus în faţa casei unde stătea stăpînirea.

Eu făceam parte din infanterie, dar aveam cu noi şi vreo două tunuri, pentru că artileria impune totdeauna respectul, să ştii de la mine. Dar arma mea preferată e cavaleria, ceea ce-i cu totul altceva. Tunul face gălăgie multă şi pute. Sabia şi lancea sunt arme nobile şi nimic nu-i mai frumos pe lumea asta decît o bună şarjă de cavalerie în cîmp deschis. Ai văzut vreuna ?

— Încă nu.

Rodrigo a rămas surprins.

— N-ai fost niciodată la război ?

— Nu.

— N-ai luat parte la nici o revoluţie ?

— Nici.

— Dar ar cam fi fost timpul. Cîţi ani ai ?

— Douăzeci şi cinci bătuţi pe muchie.

— Vezi. Ar fi fost timpul... Păi, cum îţi spuneam, se încinsese hora. Au apărut alte forţe ale garnizoanei, iar ofiţerii au ordonat să fie chemaţi magistratul, judecătorul de pace, ... vicarul general şi mai ştiu eu cine.

— Au venit ?

Rodrigo a rîs uşor, cu dispreţ :

— Ce să vină singuri ! I-am umflat pe granguri în strigăte, ca să-i ducem la guvern.

A făcut o pauză, a scos din buzunar tutunul, pe care a început să-l răsucească, înveselit.

— Şi au venit ? a întrebat iar Juvenal, numai pentru ca celălalt să-şi continue povestirea.

— Au venit şi au jurat pe Constituţie chiar acolo, în mijlocul pieţei. Se lumina de ziuă, cocoşii cîntau... Atunci comandantul a ordonat ca tunurile să tragă cîteva salve. Juraseră pe Constituţie.

Juvenal s-a foit pe scaun, şi-a frecat de sol picioarele desculţe.

— Şi a folosit la ceva ?

— Habar n-am dacă a folosit sau nu. Ce știu eu e că în ziua aceea a fost mare sărbătoare. Au curs băutura și mîncarea. La un moment dat mi-am simțit burta atît de plină de vin și cîrnați, că am crezut că plesnesc. Atîta știu, că pe înnoptate m-am trezit gol pușcă într-un pat al nu știu cui, într-o odaie nu știu unde, și lîngă o femeie nu știu a cui, nici de unde.

A rîs tare și a lovit cu palma în masă.

— Unde erai cînd s-a proclamat independența ? a întrebat Juvenal.

— Stai să văd..., a spus Rodrigo, căutînd să-și amintească. Ah ! Fusesem lăsat la vatră și mă ocupam cu negustoria de vite. Știi, omul trebuie să facă de toate cîte puțin. După ce am cucerit Banda Oriental, situația pastramei și a vitelor noastre s-a îmbunătățit, iar eu am cîștigat bani frumoși la armată. Dar cînd am auzit că se vorbește iar de revoluție, eu, care mă plictisisem să mă ocup numai de boi, de vaci și de cai, am început să-mi lustruiesc sabia și să-mi ung pistoalele... Se înrolau mulți militari, și am simțit că treaba e gata să plesnească...

Și-a răsucit țigara, a aprins-o de la cea a lui Juvenal, a tras un fum și a spus :

— Dar a venit independența și Rio Grande a acceptat imediat situația. Păcat. Eu îmi însemnasem mulți portughezi...

— Și ce făceai cu ei dacă începea chiar războiul ?

— Nimic... Voiam doar să-i sperii nițeluș. Nu-s profitor și mă lupt numai cu cine e în stare să riposteze. Dar unii indivizi merită să-i bagi puțin în sperieți.

Din nou, Juvenal s-a gîndit la treburile lui. A doua zi urma să plece cu căruța încărcată la Cruz

Alta, unde se ducea după zahăr, sare, țesături și mărunțișuri pentru familia Amaral și hanul lui Nicolau, singurul din localitate. Trebuia să mai dea cîteva ordine, să ia unele măsuri, și cu toate acestea stătea pe loc...

— Așa că ai făcut mai departe negoț cu vite ?

— Aș ! Rodrigo și-a urcat picioarele pe masă. Într-o zi mi-am strîns catrafusele, am încălecat pe bidiviu, mi-am numărat bănuții și am plecat la Porto Alegre. Am stat acolo și m-am distrat pînă am cheltuit ultimul sfanț.

— Unii oameni nu se gîndesc la ziua de mîine.

— *Mañana es otro día*[1], cum spun castilienii.

— Doar cine n-are familie și obligații gîndește așa.

Rodrigo sugea din țigara de pai cu o vădită îndîntare.

— Ascultă ce-ți spun eu, amice. În provincia asta nu e sigur decît un singur lucru : mai devreme sau mai tîrziu, izbucnește iar un război sau o revoluție. Și-a deschis larg brațele, cu un gest de nepăsare. La ce bun să semeni, să cultivi, să muncești ca un animal de povară ? Cel mai bine e ca oamenii noștri să nu-și scoată niciodată uniforma de pe ei și sabia de la centură. Să muncească în uniformă, să doarmă în uniformă, să mănînce în uniformă, să se culce cu micuțele mulatre în uniformă... Castilianul e aici. Azi în Montevideo. Mîine, în Buenos Aires. Iar noi, cei de pe Continent, pînă la urmă tot intrăm în horă.

— Unora le place pacea.

— Și cu toate astea, mereu avem un război sau o revoluție...

— Cică în străinătate e la fel.

---

[1] Mîine e altă zi (sp.).

— N-ai auzit niciodată de un anume Bolívar[1] care a răsculat poporul în toate țările din America de Sud și i-a dat afară pe spanioli ? N-ai auzit niciodată de San Martín[2] ?

— Eu sînt un om necioplit, a repetat Juvenal, cu o umilință agresivă.

— Ai văzut că și înainte ca orientalii să-și fi obținut independența tot a trebuit să intrăm în honă ?

— Fiindcă veni vorba, ai luptat și în '25 ?

— Bineînțeles. Am luat parte la lupta de la Rincón de las Gallinas, cu oamenii lui Mena Barreto. A oftat și a spus : Acolo am mîncat o bătaie bună.

Juvenal a zîmbit ușor. Dar zîmbetul lui era mai degrabă rînjet, numai din dinți ; restul feței nu a participat la el, a continuat să rămînă impasibil și morocănos.

— Am fugit toți mîncînd pămîntul, a continuat căpitanul. Oamenii noștri s-au risipit în dezordine și pe urmă a fost o dandana întreagă pînă s-a adunat din nou toată soldățimea. În 1827 eram cu trupele marchizului de Barbacena[3]. Niciodată n-am mai văzut atîta mizerie. Soldați pe jos, fără uni-

---

[1] General și om de stat, a eliberat de sub stăpînirea spaniolă Venezuela și Nueva Granada pe care, împreună cu Ecuadorul, le-a reunit în republică sub denumirea Grande Colombia (1819). A trăit între anii 1783 și 1830 (n.t.).

[2] General și om politic argentinian (1778—1850), a contribuit la eliberarea țării sale de sub dominația spaniolă. A fost și eliberatorul statelor Chile și Peru.

[3] Alfonso Furtado do Rio de Mendonça, vicomte de Barbacena (1772—1841), general și om de stat brazilian ; a negociat la Londra recunoașterea independenței Braziliei, a comandat forțele braziliene în campania din sud (1827) și a fost învins în lupta de la Ituzaingo (n.t.).

formă, unii aproape goi, doar cu cîte un *poncho*. Nişte prăpădiţi păduchioşi şi murdari, însă, ce-i drept e drept, cînd era vorba de luptă, uitau şi de foame, şi de frig, şi de tot, şi ajungeau să se bată rîzînd, chiar cu plăcere. A scuipat pe jos, scîrbit. Pe urmă, a continuat el, a venit lupta aceea nenorocită de la Passo do Rosário. Noi eram vreo cinci mii şi ceva, iar duşmanii peste zece mii. Trupele noastre aveau vreo zece, douăsprezece tunuri; ei, peste douăzeci, aproape treizeci. Un adevărat măcel. Să lupţi pe cîmp uscat e treabă grea, dărămite în nămol, e şi mai greu. Oamenii noştri erau obosiţi, făcuseră un marş forţat : castilienii erau proaspeţi ca scoşi din cutie şi bine înarmaţi. Chiar şi aşa, tot am luptat unsprezece ore fără să mîncăm, nici să bem apă. Fiindcă veni vorba de apă, mi-e sete. Nicolau ! Adu-mi nişte apă proaspătă.

Cîrciumarul i-a adus un ulcior de lut plin cu apă, pe care Rodrigo l-a golit dintr-o singură sorbitură. Pe urmă, ştergîndu-şi buzele cu mîneca vestonului, a surîs şi a continuat :

— Ca să-ţi dau o idee despre anarhia care domnea în trupele noastre, am să-ţi spun nişte versuri făcute de un sublocotenent brazilian, un anume David Francisco Ferreira sau Pereira, nu-mi mai aduc bine aminte numele lui. Omul ăsta a luat parte la bătălie, a văzut lucrurile de aproape. Ascultă.

A recitat :

Mulatrele s-au plimbat
Pe maluri de mlaştini moi
Şi fiecare şi-a luat
Zece, doişpce soldăţoi.

— Chiar aşa ! a comentat Rodrigo. Soldăţimea, singurul lucru pe care-l voia era să se culce cu mulatrele. Dar îmi mai amintesc şi alte versuri :

De doriţi ca să învingeţi,
Schimbaţi de îndată scena.
Nu daţi eroi combatanţi
În grija lui Barbacena.

— Chiar aşa ! a exclamat căpitanul. N-am văzut general mai prost. Parcă n-ar fi auzit niciodată de strategie.

Juvenal nu cunoştea cuvîntul acesta, dar nu a spus nimic. Celălalt a continuat :

Şi aşa s-a întîmplat
Făr', nimic să se întîmple,
Iar în luptă n-a intrat
Decît cel ce-a vrut să intre.

Rodrigo a hohotit de rîs.

— N-am văzut bătălie mai nebunească. A fost chiar aşa cum a spus sublocotenentul în versurile lui :

Şarjînd numai la mijloc,
Făr' apărare pe flancuri,
Au rămas mulţi morţi pe loc,
Mulţi răniţi şi ciungi şi şchiopi.

— N-ai fost rănit ?

Rodrigo a clătinat din cap în semn că nu :

— Mi-au strivit doar o bătătură. Cine ar fi crezut ! Dar mai ascultă şi strofa asta, care-i cea mai bună din toate :

Devenindu-ne vădit
Aproape-ntregul dezastru,
Eroul Bento Gonçalves
A fost salvatorul nostru.

— Cum aşa ? a întrebat Juvenal.

— Stai că-ți spun imediat. Inamicul invadase Provincia și cucerise Bagé. Barbacena se oprise cu oamenii săi și toată lumea părea descurajată, nu mai îndrăznea să facă un pas. Ne instalaserăm cu tabăra într-o mlaștină, și atunci mi-am spus : Nu-s broască, să trăiesc în mocirlă. Ce vreau eu e să lupt. Am început să mîrîi și un locotenent, prieten de-al meu, a zis : „Căpitane Rodrigo (la vremea aceea fusesem avansat căpitan), dumneata vorbești contra comandantului. Fii atent, altfel pot să te trimită în fața consiliului de război." Eu n-am zis nimic, dar m-am hotărît să fug...

— Să fugi ? s-a mirat Juvenal.

— Se vorbea mult despre cavaleria lui Bento Gonçalves da Silva și de Bento Manuel Ribeiro [1]... Într-o noapte am încălecat, am păcălit santinela și am plecat...

A făcut o pauză. Și-a coborît picioarele de pe masă, și-a legat din nou basmaua. La ușă, nevasta lui Nicolau îl pîndea, și abia atunci, întorcînd capul, Rodrigo și-a dat seama că, în prima sală a cîrciumei, mai stăteau și alți oameni să-l asculte. Asta l-a însuflețit mai tare. Cînd a reînceput să vorbească, a făcut-o cu glas mai răsunător și cu o inflexiune mai dramatică.

— M-am alăturat cavaleriei celor doi Bento. Ăștia da oameni, amice. Grozăvie ! Ce călăreți ! Am împins spaniolimea în strigăte și împunsături de lance pînă la frontieră. Pe urmă am mai avut cîteva hărțuieli, pînă s-a încheiat pacea.

Juvenal s-a sculat în picioare și Rodrigo a făcut la fel.

---

[1] Mareșal brazilian, care s-a remarcat în campania din 1801, în cele din 1811—1812 și în 1816, în Uruguay (1783—1855) (n.t.).

— Ai văzut vreodată un peşte pe uscat ? Păi, uite-te la mine. Pe timp de pace nu mă simt în largul meu.

— Vrei să zici că abia ai ieşit din război.

— Încă mai port în nări mirosul de pulbere şi sînge.

— Şi acum, ce-ai de gînd să faci ?

Rodrigo s-a uitat în jur, cu mîinile la brîu, cu pieptul umflat.

— Nu ştiu. Îmi place pe aici...

S-a dus pînă la fereastră, a privit piaţa, cu smochinul cel mare în mijloc, casele din jur şi cîmpurile verzi care înconjurau aşezarea. Un soare ca de aur lumina totul.

Rodrigo a respirat adînc şi a spus :

— Aşa e. Se prea poate să rămîn aici.

Juvenal s-a scărpinat în cap şi a mîrîit :

— Îmi spune mie ceva că n-ai să te simţi bine în Santa Fé.

Căpitanul s-a întors spre interlocutorul său.

— Păi, de ce ?

— Eşti bătăios. Locuitorii de aici sunt foarte paşnici.

Rodrigo a făcut un gest vag.

— Merită să încerc. N-am nimic de pierdut. Dacă iese foarte prost, îmi strîng catrafusele, încalec şi o iau din loc. Lumea-i largă.

— Largă şi nebună, a spus Juvenal, sentenţios.

Oamenii care îi ascultau au rîs încetişor. Rodrigo i-a privit şi a întrebat :

— Unde pot să găsesc un adăpost pentru noaptea asta ?

N-a spus nimeni nimic. Dar Nicolau a ieşit de după tejghea şi a răspuns :

— Dacă vrei să rămîi aici, am o cameră de oaspeţi. Nu-i mare lucru, dar tot serveşte.

— Sunt deprins să dorm în aer liber, pe aşternut de blană de oaie.

Juvenal a întins mîna, pe care Rodrigo i-a luat-o într-a sa.

— Bine, căpitane, acum trebuie să plec. Juvenal Terra, îţi stau la dispoziţie.

Rodrigo s-a uitat fix în ochii lui.

— Căpitan Rodrigo Cambará, şi eu îţi stau la dispoziţie. Poţi să te bizui pe un prieten. Şi cînd spun cuiva că-i sunt prieten, aşa e.

Juvenal a făcut stînga împrejur şi s-a îndreptat spre uşă. Avea o presimţire proastă. Omul acela va aduce neplăceri în Santa Fé. O clipă, umbra unei îndoieli i-a întunecat mintea : ce va simţi Maruca, nevastă-sa, cînd îl va vedea ? S-a gîndit şi la ce o să spună tatăl său, Pedro Terra, cînd va afla de sosirea străinului. Şi şi-a dorit să fie de faţă cînd se vor întîlni Rodrigo Cambará şi colonelul Ricardo Amaral Nepotul, şeful politic din Santa Fé. Aveau să iasă scîntei : oţel pe oţel.

Ieşea de la han cînd a auzit, dinăuntru, vocea lui Rodrigo :

— Vrea, poate, vreunul dintre dumneavoastră să facă o partidă cu mine ? Am un joc de cărţi în cufăr...

Nu a mai auzit restul. S-a dus acasă şi — fără să ştie de ce — cînd l-a întrebat nevasta unde a fost, a răspuns că stătuse de vorbă la hanul lui Nicolau, dar nu a pomenit deloc de noul-venit.

În seara aceea, locuitorii din Santa Fé au auzit sunet de chitară în casa lui Nicolau. Şi dinăuntru a răzbătut o frumoasă voce de bărbat, cîntînd arii triste.

Pedro Terra, care se întorcea de la vicar puţin înainte de ora nouă seara, trecînd prin dreptul ha-

nului a auzit glasul lui Rodrigo și s-a oprit să asculte :

Ca o armă-s de viteaz,
Curajos sînt ca un leu.
Fără jug sunt pe grumaz,
Inima-i stăpînul meu.

Pedro Terra a simțit, din primul moment, o inexplicabilă antipatie față de stăpînul acelei voci — un om a cărui față nu o văzuse încă și nici nu dorea să o vadă.

2

De Ziua Morților, Pedro Terra s-a dus cu nevasta și cu fiica la cimitir, ca să pună flori pe mormintele rudelor. Era o dimineață călduță, cu un soare foarte palid. Cimitirul din Santa Fé se afla în vîrful unui deal, la un sfert de leghe de așezare ; era înconjurat de pietre, iar mormintele erau doar niște grămăjoare de pămînt, cu cruci sau lespezi rustice, pe care numele fuseseră gravate cu litere simple. Doar unul avea formă de capelă și era din cărămidă tencuită și dată cu var : lăcașul de veci al familiei Amaral. Acolo zăceau, printre altele, rămășițele pămîntești ale colonelului Ricardo Amaral, care murise pe malurile rîului Jaguarão luptînd contra castilienilor, ca și ale fiului său Francisco Amaral, întemeietorul așezării Santa Fé. Și acel lăcaș ieșea în evidență, impunător printre celelalte morminte aproape una cu pămîntul, de parcă, pînă și după moarte, cei doi Amaral, cunoscuți drept oameni trufași și autoritari, ar fi continuat să-i do-

mine pe ceilalţi, să le vorbească şi să le dea ordine de la înălţimea cailor lor.

Pe una dintre cruci se afla un nume şi o mică inscripţie :

ANA TERRA

Odihnească-se în pace

Nu purta date. Era o caracteristică a oamenilor din partea locului : nu se prea sinchiseau de timp. Singurele calendare din localitate se aflau în casa familiei Amaral şi la vicar, părintele Lara. Ceilalţi locuitori din Santa Fé continuau să cunoască trecerea anului după fazele lunii şi după anotimpuri. Iar cînd voiau să-şi amintească de un fapt, rareori menţionau anul sau luna cînd se petrecuse, îl puneau doar în legătură cu un eveniment marcant din viaţa comunităţii. Spuneau că, de pildă, cutare lucru se întîmplase înainte sau după plaga lăcustelor, o iarnă deosebit de grea în care îngheţase apa din bălţi, sau o molimă oarecare ce atacase grîul, vitele ori oamenii. Mulţi cunoşteau pe dinafară anul numeroaselor războaie. Bătrînii spuneau : „S-a petrecut în timpul războiului din 1800..." sau „În timpul războiului din 1811... sau 1816... sau 1825". Dar în mintea majorităţii, mai cu seamă a femeilor — care făceau tot posibilul ca să uite de războaie —, aceste date se învălmăşeau. De aceea, mormîntul Anei Terra nu purta date. Nimeni nu ştia în ce an se născuse ; toţi îşi aminteau, însă, că bătrîna murise chiar în ziua cînd sosise în Santa Fé ştirea că cei 33 ai lui Lavalleja invadaseră Cisplatina [1]...

În faţa mormîntului, în dimineaţa aceea de început de noiembrie, stăteau Pedro Terra, soţia sa

[1] Provincia Cisplatina este denumirea Uruguayului după anexarea sa de către Brazilia, în 1821 (n.t.).

Arminda şi Bibiana, fiica lor. Cu pălăria în mînă, cu părul cărunt răsfirat de briză, Pedro se uita la cruce şi îşi amintea de o zi — cu mulţi ani în urmă — cînd veniseră să înmormînteze în acelaşi cimitir pe unul dintre locuitorii aşezării, care murise cu maţele perforate de coarnele unui taur sălbatic. Întîmplător, înmormîntarea avusese loc într-o după-amiază cu arşiţă teribilă, iar bărbaţii care purtau coşciugul pe braţe aveau cămăşile îmbibate de sudoare. Ana Terra voise să meargă şi ea la cimitir, cu toată zăpuşeala, iar Pedro, care cunoştea încăpăţînarea maică-sii, ştia că degeaba ar fi contrazis-o. Stătuse bătrîna la umbra unui cedru, în mijlocul cimitirului, sprijinindu-se pe braţul fiului ei, iar în momentul cînd au coborît sicriul în groapă, a murmurat :

— Tatăl şi fratele meu au fost îngropaţi în vîrful unui deal. I-a arătat mîinile veştede. Chiar eu i-am îngropat pe amîndoi, cu mîinile astea, pe care într-o zi o să le înghită pămîntul... pămîntul ăsta. Şi arăta spre pămîntul roşu. Eu vreau să fiu înmormîntată aici, fiule, chiar aici, sub cedru.

Pămîntul cădea peste coşciug cu un sunet dogit, aproape muzical.

— Nu vreau să plîngă careva, continuase bătrîna. Nu-i nevoie să coaseţi un lînţoliu pentru mine. Orice rochie e bună. Dar vreau să-mi făgăduieşti că n-o să-mi vadă nimeni faţa la priveghi. Făgăduieşti ?

— Nu vorbi despre asta, măicuţă, o dojenise Pedro. Dar ea strîngea braţul fiului ei, clătina din capul complet alb, cu un surîs în care gura fără dinţi sugea buzele, făcîndu-le să se răsfrîngă peste gingii.

— Făgăduieşti ? insistase ea. Făgăduieşti ?

El nu a avut ce face și a dat din cap, spunînd : „Făgăduiesc".

— Bine, fiule. Și eu făgăduiesc ceva. Făgăduiesc să nu mai revin niciodată după moarte, ca să lucrez la roata de tors, ca mama. A făcut o pauză, s-a uitat fix la groapă și pe urmă a spus, cu rîsul ei scheunat : Dar puterea obiceiului e foarte mare. Mai bine să îngropați și roata o dată cu mine. Așa o s-o scap și pe Bibiana de ursita să tot lucreze la ea.

Acum Pedro Terra privea crucea și se gîndea la lucrurile acestea. Se gîndea și la viața trudită și tristă pe care o dusese dintotdeauna mama lui și, ridicînd ochii la Bibiana, a părut să o învăluie într-un amestec de duioșie și părere de rău. Oare ce soartă o mai așteaptă și pe această ființă a lui Dumnezeu ? El făcea tot posibilul ca să fie fericită, muncea ca un rob pentru ca familiei lui să nu-i lipsească niciodată nimic. Avusese ghinion în afaceri, dar nu din vina sa. Și acum, la peste cincizeci de ani, încă mai robotea ca un tînăr de douăzeci, nu fiindcă ar fi vrut să facă din fiica lui o femeie trîndavă care să-și petreacă ziua dormind, mîncînd și plimbîndu-se ; ceea ce nu voia era ca într-o zi să fie obligată să muncească și ea ca o roaba, ca să-și cîștige pîinea.

Arminda a îngenuncheat și a început să smulgă bururienile crescute pe mormîntul soacrei. Bibiana a asezat la picioarele crucii bratul de margarete galbene pe care le adusese, și a însotit din ochi furnicile care umblau într-un șir nesfîrșit, cărînd mici fragmente de frunze și de iarbă.

Bibiana avea fata rotundă, ochii oblici și gura cărnoasă, cu buza de jos mai groasă decît cea de sus. Ochii ei, ca și vocea, aveau ceva nocturn și

catifelat. Străinii care soseau în Santa Fé și o zăreau, aflînd că este încă nemăritată, exclamau: „Dar ce așteaptă băieții de pe aici ?". Și atunci auzeau tot felul de povești... Bento Amaral, fiul colonelului Ricardo Amaral Nepotul, stăpînul celor mai mănoase și întinse pămînturi din jurul așezării, era îndrăgostit de ea, o declarase de mai multe ori, dar fata nici nu voia să audă de el.

— Moștenitorul bătrînului Amaral ? se minunau străinii.

— Chiar așa.

— O fi schilod ?

— Aș ! E un flăcău foarte chipeș.

Nimeni nu reușea să înțeleagă. Celelalte fete o pizmuiau pe Bibiana Terra și nu pricepeau cum de ea, care nu era bogată, respinge cea mai bună partidă din Santa Fé, pe tînărul acela frumușel căruia ele cu dragă inimă i-ar fi spus da, dacă el s-ar fi declarat. Dar cel mai nedumerit era Pedro Terra însuși, care nu găsea nici o explicație pentru atitudinea fetei. Nu se prăpădea după familia Amaral. Chiar se plîngea de bătrînul Ricardo, care îi luase pămînturile și refuzase să-l ajute atunci cînd i-a fost inundat grîul. În plus, cei din neamul Amaral i se păreau despotici, vanitoși, zgîrciți și mai știa și că Ricardo nu ar fi fost foarte încîntat de căsătoria fiului său cu Bibiana, fiindcă ar fi vrut ca băiatul să ia o moștenitoare bogată din Rio Grande sau Porto Alegre. Pentru toate aceste motive, Pedro Terra nu insista pe lîngă fată ca să-l accepte pe Bento Amaral. Dar totuși nu înțelegea și era destul de îngrijorat să nu moară înainte de a-și fi văzut fiica măritată cu un bărbat de treabă. Oricum, familia Amaral era, cum s-ar zice, stăpînă peste Santa Fé. Iar Bento îi vizita pe alde Terra

destul de des, se purta frumos cu ei, aducea cadouri pentru Juvenal, Arminda şi mai cu seamă Bibiana, care le primea fără nici o bucurie, abia murmurînd un cuvînt de mulţumire, aproape întotdeauna fără să se uite la pretendentul ei. Pedro Terra se îngrijora, uneori, gîndindu-se la felul de a fi al fetei. Era voluntară, de o încăpăţînare nemaiîntîlnită, şi de un orgoliu atît de mare, încît ar fi fost în stare să moară de foame şi de sete numai să nu ceară vreo favoare cuiva. Cu toate acestea, dacă o priveai, ai fi zis, după înfăţişarea ei suavă, că te afli în faţa făpturii celei mai blînde şi mai supuse din lume. Uneori, în casă, după cină, Pedro rămînea fumînd, aşezat lîngă masă, în timp ce nevasta şi fiica lui ţeseau ciorapi sau brodau. La orele acelea fiul Anei Terra se uita la Bibiana şi se gîndea la multe... Mama îi vorbise cîteodată de bătrînul Maneco Terra şi de cît de încăpăţînat, de tăcut şi de singuratic fusese. Pedro abia şi-l mai amintea pe bunic, dar uneori aproape că-l vedea în ochii fiicei sale şi, mai cu seamă, în felul ei de a încrunta sprîncenele. În ea regăsea mult şi de la bunică, mai ales vocea. Bibiana crescuse în umbra Anei Terra, de la care învăţase să toarcă, să facă pîine şi prăjituri şi, în primul rînd, să cunoască oamenii. După ce Ana Terra murise, Pedro avea uneori impresia că ea continuă să vorbească prin gura nepoatei. Bibiana repeta fraze de-ale bunicii. Cînd seara sufla vîntul şi stăteau cu toţii în casă tăcuţi, aşteptînd ora să se ducă la culcare, fata spunea, deodată: „Noapte de vînt, noapte de morţi". Bibiana privea bărbaţii cu ochii neîncrezători şi precauţi ai Anei Terra. Pedro nu putuse niciodată să afle de ce mama lui detesta atît de mult bărbaţii în general. Uneori fugea de ei ca dracul de tămîie. Adeseori vorbea, cu rea-voinţă şi repulsie, despre „mirosul de

bărbat". Nu-i plăcea ca Pedro să fumeze în apropierea ei ; spunea că asta înseamnă lipsă de respect, dar fiul ei ştia că avea un motiv mai puternic : mirosul de ţigară era „miros de bărbat". Pedro îşi aducea aminte că, în copilărie, auzise de cereri în căsătorie pe care diverşi bărbaţi din Santa Fé i le făcuseră mamei lui. Ori de cîte ori venea de la Misiuni un preot ca să oficieze slujba, să încheie cununii şi să boteze copii, apărea şi un pretendent pentru Ana Terra — vreun văduv ori vreun burlac de vîrstă mijlocie. Ea îl respingea, indignată, ca şi cum i-ar fi făcut o propunere ruşinoasă. Pedro nu înţelegea şi uneori se întreba ce fel de om o fi fost tatăl său, pentru ca Ana să nutrească atîta neîncredere în bărbaţi.

Pesemne că sub influenţa bunicii avea şi Bibiana aversiune faţă de căsătorie. Desigur că din cauza asta respingea propunerile lui Bento Amaral.

Şi acum, acolo, la cimitir, în faţa mormîntului Anei Terra, Pedro îşi privea fiica şi îi citea pe chip o expresie de mare tristeţe, în timp ce privea ultimul lăcaş al bunicii.

Pedro Terra şi-a luat de braţ nevasta şi a dus-o cu el în tăcere, ca să aşeze flori pe mormintele a trei dintre copiii lor care muriseră, încă adolescenţi : unul înecat, altul de vărsat, al treilea de un glonte rătăcit, cu ocazia unei încăierări, într-o zi de curse.

Bibiana a rămas singură, dar nu şi-a dat seama. Se uita la furnicile care intrau într-o gaură de pe mormînt. Îşi închipuia că vietăţile acelea mici pătrund în pămînt şi se plimbă pe trupul bunicii. A vrut să izgonească acest gînd ; ştia că acum, pesemne, nici nu mai dăinuia carne din corpul acela : faţa ei scumpă ajunsese doar o hîrcă. Lacrimi i-au ţîşnit din ochi. După ce murise bătrîna, Bibiana se

simţise deodată descumpănită. Avea obiceiul să-i încredinţeze tainele ei şi amîndouă stăteau deseori ore întregi de vorbă, cosînd, făcînd marmeladă sau preparînd cîrnaţi. Bunica îi povestea de pe vremea cînd era tînără şi locuia cu familia la o fermă pierdută în mijlocul cîmpului, acolo, către Botucaraí. Acum bătrînica murise şi Bibiana nu mai avea cui să-şi încredinţeze durerile şi îndoielile. Nu se înţelegea prea bine cu mama ei ; aceasta era bună, săritoare, desigur, dar foarte ţeapănă, foarte... fără poveşti de povestit. Cît despre tatăl ei, era destul de închis în sine şi îi insipra un respect cam asemănător cu teama.

Bibiana se uita fix la mormînt. Lumina soarelui, răzbătînd printre crengile cedrului celui mare, îi colora obrazul în galben. Umbrele crucilor erau vineţii pe pămîntul roşcat. O pasăre care îşi făcuse cuibul în furca unde se împărţea trunchiul copacului şi-a scos capul din căsuţă, ca pentru a-i spiona pe oamenii aceia care îşi vizitau morţii. Sunete nedesluşite de voci ajungeau la urechile Bibianei, care a observat deodată că părinţii ei se îndepărtaseră.

Mai erau în cimitir la ora aceea şi alte persoane din localitate — bărbaţi, femei şi copii — iar printre aceştia şi cruci fata a început să-şi caute cu privirea părinţii. Atunci s-a întîmplat ca o siluetă să-i atragă brusc atenţia. Era un bărbat îmbrăcat într-un fel ciudat, pe jumătate militar, pe jumătate civil. Se oprise locului şi o privea, de la mică distanţă. Purta la gît o basma roşie, şi deodată Bibiana şi-a dat seama că se uită mirată la necunoscut. A simţit atunci ceva straniu : mai întîi surprindere, pe urmă stînjenire. Urechile şi obrajii au început să-i ardă. A lăsat ochii în jos, a îngenuncheat maşinal şi a început să mute din loc marga-

retele de lîngă cruce, numai ca să-şi ascundă stînghereala. Dar cu coada ochiului a văzut că bărbatul rămăsese pe loc şi continua să se uite la ea. Trupul ei a fost cuprins de o senzaţie neobişnuită, un soi de teamă, ca nu cumva el să vină să intre în vorbă cu ea. Mai simţea şi o mîncărime usturătoare, ca şi cum toate furnicile acelea i s-ar fi plimbat pe corp. Mai bine să dea fuga lîngă tatăl ei, înainte ca necunoscutul să se apropie. Cine să fie ? Un străin, poate... Şi ceea ce mărea mai mult stînjeneala Bibianei era faptul că i se umpluseră ochii de lacrimi. A auzit un fîlfîit de aripi : păsăruica, deasupra capului... Bărbatul a făcut un pas înainte, către ea. Bibiana s-a ridicat, tulburată, şi a alergat spre părinţi.

Rodrigo Cambará a urmărit din ochi fata în rochie de muselină albastră, cu băsmăluţă pe cap. O găsea atît de frumuşică, încît i-a venit chef să intre în vorbă cu ea, sub vreun pretext oarecare. Putea s-o întrebe al cui e mormîntul în faţa căruia stătea îngenuncheată. Sau pur şi simplu să spună : „Frumoasă zi, nu-i aşa ?“ Îi plăcuse faţa fetei. Mai mult : îl excitase. Nu era omul care să se lase uşor fascinat. Îi plăceau femeile, asta era drept... Dar niciodată — pe cît îşi aducea aminte — nu fusese atît de impresionat de vreuna, chiar de la prima vedere.

A zărit-o pe fată alergînd, aproape călcînd peste morminte, în direcţia unei perechi. A zîmbit, şi-a strîns pălăria în mîini şi s-a decis să se apropie de grup. La urma urmelor, doar nu era o sălbăticiune, iar lucrul cel mai firesc din lume e ca oamenii să stea de vorbă unii cu alţii.

S-a îndreptat spre Pedro Terra, încet, cu capul sus, şi, cînd a distins trăsăturile feţei lui arse de soare, a avut impresia că îi sunt vag familiare. Fata

în albastru, văzîndu-l că se apropie, i-a întors spatele brusc. Mînză sperioasă, și-a spus Rodrigo. Și interesul lui pentru fată a crescut.

— Dă-mi voie, cumetre ! a exclamat el, adresîndu-i-se lui Pedro. Nu-s de pe aici și n-am mai fost niciodată în cimitirul ăsta. Ai putea să mă informezi al cui e mormîntul acesta ?

A arătat spre cavoul familiei Amaral. Pedro Terra l-a privit în față pe necunoscut, cu sprîncenele încruntate și, ca unul care vrea să curme conversația, a răspuns, sec :

— Stă scris pe ușă.

Rodrigo nu s-a dat bătut.

— Foarte mulțumesc, amice. Locuiești în sat ?

— Da.

Atunci străinul a descoperit cu cine semăna omul acela scump la vorbă.

— Oi fi rudă cu Juvenal Terra ?

— Juvenal e fiul meu.

— Am văzut eu imediat. Semănați foarte bine și aveți aproape aceeași voce.

— De unde îl cunoști dumneata pe Juvenal ?

— Chiar de aici. Suntem prieteni. Nu ți-a spus ?

Atunci Pedro a înțeles cu cine stă de vorbă. Era omul care cînta la chitară și din gură la hanul lui Nicolau. L-a privit de sus în jos și a replicat :

— Nu mi-a spus nimic.

În timp ce ei stăteau de vorbă, femeile se îndepărtaseră și acum se opriseră, cu ochii în pămînt și tăcute.

— Sunt căpitanul Rodrigo Cambará, la dispoziția dumitale.

Și-a întins mîna, pe care Pedro a strîns-o slab, doar o secundă. Vrînd să lege conversația, Rodrigo a spus :

— Am auzit că ai făcut războiul din 1811.

— Şi din 1800. Şi multe altele. De ce întrebi ?

— Pentru că şi eu l-am făcut pe cel din '811 şi pe toate cele care au urmat.

Pedro s-a mulţumit să dea din cap. Căpitanul a întrebat :

— În ce armată ai slujit ?

— Am fost cu oamenii colonelului Ricardo Amaral, primul care a populat aceste cîmpuri.

A spus asta şi a socotit că vorbise prea destul. Rodrigo s-a uitat la femei, a zîmbit amabil.

— După cîte văd, dumnealor fac parte din familia dumitale.

— Da.

Nici una din femei n-a ridicat măcar capul.

— Bun, a spus Pedro, cu un semn către ele. Plecăm.

Privindu-l pe Rodrigo, a murmurat :

— Rămîi cu bine.

S-a îndreptat spre poarta cimitirului, urmat de femei. Bibiana a trecut pe lîngă străin cu capul în jos, în timp ce Rodrigo o devora din ochi. A văzut că obrajii îi sînt colorați ca un fruct pîrguit, și că are sînii ascuţiţi ; şi i-a închipuit grei şi calzi... A-i pipăi ar fi fost acelaşi lucru cu a strînge în palme două pere *goiaba* [1] coapte. A simţit o căldură bună în tot corpul... Dar, observînd că e cît pe ce să piardă ocazia de a lega relaţii mai strînse cu tatăl fetei, din cîţiva paşi mari l-a ajuns pe Pedro Terra, care acum ieşise din cimitir.

— Iartă-mă dacă te stingheresc, a început să spună, în timp ce celălalt îşi întorcea spre el faţa

[1] Fructul unui arbore din genul mirtaceelor, originar din America şi Indiile Orientale, şi din care se prepară o prăjitură foarte apreciată.

pe care se aşternuse o vădită expresie de contrarietate. Aş vrea să-ţi cer un sfat.

— Dar nici nu mă cunoşti...

— Am auzit că eşti un om cu multă experienţă.

— Nu chiar.

— Se întîmplă să mă frămînte o îndoială şi aş avea nevoie să mă sfătuiesc cu cineva.

Cele două femei s-au apropiat de căruţa care le adusese pînă acolo. Iar cînd Bibiana a urcat, fusta i s-a ridicat puţin şi Rodrigo i-a zărit glezna.

— Ce soi de sfat doreşti ?

— M-am hotărît să rămîn în Santa Fé. Sunt burlac, n-am rude şi am de gînd să mă aşez. Aş vrea să-mi folosesc bine bănuţii pe care-i am şi nu prea ştiu ce să fac. Crezi că-i mai bine să mă apuc de agricultură sau să cresc vite ?

Pedro i-a scrutat chipul un moment şi pe urmă a întrebat :

— Chiar vrei să-ţi dau părerea mea sinceră ?

— Pentru asta ţi-am cerut sfatul.

— Bine. Sfatul meu e să te urci pe cal şi să pleci de aici cît mai curînd cu putinţă.

Rodrigo a simţit brusc cum i se urcă sîngele la cap. A trebuit să facă un efort ca să nu-l pălmuiască pe neobrăzat. S-a făcut roşu ca racul, a strîns buzele şi s-a reţinut. Nu putea bate un om cu părul cărunt care, în plus, nici nu era la fel de voinic ca el. Şi nici nu putea să se încaiere cu tatăl fetei în albastru...

Pedro şi-a atins borul pălăriei cu arătătorul mîinii drepte şi s-a îndepărtat.

— Te înşeli în privinţa mea ! a strigat Rodrigo, făcînd un efort ca să dea vocii sale un ton jovial.

Pedro s-a urcat pe capră și, fără să se uite la celălalt, a luat bicîul, plesnind cu el în aer. Caii s-au pus în mișcare și căruța s-a îndreptat spre Santa Fé. Un timp, Rodrigo Cambará a rămas cu ochii la spatele Bibianei : rochia albastră, băsmăluța albă fluturînd în vînt...

„Să te urci pe cal și să pleci de aici cît mai curînd cu putință." Vocea bărbatului îi mai răsuna încă în minte. Ce dracu' văzuse pe fața lui ? Mai întîi fiul. Acum tatăl. Toți găseau că va aduce nenorocirea în așezarea aceea... Dar adevărul este că, pe măsură ce întîlnea mai multă împotrivire, îi creștea și dorința să rămînă.

3

Casa lui Pedro Terra se afla într-un colț al pieței, lîngă capelă, cu fațada spre apus. Scundă, cu ușă și două ferestre, avea temelii de piatră, pereți de cărămidă și era acoperită cu țiglă. Cărămizile fuseseră arse chiar de Pedro în cărămidăria sa, iar țiglele fuseseră aduse de Juvenal cu căruța din Rio Pardo. Era dintre puținele case cu dușumea din Santa Fé ; se spunea chiar că multă lume, într-o situație financiară superioară celei a lui Pedro, nu locuia într-o casă atît de bună. Nu era foarte mare. Avea o sufragerie, căreia ei îi spuneau verandă (vicarul, om cu știință de carte, afirma că veranda este de fapt altceva), două dormitoare, o bucătărie și o cămară, unde se afla și ligheanul cel mare în care familia își făcea baia săptămînală. (Pedro avea obiceiul să se spele pe picioare în fiecare seară, înainte de a se urca în pat.) Bucătăria, încăperea pre-

ferată de stăpînul casei, fiindcă era cea mai călduroasă iarna și îi amintea mai mult de alte vremuri — pămînt bătătorit pe jos, miros de funingine, trosnete de foc, fluierat de ceainic —, se afla în spatele casei, cu o fereastră spre livada cu portocali, piersici, arbori de scorțișoară, un gutui de India și fîntîna. Mobilierul familiei Terra era cel mai redus cu putință. Pe verandă, în afară de masa din lemn de cedru nelustruit, mai erau cîteva scaune cu fundul de paie împletite, un colțar din scîndură brută, și, într-un ungher, un chiup cu apă de băut. În odăi, paturi simple, lăzi, și piroane în pereți în loc de cuiere. Pereții erau dați cu var și complet goi ; un perete din sufragerie avea o gîlmă asemănătoare cu o burtă rotundă. (Casa e gravidă, așa spunea Ana Terra...) Din cînd în cînd, pereții erau traversați de mici șopîrle de un cenușiu verzui, de cîrciieți sau păienjeni — ceea ce îi dădea fiori Bibianei, care auzise de persoane moarte din cauza mușcăturilor unor insecte veninoase. Pe perete, la căpătîiul patului lui Pedro, atîrna un crucifix cu un Crist cu nasul ros de cari. Statueta aceea — știa Bibiana — era unul dintre puținele obiecte care proveneau de la ferma străbunicului, dimpreună cu foarfecele vechi și ruginit care îi aparținuse Anei Terra și servea la curățitul arborilor și la croitul țesăturilor.

În seara Zilei Morților, după ce au spălat vasele de la cină, Arminda și Bibiana s-au așezat să coasă la flacăra unei lumînări vîrîte într-un gît de sticlă. Șezînd în balansoar, într-un colț al verandei unde nu ajungea lumina, Pedro Terra fuma în tăcere, cu ochii la fiica lui. Era obosit și trist. Întotdeauna îl năpădea această stare sufletească după ce se ducea la cimitir. De la moartea mamei, se

simțea neajutorat, ca un miel care se trezește înțărcat brusc. Știa că într-o zi bătrîna avea să moară : era o lege a vieții. Dar se obișnuise într-o asemenea măsură să-i caute sprijinul, să-i ceară sfatul, încît acum îi era greu să trăiască fără ea. Se gîndea la viața mamei lui și azi, în casă, își repeta în gînd întrebarea pe care și-o pusese la cimitir, în fața mormîntului ei. Merită osteneala să lupți, să suferi, să muncești ca un animal, pentru ca la sfîrșit să servești drept hrană viermilor din pămînt ?

Trebuie să existe un Dumnezeu care guvernează lumea și oamenii, o ființă atotputernică deasupra căreia nu se mai află nimic altceva. Dar nimeni nu știe exact ce intenții are acest Dumnezeu. Cel puțin el, Pedro Terra, nu știa. Vicarul ținea predici și vorbea despre rai și iad, dar uneori Pedro se convingea că raiul și iadul sunt chiar aici pe pămînt, în lumea asta bătrînă și tristă, care de fapt e mai mult iad decît rai.

Pedro nu-și lua ochii de la Bibiana. Fiica lui era una dintre puținele bucurii pe care le avea în viață. Dar nu era o bucurie completă, fiindcă îi dădea și griji mari. Să crești un băiat e mai ușor și mai puțin riscant. Juvenal se însurase, își avea viața lui : chestiune rezolvată. Dar cu Bibiana era altceva. Avea douăzeci și doi de ani și încă nu se măritase, într-o regiune unde fetele se măritau uneori la paisprezece, cincisprezece ani. Ba auzise de una din Rio Pardo, care se măritase înainte de a fi împlinit treisprezece ani... Graba lui de a-i găsi un soț fetei îi venea din teama să nu moară pe neașteptate, lăsîndu-și familia lipsită de orice sprijin. Arminda nu era o femeie hotărîtă, iar Juvenal nu se afla în situația de a întreține două case.

În plus, Pedro mai era îngrozit şi de altceva. Aflase de nişte cazuri oribile : aşezări atacate de indieni care prădau casele, omorau bărbaţi, siluiau sau răpeau femeile. De aceea, îi trecea uneori prin cap că cel mai bine ar fi să-şi dea fata după un bărbat cumsecade, care ar putea s-o ducă la Viamão, Porto Alegre sau oricare altul din locurile mai puţin expuse atacurilor sălbaticilor. Mai exista şi veşnicul pericol al războaielor : iar castilienii nu se aflau prea departe de Santa Fé. Avea o experienţă amară. Mai devreme sau mai tîrziu va veni altă invazie, şi era foarte primejdios să ai o femeie tînără în casă, într-un loc părăsit ca acela.

Pedro încă mai simţea în trup urmele războaielor la care participase. După 1811 rămăsese suferind de reumatism şi de o durere de rinichi, consecinţe ale faptului că dormise în mocirle, stătuse în ploaie şi cărase greutăţi mari. De nenumărate ori trebuise să împingă roţi de căruţă şi să tragă tunuri, ca un cal. În plus, suferise de foame sau îşi stricase stomacul mîncînd carne alterată şi pastramă cu viermi. Asta era soarta locuitorilor din Provincia São Pedro. Plăteau foarte scump faptul că locuiau atît de aproape de frontiera castiliană. Se spunea că la Rio de Janeiro viaţa e altfel, mai uşoară, mai plăcută, mai confortabilă. (Cu toate acestea ideea de confort nu fusese niciodată prea mult pe placul lui Pedro, care o asocia vag cu bărbaţii molatici, care nu au pus niciodată mîna pe o sapă şi folosesc apă de colonie.)

Gîndindu-se la Curte, Pedro s-a gîndit la „guvern". Pentru el, cuvîntul guvern însemna ceva de temut şi totodată odios. Guvernul încasa impozitele, recruta bărbaţii pentru război, rechiziţiona vitele, alimentele şi uneori cerea chiar şi bani, şi nu îşi mai amintea niciodată să plătească ce re-

chiziţionase... Guvernul făcea legile — legi care erau veşnic în defavoarea muncitorului, a plugarului, a micului proprietar. Pe vremuri, cine spunea guvern spunea Portugalia, şi oamenii erau destul de răuvoitori faţă de tot ce era portughez, începînd cu antipatizarea felului de a vorbi al „galicienilor". Dar ce se întîmpla acum, cînd ţara îşi proclamase independenţa şi avea un împărat propriu ? Nu se schimbase nimic şi nici nu se putea schimba. De fapt, *Dom* Pedro I era tot portughez. Trăia înconjurat de politicieni şi ofiţeri „galicieni". Chiar acolo, în Provincie, se spunea deja că ofiţerii portughezi comandă armata ; se murmura că ei conspiră să aducă din nou Brazilia sub stăpînirea Portugaliei.

Bibiana şi-a ridicat ochii spre tatăl ei. Nu îi distingea bine faţa acolo, în colţul întunecos. Dar vedea mucul aprins al ţigării, scăzînd şi crescînd, şi mai vedea cum urcă fumul. Era agitată, cu o apăsare pe inimă... O emoţie pe care nu o mai simţise vreodată. Orice ar fi făcut, nu îl putea uita pe bărbatul întîlnit în dimineaţa aceea la cimitir. Ştia că se numeşte Rodrigo şi că stă în gazdă la Nicolau, de cealaltă parte a pieţei, chiar în faţa casei lor. Se gîndea la vocea lui şi simţea cum o pătrunde o căldură în corp. Nu, nu chiar o căldură. Un soi de moleşeală, o dorinţă de... de ce oare ? Nu ştia exact. Sau, mai curînd : ştia, dar nu *voia* să ştie şi numai cînd se gîndea la asta roşea, se tulbura, greşea punctul la broderie. Bine măcar că ceilalţi habar nu au ce gîndeşte şi simte ea... S-a uitat la mama, care, încruntată, tivea un ştergar confectionat dintr-un sac de făină de grîu. Bibiana a împins acul cu degetarul coclit, apoi s-a pierdut iar în gînduri. S-a închipuit cosîndu-şi trusoul. Auzea în gînd comentariile prietenelor :

știi ? Bibiana se mărită. Ce spui ! Cu cine ? Cu Bento Amaral ? Nu. Cu bărbatul acela chipeș, care a sosit în Santa Fé. Căpitanul Rodrigo ? Chiar el. Se zice că o să fie o nuntă foarte frumoasă. Bătrînul Terra a pus să se taie o juncană și un porc. Acum fac prăjiturile. Vine un cimpoier din São Borja. O să se danseze *fandango*. Un bărbat foarte frumos.

— Ce ai, fata mea ? a întrebat *dona* Arminda.

— Nimic, a răspuns Bibiana, tresărind. De ce ?

— Dai din cap și vorbești încet... Parc-ai fi bunica. Ai greșit vreun punct ?

— Nu, mamă. A mințit : M-am înțepat cu acul.

— N-ai degetar ?

— Ba da.

— Curge sînge ?

— Nu. Mi-a trecut.

Bibiana simțea cum îi ard obrajii și urechile. Seara era călduță, cu aerul nemișcat, și de la veranda lui Nicolau răzbăteau rîsete de bărbați. Prin fereastră, Bibiana vedea acum smochinul cel mare din mijlocul pieței, sub clar de lună. Cînd era fetiță, îi plăcea să se cațere în arborele acela înalt, să se atîrne de o creangă, legănîndu-și picioarele în gol. Îi plăcea să-i smulgă frunzele, să le înțepe cu un cuțit vechi și să facă pe gospodina care pregătește cina pentru vrăjitoarele ei din cîrpe. Bibiana își petrecea ore în șir sub smochin, pe care îl socotea proprietatea ei. Acolo se juca de-a gazda și musafirii cu celelalte fetițe. Dar, din ziua cînd l-au găsit într-o dimineață pe Inocêncio Carijó spînzurat de o ramură a smochinului, Bibiana începuse să privească arborele cu o oarecare spaimă. Ea descoperise prima corpul, în zorii zilei. La început, a crezut că omul se distra, legănîndu-se. S-a apropiat de el și, cînd i-a văzut fața, a scos un

țipăt. Inocêncio era vînăt tot, cu limba scoasă și ochii ieșiți din orbite. Au venit vecinii, au tăiat frînghia și trupul spînzuratului s-a prăvălit la pămînt cu un zgomot groaznic, ca o smochină uriașă și putredă care cade. Unul dintre oameni a zis : „Și Iuda s-a spînzurat de un smochin". Ea nu a înțeles... Dar acasă i-a auzit pe părinții ei spunînd că Inocêncio Carijó își trădase un prieten.

Bibiana se uita acum la smochin, gîndindu-se la spînzurat. Dar, curînd, a uitat de arbore și de mort, ca să-și arunce privirea spre hanul lui Nicolau, a cărui ușă forma un patrulater de lumină gălbuie pe fațada întunecată. Acolo se afla *el*. Bibiana nu își mai amintea s-o fi interesat așa de tare vreun bărbat. Bento Amaral, atît de bogat, atît de rîvnit de celelalte fete, nu-i făcea nici o impresie, cu toate harnașamentele lui bătute în argint, mantiile de mătase, inelul de pe deget, ceasul de aur. Știa să scrie și să citească și avea apucături de nobil. Dar Bibiana pur și simplu se plictisea lîngă el, iar cînd tînărul apărea, nu-și dorea decît să-l vadă plecînd cît mai repede cu putință. In schimb, necunoscutul pe care îl văzuse în dimineața aceea la cimitir (să fie semn rău ?) nu îi ieșea din minte. Bibiana s-a gîndit la bunica. Dacă ar fi în viață, ce părere ar avea despre străin ? „E un bărbat ca toți ceilalți." Dar poate i-ar fi plăcut, poate...

Bibiana a încercat să-și concentreze atenția asupra lucrului, dar nu a reușit. Nu vedea broderia, vedea fața căpitanului Rodrigo. Ochii aceia albaștri aveau un foc, ceva care atrăgea, ca o mlaștină. Niște ochi care speriau și în același timp fermecau. Bibiana își spunea că nu va avea niciodată curajul să se uite mult timp la ei. Pentru că, dacă s-ar uita mai îndelung, ar ameți pînă la urmă. Pe de altă parte, știa că tatălui ei nu îi plăcuse căpita-

nul. Venise de la cimitir mormăind, vorbindu-l de rău. „Ciuma asta mai lipsea pe aici..." Şi îşi biciuia caii, de parcă bietele animale ar fi avut vreo vină în apariţia străinului. „Ce-şi închipuie el despre Santa Fé ?" Harşti ! Harşti ! Bibiana nu-şi văzuse niciodată tatăl atît de enervat. De ce, Doamne Sfinte ? La urma urmei, omul nu-i făcuse nici un rău... Şi gîndindu-se la toate acestea, Bibiana simţea că se îngrijorează, că se teme să nu se întîmple ceva grav. Bunica îi vorbise de brutalitatea bărbaţilor, care sfîrşesc mereu prin a face lucrurile cele mai neaşteptate, cele mai lipsite de noimă. Bunica Ana avea obiceiul să spună că anumite chestiuni erau „treburi de bărbat". Războiul era treabă de bărbat ; cursele, încăierările, jocul de cărţi şi beţia erau treburi de bărbat. Cel mai bun lucru pe care îl puteau face femeile era să renunţe să-i mai înţeleagă. Să renunţe şi să continue să-i asculte şi să aştepte...

Pedro Terra se gîndea la ogoarele lui pierdute. Era cel mai mare regret pe care îl purta în inimă. Îşi pierduse lanurile de grîu, în urmă cu cîţiva ani, şi cu durere în suflet văzuse dispărînd, o dată cu grîul, una din cele mai mari bogăţii ale Continentului. Mai întîi, fusese plaga tăciunelui, care lovise lanurile. Atunci, a încercat să semene alt soi de grîu, pe care tăciunele nu îl atacă de obicei. Reuşise mai mult sau mai puţin, dar au apărut alte nenorociri. Coroana fixase un anume preţ pentru grîu şi cumpărase toată producţia. Or, aceste preţuri nu conveneau agricultorilor, dar guvernul e guvern. Uneori Coroana confisca recoltele, făgăduia să plătească mai mult, dar pînă la urmă nu plătea nimic. Pe de altă parte, semînţele erau tot mai puţine, iar guvernul nu făcea nimic să-i ajute pe a-

gricultori. Ogoarele au început să fie părăsite. Era cu neputință să lupți contra a două ciume în același timp : tăciunele și guvernul. Nu era, așadar, de mirare că plugarii își părăseau lanurile. Preferau să crească vite, ceea ce era mai puțin trudnic — spuneau ei — și mai plăcut totodată. În rest, munca în crescătorii semăna mai mult cu cea din război decît agricultura. Bărbații din Rio Grande erau atît de obișnuiți cu lupta și cu atacurile, că atunci cînd se încheia pacea nu se mai mulțumeau cu muncile cîmpului, care le cereau să robotească din zori pînă noaptea, la coada sapei sau a secerei. Și astfel, încetul cu încetul, grîul se dusese pe copcă. Totul începuse prin 1815, anul cînd a apărut tăciunele. Pedro își amintea foarte bine, deoarece atunci se întorsese din Banda Oriental, trist și schilodit. Pe urmă venise groaznica secetă din 1820. De atunci încolo, ogoarele au început să se împuțineze, pînă s-a zis cu ele. Nu s-au putut salva decît crescătorii de vite. Iar salvarea lui, a lui Pedro, fusese cărămidăria. Familia Amaral a pretins să-i dea pămînturile înapoi, fiindcă nu își putuse ține făgăduiala să le cumpere, cum fusese înțelegerea. Și astfel, îi rămăsese doar cărămidăria și casa din sat.

Pedro Terra a oftat încet și și-a amintit din nou de mama.

În clipa aceea s-au auzit sunete de chitară și un bărbat a început să cînte cu o voce care a umplut văzduhul liniștit al serii. Pedro s-a încruntat, și-a încordat bustul, a strîns tare țigara între dinți și a rămas să asculte. Și femeile au ridicat capul și s-au uitat pe fereastră. Bibiana, cu ochii larg deschiși, respira greu. *Dona* Arminda și-a privit bărbatul, cu o întrebare mută.

— Nu-ți vine să crezi ! a exclamat Pedro. Nu respectă nici Ziua Morților !

— Cîtă neruşinare, a fost de acord şi femeia. Pe urmă, cu alt ton : Cine să fie ?

— Cum, cine să fie ? Pedro s-a ridicat. Individul pe care l-am întîlnit azi la cimitir. Îi recunosc vocea.

Bibianei mai-mai să i se facă rău.

Pedro s-a apropiat de fereastră şi a rămas cu ochii aţintiţi la hanul lui Nicolau.

— Trebuie să fie foarte ordinar ca să facă aşa ceva, a murmurat.

Pe Bibiana au durut-o cuvintele tatălui. Totuşi, recunoştea şi ea că e lipsă de respect, un adevărat sacrilegiu să cînţi de Ziua Morţilor. Dar vocea care venea de la han, caldă şi limpede ca înserarea, îi producea o nelinişte vagă, un fel de presentiment al unei nenorociri. Dar şi plăcere, o plăcere atît de mare, încît se şi ruşina de ea, ca de ceva urît şi interzis.

4

Aşezat pe un buştean, stînd picior peste picior cu chitara în mînă, Rodrigo Cambará cînta cîntece învăţate în taberele din Provincie şi din Banda Oriental. Erau arii şi catrene care vorbeau de femei, cai, dragoste şi moarte. Aplecat peste tejghea, Nicolau îl fixa pe cîntăreţ cu ochii săi somnoroşi, arătîndu-şi cioturile dinţilor. O feştilă de seu lumina slab încăperea. Rodrigo cînta cu entuziasm, fiindcă ştia că de cealaltă parte a pieţei era casa Bibianei, care desigur îl asculta şi ea. Îşi mlădia vocea cu duioşie, vorbea despre o tirană care îi furase inima şi îl chinuia, fiindcă era foarte sperios...

A tăcut, dar a continuat să ciupească corzile chitarei. Pe urmă și-a dat din nou drumul la voce :

Cîntînd, sufletul ți-l răcorești,
Cîntatul durerea ți-o îndulcește,
Cînd cînți moartea te ocolește,
Cîntatul ajută să trăiești.

Nicolau a dat din cap și a spus :

— Că ajută, asta-i drept.

Un cățeluș a venit de la bucătărie dînd din coadă, s-a încolăcit lîngă tejghea, și-a sprijinit boticul pe labele din față și a închis ochii. Într-un colț întunecat s-a ivit capul nevestei lui Nicolau, care a rămas cu ochii țintă la căpitan, cu o expresie de uluire pe fața lucioasă.

Rodrigo se uita la ușa ce încadra o bucată din noapte și vedea, de cealaltă parte a pieței, fereastra luminată de la casa lui Pedro Terra. Deodată, în ușa hanului s-a ivit o umbră și a acoperit casa Bibianei. Era un bărbat înalt, oacheș cu părul cărunt, în anteriu negru : vicarul din Santa Fé. Căpitanul a continuat să ciupească, însă, corzile chitarei, scoțînd acorduri grave ; dar ținea ochii ațintiți asupra noului-venit.

— Bună seara, căpitane ! a spus părintele, zîmbind.

— Bună seara ! a răspuns Rodrigo, oprindu-se din cîntat.

— Putem să stăm puțin de vorbă ?

— Cum să nu.

Rodrigo a pus chitara pe tejghea și s-a ridicat.

— Afară, dacă nu te deranjează.

Au ieșit amîndoi în piață.

— Frumoasă seară ! a exclamat părintele, ca pentru a începe vorba.

— Foarte frumoasă.

Rodrigo se uita într-ascuns la celălalt. Părintele Lara păşea încet. Avea un cap enorm, disproporţionat faţă de trupul rahitic şi deşelat. Vocea sa gravă şi tărăgănată era însă atît de atrăgătoare, încît puteai să-l simpatizezi imediat, dacă nu te uitai la faţa lui urîtă şi ridată, cu pielea atîrnîndă şi bărbia dublă şi moale — lucru neobişnuit la cineva atît de slab. Ochii preotului erau lichizi, cu marginile pleoapelor veşnic roşii, parcă permanent ameninţate să se umple de urcioare. Dar acolo, sub lumina lunii, faţa vicarului parcă se îndulcea, îşi pierdea urîţenia, şi tot ce avea el mai bun se dezvăluia în blîndeţea învăluitoare a vocii.

Cei doi bărbaţi au făcut cîţiva paşi unul lîngă altul, în tăcere, îndreptîndu-se spre smochinul cel mare. Cînd se aflau doar la vreo cinci metri de arbore, părintele s-a oprit, l-a luat pe celălalt de braţ şi a întrebat :

— Ţi-aminteşti de parabola din Sfînta Scriptură despre smochinul care nu rodea ?

— Nu prea mă pricep la chestiile astea de religie, părinte.

— Cînd Domnul nostru umbla pe pămînt, într-o zi i s-a făcut foame şi s-a apropiat de un smochin. Văzînd că are numai frunze, a spus : „În veac să nu mai mănînce nimeni din tine". Şi smochinul s-a uscat imediat.

Cîteva secunde, Rodrigo nu a spus nimic. S-a mulţumit să-l privească pe vicar. Abia acum observa că bătrînul avea o respiraţie de astmatic şi că un tors ca de pisică îi ieşea din gura pe jumătate deschisă.

— Părinte vicar, ce vrea să însemne povestea asta ?

Părintele Lara a început să-şi frece mîinile, încet.

— Există oameni ca smochinul din Scriptură. N-au mimic de dat. Ca şi cum ar fi sterpi.

Rodrigo s-a mărginit să spună :

— Aşa e. Există...

Umbra smochinului aşternea parcă o pată de cerneală pe solul albăstrit de razele lunii.

— Există mulţi asemenea oameni pe lume, căpitane.

— Dar de ce îmi spui dumneata povestea asta din Scriptură ?

Celălalt a făcut un gest vag.

— Uite-aşa. Fiindcă am dat cu ochii de arborele ăsta.

Rodrigo nu s-a mulţumit cu explicaţia. Presimţea că acele cuvinte erau doar o introducere la ceva personal pe care voia să i-l spună părintele. Cineva îi recomandase vicarului să-i ţină o predică. Mai bine să lămurească pe loc chestiunea. L-a luat de braţ şi l-a strîns tare ; dar cum degetele sale au dat de un braţ subţire şi descărnat, şi-a slăbit strînsoarea.

— Părinte, mai bine spune-mi imediat ce doreşti. Ocolişurile astea-s bune pentru rîul Ibicuí. Mie-mi plac oamenii care merg drept la ţintă. Ce vrei de la mine ?

— Ca să fiu sincer, căpitane, ce aş vrea eu e să nu mai cînţi din gură şi la chitară.

— E un păcat să cînte cineva la chitară ?

— În anumite locuri şi în anumite împrejurări, da. Nu ştii că astăzi e Ziua Morţilor ?

— Ah ! Dar de ce n-ai spus-o imediat ?

— Ai fi putut să te simţi jignit.

— Niciodată nu mă jigneşte cineva care îmi cere ceva. Mă înfierbînt doar atunci cînd cineva vrea să-mi poruncească. Dacă mi se cere cu frumosul, fac. Dacă mi se dau ordine, mă lupt.

Acră şi umedă, respiraţia ca de pisică atingea faţa căpitanului. Clarul de lună părea să albească şi mai mult părul preotului. Un cocoş a cîntat lung într-o ogradă ; alţi cocoşi i-au răspuns din alte cotețe, şi o clipă noaptea s-a umplut parcă de trîmbiţe. Rodrigo şi-a amintit de goarna deşteptării. Şi a avut aproape aceeaşi impresie ca atunci cînd, în campanie fiind, îl trezeau gorniştii la revărsatul zorilor : o senzaţie de gol în cap, o foame dureroasă în stomac, iar în gură o uscăciune care însemna dorinţa să bea ceai amar de *mate*. În timp ce cîntau cocoşii, cei doi bărbaţi au păstrat tăcerea acolo, lîngă smochin. Rodrigo căuta să discearnă siluetele din casa lui Pedro Terra. Casa unde locuia Bibiana. Dincolo de pereţii aceia se găsea patul în care dormea fata. Şi-ar da un braţ, un ochi, un picior, ca să se culce cu Bibiana. Numai la gîndul acesta simţea plăcere. Dintr-o grădină, îi parvenea în nări o mireasmă dulceagă de floare.

— Căpitane...

Rodrigo s-a întors spre părinte.

— Dumneata eşti soldat, nu-i aşa ?

— Iar dumneata, preot...

— Aşteaptă, vorbesc serios. Ca militar, ştii că într-un batalion trebuie să fie disciplină, soldatul trebuie să asculte de superior.

— Fireşte.

— De cînd e lumea lume au existat totdeauna cei care comandă şi cei care slujesc, un sclav şi un stăpîn. Tînărul ascultă de bătrîn...

— Asta depinde...

— Lasă-mă să sfîrşesc. Fiul ascultă de tată, femeia ascultă de bărbat. Dacă lucrurile nu ar sta aşa, lumea ar fi o învălmăşeală...

— Dar de unde ştii că lumea nu e o învălmăşeală ?

— Căpitane! Dumneata ar trebui să citeşti istoria universală. Ar trebui să citeşti despre celelalte continente, mai cu seamă despre Europa. Să nu-ţi închipui că lumea înseamnă numai Provincia São Pedro.

Rodrigo a ridicat din umeri.

— Pentru mine asta a însemnat...

— Dar pentru multe milioane de oameni, nu. Lumea e foarte largă. Autoritatea supremă dintr-o ţară este regele. El deţine toată puterea temporală. Dar puterea spirituală o deţine papa, reprezentantul lui Dumnezeu pe pămînt.

Unde o fi vrînd să ajungă? şi-a spus Rodrigo, privind pieziş spre casa Bibianei.

— Ce dracu', părinte. Tot mereu cu ocolişuri. N-ai vrut să nu mai cînt? N-am mai cîntat. Acum, ce mai vrei?

O clipă preotul a luptat cu astmul. În cele din urmă a spus:

— Aşa cum fiecare casă are un şef, fiecare oraş are o autoritate. Şi nu-i o ruşine pentru nimeni să asculte de această autoritate, cînd ordinele pe care le dă sunt drepte, decente şi urmăresc binele general.

— Părinte, scoate ce ţii în guşă!

— Cînd ajungi într-o aşezare ca a noastră, nu poţi proceda ca şi cum te-ai afla pe un cîmp fără stăpîn, nici lege. Trebuie să te supui autorităţilor.

— Şi cine reprezintă autoritatea aici?

— Colonelul Ricardo Amaral Nepotul.

Asta şi aşteptam, şi-a spus Rodrigo. Părintele lucra pentru atotputernicul locului. Fireşte că bătrînul Amaral pusese să se construiască biserica, tot el cumpărase statuile sfinte, el îi dăduse vicarului casa în care locuia. Nu ar fi de mirare ca părintele Lara să se folosească de spovedanie ca să

smulgă de la localnici informații în interesul maimarelui din Santa-Fé. Rodrigo mai cunoștea cazuri...

— Puteai să-mi spui asta din două cuvinte, fără atîtea ocolișuri.

Au tăcut din nou. Rodrigo vedea în gînd chipul Bibianei : gura cărnoasă, ochii oblici. Părea un fruct : îți venea să muști din gura ei, din obrajii ei, din sînii ei. În clipa aceea, dorința de Bibiana se confunda la el cu senzația de foame, și Rodrigo a început să se gîndească alternativ la fată și la o fleică. Părintele și-a reînceput predica, dar Rodrigo nu îi prea acorda atenție. Nu putea să piardă o asemenea seară în tovărășia unui preot. Pentru el preotul era negru și piază-rea ca o pasăre *urubu*. Unde apărea un preot apărea și nenorocirea sau moartea : înmormîntare, ultima împărtășanie sau cununie. După el, și cununia era o nenorocire, o închisoare, un soi de moarte. Totuși, acum, ideea de căsătorie asociată cu Bibiana nu i se părea deloc neplăcută, nici imposibilă. În plus, a conchis el destul de enervat, se părea că nu se va putea apropia de fată decît dacă se însura cu ea.... Părintele Lara vorbea, vorbea... La un moment dat l-a tras pe căpitan de mîneca tunicii și l-a întrebat :

— Este așa, sau nu ? E sau nu ?

— Trebuie să fie, părinte, trebuie să fie. Dar nu crezi că roua o să-ți facă rău ?

Ca și cum nu ar fi auzit întrebarea, vicarul a continuat :

— Atunci, lasă-mă să-ți dau un sfat.

Oare de ce toată lumea din așezarea asta își arogă dreptul să-mi dea sfaturi ? s-a întrebat Rodrigo.

— Dă-i drumul cu sfatul, a spus cu voce tare, în timp ce, cu coada ochilor, vedea o siluetă de bărbat apărînd la fereastra casei Bibianei.

— Pune-ți șaua pe cal și pleacă de aici chiar mîine.

— Și dumneata, părinte ?

— Ascultă-mă ce-ți spun.

— Dar de ce ?

— Fiindcă Santa Fé nu-i un loc potrivit pentru cineva cu temperamentul dumitale.

— Oi fi cumva leprос, hoț de cai sau bandit ?

Rodrigo începea să-și iasă din sărite.

Părintele Lara scutura vehement din cap și pielea de sub bărbie i se legănau dintr-o parte într-alta, moi ca o gușă de curcan.

— Nu. Dar știu că ești un bărbat care a făcut multe războaie, căruia îi plac jocul de cărți, femeile și băutura.

— Și cui nu-i plac ?

— O să dai de bucluc aici. Am mai avut și alte cazuri. Nu mai departe de anul trecut...

Rodrigo l-a întrerupt :

— Pe cuvîntul meu că nu înțeleg, părinte.

— Eu înțeleg. Totul e limpede ca lumina zilei.

— Atunci, explică-mi și mie. Și, pentru numele lui Dumnezeu, nu-mi mai veni cu ocolișuri.

Părintele Lara l-a tras de braț și au pornit amîndoi spre capelă.

Vicarul a început o poveste foarte lungă despre familia Amaral, tradiția ei, obiceiurile ei, manile ei și prestigiul de care se bucura pe lîngă administrația Provinciei. Rodrigo se uita spre casa lui Pedro. A văzut cînd s-a închis fereastra. Și-a închipuit-o pe Bibiana dezbrăcîndu-se, scoțîndu-și pieptarul, fusta... Bucățica aceea de gleznă zărită cînd se urcase fata în căruță, în fața cimitirului, se ex-

tindea acum : era un picior bine făcut, un genunchi rotunjor, o coapsă... Foarte curînd, aţîţat, Rodrigo îşi închipuia că o ţine în braţe pe Bibiana goală toată, cu sînii legănîndu-i-se, albi şi tremurători ca un lapte prins, abia scos din oală. Şi, în gînd, a întins-o pe pat şi amîndoi erau încolăciţi în sărutări cînd părintele Lara i-a strîns braţul şi i-a spus la ureche :

— El comandă aici şi pe întinderile de pămînt din jurul aşezării Santa Fé. Nimeni nu se stabileşte prin partea locului fără consimţămîntul lui. El rezolvă toate chestiunile : e un fel de judecător de pace.

— Dar omul ăsta încă nici nu m-a văzut. Cum de nu-i plac ?

— Vezi, aici te înşeli. Colonelul Amaral ştie cine eşti, de unde vii şi ce gînduri ai. Mi-a spus că nu va permite să rămîi în aşezare, pentru că nu vrea să aibă încurcături.

— Dar eu n-am să fac încurcături, am mai spus-o ! a strigat Rodrigo. Ecoul vocii lui a răsunat în piaţă, apoi s-a destrămat în văzduh.

— Vezi ? Zici că n-ai să faci încurcături, dar eşti gata să te încaieri cu mine. Ai sîngele fierbinte, căpitane.

— Ce vrei să fac ? Aşa m-am născut şi acum sunt prea bătrîn ca să mă mai schimb.

Părintele şi-a catifelat vocea.

— Bine. Bine. N-o să ne luăm acum la ceartă. N-ai nevoie să te schimbi. Rămîi aşa cum eşti, dacă-ţi place. Ce am vrut eu să-ţi dau de înţeles cu toată predica asta e că domnul colonel Amaral îţi trimite vorbă că nu vede cu ochi buni stabilirea dumitale în Santa Fé.

— De ce n-a venit să-mi spună asta de la obraz ?

— Desigur, pentru că n-a vrut, deoarece nu curajul îi lipsește.

Ajunseseră în fața capelei. Rodrigo s-a așezat pe una din treptele de lemn de la ușa centrală, iar părintele l-a imitat. Cîteva clipe au rămas amîndoi tăcuți, cu ochii pierduți în noapte. În majoritatea celor treizeci și ceva de case din Santa Fé nu mai era lumină la ora aceea. Razele lunii cădeau blînd peste țigle și acoperișurile de paie, peste livezile, grădinile de zarzavat și cîmpurile din jur. Rodrigo a privit țintă căsoaia familiei Amaral, de cealaltă parte a pieței. Fiara o fi dormind, și-a spus. Și i-a venit chef să o înfrunte.

— Va să zică, omul ăsta nu vrea să știe de mine..., a murmurat.

Părintele torcea lîngă el ca un motan bătrîn.

— Ce-ai de gînd să faci ? Poți vorbi cu încredere. Nu te-ai spovedit niciodată ?

— Niciodată. Nici măcar tatei.

— Bine. Dar în fața mea poți să-ți deschizi sufletul, ca la confesional. Taina care cade aici — și și-a răsfirat degetele pe piept — e ca și cum ar cădea într-un mormînt.

— Dar n-am nici o taină de povestit. Ce am de gînd să fac am spus la jumătate de sat. Să rămîn.

— De ce insiști atît de mult să rămîi ?

— Fiindcă mi-a plăcut aici.

— Numai asta ?

— Ca să-ți dovedesc că nu ascund nimic, am să-ți spun și restul. Îmi mai place și o fată de aici.

— Pot să știu cine ?

— Fiica lui Pedro Terra.

— Bibiana ?

— Chiar ea.

Părintele a făcut o mică pauză, după care a zis, grav :

— Să știi că-i o fată foarte cinstită. Dacă-ți închipui cumva...

— De-i cinstită, cu atît mai bine. Am de gînd să mă însor cu ea.

Sacerdotul a rămas uluit.

— Bine, dacă așa stau lucrurile... Dar mi se pare... bine... o să fie greu.

— De ce ?

— Fiindcă și lui Bento, fiul colonelului Amaral, îi place fata.

— Dar ea îl place pe el ?

Părintele Lara și-a trecut palma peste tonsura din creștet.

— De plăcut... nu-l place. Dar știi și dumneata cum e. Băiatul e voluntar, e bogat, și pînă la urmă Bibiana o să spună da. Mai ales dacă o să se amestece și bătrînul Ricardo.

— După cîte văd, Amaral acesta e ca un Dumnezeu.

— Nu spune asta, căpitane. Dumnezeu e unul singur și se află în cer. Iar acest Dumnezeu unic nu e stăpîn numai peste Santa Fé. E stăpînul universului.

A părăsit apoi tonul solemn, a devenit mai pămîntesc și a întrebat :

— Dumneata nu ești credincios ?

— Nu. Religia nu mi-a lipsit niciodată.

— Unii oameni își aduc aminte de Sfînta Fecioară atunci cînd tună.

— Cînd tună îmi aduc aminte să-mi pun un *poncho*.

— Unii oameni își petrec viața nefăcînd caz de biserică, dar la ora morții trimit după preot ca să-i spovedească.

Rodrigo a rîs.

— Să chem preotul în ceasul morții ? Cred că nici să vreau n-am să am timp de așa ceva.

— Cine îți garantează ?

— În familia mea nu prea se moare de moarte naturală. Doar femeile, și nici chiar ele toate. Bărbații din neamul Cambará au murit în război, duel sau accident. Există chiar o zicală : „Cambará bărbat nu moare în pat".

Spunînd aceste ultime cuvinte, Rodrigo vorbea tare, și în vocea lui se ghicea un ton de trufie veselă. Părintele s-a cufundat un timp într-o tăcere înăbușită. S-a uitat la omul de lîngă el : luna îi bătea din plin în obraz. Ochii lui, atît de deschiși la culoare, păreau goi.

— Te-ai gîndit vreodată la ce ți se poate întîmpla după moarte ?

— Nu.

— Nu te temi să te duci în iad ?

Rodrigo și-a așezat picior peste picior, s-a lăsat pe spate și s-a sprijinit de ușa capelei.

— Părinte, am auzit că în rai nu există joc de cărți, nici băutură, nici curse, nici dans, nici femei... Dacă e așa, prefer să mă duc în iad. În plus, cei despre care toată lumea zice că se duc în rai, fiindcă sunt cinstiți și fără păcate, sunt oamenii cei mai plicticoși pe care i-am întîlnit vreodată în viață. Am cunoscut mulți pungași simpatici, mulți păcătoși buni camarazi. Dacă ei se duc în iad, acolo vreau să merg și eu.

— Glumești cu lucruri serioase. Dar crezi că există un rai și un iad, nu-i așa ?

— Ca să fiu sincer, nu mă gîndesc niciodată la asta.

— Da, dar cînd ai să simți că îmbătrînești, ai să te gîndești. Ascultă ce-ți spun eu.

— Niciodată un Cambará bărbat n-a reuşit să depăşească cincizeci de ani.

Dincolo de case se întindeau cîmpurile încovoiate sub imensitatea cerului. Dealurile erau ca nişte sîni de femeie, a făcut Rodrigo comparaţia în sinea lui. Sîni şi fese.

— Dar nu te gîndeşti niciodată la Dumnezeu ?

— Cînd şi cînd.

— Nu recunoşti că el a făcut lumea şi pe toţi oamenii de pe pămînt ?

— Dacă Dumnezeu a făcut lumea şi pe oameni, înseamnă că acum ne-a părăsit şi se căieşte.

— Nu spune o asemenea absurditate ! Dacă ne-ar fi părăsit, totul ar merge cu susul în jos.

— Şi ce, nu merge ?

— Spune-mi un lucru : de ce se învîrteşte pămîntul în jurul soarelui, şi luna în jurul pămîntului, şi e totul în aşa fel ticluit încît să existe zi, noapte, cele patru anotimpuri ? De ce ?

— De aia.

— Asta nu-i răspuns. Spune-mi, de ce aruncă oamenii sămînţa de grîu în pămînt şi sămînţa creşte şi devine plantă şi spic cu boabe şi boabele se transformă în făină şi făina în pîine şi pîinea în aliment pentru oameni ? Te-ai gîndit vreodată ce lucru bine făcut, ce maşinărie desăvîrşită e corpul omenesc ?

Rodrigo s-a gîndit la corpul Bibianei. Goală, întinsă pe un pat, cu sînii ca laptele prins, cu picioarele rotunjoare, cu buzele roşii. Corpul Bibianei trebuia să fie desăvîrşit.

— Mai spune-mi altceva. Există om pe pămînt în stare să facă lucrurile pe care le-a făcut Dumnezeu : fiinţele omeneşti, plantele, stelele, animalele ? Ia o floricică şi priveşte ce minune, ce delicateţe, ce... Părintele a tăcut, gîfîind. Te-ai gîndit vreodată

ce lucru minunat este să te naşti, să creşti, să trăieşti...

— Şi să îmbătrîneşti, să mori, să putrezeşti..., a completat Rodrigo, reflectînd că într-o zi Bibiana va fi şi ea bătrînă.

— Tocmai ! Chiar şi faptul că îmbătrîneşti şi mori şi putrezeşti e ceva extraordinar, fiindcă totul ascultă de un plan măreţ. Trupul omenesc e materie şi ca atare se întoarce în ţărîna din care a ieşit. Dar sufletul e nemuritor. Totul face parte din miracolul numit viaţă. Nimic din toate astea n-ar putea să existe, dacă n-ar fi Dumnezeu. Ar putea ?

— Dumneata, care citeşti în cărţi, ştii, părinte. Nu mă întreba pe mine.

— Dacă Dumnezeu ar fi părăsit lumea, ziua nu i-ar mai urma nopţii, pîinea n-ar mai hrăni trupul, aerul ar dispărea, plantele n-ar mai creşte, astrele s-ar ciocni în spaţiu şi ar veni sfîrşitul lumii...

Dar înainte de sfîrşitul lumii, îşi spunea Rodrigo, trebuie să mă culc cu Bibiana Terra. Şi din nou l-a apucat foamea. Oare Nicolau îmi va găsi ceva de mîncare ?

— Pesemne că ai dreptate, părinte. Îţi cer scuze că sînt atît de înapoiat şi de eretic. S-ar putea să mă schimb într-o zi..., a adăugat, fără multă convingere.

— Dacă o vrea Dumnezeu !

— Şi dacă voi avea timp.

S-a sculat, rîzînd încetişor şi simţindu-şi pantalonii umeziţi de rouă. Un greiere a început să ţîrîie sub trepte. Rodrigo a aruncat o privire spre casa lui Pedro Terra.

— Părinte...

— Spune, căpitane.

— Am să-ţi fac o rugăminte.

— Fă-o.

— Nu gîndi rău despre mine.

— Dar eu nu gîndesc niciodată rău despre nimeni. Sunt un biet bătrîn care vrea să-i ajute pe ceilalţi şi să-şi slujească biserica.

— Ştiu că mă înfierbînt uşor şi uneori vorbesc prea tare. Fapt e că-mi place mult viaţa.

— Se vede.

— E aşa de bine să fii în viaţă. Uneori simt atîta forţă închisă în piept, că trebuie să fac ceva ca să nu plesnesc.

— Înţeleg.

— N-am supt lapte de mamă. Nu mi-am cunoscut mama. La doisprezece ani lucram pe cîmp cu peonii, ca un om mare. La optsprezece, m-am înrolat şi mă luptam cu castilienii. De atunci, am trăit numai în lupte sau cutreierind prin lume.

Părintele clătina încet din cap.

— N-am învăţat niciodată o rugăciune şi nici n-am călcat pragul bisericilor.

— Dar nu-i timpul pierdut. Niciodată nu e prea tîrziu, fiule.

— Aş ! Sunt lucruri pe care ori le înveţi cînd eşti copil, ori niciodată. Dar, ca să fiu sincer, n-am simţit lipsa bisericii, nici a rugăciunii, nici a sfinţilor.

— Nici măcar în clipa primejdiei ?

— Păi, în clipa primejdiei chiar că nu mă gîndesc la asemenea chestii.

— Cu atît mai rău. S-ar putea ca într-o zi să te schimbi. Mare e Dumnezeu.

— Dar mai mare e hăţişul, părinte. E ceea ce învaţă metişii de mici copii, în lupta grea. Nu pot să creadă în Dumnezeu şi să stea pe loc. Cine face aşa se trezeşte cu grumazul tăiat sau străpuns de

gloanțe. Uneori, cel mai bun lucru e să te afunzi în hățiș. Nu-i de mirare că oamenii ăștia gîndesc așa. I-a învățat viața...

— Dumnezeu nu bate cu ciomagul.

Rodrigo a deschis gura, căscînd prelung, după care a spus :

— Lucrul naibii e că nu știe nimeni cu ce bate Dumnezeu.

Părintele era gata să-i întoarcă vorba, dar a preferat să tacă. După o scurtă pauză, vicarul a recunoscut pînă la urmă :

— Vrei să-ți spun ceva ? Îmi placi. Poți să fii sigur de asta. Îmi placi.

— Îmi pare bine, părinte vicar, mă bucur. N-am prea avut noroc de cînd am sosit.

— De ce nu te duci să stai de vorbă cu colonelul Amaral ?

— Eu ?

— Da. Du-te și vorbește cu el deschis. S-ar putea ca pînă la urmă să-i placi și lui.

— Crezi că merită ?

— Ce-ai de pierdut ?

— Nimic, asta-i adevărat.

— Atunci ? Mîine vorbesc eu cu el, îl întreb la ce oră te poate primi.

Rodrigo a făcut un gest, pe jumătate îndoială, pe jumătate asentiment.

— Păi... rămîne stabilit. Aștept ordinele dumitale mîine. Și, schimbînd tonul : Mergi într-acolo ?

— Nu. Rămîn aici. Casa mea e în spatele bisericii.

— Noapte bună, părinte. Și nu mi-o lua în nume de rău.

— Noapte bună. Dumnezeu să te aibă în pază !

— Amin, a spus Rodrigo mașinal. Și a rîs, fiindcă a vorbit fără să simtă nimic.

S-au despărțit. Casa lui Nicolau era cufundată în întuneric. Rodrigo i-a dat ocol și a intrat în odaia sa pe ușa din dos. Se mai gîndea încă la Bibiana și la ceva de mîncat. Cineva a tușit de cealaltă parte a peretelui despărțitor.

— Nicolau! a murmurat căpitanul.

— Nicolau e plecat. Era vocea nevestei lui. S-a dus să vîneze *tatù*.

Imediat, inima lui Rodrigo a început să bată mai tare, chiar cu o fracțiune de secundă înainte ca el să-și fi dat seama de cauza subitei emoții. Nicolau plecase de acasă, și de cealaltă parte a peretelui despărțitor nevasta lui ședea goală în pat... Nu era nici foarte tînără, nici frumoasă. Dar era femeie. De mult nu mai avusese Rodrigo o femeie. Sau toate astea erau numai urmările foamei? S-a gîndit la Bibiana. Și-o închipuia pe Bibiana de cealaltă parte a peretelui despărțitor, culcată pe pat, goală...

— *Dona* Paula, a chemat-o el.

O clipă, nu s-a auzit nici un răspuns. Știa că metisa îl evita, ca și cum s-ar fi temut de el. Îl privea mereu de departe, cu ochii ei de animal speriat.

În sfîrșit, căpitanul a auzit o voce slabă.

— M-ați chemat?

— Da, v-am chemat.

— Ce e?

— Mi-e tare foame, doamnă. Puteți să-mi găsiți ceva de mîncare?

— Nu știu. Mă duc să văd. În vocea ei se percepea un ton de necontenită tînguială. Avea sînii căzuți și o piele pămîntoasă. Dar nu era respingătoare. Și, oricum, era femeie.

În picioare, lîngă pat, Rodrigo auzea tîrșîitul papucilor nevestei lui Nicolau. Știa că, pentru a se

duce la bucătărie, Paula trebuia să treacă pe lîngă odaia lui. A întredeschis ușa și a așteptat-o cu lumina stinsă. Iar cînd a apărut silueta femeii, Rodrigo a murmurat :

— *Dona* Paula...

Ea a încremenit, mută. El a apucat-o de umeri și a împins-o în odaie. A simțit-o că tremură toată, cuprinsă parcă de friguri, dar fără să facă un gest, fără să spună nici cel mai mic cuvînt. A tîrît-o spre pat.

5

A doua zi, imediat după siestă, prin strădania și bunăvoința părintelui Lara, Rodrigo s-a aflat față în față cu stăpînul din Santa Fé. A fost introdus într-una din încăperile căsoaiei de piatră, unde puținele mobile existente erau de culoare închisă și rustice. Într-un colț al odăii, Rodrigo a văzut trei săbii și o flintă, sprijinite de perete. Colonelul Ricardo ședea în spatele unei mese din lemn negru. Nu s-a sculat cînd preotul a făcut prezentările. Nu i-a întins mîna oaspetelui și nici nu l-a poftit să ia loc. Cînd vicarul s-a retras, Rodrigo, în picioare la vreo patru pași de masă, s-a uitat drept în ochii stăpînului casei, iar instinctul i-a atras imediat atenția că are în fața lui un bărbat și jumătate.

Ricardo Amaral Nepotul, de vreo cincizeci de ani, era brunet și avea fața acoperită de o barbă neagră presărată cu fire albe. Purta părul tuns ca o perie, avea privirea trufașă, iar pe vîrful nasului un semn negru vinețiu, aproape cît un bănuț de un *vintém*. Era în cămașă, purta la cingătoare un

cuţit de argint şi, sub masă, Rodrigo putea să-i vadă cizmele din piele neagră cu carîmb înalt.

S-a lăsat o scurtă tăcere. Cînd căpitanul a dat să înceapă vorba, celălalt a întrebat brusc :

— Ce ai de gînd să faci aici ?

— Încă nu ştiu, domnule colonel.

— Ne vin şi aşa destule haimanale !

Ricardo Amaral a aruncat aceste cuvinte ca tot atîtea pietre în obrazul interlocutorului său. Rodrigo le-a primit aparent impasibil, a tăcut cîteva secunde şi pe urmă, cu vocea aproape gîtuită, a replicat :

— Dacă n-aş datora respect unui bărbat de vîrsta dumneavoastră, v-aş face să înghiţiţi cuvintele pe care le-aţi spus adineauri.

Ricardo s-a ridicat, parcă împins de un resort. Ca şi bunicul ori tatăl său, era înalt şi spătos. A dat la o parte scaunul cu piciorul, a ocolit masa, a luat două din săbiile care se găseau în colţ, i-a aruncat una lui Rodrigo, care a prins-o din aer, a scos-o pe cealaltă din teacă şi a strigat :

— Apără-te ! Ţi-arăt eu imediat cine e bătrîn. Apără-te !

Rodrigo stătea nemişcat, ţinînd sabia orizontal cu ambele mîini.

— Haide, apără-te ! a repetat moşierul.

Căpitanul zîmbea. Zîmbea, deoarece găsea distractiv că omul acela mătăhălos din faţa lui, cu sabia în mînă, voia să-l atragă într-un duel. Dacă se înfuria şi el, totul era pierdut.

— Linişteţi-vă, domnule colonel ! s-a rugat el, împăciuitor. Doar nu vreţi să omorîţi un om sub acoperişul dumneavoastră.

Abia atunci Ricardo a părut să-şi revină şi să înţeleagă situaţia. Şi-a dres glasul — chiar şi în felul cum şi l-a dres se ghicea o turbare surdă —

și a lăsat să-i cadă mîna în care ținea sabia. Pieptul lat i se ridica și cobora în ritmul unei respirații accelerate ; fața îi devenise purpurie.

Rodrigo a făcut cîțiva pași și a sprijinit sabia de perete. S-a întors spre stăpînul din Santa Fé :

— Gîndiți-vă puțin la situația mea..., a spus el, aproape jovial, potrivindu-și basmaua roșie. Dacă l-aș omorî pe colonelul Amaral, n-aș mai ieși viu din casa asta. Dacă m-ați omorî dumneavoastră... aș fi lichidat. Oricum, sunt pierdut. Vedeți că poziția mea e destul de dificilă...

— Dar m-ai ofensat ! a strigat Ricardo, depunînd sabia pe masă.

— Dumneavoastră m-ați ofensat primul, a replicat Rodrigo.

— Aș putea porunci să fii arestat.

— Ați putea, domnule colonel. Ați putea porunci chiar să fiu spînzurat. Dar n-o să porunciți nici una nici alta.

— Cine ți-a spus ?

— N-o să porunciți să fiu arestat, fiindcă n-aveți nici un motiv. Nu se arestează un om de treabă așa, degeaba. Și n-o să porunciți să fiu spînzurat, pentru un motiv foarte puternic. Fiindcă sunteți un om drept și bun.

Ricardo s-a întors încet lîngă masă, aruncînd o privire tulbure și piezișă interlocutorului său. Pe urmă, stăpînindu-și vocea, a zis :

— Cel mai bine e să pleci din Santa Fé cît mai curînd cu putință.

— De ce ?

— De aia.

— Ce aveți împotriva mea ?

Ricardo a ezitat o clipă, și-a mîngîiat nervos vîrful cuțitului și a spus :

— Nu ești la fel ca noi. Am multă experiență și văd imediat dacă cineva se potrivește sau nu se potrivește aici. De cum mi s-a vorbit de persoana dumitale, am simțit că n-ai să poți face mulți purici în Santa Fé și că, mai devreme sau mai tîrziu, o să ne dai de furcă.

— Domnule colonel, mă tratați ca și cum aș fi un castilian, un străin, un inamic.

Ricardo a părut descumpănit de argumentul acesta. S-a bîlbîit puțin înainte de a da un răspuns, dar tonul dîrz și încăpățînat i-a revenit curînd.

— Cunosc omul, chiar numai după felul cum umblă îmbrăcat. Basmaua asta roșie e un semn de fanfaronadă.

— Domnule colonel, vă înșelați.

— Niciodată nu mă înșel asupra unui om sau a unui cal. Ai un fel de a te uita și de a te adresa oamenilor care înfurie.

— Nu-i vina mea. Așa m-am născut.

Și imediat, Rodrigo și-a dat seama că își luase un ton îndrăzneț și agresiv.

— Bunicul meu avea obiceiul să spună că și omul se domesticește, precum calul.

— Nu toți.

— Te cred pe cuvînt. Dacă ești mînz care nu se îmblînzește foarte bine, înseamnă că nu poți trăi în mijlocul unei herghelii blînde. Locul dumitale e pe cîmp. În grajdul ăsta din Santa Fé, băiete, nu-s decît cai blînzi. Vin sălbatici, dar eu îi îmblînzesc și îi înfierez cu pecetea mea.

— Mi s-a spus.

— Dacă nu-ți place, pleacă.

Ricardo i-a întors spatele lui Rodrigo, ca spre a-i arăta că întrevederea s-a încheiat. Celălalt, însă, a continuat să rămînă nemișcat acolo unde se afla.

Era hotărît să nu se lase convins, nici să-şi iasă din pepeni. Dacă îi trezea furia stăpînului din Santa Fé, era pierdut. Viaţa pentru el ar fi devenit insuportabilă în aşezare şi cel mai bun lucru de făcut ar fi fost să-şi pună într-adevăr şaua pe cal, să încalece şi să meargă să cînte în altă parohie. Dar dacă pleca, adio Bibiana!

A hotărît să încerce pe altă cale. Ştia că Ricardo era comandantul unui corp de cavalerie.

— Domnule colonel, şi dumneavoastră sunteţi militar.

— Întîmplător, sunt chiar superiorul dumitale, căpitane. Să nu uiţi asta.

— N-am să uit. Dar vă rog să mă ascultaţi. La urma urmelor, orice om e îndreptăţit să se apere, mai ales cînd are conştiinţa curată.

Ricardo l-a privit ţintă în ochi. Şi, în clipa aceea, Rodrigo a simţit că se află în faţa unui judecător.

— Păi, ce ai de spus în favoarea dumitale?

— Eu însumi, n-am nimic. Dar sunt mulţi oameni de treabă dispuşi să vorbească pentru mine.

— Aici, în Santa Fé?

— În hîrtiile astea, domnule colonel. Cu permisiunea domniei-voastre, poftiţi atestatul meu de serviciu.

A scos un sul de hîrtii din tunică şi i l-a prezentat moşierului, care l-a luat, a dezlegat panglica ce-l ţinea legat, şi-a pus ochelarii şi a început să citească. Erau copii după ordinele de zi ale mai multor generali pe care Ricardo Amaral îi cunoştea, iar în ele se aduceau elogii căpitanului Rodrigo Severo Cambará pentru comportamentul său în acţiune. Mai exista una „pentru cine este interesat", în care se declara că acelaşi căpitan Rodrigo participase la diferite bătălii, „purtîndu-se cu un e-

roism, un devotament și un spirit de disciplină ireproșabile". Declarația era iscălită de Bento Gonçalves da Silva.

Cîteva minute Ricardo a ținut capul în jos, și Rodrigo a observat că omul citea cu o oarecare dificultate : buzele lui groase se mișcau, silabisind cuvintele. Stăpînul din Santa Fé a făcut hîrtiile sul și tocmai le lega la loc, cînd căpitanul a scos din buzunarul pantalonilor o cutiuță neagră și i-a prezentat-o cu un gest dramatic :

— Și dacă și asta poate să spună ceva în favoarea mea...

— Ce-i asta ?

— Fiți amabil și deschideți-o.

Ricardo Amaral a luat cutiuța, destul de răuvoitor, a deschis-o și a văzut pe fondul de catifea violetă o medalie. A recunoscut crucea Ordinului Militarilor. Nu și-a putut ascunde surprinderea și chipul i s-a luminat brusc, de parcă decorația ar fi radiat lumină. Imediat după aceea, însă, fața i s-a întunecat iar. Ricardo a închis cutiuța, i-a restituit-o lui Rodrigo și a început să-și frece mîinile cu nerăbdare.

— Toate astea, căpitane, dovedesc doar că ai fost un bun soldat.

Rodrigo era decepționat. Spera ca toate documentele arătate să-l miște pînă la urmă pe moșier, iar acum, văzîndu-l neclintit chiar și în fața decorației, simțea că începe să-și iasă din fire.

— Un singur lucru mă miră, a spus Ricardo cu vocea mai împăciuitoare, dar încă puțin îndoită. Cum de un om care a adus asemenea servicii guvernului nu a primit alte recompense ?

— Mi-am primit solda, domnule colonel.

— Nu mă refer la soldă. Mulți ofițeri, după ce au părăsit armata, au primit pămînturi, au devenit crescători de vite sau plantatori.

Rodrigo a zîmbit. Își amintea că i se spusese că în numeroasele războaie, cînd proceda la recrutare, Ricardo Amaral Nepotul preferase întotdeauna să ia tații de familie din căminele și de pe ogoarele lor, decît să se lipsească de peoni și sclavi la munca propriei sale moșii. Deși era comandantul unui corp de cavalerie, nu furnizase nici una din vacile sale drept hrană pentru soldați, găsind mult mai convenabil să rechiziționeze vite și cereale de la micii crescători și agricultori. Se mai murmura că Ricardo se prevalase nu doar o dată de autoritatea sa militară ca să oblige pe unii proprietari să-i vîndă pămînturile lor la prețuri scăzute.

Rodrigo a ridicat din umeri și a spus :

— Niciodată nu m-au interesat asemenea lucruri, domnule colonel. M-am născut hoinar ca un pui de potîrniche.

— Și acum de ce vrei să-ți faci cuibul tocmai aici în sat ?

— V-am mai spus că mi-a plăcut Santa Fé. E un loc foarte frumos. În ziua cînd voi socoti că nu-mi mai prieşte, încalec și plec. Numai copacul prinde rădăcini în pămînt.

— Dar nouă un om care nu-i în stare să se lege de pămînt nu ne trebuie. Răul acestei Provincii au fost tocmai aventurierii care au venit din alte părți ale țării numai ca să se distreze, ori să facă negustorie și pe urmă au plecat.

Ricardo, acum vizibil calmat, își mîngiia barba cărunță cu mîna lui mare, arsă de soare și striată de vene albastre-verzui.

Rodrigo știa să se facă simpatic cînd voia. A încercat să vorbească liniștit și blînd, iar în tonul

vocii lui se ghicea acum nu umilința săracului ce își pleacă fruntea în fața unui potentat, ci respectul afectuos al fiului care se adresează tatălui său.

— Încă nu mă cunoașteți, domnule colonel. Dar dacă ar avea vreun preț cuvîntul meu...

Ricardo l-a întrerupt :

— Ascultă, căpitane, nu mi-au plăcut niciodată persoanele care pun la îndoială cuvîntul celorlalți. Dacă mi-l dai pe al dumitale, n-am motiv să mă îndoiesc de el.

Rodrigo a înțeles că începe să calce pe un teren mai sigur.

— Vă dau cuvîntul meu de cetățean și de soldat că nu veți avea niciodată motiv să vă plîngeți de mine. Vreau să rămîn aici. Poate că am să cumpăr ceva pămînt și să încep să cresc și eu niște vitișoare. Poate chiar să mă însor...

— Dar n-o să-ți placă în Santa Fé. Avem puține distracții, iar un bărbat învățat cu zaiafeturile, dansurile, întrecerile, jocul de cărți și femeile nu poate suporta o asemenea viață. Santa Fé e pămînt de oameni muncitori. Cu puține serbări și puține fete tinere. Iar fetele de pe aici sunt cinstite, ai auzit, căpitane ?

— Nimeni nu spune altfel.

— Ai fost la cimitirul nostru ?

— Întîmplător, am fost acolo chiar ieri.

— Ai văzut mormîntul acela cu cruce neagră, chiar în dreapta cînd intri ?

Rodrigo a clătinat din cap în semn că nu.

— Nu-mi amintesc.

— Ei bine, acolo e îngropat Zé Oliveira.

A făcut o pauză plină de tîlc. Pe urmă a continuat :

— Zé i-a luat nevasta unuia dintre oamenii mei... Altă pauză. Ochii lui Ricardo Amaral au stră-

lucit o clipă. Bărbatul i-a tras un glonte în corp. Corpul lui Zé Oliveira a fost ciuruit...

— Şi ce s-a întîmplat cu femeia ? a întrebat căpitanul, zîmbind.

Moşierul a făcut un gest brusc şi a cîrîit :

— Nu interesează !

— Dacă vă închipuiţi că am să încerc să iau femeia cuiva..., a început să spună Rodrigo. Dar celălalt nu l-a lăsat să termine :

— Zé Oliveira era un bărbat viteaz, foarte vesel, cînta din gură şi la chitară. Cu vocea insinuantă, a adăugat : N-am avut niciodată încredere în bărbaţii care cîntă la chitară.

Înţepat, Rodrigo nu s-a putut reţine şi a replicat :

— Cunosc destui ticăloşi care nu cîntă la chitară.

O clipă, cei doi bărbaţi s-au măsurat din ochi, într-o tăcere feroce. Nici unul nu a clipit. Nici unul nu a scos o vorbă timp de cîteva secunde. Rodrigo a înţeles atunci că nu se mai putea drege situaţia. Şi-a luat pălăria aruncată pe un scaun şi a spus, cu un efort suprem să-şi îndulcească vocea:

— Ei bine, plec, cu îngăduinţa dumneavoastră.

— Ca să pleci îţi dau toată îngăduinţa.

— Şi ca să rămîn ?

— Ca să rămîi, nu.

Căpitanul a făcut stînga împrejur, s-a apropiat de uşă şi, în timp ce o deschidea, a exclamat :

— Dar am să rămîn !

Nu a mai auzit ce a spus celălalt şi nici nu i-a văzut faţa, pentru că a trîntit uşa ieşind în vestibul. S-a dus la hanul lui Nicolau, fluierînd, cu pălăria trasă pe ceafă, rumegîndu-şi cu încîntare ultimele cuvinte. Dar am să rămîn. Dar am să rămîn. Dar am să rămîn.

Şi a rămas. Nu a păţit nimic. Fiindcă la vremea aceea, Ricardo Amaral a închis casa din tîrg şi s-a dus să petreacă restul verii la moşie, lăsîndu-i cîmp liber lui Rodrigo, care, încetul cu încetul, a cîştigat de partea sa întreaga populaţie din Santa Fé, cu excepţia lui Pedro Terra. Era vesel, cînta din gură, cînta la chitară, plătea rînduri de băuturi şi ştia să piardă la joc. Făceau partide de *truco* sau de *solo* la han, şi cîteodată venea pînă şi părintele Lara să joace. Sugea dintr-o ţigară de paie, tuşea şi rîdea de istorisirile căpitanului. Şi adeseori, în timp ce ţinea cu degetele sale lungi cărţile unsuroase, scutura din cap şi murmura :

— Căpitanul ăsta Rodrigo e dat naibii !

Nicolau era mulţumit de oaspetele său şi, stînd în picioare în spatele tejghelei, servind clientelei ceai amar de *mate,* se uita la Rodrigo cu o privire aproape părintească. Şi părea să ignore că, ori de cîte ori pleca, nevastă-sa se culca cu celălalt, tăcută şi tremurătoare, confirmînd zicala pe care căpitanul Rodrigo o repeta prietenilor intimi : „Femeia care s-a culcat o dată cu mine, o să se culce mereu".

Din cînd în cînd Rodrigo se ducea cu noii săi prieteni la vînătoare de cerbi şi *jacutinga.* Duminica organiza cu ei întreceri pe teren. Pariurile erau moderate şi toţi se mirau că nu se produceau niciodată încăierări. Spuneau : „Căpitanul Rodrigo e un om care ştie să piardă." Aproape în fiecare seară, după cină, aveau loc reuniuni la hanul lui Nicolau. Rodrigo cînta la chitară şi din gură, iar cînd apărea cîte un improvizator, îl provoca să improvizeze ; şi, printre rîsete, se dedau amîndoi pînă tîrziu duelului lor poetic. Începuse să se spună în

Santa Fé că „acolo unde este căpitanul Rodrigo nu e tristeţe".

Şi aşa s-au scurs cîteva săptămîni. Rodrigo nu şi-o putea scoate pe Bibiana din gînd. La drept vorbind, nici nu încerca. Făcuse multe tentative să stea de vorbă cu fata, dar nu reuşise nimic. Duminica îşi luase obiceiul să se ducă la ieşirea de la misă ca să o vadă pe „tirana" lui cum trece, cu ochii în jos, roşie foc, însoţită de mama sau de tatăl ei care, cînd îl zărea, abia îşi atingea cu două degete borul pălăriei şi îl ocolea de departe. I se relatase că Pedro Terra ar fi spus, într-un anumit cerc : „Căpitanul ăsta Rodrigo e om fără folos. Nu face decît să cînte, să bea şi să joace cărţi şi urăşte munca." Rodrigo îşi pierdea tot mai mult răbdarea. Fata locuia în casa din cealaltă parte a pieţei, şi totuşi, parcă ar fi locuit în Viamão, în Rio Pardo sau în São Paulo, fiindcă doar rareori o vedea. Se gîndise să-i trimită un mesaj, să-i scrie un bilet... Într-o zi l-a luat deoparte pe preot.

— Părinte vicar, aş vrea să-ţi cer o favoare.

Părintele Lara şi-a apropiat urechea de buzele căpitanului.

— Spune.

— Născoceşte un prilej să pot sta de vorbă cu *dona* Bibiana.

Sacerdotul a scuturat din cap cu vehemenţă.

— Nu te bizui pe mine pentru asemenea lucruri. Nu-s codoş. Nu mă bag în treburi din astea.

— Dar eu am intenţii serioase. Vreau să mă însor cu fata.

— Atunci, vorbeşte cu tatăl ei.

— Dar bătrînul Terra nu-mi dă ocazia. Nici nu vrea să ştie de mine.

— Vorbeşte cu fratele.

— E plecat.

— Trebuie să se întoarcă zilele astea.

— Dar eu știu că Pedro Terra pe dumneata te ascultă. Spune-i ceva în favoarea mea.

Părintele și-a scărpinat gușa. Ochii săi lichizi s-au ațintit asupra căpitanului.

— Mă bagi la bucluc...

— Atunci, ai de gînd să-i vorbești ?

— Să vedem... Poate. Nu promit nimic.

Vicarul a dat să plece. Dar Rodrigo l-a apucat de mîneca anteriului și a spus :

— Părinte, știi că am sîngele fierbinte. Duc tratativele astea cu bune maniere. Dar dacă-mi pierd răbdarea, nu răspund de ce se poate întîmpla.

— Ești un om imposibil ! a exclamat sacerdotul. Și a plecat furios.

În zilele acelea, Juvenal s-a înapoiat din călătoria sa la Cruz Alta. Văzînd căruța încărcată cu baloturi și lăzi, lui Rodrigo i-a venit o idee. După ce l-a îmbrățișat pe Juvenal, l-a chemat deoparte și a spus :

— Vreau să-ți propun ceva.

— Ce anume ?

— O afacere...

— Ce afacere ?

Ședeau așezați sub smochin. Înserarea cobora calmă, iar cerul era senin, de un albastru neted și spălăcit.

— Cîrciuma lui Nicolau e o spelunca ordinară, a declarat Rodrigo.

— Asta-i tot ce avem, a replicat fratele Bibianei, destul de aspru.

— Cunoști prăvălia bătrînului Horácio Terra din Rio Pardo ?

— Cum să n-o cunosc ! Bătrînul Horácio e unchiul lui taică-meu.

— Păi, aia zic și eu prăvălie. Are de toate, e mare și bine aprovizionată. Santa Fé are nevoie de o prăvălie mai bună decît cîrciuma lui Nicolau.

Rodrigo s-a uitat la Juvenal, dar n-a zărit pe fața lui nici un semn de înțelegere sau entuziasm. A continuat :

— Am la teșcherea cîteva uncii și cîțiva *patacões*. Nu e mult, dar ajunge pentru început... Uite acum ce-ți propun : tu ai căruță și eu am niște bănuți. Haide să ne asociem. Tu faci aprovizionarea în Rio Pardo și eu mă ocup de prăvălie aici.

Chipul lui Juvenal a rămas tot neclintit. Dinții săi gălbui strîngeau țigara stinsă. A tăcut mai departe, cu ochii la căsoaia lui Amaral, ale cărei ferestre și uși erau tot închise.

Rodrigo l-a lovit jovial cu palma pe genunchi.

— Ce zici ?

— Păi...

— Ce, păi ? Este sau nu o idee bună ?

— Poate că da, poate că nu...

— Dar tu nu riști nimic. Eu vin cu banii. Tu vii cu căruța, cu experiența și cu relațiile pe care le ai în Rio Pardo. Începem pe scară mică, după aceea mărim negustoria încetul cu încetul.

— Păi... poate că da.

— Ce naiba ! Nimic nu te entuziasmează.

Juvenal a zîmbit din colțul gurii.

— Nu se poate încheia nici o afacere așa, în aer liber. Am familie.

— Păi atunci, gîndește-te. Gîndește-te și spune-mi ce ai hotărît.

— Am să mă gîndesc.

Juvenal s-a ridicat.

— Încă ceva, a adăugat Rodrigo, sculîndu-se și el. Vreau s-o iau pe soră-ta de nevastă.

Juvenal nu a spus nimic. Şi-a scos scăpărătoarea, a lovit cremenea şi, cînd s-a aprins fitilul, a apropiat de el vîrful ţigării. Abia după ce a tras un fum a spus :

— Cu tata te-ai înţeles ?

— Încă nu.

— Dar cu Bibiana ?

— Nici.

— Îi placi ?

— Nu ştiu.

— Atunci, cum spui că vrei s-o iei de nevastă ?

— Dar cum pot să vorbesc cu ea, dacă bătrînul Terra îşi păzeşte fata aşa cum îşi păzeşte un cîine ciobănesc turma ?

Prin ochişorii lui Juvenal a trecut o rapidă lucire şugubeaţă.

— Desigur, fiindcă te crede tigru.

Rodrigo a făcut un gest de nerăbdare. Vedea acum o siluetă în curtea lui Pedro Terra, sub piersicii încărcaţi de roade. O rochie albastră... Da, era Bibiana care dădea de mîncare găinilor.

— Amice Juvenal, fă ceva pentru mine.

— Ce vrei să fac ?

— Vorbeşte cu taică-tău, vorbeşte cu soră-ta. Intenţiile mele sunt curate. Doar nu-s ciumat.

Juvenal l-a privit îndelung, pe urmă a spus :

— Nu crezi că-i mai bine să laşi ca timpul să le rezolve pe toate ?

Rodrigo a dat cu piciorul într-o piatră, aruncînd-o cu putere în trunchiul noduros al bătrînului smochin. Era în pantaloni bufanţi cu dungi şi în cămaşă albă, cu basmaua roşie la gît, cu borul pălăriei îndoit peste frunte. Juvenal l-a privit cu un amestec de simpatie şi rea-voinţă. În tot timpul călătoriei la Cruz Alta, purtase în piept o grijă pe care în zadar se căznise să o alunge. Nu se simţea

în siguranță știind că își lăsase nevasta singură în casă, pe niște meleaguri unde umbla liber un bărbat ca Rodrigo. Nu avea motiv să se îndoiască de fidelitatea nevestei sale : Maruca era o fată liniștită și vrednică și nu dăduse niciodată motiv de bîrfă. Dar, orice făcea, nu reușea să-l uite pe Rodrigo Cambará și de aceea se grăbise să vină înapoi. Și uitîndu-se acum la fața căpitanului, acolo, în înserarea caldă și senină, Juvenal nu mai avea nici o îndoială în privința simțămintelor surorii sale. Deși Bibiana nu-i pomenise niciodată de Rodrigo, presimțea că sărăcuța era iremediabil îndrăgostită de străin. Diavolul de om avea farmec.

— Ce am făcut eu aici, în locurile astea, Juvenal, e foarte demoralizant pentru mine. Niciodată nu m-am înjosit atîta. Niciodată n-am rămas unde nu eram dorit. Sunt un om care, cînd vrea ceva, face, fără să ceară voie nimănui. Dar aici am lăsat capul în jos. Lumea e largă și puteam găsi mii de fete care să vrea să se mărite cu mine. Dar mi-a plăcut sora ta și am hotărît că ea va fi nevasta mea. Și îți mai spun ceva. Am să mă însor cu *dona* Bibiana, fie ce-o fi.

Juvenal nu și-a pierdut calmul.

— Chiar dacă ea nu vrea ?

— Bine, asta-i altceva... Dacă ea nu mă vrea, încalec și plec. Cu durere în inimă, dar plec. Dar dacă ea vrea...

A tăcut. A găsit că e mai bine să nu continue, fiindcă nu voia să piardă prietenia lui Juvenal. Era gata să spună că, dacă ea îl iubește, e în stare s-o răpească și să o ducă departe, pe crupa calului. Mai făcuse așa și cu alte femei, în alte locuri. Pe urmă, cînd se sătura de ele, le lăsa undeva pe drum. Dar cu Bibiana va fi altfel. O voia de ne-

vastă. Voia să aibă şi el casa lui, şi copii, mulţi copii.

În dimineaţa aceea, la cimitir, cînd a dat cu ochii de Bibiana, avusese un soi de viziune asupra destinului său. Parcă i-ar fi şoptit o voce : „A sosit ceasul, căpitane. Asta e."

— Acum trebuie să plec..., a spus Juvenal.

— Gîndeşte-te la afacerea pe care ţi-am propus-o.

— Am să mă gîndesc.

— Şi cînd îmi dai răspunsul ?

— Într-o bună zi.

Rodrigo a avut chef să-i dea un picior în fund lui Juvenal, ca să-l mai însufleţească, să-l facă să se intereseze şi el de ceva. Cînd s-a îndepărtat cu mersul lui lent, puţin legănat, l-a însoţit cu privirea. Juvenal avea picioarele destul de arcuite, iar părul lui lins, de un negru lucios, era lung, îi acoperea gîtul şi îi atingea gulerul cămăşii. Se ghicea în el ceva greoi şi liniştit, ca şi cum, după atîta cărăuşie, ar fi împrumutat ceva din alura boilor.

Rodrigo s-a întors spre casa lui Pedro Terra şi a privit-o îndelung. Bibiana dispăruse din curte, dar găinile încă mai ciugureau din ţărînă. Era drăguţă casa familiei Terra în lumina blîndă a înserării. Nu bătea vîntul, iar copacii stăteau nemişcaţi. Fructele luceau, galbene, printre frunzele verzi ale piersicilor, iar pămîntul, pe sub pomi, era de un roşu întunecat, pătat de umbre vineţii. Din altă curte urca un fum albăstrui, cu miros de liane şi vreascuri arse. Mai plutea în văzduh o mireasmă bună de carne friptă. La orele acelea, Rodrigo visa o casă, un scaun confortabil şi pe Bibiana lîngă el. Hotărît, se săturase de război şi hoinăreli, acum sosise vremea să se aşeze într-un loc şi să se îngrijească de viitor. S-a gîndit la copii...

Voia ca primul să fie băiat. Îl va crește cu adevărat bărbătește. Vicarul va trebui să-l învețe să scrie, să citească și să socotească... Dar în primul rînd îl va învăța el să călărească și să mînuiască armele.

Nicolau a apărut în fața hanului.

— La masă, căpitane !

Trezit din visare, Rodrigo a răspuns :

— Vin, vin.

În seara aceea nu a cîntat. Toți s-au mirat să-l vadă atît de morocănos. În seara aceea și în alte seri și zile care au urmat, Rodrigo a zărit-o de mai multe ori pe Bibiana, dar numai de departe. Și orice ar fi născocit, nu reușea să intre în vorbă cu ea. Iar cînd tatăl ei a dus-o să stea o bucată de vreme la ferma unui prieten, căpitanul a rămas în sat, cu dorul lui amar. Seara se așeza singur sub smochin, privind casa lui Pedro Terra și închipuindu-și fel și fel de scene. Adesea, trebuia să-și sature dorința de Bibiana în trupul slab al nevestei lui Nicolau, care începuse să bănuiască ceva, dar prefera să se prefacă a nu ști nimic. Lui Rodrigo îi era milă de hangiu și totodată îl disprețuia. Uneori îl enerva Paula, fiindcă nu era tînără, frumoasă și curată ca Bibiana. Metisa continua să se lase folosită, fără o vorbă, supusă și veșnic speriată. La început, așteptau ca Nicolau să fie plecat, ca să se culce împreună. În ultimul timp Rodrigo nu se mai ferea atît. Și de multe ori, cînd erau culcați amîndoi, auzeau de cealaltă parte a peretelui despărțitor tusea ori sforăitul lui Nicolau. În cele din urmă, Rodrigo nu a mai putut-o suporta pe Paula ; și într-o noapte, ca ea să nu mai vină la el în pat, a zăvorît ușa odăii. După aceea, auzind, scîrbit și exasperat, zgomote suspecte în camera alăturată, a bătut cu piciorul în perete și a strigat :

— Mai puțină gălăgie, vă rog !

S-a răsucit în pat şi a închis ochii. Dar somnul nu îi venea. Se gîndea la Bibiana, la sînii ei albi, la trupul ei tînăr, la ochii ei oblici... A hotărît ca, la întoarcerea ei de la fermă, să stea de vorbă cu ea, chiar dacă pentru asta ar trebui să treacă peste cadavrul tatălui ei, al fratelui, al părintelui, al episcopului, al diavolului ! S-a gîndit şi să-şi facă bagajele şi să plece din nou hoinar. Un om ca el se descurca oriunde... Dar, chiar cînd îşi formula acest gînd, simţea, ştia bine că va rămîne tot în Santa Fé.

Cu cît trecea timpul, cu atît Rodrigo pricepea mai bine că îi era imposibil să trăiască fără Bibiana. Ceea ce la început fusese doar dorinţă trupească, acum era şi puţină duioşie : era iubire. Iar căpitanul Cambará se neliniştea din cauza asta. Fiindcă întotdeauna i se păruse că singura iubire demnă de un bărbat adevărat era cea care caută doar patul. Iubirea cu compus şi cîntat versuri şi cu oferit flori, iubirea cu durere în piept, cu dor, era iubire de om slab. El cînta versuri care pomeneau de femei tirane, de dor şi de suferinţă, doar aşa, în glumă, fără să simtă cu adevărat lucrurile pe care le rostea. Şi totuşi, acum, era vrăjit de Bibiana Terra.

La sfîrşitul acelui decembrie fierbinte şi nemişcat, Rodrigo Cambará a înţeles pentru prima dată sensul profund al unei zicale populare : „Orbul din dragoste nu mai ştie cînd e noapte, cînd e zi."

7

Anul Nou a venit şi, la sfîrşitul lui ianuarie, fiica Rosei, verişoara lui Pedro Terra, urma să se

mărite cu un tînăr din Porto Alegre pe care îl cunoscuse cu ocazia unei călătorii în Capitală. Tatăl miresei, Joca Rodrigues — unul din cei mai înstăriţi plantatori de iarbă *mate* din Santa Fé — a hotărît să facă nuntă cu mare zaiafet. A împrumutat cimpoiaşul de pe moşia lui Ricardo Amaral, a tăiat doi juncani graşi, doi porci şi cincisprezece găini şi a pus-o pe nevastă-sa, ca şi pe multe prietene şi cumetre, să facă prăjituri, pîine, plăcinte, covrigi şi biscuiţi. Mirele i-a trimis în dar viitorului socru trei butoaie cu vin de la ferma părinţilor săi. Iar cînd Rosa Rodrigues — atît de econoamă de felul ei încît părea chiar cărpănoasă — şi-a întrebat bărbatul dacă are de gînd să dea de mîncat şi de băut unui batalion întreg, Joca a răspuns :

— Ce dracu, femeie ! E singura noastră fiică, şi face o partidă bună. Dacă nu sărbătorim nici măcar o asemenea ocazie, cînd o să sărbătorim ?

Rosa a oftat, a lăsat capul în jos şi a pus din nou mîna pe plămădeală. Iar în ziua marelui eveniment, în Santa Fé nu se mai vorbea de altceva.

Mirele venise singur. Era un tînăr scund, liniştit, cu mustăţi lungi, negre, şi ochi blînzi. Părinţii lui se născuseră în Insula Azorelor şi stăpîneau în împrejurimile oraşului Porto Alegre o fermă unde cultivau viţă de vie şi zarzavaturi, făceau vin, brînză şi cîrnaţi, şi creşteau porci şi găini. Sosirea băiatului în Santa Fé a produs o oarecare senzaţie. Orice străin nou-venit ocupa oricum atenţia locuitorilor satului, unde viaţa se tîra îndeobşte calmă şi monotonă. Dar omul acela de pe litoral, care se îmbrăca şi vorbea altfel decît băştinaşii din interiorul teritoriului, reprezenta oarecum o parte a Provinciei ai cărei locuitori nu-şi tăiaseră încă total cordonul ombilical ce îi lega de Portugalia. Cîteva familii azoriene, ai căror stră-

moşi sosiseră pe Continentul São Pedro în urmă cu aproape optzeci de ani, încă mențineau, mai mult sau mai puțin intacte, obiceiurile din insule.

Logodnicul fiicei lui Joca Rodrigues nu știa să încalece cu eleganța și dezinvoltura oamenilor din interior și de la frontieră. Iar cînd a intrat în sat, cam încovoiat pe un căluț șchiop și obosit, urmat de doi sclavi, un locuitor din Santa Fé, care stătea în fața hanului lui Nicolau, a strigat, jovial :

— Păzea, vine bahianul [1] !

Iar altul, mai departe, văzînd cum străinul se agăța de capul șelei, nu s-a putut abține să nu exclame :

— Dă drumu' lui Sînt' Antonio, băiete !

Nou-venitul a zîmbit. Era conștient că face figură proastă. Se afla acum în mijlocul unor oameni deprinși cu o viață și un fel de a lucra pe care nu le cunoștea cîtuși de puțin. Niciodată nu mînuise lasoul sau alte mijloace de prins vitele sălbatice ; nu știa să îmblînzească mînji, nici să facă un *rodeo*. Destul de rușinat, împărțea salutări în dreapta și în stînga, de parcă ar fi vrut să cîștige prin amabilitate toleranța acelor *gauchos*.

Dar nu i-a trebuit mult timp ca să se facă stimat de ei. Ca majoritatea insularilor, era un om simplu și vesel, de o veselie naturală, fără fanfaronadă, nici gălăgie. Îi plăcea să danseze, să cînte, era econom, dîrz în opiniile sale și nu se expunea la riscuri în afaceri. Legat de pămînt, prefera — ca majoritatea oamenilor de obîrșia lui — să ducă o viață sobră și sedentară, decît să plece la război, în atacuri și aventuri. Era credincios, ospitalier,

---

[1] Locuitor din Bahia, vastă regiune situată pe coasta Oceanului Atlantic. Este actualmente unul din cele 22 de state care compun Statele Unite ale Braziliei (n.t.).

și respecta cu strictețe, aproape cu superstiție, legea și autoritatea.

Părintele Lara a făcut imediat cunoștință cu tînărul din Porto Alegre, i-a cerut știri din Capitală și din lume și a primit cu satisfacție ziarele de la Curte pe care le adusese cu el nou-venitul. Și, cum stătea și îl observa pe acel fiu de azorieni, vicarul, căruia îi plăcea să studieze și să urmărească oamenii și lucrurile, zîmbea, spunîndu-și că logodnicul fiicei lui Joca Rodrigues este exact antiteza lui Rodrigo Cambará. Limbajul său — ca pronunție, intonație și folosire a anumitor cuvinte care în interiorul Provinciei se întrebuințau rar sau erau chiar complet necunoscute — amintea de cel din insule, și semăna mult, sub aspectul construcției frazelor, cu portugheza neaoșă pe care părintele o întîlnea în cărțile lui Manuel Bernardes[1] și Bernardim Ribeiro[2]. Era o limbă cîntată, oarecum înghițită, plină de s-uri scîrțîite, de a-uri surde, de e-uri mute, cît vreme Rodrigo Cambará pronunța toate literele, vorbea un limbaj clar, cadențat parcă în silabe, și presărat cu castilianisme aduse din Banda Oriental. Pentru tînărul din Porto Alegre, o tînără era o „fetișoară" ; pentru bunicii lui, o „fătuță" ; dar pentru Rodrigo, o femeie tînără era o „fată" sau, cînd voia s-o deprecieze, o „duducă". Atunci cînd mirele voia să mulțumească pentru ceva, spunea respectuos și aproape solemn „Vă foarte mulțumesc" ; dar Rodrigo scotea un „mulțam'" rapid, întîmplător și aproape obraznic.

---

[1] Prozator, poet și filosof, unul dintre marii clasici ai literaturii portugheze (1644—1710) (n.t.).

[2] Poet, autor al celebrului roman *Domnișoara și fata*, a numeroase egloge și alte poeme, a fost inițiatorul poeziei bucolice în Portugalia (1500—1552) (n.t.).

Părintele Lara şi-a amintit de vremurile cînd fusese capelan la biserica din Viamão. Asta se petrecuse puţin înainte de 1822, cînd se vorbea pe acolo de lupta surdă pentru independenţa Braziliei. Văzuse reaua-voinţă, rezerva neîncrezătoare cu care unii azorieni şi descendenţii lor primeau sau comentau ştirile privind propaganda eliberatoare. După ei, era preferabil ca Brazilia să rămînă mai departe sub dominaţie portugheză. Dacă ţara îşi cîştiga independenţa, ştiau că se vor simţi ca şi părăsiţi.

Aceşti azorieni, atît de legaţi de pămînturile, ogoarele, prăvăliile şi atelierele lor, întruchipau ordinea, stabilitatea, respectarea legilor, ascultarea faţă de Curtea de la Lisabona. Dar oamenii care, ca Rodrigo, veneau din războaiele de pe Prata[1], unde fuseseră în contact cu *caudillos* şi războinici castilieni care căutau să-şi elibereze patria de sub dominaţia spaniolă, oamenii din interior şi de la frontieră care iubeau acţiunea, îndeştările armate, şarjele de cavalerie, lupta şi cîmpul deschis, unde trăiau departe de perceptori şi de autorităţi — aceştia vorbeau de libertate, erau ostili portughezilor, doreau independenţa. Reprezentau populaţia cea mai puţin stabilă, deci mai băştinaşă din Rio Grande. Creşteau vite, făceau serviciul militar şi eventual îngroşau rîndurile oştilor atunci cînd inamicul invada Provincia. Cîţiva luptau din obligaţie; mulţi, ca profesie; dar majoritatea, din plăcere.

Şi acum, studiindu-l pe tînărul din Porto Alegre venit să se însoare cu o fată din Santa Fé, părintele Lara se întreba din nou care tip îi plăcea mai mult: locuitorul sedentar şi liniştit de

[1] Vast estuar din America meridională, format din fluviile Uruguay şi Paraná (n.t.).

pe litoral, sau omul pe jumătate barbar din interior? Şi conchidea, puţin alarmat, că, împotriva oricărei logici, între viitorul ginere al lui Joca — tînărul potolit, care venea la spovedanie, se împărtăşea şi asista la liturghie — şi Rodrigo Cambará, care nu ştia nici de Dumnezeu, nici de lege, şi-şi bătea joc de religie, el, un sacerdot, îl prefera din toată inima pe acesta din urmă. Era o chestiune de simpatie, fără nici o legătură cu convenienţele sau convingerile sale religioase.

Pentru biserică, locuitorii de pe litoral, cei din aşezări ca Porto Alegre, Viamão, Rio Grande şi Pelotas, reprezentau o recoltă mai bogată şi mai sigură decît cei din alte zone ale Provinciei. Biserica Catolică avea nevoie de stabilitate şi găsea în aceste oraşe, tîrguri şi aşezări o ierarhie clară — nobilime, cler şi popor —, o diviziune foarte convenabilă pentru acţiunea de evanghelizare. Cît privea populaţiile de la ferme şi din afumători, problema era diferită şi infinit mai complicată. Viaţa aspră şi liberă îndemna la violenţă, la arbitrar şi la nesupunere. Afumătoarele erau focare de banditism. Munca la ferme părea să îl niveleze pe stăpîn cu peonul şi sclavul. De multe ori, fermierul ieşea să lucreze pe ogoare cot la cot cu ei, într-o trudă egalizatoare care prezenta unele pericole, deoarece crea riscul ca negrii şi băştinaşii să rîvnească la prerogativele stăpînilor lor. Părintele Lara ştia că toţi oamenii fuseseră făcuţi după chipul şi asemănarea Domnului. Dar recunoştea şi că, pentru o mai mare uşurare şi eficienţă a acţiunii sacerdoţilor lui Dumnezeu pe pămînt, era nevoie de ordine, de simţul ierarhiei, de o eşalonare netă a societăţii. Fiindcă dezordinea era inamica religiei, iar dacă oamenii nu recunoşteau nici un principiu de autoritate în viaţa temporală, cum erau să-l recunoas-

că în viața spirituală ? Pe de altă parte, mai era convins și că toate ideile de libertate și egalitate purtau în ele sîmburii ateismului și anarhiei, într-o asemenea măsură încît conspirațiile republicane erau în general făcute de masoni. Citise multe eseuri despre Revoluția Franceză. Îi detesta pe Marat, Robespierre și Danton. Găsea că au fost o adunătură de atei care îl tăgăduiau pe Dumnezeul unic și vorbeau în numele unei zeițe absurde, cînd de fapt dădeau doar glas apetiturilor, ambițiilor și perversiunilor lor. Lumea, era de părere părintele Lara, nu fusese niciodată mai fericită decît în evul mediu. Ateii și ereticii numeau acea epocă de aur a istoriei era obscurantismului, evul negru. Dar într-o zi, evul mediu va reveni și, o dată cu el, toată gloria Sfintei Mame Biserica.

Rodrigo, își spunea vicarul, întruchipa de minune mentalitatea omului de cîmpie, războinic și călăreț, care nu se teme de Dumnezeu și nici de diavol. Aventurierii erau deprinși să nu se ducă niciodată la biserică, și nici să respecte rețele bisericești. În viața lor nu era loc pentru ordinea sau metoda sau stabilitatea care să le permită să se dedice măcar o zi pe săptămînă cultului Creatorului. În unele locuri din Provincie, oamenii habar n-aveau cînd era duminică. Pe de altă parte, cum să se umilească ei în fața lui Dumnezeu, dacă știau că Dumnezeu e om, iar orice om — după asprul cod al Continentului — nu lasă niciodată capul în jos și nici nu îngenunchează în fața altui om ? Deprinși cu războiul, asprimile și violențele, aveau mai multă încredere în caii, armele și curajul lor, decît în sfinți, rugăciuni, sacerdoți sau Biserică.

Uneori, studiind oamenii din Santa Fé, comparîndu-i cu persoane pe care le cunoscuse în alte

colțuri ale Provinciei, așternîndu-și privirea peste zarea care, ca să spunem așa, înconjura vastele întinderi din jurul satului, părintele Lara începea să se întrebe cum va fi acea populație peste o sută de ani... Pentru el, viața nu era ușoară și nici plăcută, din cauza astmului, dar și-ar fi dorit să poată trăi cît Matusalem ca să vadă rezultatul amestecului de rase, ce se producea în Provincia São Pedro. Știa că, dintr-un soi de tradiție, bărbații familiei Amaral le făceau copii sclavelor, produceau mulatri și mulatre, care la rîndul lor se corceau cu albi, indieni sau negri. Albilor le plăceau mult indiencele. Părintele auzise spunîndu-se că femeile indience se dăruiesc indienilor din obligație, albilor din interes și negrilor din plăcere. Acum — își spunea el — acel tînăr cu sînge azorian se va însura cu fiica lui Joca Rodrigues, locuitor din São Paulo, nepot de portughezi din Minho [1]. De peste patru ani sosiseră în Manufactura de In și Cînepă, pe malurile fluviului Rio dos Sinos, sute și sute de coloni germani. În viitor, copiii acestor imigranți se vor căsători în mod fatal cu oameni din partea locului, iar sîngele german se va amesteca și el cu cel portughez, indian și negru. Ca să producă... ce anume ? Și altceva îl mai îngrijora pe vicarul din Santa Fé. Anume, gîndul că printre imigranții germani erau pesemne și mulți protestanți. Va veni ziua cînd vor începe să apară în colonii biserici luterane. Guvernul trebuie să evite asta, stabilind calitatea de catolic practicant drept condiție pentru ca un imigrant să intre în Brazilia. Fiindcă pămîntul din Santa Cruz aparține spiritual Biseri-

[1] Provincie din nordul Portugaliei, considerată leagănul națiunii portugheze (n.t.).

cii Catolice. Cu mulţi ani înainte ca germanii să viseze măcar la acea parte a lumii, veniseră acolo misionari iezuiţi. Primul alb care călcase pe meleagurile Continentului fusese iezuitul Roque Gonzales. Toată lumea ştia asta.

În dimineaţa zilei cînd fiica lui Joca Rodrigues urma să se mărite cu tînărul din Porto Alegre, părintele Lara a stat aşezat pe treptele capelei, vorbind singur, amintindu-şi, făcînd comparaţii, imaginîndu-şi diferite lucruri... Dacă ar trăi cît Matusalem, ar apuca să vadă multe nostimade. Dar, cu durerile lui din piept, nu spera să ajungă prea departe. Ochii i s-au întors spre vîrful dealului unde se afla cimitirul. În spatele încercuirii de piatră trăia populaţia cea mai liniştită din Santa Fé : oameni care nu stînjeneau pe nimeni, nu vorbeau, nu rîdeau, nu dansau. Sufletele lor trecuseră în altă lume. Pentru unii, această altă lume era cerul; pentru alţii, infernul ; iar pentru alţii, purgatoriul. Dar unde se va duce el ? Va avea oare marele privilegiu să-l vadă pe Dumnezeu ? S-a închipuit ajungînd în cer, ridicînd ochii spre chipul strălucitor al Creatorului. S-a convins că imaginaţia nu îl ajută. Îşi spunea că e prea mare pretenţia să spere ca, după moarte, să fie dus direct în faţa lui Dumnezeu.

În momentul acela a trecut cineva pe lîngă el şi a întrebat :

— Vorbiţi singur, părinte vicar ?

Părintele Lara şi-a revenit, destul de stînjenit. Dar a răspuns cu o bună dispoziţie senină :

— Ca orice bătrîn ramolit... ca orice bătrîn ramolit.

După cununia de la capelă a fost masă şi dans în curtea casei lui Joca Rodrigues. Practic toată populaţia din Santa Fé şi-a făcut apariţia la petrecere, îmbrăcată în haine de sărbătoare. Pe înserate s-au aşezat pe bănci fără spetează (scînduri de lemn puse pe nişte pietre şi cărămizi stivuite unele peste altele) de-a lungul unei mese mari, formate din diferite măsuţe alăturate şi în capul căreia şedeau mirii, avîndu-i în dreapta pe părinţii fetei şi în stînga pe părintele Lara. Pe masă se puseseră farfurii şi tăvi cu friptură de găină, carne de porc cu felii de lămîie, patate şi făină de manioc dulce. În fundul curţii se pregăteau frigăruile : zeci de frigărui înfipte în bucăţi zdravene de carne erau aşezate într-un şanţ lung şi plat, pe fundul căruia scînteia jăraticul ; grăsimea topită curgea peste jar fîsîind, şi o fumăraie aromată urca în văzduh, în timp ce două negrese înmuiau din cînd în cînd crengi de piersic într-o căldare cu saramură şi pe urmă stropeau frigăruile, aducîndu-le pe cele care erau gata la masă, unde mesenii şi le disputau strigînd. Bărbaţii îşi foloseau cuţitele, pe care le scoteau de la brîu sau din cizme, şi cu ele tăiau friptura, stropindu-şi adesea faţa cu sucul sîngeriu al cărnii. În bărbile negre ale unora dintre ei făina de manioc semăna cu bruma pe mirişti de curînd arse. Stăpînul casei dirija desfăşurarea ospăţului, le striga celor care se ocupau de frigărui, recomandînd : „Una bine friptă !“ sau „Să vină un cotlet frumuşel !“ ori : „Una grasă pentru Chico Pinto !“ La începutul petrecerii domnea o tăcere cam stînjenită. De îndată, însă, ce vinul a început să umple paharele şi să li se urce la cap comesenilor, aceştia s-au pornit să vorbească mai tare, să rîdă, să

povestească felurite istorioare, tot mai înflăcărați. Femeile, mai potolite, se mulțumeau să surîdă, cu capul mai mult în jos. Curtea era luminată cu numeroase opaițuri din coarne de bou, cu ulei și seu, așezate pe masă sau atîrnate de crengile portocalilor și piersicilor.

De la locul său, Rodrigo o urmărea pe Bibiana cu ochi lacomi. Fata ședea lîngă Bento Amaral, nu prea departe de locul căpitanului. Acesta putea să-i vadă bine chipul, grație opaițului care se afla pe masă chiar în fața ei. Era frumoasă în rochia ei albă, cu un șal la gît, cu părul negru strîns într-un coc, în care își înfipsese un pieptene spaniol. Bento ședea întors spre ea și îi tot spunea ceva. Era un bărbat mătăhălos, cu părul creț, foarte lucios, și favoriți groși; și, cu excepția mirelui, era poate bărbatul cel mai bine îmbrăcat dintre toți mesenii. Dar Bibiana nu părea să fie prea interesată de ce îi spunea el fiindcă, în timp ce tînărul vorbea, făcea un cocoloș din miez de pîine, răsucindu-l între degetul arătător și masă, cu ochii în jos, serioasă, cu sprîncenele încruntate. Rodrigo își spunea în sinea lui: „Astăzi am să vorbesc cu ea. Astăzi am să vorbesc cu ea." Își mestreca frigăruia cu poftă, își bea vinul plescăind din limbă. Simțea cum o căldură bună îi punea încetul cu încetul stăpînire pe trup, dar în același timp era și puțin îngrijorat gîndindu-se la ce s-ar putea întîmpla dacă s-ar îmbăta și „și-ar pierde mințile". Cîmpoierul a început să cînte și primele acorduri ale instrumentului au fost înăbușite în strigăte de bucurie. Pe urmă, vocile au mai tăcut și omul — un mulatru cu fața lată, ciupită de vărsat — a început să cînte o *tirana*. Ședea pe un scaun, în mijlocul curții, cu pălăria îndoită pe frunte, cu panglica ei intrîndu-i aproape în gură; cînta cu ochii închiși, cu sprîncenele ridi-

cate şi strîngea cimpoiul cu o pasiune frenetică, de parcă ar fi îmbrăţişat o femeie. Mirii mîncau puţin, dar se uitau lung unul la altul şi îşi zîmbeau. Părintele era cufundat într-o convorbire cu tatăl miresei. Rodrigo s-a uitat o clipă la fiica lui Joca Rodrigues : a văzut-o acolo, cu voal şi ghirlandă, pe fondul întunecat al copacilor în umbră, şi şi-a făgăduit că, orice s-ar întîmpla — peste puţin timp, în capul unei mese asemănătoare vor sta el şi cu Bibiana. Şi-a înecat din nou vedeniile într-o duşcă de vin, chiar în clipa cînd cineva îi întindea peste umăr o frigare cu o bucată de carne parfumată şi suculentă. A lăsat paharul, a luat frigarea şi a strigat :

— Serviţi-vă, oameni buni !

Multe mîini şi cuţite s-au apropiat de frigare.

Cimpoierul continua să cînte *tirana*. Rodrigo zărea deasupra capului o vagă licărire de stele şi, dintr-o aruncătură de ochi, şi-a amintit de nopţile de război, în taberele din Banda Oriental unde, obosiţi de luptă, se culcau, unii cu mulatrele lor. Aproape întotdeauna era cineva care să cînte din acordeon sau chitară şi din gură. Iar el, culcat cu burta în sus pe hăţuri, cu mîinile sub ceafă, rămînea cu ochii la stele, gîndindu-se la numeroasele femei pe care le avusese şi cît de bine era să fie în viaţă. Carnea care li se dădea la armată era puţină şi proastă ; apa pe care o beau era tulbure. Dar era bine să fii în viaţă. Şi acum, aşezat la masa aceea — cu obrajii în flăcări şi o furnicătură în mîini şi în picioare — privind-o pe Bibiana, conchidea încă o dată că cel mai bun lucru pe lume e să fii în viaţă. Regreta doar că nu poate să răstoarne masa cu o lovitură de picior, să-i dea un brînci lui Bento, să o ia pe Bibiana de braţ, să în-

calece, să așeze fata pe crupă și să se ducă să se culce cu ea în plin cîmp, sub stelele care îl însoțiseră în atîtea campanii.

Bibiana s-a uitat la el pe furiș. Și, în clipa rapidă în care li s-au întîlnit ochii, Rodrigo a văzut, a simțit că fata îl iubește. Mînza asta-mi aparține, a conchis el. Am înfierat-o cu pecetea mea. Și-a vîrît în gură o halcă de carne grasă, a mestecat-o cu dinții lui puternici și și-a mai spus : Pecetea mea nu se șterge. Niciodată. A morfolit bine carnea și pe urmă a ajutat-o să coboare pe gîtlej în jos cu o înghițitură de vin negru. Și-a desfăcut nodul basmalei. „E cald, amice", a murmurat, adresîndu-se bărbatului care ședea lîngă el. Celălalt nu a auzit și a continuat să mănînce, cu capul în jos, ca un porc cu rîtul vîrît în troacă. Sunetele sfîșiate și plîngărețe ale cîmpoiului umpleau văzduhul. O adiere caldă mișca frunzele, făcea să pîlpîie flacăra opaițelor. Oameni veneau și se duceau aducînd frigărui sau strîngînd frigările golite. Viața e frumoasă, își spunea Rodrigo. Se va însura cu Bibiana. În seara asta mă lămuresc eu. Am să vorbesc cu ea.

Cineva a cerut să se facă liniște. Părintele s-a ridicat, a ținut un scurt discurs și la sfîrșit a propus să se bea pentru fericirea mirilor. S-a auzit clincheșit de pahare. Mesenii stăteau în picioare cînd, din nou, ochii Bibianei s-au întîlnit cu ai lui Rodrigo și parcă s-au atins ușor, ca paharele cînd se ciocnesc. Pecetea mea nu se șterge, și-a spus căpitanul.

S-au așezat. Abia atunci a început Rodrigo să simtă că este observat. A întors capul și dat cu ochii de Pedro Terra. A zîmbit și i-a făcut un semn amabil. Tatăl Bibianei s-a mulțumit să dea din cap, serios. Dar Juvenal, care ședea lîngă tatăl său, l-a salutat amical pe Rodrigo, ridicînd mîna. Căpita-

nul a înălțat paharul și i-a strigat un „Sănătate !“ care s-a pierdut în hărmăălaie.

9

Cînd ospățul a luat sfîrșit, masa a fost desfăcută, băncile date la o parte, și curtea a rămas liberă pentru *fandango*. La început, erau toți cam sfioși ; tinerii nu se hotărau să invite fetele la dans. Dar Joca Rodrigues i-a însuflețit, deschizînd balul cu Rosa. Pe urmă i-a împins în ring pe miri. Joca știa că locuitorii din insule erau dănțuitori și veseli ; aduseseră pe Continent multe din dansurile lor de tîrg și de țară, cum ar fi *chimarrita* [1], *vira* [2] și atîtea altele. Perechile au intrat pe ring, iar Ataliba, chitaristul, s-a așezat pe un buștean, sub piersic, și a început să ciupească chitara. Cineva a strigat : „Dă-i-nainte, bătrîne Ataliba !“ Rodrigo se sprijinise de trunchiul gros al unui portocal și se uita în jur, cam buimăcit. Băutura îl amețise și cînd mergea avea impresia că pămîntul îi fuge de sub picioare. Dar nu era atît de beat încît să nu înțeleagă că e beat și că, dacă nu se reține, poate să facă o prostie. Nu voia în nici un chip să se poarte anapoda. Voia să stea de vorbă cu Bibiana fără ca pentru asta să fie nevoie să se încaiere cu cineva. Dacă provoca scandal, o putea pierde pe fată pentru totdeauna. Ea stătea lîngă Bento care, cochet, își potrivea legătura de la gît, cîinele! Diamantul de la inelul moștenitorului bătrînului Amaral strălucea, ca și părul său uns cu vaselină parfumată. Rodrigo s-a

---

[1] Dans popular cu acompaniament de voce și chitară (n.t.).

[2] Muzică și dans popular din nordul Portugaliei (n.t.).

închipuit traversînd ringul, în direcția tînărului; s-a văzut vîrîndu-și mîna în părul lui și ciufulindu-l... O clipă, dorința de a face asta a fost atît de mare, încît a îmbrățișat trunchiul, vrînd astfel să evite ca picioarele să nu-l ducă la Bento Amaral.

— Ți-ai pus în gînd să dansezi cu pomul ? l-a întrebat cineva.

Rodrigo a întors capul și l-a văzut pe vicar.

— Ah ! Așa e, părinte. Fetele din Santa Fé nu mă plac.

Părintele Lara și-a aprins o țigară și s-a uitat în jur. Pe urmă, aruncîndu-i o privire piezișă lui Rodrigo, a întrebat :

— Cîte pahare de vin ai băut, căpitane ?

— Vreo zece...

— De ce nu te duci să dai o raita prin piață și să te întorci pe urmă aici ?

— Ți-e teamă să nu fac vreo prostie ?

— Sincer să fiu, da.

— Nu-mi purta de grijă. Văd foarte clar. N-am de gînd să fac scandal. Dar vreau să vorbesc cu *dona* Bibiana.

Vicarul a clătinat din capul lui mare.

— Nu face asta. Bento poate să se înfurie.

— N-are decît să-și muște coada !

— De ce nu lași pe altă dată ?

Rodrigo nu a răspuns. Privea hora mare care se încinsese în mijlocul curții.

— Să dansăm *anu* [1] ! a decis Joca Rodriguez. Și a bătut din palme, cerînd liniște. Vocile s-au potolit și tatăl miresei s-a adresat lui Bento : Conduci dumneata.

---

[1] Denumirea unei păsări cățărătoare din Brazilia și a unui dans asemănător cu *fandango* (n.t.).

— De acord ! a răspuns tînărul. Avea o voce groasă şi răsunătoare.

— Haide, Ataliba ! i-a strigat atunci Joca chitaristului. *Anu !*

Ataliba a început să cînte.

— Luaţi-vă cu toţii de mînă ! a strigat Bento, a cărui parteneră era Bibiana Terra.

Bărbaţi şi femei şi-au dat mîna şi au închis cercul. A început bătaia din tocuri. Bărbaţii băteau cu pintenii sau tocul cizmelor în solul tare al ringului, în timp ce femeile îşi legănau corpul.

— Lanţ ! a poruncit Bento. Conducea dansul fără haz şi graţie. Dădea ordine : era tot stăpînul din Santa Fé vorbindu-le celorlalţi de la înălţimea calului său. Iar în tonul vocii, Rodrigo percepea un anume orgoliu, ca şi cum şi-ar fi spus întruna : Sînt un Amaral. Eu comand. Sînt un Amaral. Eu comand.

Perechile îi dădeau ascultare. Rupeau hora, cavalerii se postau în dreapta damelor. Figurile se succedau şi toţi păreau să se distreze de minune.

Cînd s-a făcut o pauză, Ataliba a cîntat :

Anu-i o pasăre neagră
Care cîntă toată vara ;
Cînd cîntă la miezul nopţii
Îţi sfîşie inimioara...
Jucaţi, jucaţi, oameni buni,
Ce-i o noapte-n toată viaţa ?
Dacă nu dormiţi acum
Dormire-veţi dimineaţa.

Dormire-voi dimineaţa, şi-a spus Rodrigo. Dar cu cine ? Cu cine ? Şi nu-şi lua ochii de la Bibiana. Vedea perechile trecînd, auzea bătaia tocurilor în pămînt, vocea chitaristului...

După *anu* au dansat *chimarrita* și *tatu*[1]. Și în toiul vacarmului, Rodrigo vedea din cînd în cînd ochii Bibianei, oblici și sperioși, căutîndu-i pe ai lui; aștepta minute în șir această întîlnire scurtă și fugară. Lîngă el, părintele Lara îl observa într-ascuns. S-a făcut o pauză, în care timp muzica a încetat. Bărbații își ștergeau fețele asudate cu batista, femeile își făceau vînt cu evantaiele sau șalurile, se așezau, își șopteau mici secrete cu capetele foarte apropiate. A venit cimpoierul să-l înlocuiască pe Ataliba. Iar cînd perechile se pregăteau pentru *tirana* cea mare, Rodrigo a simțit să a sosit ceasul lui. Așteptase prea mult. Răbdarea oricărui om are margini. L-a strîns de braț pe părinte și a spus :

— Părinte Lara, nu sunt beat nici un pic. Uită-te la mîna mea. A întins brațul și și-a răsfirat degetele. Erau țepene, fără nici cea mai mică tremurătură. Mă duc s-o invit pe Bibiana la dans. Vreau să fii prin apropiere, ca să vezi cum am să mă comport.

L-a tîrît pe preot după el. Cînd l-au văzut apropiindu-se de Bibiana, care stătea în picioare, în fața lui Bento, celelalte perechi s-au îndepărtat, ca și cum ar fi așteptat acel moment deosebit. S-a făcut brusc tăcere. Pînă și chitaristul s-a oprit. Tăcerea era atît de mare, încît Bibiana se temea ca ceilalți să nu-i audă bătăile inimii.

Rodrigo a făcut o plecăciune în fața fetei și a întrebat :

— Vreți să-mi acordați onoarea acestui dans ?

Ea a dat să spună ceva, însă nu a putut să scoată nici un cuvînt. Părintele Lara se uita la Bento cu o expresie dezolată pe chip. A fost o secundă de indecizie. Dar a vorbit fiul lui Ricardo Amaral :

---

[1] Dans cîmpenesc brazilian, tot un soi de *fandango*. (n.t.).

— *Dona* Bibiana are partener.

Rodrigo nu s-a tulburat, l-a privit doar pe celălalt, după care a spus calm :

— Îmi permiteţi, eu vorbesc cu domnişoara...

— Iar eu îţi răspund.

Sacerdotul l-a apucat pe Rodrigo de braţ, încercînd să-l tragă de acolo.

— Căpitane..., a început el să spună.

Rodrigo s-a desprins de preot şi, făcînd o nouă plecăciune în faţa Bibianei, şi-a repetat invitaţia.

— Vreţi să-mi acordaţi onoarea de a dansa cu mine celălalt dans ?

Comesenii s-au apropiat şi formau acum un cerc, în centrul căruia se aflau Bibiana, cei doi bărbaţi care o solicitau şi preotul.

— Ţi-am mai spus că are partener !

Rodrigo se uita la Bibiana, fără să dea nici o atenţie cuvintelor celuilalt.

— Dacă veţi spune că nu vreţi să dansaţi cu mine, a continuat el, plec din casa asta. Dacă veţi spune că nu vreţi să ştiţi de mine, plec din Santa Fé pentru totdeauna. Dar, vă implor, spuneţi ceva !

Bibiana avea impresia că inima ei e ca o pasăre nebună, ca un *anu* închis în piept care-i bătea acum cu aripile şi cu ciocul în carne, vrînd să-şi ia zborul. Îşi simţea picioarele moi, capul ameţit. Cu ochii în jos, cu obrajii în flăcări, nu ştia ce să răspundă, şi acum nici măcar nu mai asculta ce spuneau ceilalţi. Nu voia ca cei doi bărbaţi să se încaiere din cauza ei. Dar nu voia nici ca Rodrigo să plece. Ce să facă, Dumnezeule ? Ce să facă ?

— Putem să rezolvăm toată povestea asta prietenește, a spus preotul, cu vocea puţin tremurîndă. Haide, băieţi. La urma urmei, nu există nici un motiv.

Bento Amaral l-a întrerupt :

— Cu unii indivizi nu se pot rezolva lucrurile decît ca de la bărbat la bărbat.

Ceilalți se minunau de seninătatea lui Rodrigo, care-l privea pe Bento zîmbind. Iar cînd a deschis gura, s-a adresat celor din jur :

— Vedeți și dumneavoastră. Tînărul ăsta mă provoacă...

Insolent, Bento Amaral și-a pus mîinile la cingătoare și a spus :

— Păi, încă n-ai înțeles ?

Bibiana a simțit cum o ia cineva de braț și o tîrăște departe de cei doi rivali, făcîndu-și drum printre comeseni. Nu a ridicat ochii, dar a simțit că acel cineva era tatăl ei.

— Să mergem înăuntru să rezolvăm chestia asta ca niște adevărați cavaleri..., a sugerat Joca Rodrigues, bătîndu-l timid pe Bento pe umăr.

— Nu văd nici un cavaler în fața mea, a repetat acesta, mai mult lătrînd decît pronunțînd cuvintele. Văd doar un pungaș !

Rodrigo a simțit cum i se urcă sîngele la cap și a trebuit să facă un efort disperat ca să nu se arunce asupra celuilalt. Cu voce surdă, a replicat :

— Pentru mai puțin de atît am înscris cu cuțitul prima literă a numelui meu pe fața unui pungaș.

Bento a făcut un pas înainte, a ridicat brațul și mîna lui a lovit în plin obrazul căpitanului Cambará. Iar cînd Rodrigo, spumegînd de turbare, a vrut să se arunce asupra lui, a simțit că patru brațe îl strîng și îl rețin de umeri și de talie. A dat din picioare, a vociferat, cu o sforțare disperată să se desprindă.

— Dați-mi drumul ! Canaliilor ! Dați-mi drumul ! Trădătorilor !

Și lovea cu picioarele în toate părțile.

— Dați-i drumul ! cerea acum și Bento. Dați-i drumul !

Zăpăciți, Joca Rodrigues și preotul nu știau ce să facă. Vicarul a citit o ură feroce pe chipul căpitanului. Mai mult încă : a citit dorința de moarte, de sînge. A înțeles și că, în punctul unde ajunseseră lucrurile, chestiunea nu se mai putea rezolva fără violență. În toiul învălmășelii, s-a auzit deodată o voce :

— Asta nu-i drept ! Omul a fost pălmuit și acum nu-l lăsați să riposteze. Nu-i drept !

Vorbea Juvenal Terra.

— Dați-i drumul pungașului ! spunea Bento. Dați-i drumul !

Dar oamenii care îl țineau pe Rodrigo nu voiau să-l lase liber.

— Nu-i putem da drumul căpitanului. O să curgă sînge ! a spus unul dintre ei. Juvenal a replicat :

— După palma asta, nu se mai poate să nu curgă sînge.

Iar părintele a rămas suprins, observînd pe chipul fiului lui Pedro Terra o expresie care nu putea fi decît de ură abia reținută ; o mînie surdă îi voala glasul. Și, pentru prima oară, vicarul a înțeles cît de tare îl detesta Juvenal pe Bento Amaral.

— Nu vreau încăierare în casa mea, a declarat Joca Rodrigues.

Fără să-l slăbească din ochi pe Bento, Juvenal a vorbit din nou :

— Nu-i nevoie să fie în casa dumitale, nea Joca. Poate fi oriunde. Lumea e largă.

Rodrigo simțea că îi arde obrazul, ca și cum Bento ar fi atins de el un fier înroșit. Gîtlejul îi

era uscat şi iritat. Dinţii îi scrişneau. Dar nu mai făcea nici un efort ca să se elibereze.

— Sunt la dispoziţia prietenului dumitale, a anunţat Bento, privindu-l pe Juvenal în faţă.

Fiul lui Pedro Terra şi-a încordat ochii şi vocea.

— Uşor de spus, Bento, cînd ai un tată alcalde şi mii şi mii de ciomăgari.

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Că e uşor pentru fiul colonelului Ricardo să facă pe viteazul. Fiindcă în satul ăsta şi pe multe leghe în jurul lui cine te zgîrie la degetul mic nu scapă cu viaţă.

Bento avea faţa roşie de mînie, fruntea îi lucea, iar în ochii lui, care se pironiseră acum asupra lui Juvenal, se citea o expresie de ciudă şi în acelaşi timp de uluire.

— Nu fi neobrăzat !

— Ce-a păţit Juca da Olaria ?

Inima preotului s-a oprit parcă în loc. Ştia că bătrînul colonel Ricardo poruncise unuia din peonii săi să-l omoare pe Juca da Olaria fiindcă îl „atinsese" pe fiul lui la o întrecere.

— Dar Maneco Bico-Doce ? Dar Mauro Pedroso ?

— Tacă-ţi gura, Juvenal ! a intervenit Joca Rodrigues, încercînd să-l ia de acolo.

— Nu tac deloc, Joca, nu tac. Dacă vouă vă e frică să vorbiţi, mie nu-mi mai e. De mult timp îmi stau în gît lucrurile astea. Acum a sosit ceasul. Acum spun tot.

Bento părea că se sufocă. Mătăhălos, cu pieptul lat ridicîndu-i-se şi coborînd în ritmul unei respiraţii neregulate, cu inelul sclipindu-i în deget, stătea acolo ca un taur gata de atac. Iar cuvintele lui Juvenal erau provocatoare ca o mantie roşie.

În clipa aceea, Rodrigo a strigat :

— Amice Juvenal, miza asta-i a mea. Dați-mi drumul !

Juvenal nu-și lua ochii de la Bento.

— Miza-i a ta, căpitane, știu. Dar încă n-am încheiat. Toată lumea de aici se teme de alde Amaral. Păi mie, dacă mi-a fost destul de teamă pînă acum, nu-mi mai e. Nu din cauza vinului. N-am băut decît suc de lămîie. Pot să fiu beat, dar de mînie. Asta e. Nimeni nu zice nimic, nimeni nu face nimic. De ani de zile trăim aici strînși în chingă de alde Amaral. Bătrînul Ricardo i-a luat tatei pămîntul. A strîns frînghia de gîtul bietului om, taman cînd îi mergea mai rău. Toată lumea știe că cea mai mare parte din pămînturile bătrînului au fost furate. Îmi pare rău numai că nu-i aici de față ca să audă și el adevărul.

Bento gîfîia, dar nu spunea nimic, parcă împietrit de uimire.

Oamenii care îl țineau pe Rodrigo se uitau la Bento, părînd să-i ceară instrucțiuni. Fiul lui Ricardo Amaral și-a trecut din nou mîna peste fruntea asudată și a spus, trufaș, adresîndu-i-se lui Rodrigo :

— Îți stau la dispoziție.

— Unde ? a fost singurul lucru pe care l-a putut întreba căpitanul. Părintele a priceput că în starea în care se află e capabil să bea sîngele celuilalt.

— Încălecăm și mergem în vîrful unui deal.

Juvenal a intervenit :

— Și ciomăgarii dumitale vin în urmă și ajută la lichidarea căpitanului, nu-i așa ?

Bento s-a repezit la Juvenal, care a rămas dîrz unde stătea, privindu-l în față.

— Asta-i o calomnie.

— Păi atunci, dovedește că nu e. Dă ordin oamenilor dumitale să nu te urmeze.

Bento se uita în jur, zăpăcit.

— Mai repede ! a strigat Rodrigo, făcînd încă o sforţare să se elibereze de braţele care îl ţineau strîns.

Juvenal a continuat :

— Şi dacă eşti om de onoare, făgăduieşte-mi aici, în faţa tuturor, că, dacă te răneşte sau te omoară căpitanul, poate pleca în pace. Făgăduieşte !

Bento transpira, gîfîind, dar nu spunea nimic. S-ar fi zis că numeroasele perechi de ochi aţintite asupra lui ar fi radiat căldură, făcîndu-l să asude şi provocîndu-i o insuportabilă stare proastă.

— Bine, a spus, morocănos. Îmi dau cuvîntul de onoare. S-a adresat unuia din cei care-l ţineau pe Rodrigo. Dacă omul ăsta mă răneşte sau mă omoară, îl puteţi lăsa să plece în pace. S-a apropiat de vicar. Părinte, vorbeşte dumneata cu tata, spune-i că mi-am dat cuvîntul de onoare.

Părintelui Lara îi tremurau buzele ; respiraţia lui părea mai chinuită ca oricînd.

— Băieţi, cred că am putea aranja totul în mod onorabil fără să se ajungă la duel, a sugerat.

— Acum e prea tîrziu, părinte ! a strigat Rodrigo. Dacă nu-i las pecetea mea pe obraz cîinelui ăstuia, să nu-mi mai spuneţi mie Rodrigo Cambară.

Asta a părut să-l înfurie mai tare pe Bento Amaral.

— Să plecăm, a îngăimat el. Cît mai repede. Fiecare pe calul său. Numai noi doi. Mergem spre mlaştină.... a tăcut, gîfîind. Cînd ajungem în spatele cimitirului, descălecăm...

— Armă de foc ? a întrebat Rodrigo.

— Pumnal.

Ochii lui Rodrigo au strălucit.

— Mai bine. Durează mai mult.

Bento a făcut stînga împrejur și a cerut să-i fie adus calul. S-au format grupuri, s-a pornit vorbăria. Cîteva femei, cu ochii holbați de spaimă, nu puteau rosti un cuvînt. Una s-a pornit pe plîns, în plină criză de nervi, în timp ce negresele din casă îi pregăteau un ceai din frunze de portocal.

Cînd i-au dat drumul lui Rodrigo, acesta s-a apropiat de părintele Lara.

— Poftim pistolul meu. I-a dat arma. În casa lui Nicolau, sub pat, e o ladă, și în ladă o pungă de piele cu toți banii mei. Dacă mor, dă-i jumătate din bani lui Juvenal și păstrează cealaltă jumătate pentru biserică.

Părintele îl privea, stupefiat, incapabil să scoată un cuvînt, să facă cel mai mic gest, cel mai mic semn de recunoștință ori de părere de rău : torcea doar, cu gura întredeschisă.

Un om s-a apropiat de el și a spus :

— Domn' Bento zice că peste puțin timp te așteaptă sub smochin. De acolo trebuie să plecați amîndoi.

Rodrigo s-a dus pînă în camera lui, a aprins lumînarea și a început să-și caute hățurile. Era excitat, fericit, iar de nervozitate fluiera încetișor. Atunci a observat prezența cuiva acolo, în odaie. Într-un colț întunecat stătea nemișcată o siluetă. A recunoscut-o pe nevasta lui Nicolau.

— Mă duc să mă bat, Paula, mă duc să mă bat.

Ea tăcea.

— Am să-i las pecetea mea lui Bento Amaral pe obraz.

Rodrigo a scos hățurile de sub pat și a luat pumnalul care se afla sub pernă. Deodată i-a cășunat un gînd nebunesc care, ca o otravă cu acțiune instantanee, i-a pus stăpînire pe corp. A făcut doi pași spre Paula, a apucat-o de talie, i-a ridicat fusta. A

culcat-o pe pat şi a iubit-o în grabă şi cu furie, gîndindu-se la Bibiana. Pe urmă s-a sculat, şi-a aruncat hăţurile pe spate, şi-a vîrît pumnalul la brîu, a ieşit şi a pus chinga pe cal.

Noaptea era senină, călduţă şi liniştită. Un licurici a străbătut văzduhul prin faţa lui Rodrigo. Ciudat, dar avea impresia că o ţinuse în braţe pe fata lui Pedro Terra.

A încălecat şi s-a îndreptat spre smochinul cel mare. Lîngă el, în mijlocul unui grup, se afla Bento Amaral, călare pe calul său rotat.

Juvenal Terra transmitea instrucţiuni. Bento va porni prin dreapta şi Rodrigo prin stînga, în galop, ca să se întîlnească în spatele cimitirului. Fără martori, fiindcă în ţară exista o lege contra duelurilor. Adversarii trebuiau să descalece, să-şi suflece mînecile şi să se ia la luptă. Cel care scăpa trebuia să vină în piaţă şi să dea semnalul ca să meargă oamenii după corpul celuilalt. Dar dacă, în decurs de o oră, nu apărea nici unul dintre ei, trebuia să plece un grup ca să vadă ce se întîmplase.

Rodrigo a ascultat instrucţiunile şi le-a aprobat cu un semn din cap. Parfumul vaselinei emanat de părul lui Bento îi înzecea ura, şi îl făcea să se gîndească la faţa aceea lată, de o frumuseţe neplăcută, pe care vedea deja pecetea lui : prima literă a numelui său, un R mare însîngerat...

— Puteţi pleca ! a strigat Juvenal.

Cei doi au dat pinteni cailor şi au pornit. Tropăitul copitelor a umplut piaţa şi noaptea. Prin deschizăturile cîtorva ferestre, pîndeau femei.

Au ajuns aproape în acelaşi timp în locul fixat pentru întîlnire. Au descălecat în tăcere şi şi-au legat caii. Rodrigo a văzut că Bento, la vreo douăzeci de paşi distanţă, îşi scoate pălăria, vestonul şi începe să-şi suflece mînecile. A făcut la fel. Dinspre mlaştina din apropiere răzbătea orăcăit de broaşte. Cornul de lună, pe cer, părea o felie subţire de pepene. Dacă-l omor pe omul ăsta, nu mai pot rămîne în Santa Fé şi o pierd pe Bibiana, şi-a spus Rodrigo. Dacă mă omoară el, pierd totul. A dracului situaţie.

A văzut pumnalul scînteind în mîinile celuilalt. Un vînt cald îi sufla în obraz, îi intra prin nări cu un miros de apă. Pe cîmp, licuricii presăreau cu scîntei trupul nopţii.

— Gata ? a strigat Bento.

— Gata !

Şi s-au apropiat unul de altul, încet, încovoiaţi amîndoi. S-au apropiat, pînă cînd distanţa care îi despărţea rămăsese ceva mai mare de cinci paşi, şi s-au oprit să se uite unul la altul, clătinîndu-se pe picioare. Rodrigo auzea respiraţia gîfîitoare a inamicului.

— Am să-ţi arăt ce se întîmplă cînd pălmuieşti un om, ticălosule, a mîrîit el. Şi a simţit că furia îl umple de fericire.

— Am să-ţi arăt eu ţie, canalie.

Şi spunînd aceasta, Bento a înaintat cu pumnalul ridicat. Tăişurile s-au întîlnit violent în văzduh şi au scrîşnit. În primul moment, Rodrigo a trebuit să se dea înapoi cu cîţiva paşi. Dar imediat şi-a înfipt bine piciorul în pămînt şi a abătut toate loviturile celuilalt. Bento a vrut să-i atingă capul cu latura pumnalului, dar căpitanul a parat cu atîta fermitate.

încît adversarului i-a scăpat arma din mînă și a căzut pe jos. Rapid, Rodrigo i-a tras un picior și a aruncat-o departe, astfel încît să nu o poată ajunge Bento, care a început să se dea înapoi încetișor, gîfîind ca un animal hăituit.

— Poți să-ți iei pumnalul ! i-a strigat Rodrigo. Nu lupt cu un om dezarmat.

Bento a alergat, și-a luat arma și a reînceput să atace. Cîteva clipe, cei doi inamici și-au încrucișat armele, și-au spus cuvinte de ocară, în timp ce cămășile li se îmbibau de sudoare. În cele din urmă au ajuns la o încleștare furioasă corp la corp, cap lîngă cap, piept lîngă piept. Brațul drept al lui Rodrigo era în aer, strîns la încheietură de mîna stîngă a lui Bento, a cărui dreaptă încerca să apropie vîrful pumnalului de pîntecele adversarului.

— Am să-ți pun pecetea mea pe obraz, buboi scîrbos !

— Am să-ți scot mațele afară, încornoratule !

Folosindu-și toată forța, pe care ura o înzecea, căpitanul a reușit să prindă mîna celuilalt între coapsele lui ; și pe urmă, imobilizînd cu stînga brațul pe care Bento Amaral îl avea liber, a apropiat cu dreapta vîrful pumnalului de obrazul inamicului, care și-a tras capul înapoi, în panică, și a început să gîfîie și să scuipe.

— Pregătește-te, porcule ! a strigat Rodrigo. Acum e acum.

Și i-a crestat fața vertical. Sîngele a țîșnit din tăietură. Bento gemea, își scutura capul și sîngele lui l-a stropit în obraz pe Rodrigo ; o picătură i-a intrat în ochiul drept, orbindu-l pentru o clipă.

— Lipsește rotocolul de la R !

Și, cu o lovitură rapidă, a făcut o mică semilună, orbește. Bento l-a scuipat în față, înnebu-

nit şi, dintr-o smucitură, s-a eliberat şi a căzut pe spate, lăsînd să-i scape din mînă pumnalul.

Rodrigo şi-a închipuit că o să se scoale, să-şi ia din nou arma şi să reînceapă atacul. Dar Bento, aşezat pe jos, cu mîna la obraz, privea buimăcit în toate părţile. Broaştele continuau să orăcăie. Licurici treceau printre cei doi adversari. O pasăre de noapte a ieşit din cimitir şi a zburat peste deal, cu un fîlfîit sec din aripi.

— Nu te omor, mizerabile, a spus Rodrigo. Dar n-am obiceiul să las treaba neterminată. Vreau să isprăvesc acest R. Îi mai lipseşte piciorușul...

Şi s-a îndreptat spre adversar, încetişor, gustînd dinainte operaţia şi regretînd că nu e o noapte cu lună plină, ca să poată vedea bine chipul odios al lui Bento Amaral.

În casa lui Pedro Terra, părintele Lara îşi aprindea tot timpul ţigara pe care uita s-o fumeze. Era dezolat. Ştia ce avea să se întîmple cînd va sosi la moşie ştirea despre duel. Dacă i se va întîmpla cel mai mic rău lui Bento, taică-său va răsturna cerul şi pămîntul. Iar el, Lara, va auzi tot felul de ororі, va fi mustrat că nu a avut suficientă autoritate ca să împiedice duelul. Şi-l imagina pe bătrînul Amaral tunînd :

— De ce n-ai trimis după mine ? De ce n-ai făcut asta ? De ce n-ai făcut altceva ?

Pedro Terra păstra tăcerea, cu faţa întunecată. Juvenal umbla în sus şi în jos. Tatăl lui auzise tot ce îi spusese lui Bento Amaral, dar nu făcuse nici un comentariu. I-o fi plăcut inepţia asta ? Sau poate că acum se gîndea cu teamă la consecinţele acelei ieşiri ? Oricum ar fi fost, nu se căia de cele spuse. Puţin îi păsa ce gîndeau ceilalţi. Se săturase să i se tot comande, să trebuiască să zică mereu

da domnule, să ceară binecuvîntarea celor mai vîrstnici. Puţin îmi pasă, îşi spunea. Şi scutura din umeri ca să-şi reîntărească gîndurile.

Închisă în odaie, culcată pe pat, Bibiana plîngea cu faţa îngropată în pernă. Plîngea şi se gîndea la bunica. Dacă ar fi fost în viaţă, probabil că ar fi găsit un cuvînt ca să explice toate astea, să o consoleze. Bibiana nu avea curajul să se ducă în sala cea mare să ţină piept familiei. Toate se întîmplaseră din cauza ei. Trecuse destul timp de cînd se duseseră cei doi bărbaţi pe dealul cimitirului, dar nici unul nu se întorsese încă. Ea se rugase în faţa vechiului Crist fără nas şi făcuse o promisiune. „Dacă nu moare nici unul din ei, făgăduiesc să nu mai mănînc niciodată o prăjitură." Dar găsea că penitenţa e neînsemnată. A făgăduit atunci să spună o sută de Ave-Maria şi o sută de Tatăl Nostru şi să ţină o lumînare din cele groase veşnic aprinsă la picioarele statuii Sfintei Fecioare a Imaculatei Concepţii, patroana aşezării. La urechi îi parvenea conversaţia din camera alăturată. Dar vocea pe care o auzea cel mai clar, vocea care nu îi ieşea din minte, era a căpitanului Rodrigo. „Dacă nu vreţi să dansaţi cu mine, plec din casa asta. Dacă nu vreţi să ştiţi de mine, plec din Santa Fé..." În penumbra camerei, Bibiana şi-a deschis ochii umeziţi şi deodată a trăsnit-o un gînd îngrozitor. Căpitanul Rodrigo putea să fie mort la ora asta... Din nou şi-a îngropat faţa în pernă.

S-a auzit tropăit. Pedro, Juvenal şi părintele au dat fuga în mijlocul pieţei, unde stăteau de vorbă grupuri de bărbaţi. Un călăreţ s-a ivit la capătul uneia din străzi.

— E căpitanul..., a spus cineva.

— Ba nu. E rotatul lui Bento.

În sfîrşit, calul şi călăreţul s-au apropiat. Şi au văzut toţi că era Bento Amaral. Nu a descălecat. Îşi ţinea strîns pe obraz o batistă plină de sînge. Cînd a vorbit, vocea i-a ieşit înăbuşită şi tremurîndă.

— Puteţi să mergeţi după corp..., a spus.

A tras de hăţuri, a dat pinteni calului şi a plecat în galop spre căsoaia familiei Amaral.

Juvenal, Joca Rodrigues şi încă doi bărbaţi au încălecat pe caii lor şi s-au îndreptat tot în galop spre dealul cimitirului.

L-au găsit pe Rodrigo Cambará întins pe jos, cu braţele desfăcute, cu cămaşa albă pătată toată de sînge. Juvenal a îngenuncheat lîngă el şi şi-a lipit urechea de inima lui.

— Mai trăieşte, a spus. A aprins felinarul pe care îl adusese şi, la lumina lui, a văzut chipul lui Rodrigo, de o paloare de moarte şi cu ochii închişi. I-a desfăcut cămaşa la piept şi a descoperit rana.

— Bănuiam eu, a spus. Asta nu-i rană de pumnal... Să ducem omul uşurel în sat. Poate că-l mai putem salva.

Lîngă zidurile cimitirului, calul lui Rodrigo păştea liniştit.

11

Juvenal l-a dus pe rănit la el acasă şi ştirea s-a răspîndit imediat prin tot tîrgul. Povestea prezenta două aspecte culminante : Bento Amaral săvîrşise o trădare fiindcă ascunsese la el un pistol şi se servise de el ; starea lui Rodrigo era foarte gravă : un glonte îi străpunsese plămînul. Nimeni nu cunoştea amănuntele luptei, pentru că rănitul nu pu-

tea vorbi, iar Bento plecase la moşie, fără să comunice cu nimeni. Dar nu era foarte greu de presupus ce se întîmplase. Îl văzuseră pe Bento cînd a sosit în piaţă, după duel, acoperindu-şi obrazul cu o batistă plină de sînge ; mulţi îşi aminteau de ameninţarea căpitanului : „Dacă nu-i las pecetea mea pe obraz cîinelui ăstuia, să nu-mi mai spuneţi mie Rodrigo Cambarã“. La rîndul său, părintele Lara declarase că Rodrigo, înainte de a pleca pe dealul cimitirului, îi încredinţase pistolul său ; Juvenal păstra cămaşa rănitului, pîrlită de pulbere, drept dovadă că glontele fusese tras de aproape, desigur cînd amîndoi erau într-o luptă corp la corp.

— Foarte urît, mîrîia părintele, cînd i se pomenea de afacere. Foarte urît. Nedemn de un bărbat de onoare.

Şi-şi clătina capul mare, îşi dregea glasul, torcea, îşi răsucea şi desrăsucea ţigara, închipuindu-şi ce se va întîmpla cînd va veni colonelul Ricardo să-i vorbească despre această afacere. Şi dacă Rodrigo moare ? Dandanaua dracului. Dar dacă scapă, se scoală din pat şi vrea să se răzbune pe celălalt ? Altă dandana. Îşi mai amintea şi ce îi spusese Juvenal lui Bento în curtea casei lui Joca Rodrigues : la ora aceea, colonelul Amaral desigur că ştia tot. Mare nenorocire !

Povestea trădării lui Bento Amaral trecea din gură în gură. „Bento e viteaz doar cînd umblă cu ciomăgarii lîngă el“, a murmurat unul, privind cu teamă în jur. O bătrînă care croşeta cu igliţa la ea acasă i-a spus bărbatului : „Tare aş vrea să văd obrazul lui domn' Bento cu pecetea căpitanului“.

A doua zi, casa familiei Amaral a rămas tot închisă. Acum satul uita de alde Amaral ca să se preocupe de Rodrigo Cambará. Hanul lui Nicolau era plin de oameni care comentau afacerea. Santa

Fé voia să ştie ce se întîmplă în odaia mansardată a lui Juvenal Terra, unde căpitanul Cambará ardea de febră, plutind între viaţă şi moarte. Fuseseră chemaţi toţi tămăduitorii din împrejurimi şi se spunea că Juvenal nu părăsea căpătîiul bolnavului. Şi se răspîndeau ştirile cele mai contradictorii, emise de cei din casa lui Juvenal sau de cîte cineva care îi bătea la uşă, ca să întrebe cum se mai simte căpitanul. Se spunea :

„N-apucă ziua de mîine. Varsă sînge pe gură." „I s-a scos glontele. Dar cică a rămas cu o gaură atît de mare în bojoci." „De febră îi arde fruntea ca plita." „Au pus pînză de păianjen pe rană." „Bătrîna negresă Mama din Angola l-a descîntat de dimineaţă. Cică i-a mai scăzut febra." „A pierdut mult sînge. E alb ca luminarea de ceară." „Cică aiurează şi nu vorbeşte decît de fata lui Pedro Terra." „Se pare că rana s-a înrăutăţit." „E pierdut. Treaba-i pentru azi. N-apucă ziua de mîine."

Treaba era moartea. În a cincea zi, pe înserat, s-a răspîndit ştirea că Rodrigo Cambará trage să moară. Părintele Lara şi-a pus odăjdiile şi s-a dus să-i dea ultima împărtăşanie. L-a găsit pe bolnav alb ca varul de pe peretele camerei şi cu obrajii supţi acoperiţi de o barbă de un castaniu aproape auriu. Părea mort.

Văzîndu-l pe preot, Rodrigo a zîmbit strîmb din colţul gurii. Sufla greu şi i se aşternuse parcă o ceaţă pe ochi. La picioarele patului, părintele Lara, cu gura întredeschisă, îl privea, nenorocit.

Juvenal, care stătea lîngă vicar, a murmurat :

— Febra a trecut. Acum e foarte slăbit din cauza sîngelui pe care l-a pierdut. Trebuie să-i vîrîm mîncarea în gură printr-o ţeavă. N-are putere deloc.

Rodrigo continua să zîmbească cu jumătate de gură. Părintele Lara și-a apropiat buzele de urechea lui Juvenal și a spus :

— Nu-i mai bine să-i dau cuminecătura ?

Juvenal a ridicat din umeri.

— Asta dumneata știi, părinte vicar.

Părintele a șoptit încă și mai încet :

— Cred că nu mai scapă. Moare de slăbiciune. Mai bine să se spovedească, să se împărtășească și să adoarmă în pacea Domnului.

— Dar cum ? a susurat Juvenal, fără să-și ia ochii de la bolnav. Nici nu poate vorbi.

— Dar aude ce i se spune ?

— Aude. Fiindcă atunci cînd vorbesc face un semn din ochi sau rîde.

— Asta ajunge. Am mai spovedit un om în starea asta. Părintele Lara și-a pus mîna pe umărul lui Juvenal. Acum, fii drăguț și lasă-ne singuri.

Stăpînul casei s-a retras. Părintele s-a apropiat de pat. În odăiță începea să se întunece. O fîșie portocalie de soare străbătea peretele în diagonală, în spatele culcușului pe care zăcea căpitanul. Vicarul s-a așezat lîngă bolnav și i-a luat mîna.

— Ascultă, fiule, a spus el. Și-a dat seama că nu îi vine foarte ușor să vorbească, fiindcă este emoționat. Abia acum înțelegea cît de mult îl stima pe bărbatul acela. Ești tare bolnav și atunci mi-am zis că-i mai bine să vin... Mă auzi ?

Rodrigo continua să zîmbească, dar ochii lui aveau o rigiditate cadaverică.

— Aș vrea să te spovedești. Nu spune nimic. Nu te agita. O să fie ușor. Sigur că ai să te faci bine, prietene. Dar, oricum, e preferabil să fii prevenit...

Vicarul și-a trecut mîna peste fruntea bolnavului și a simțit-o rece și umezită de sudoare. Semn

bun, a conchis. Dar, oricum, nu cred că o să reziste.

— Ascultă. Şi s-a apropiat mai mult de obrazul celuilalt. Nu poţi vorbi, dar poţi să faci un semn din ochi. Să vedem dacă m-ai auzit... Dacă ai auzit, închide şi deschide ochii. Să vedem...

Rodrigo a închis şi a deschis ochii.

— Foarte bine. Acum am să-ţi pun o întrebare. Îţi pare bine că am venit ? Dacă nu, clipeşte de două ori. Dacă da, clipeşte doar o dată.

Rodrigo a clipit o dată. Vicarul a zîmbit şi cei doi bărbaţi au rămas un timp unul lîngă altul, amîndoi respirînd greu.

— Ne înţelegem, a spus părintele, frecîndu-şi mîinile. Acum ajungem la partea cea mai importantă a convorbirii noastre. Cu toţii avem păcatele noastre. Cine nu săvîrşeşte o mică greşeală din cînd în cînd ? Dar Biserica a instituit spovedania ca să uşureze conştiinţele, să cureţe sufletele, astfel încît oamenii să poată lua împărtăşania, adică să se împărtăşească de la trupul lui Hristos.

Rodrigo închisese ochii şi părintele a crezut că s-a cufundat în somn.

— Mă auzi ?

Rănitul a deschis din nou ochii şi a clipit o dată.

— Foarte bine, căpitane, foarte bine. Am să te cruţ de osteneală. Nu-i nevoie să intrăm în amănunte. E destul să-mi spui clipind o dată că te căieşti de toate păcatele...

Rodrigo a clipit de două ori şi părintele a exclamat :

— Nu ? Clipeşte o dată, spune da.

Rodrigo a clipit de două ori.

Chipul vicarului s-a schimonosit de amărăciune.

— Gîndește-te la ce urmează după viața asta, căpitane. Nu-ți pierde sufletul pe vecie. Mori și sufletul îți merge drept în infern. Dacă te spovedești și primești ultima împărtășanie, sufletul ți-este mîntuit. Sunt aici, nu numai ca sacerdot, ci și ca prieten. Tot ce se petrece acum între noi va rămîne tăinuit. În clipa asta, numai Dumnezeu ne vede și ne aude.

Rodrigo continua să stea nemișcat. Nu mai zîmbea, iar pleoapele îi căzuseră. Pe perete, pata de soare pălea tot mai mult.

— Pentru numele lui Dumnezeu, căpitane. Spune că da, te căiești de păcate. Dacă mîine te vindeci și te scoli din pat, nu va ști nimeni că te-ai spovedit și împărtășit. Îți dau cuvîntul meu. Jur în fața lui Dumnezeu. Nu va ști nimeni. Haide, căpitane ! Nu fi încăpățînat. Nu fi orgolios.

S-a făcut o pauză, în care timp vicarul a luptat să-și dreagă glasul, și-a netezit părul alb și a încercat să descopere pe fața celuilalt un cît de mic semn că cedează. Nu a văzut nimic : doar zîmbetul din colțul gurii care dezvelea o parte din dantura sănătoasă a lui Rodrigo Cambará.

— Am să mai fac o încercare, ca să-ți dovedesc că-ți sunt prieten. Dar vreau să știi că tot ce îndeplinesc pentru binele sufletului dumitale e dezinteresat. În fond, dumneata vei suferi, nu eu. Eu îmi fac datoria. Și încă ceva. Acum părintele își luase tonul pe care îl folosea cînd le explica celor mici catehismul. Să nu-ți închipui că Dumnezeu are mare nevoie de sufletul dumitale în cer. Sunt mulți oameni buni acolo sus și nu-i faci nici un hatîr Domnului dacă spui că te căiești de păcate și că ești dispus să mori împăcat cu Biserica. Haide, căpitane. Clipește o dată. Spune da. Căiește-te cît mai e timp.

Rodrigo a deschis ochii și a ridicat încet mîna dreaptă spre fața vicarului. Și, îngrozit, ca și cum ar fi văzut deodată chipul Satanei, părintele Lara a citit în mîna aceea lipsită de sînge răspunsul bolnavului. Căpitanul Rodrigo Cambará îi dădea cu tifla ! Dinții lui erau acum complet descoperiți într-un zîmbet atroce. Părintele s-a ridicat și a părăsit în grabă camera.

12

Știrea miracolului s-a răspîndit prin așezare datorită soacrei Rosei Rodrigues, o cucernică ce își petrecea viața în capelă făcînd rugăciuni și promisiuni. După vizita părintelui Lara, povestea ea, căpitanul Cambará a început să se simtă mai bine văzînd cu ochii. Se spunea că muribundul se spovedise și se împărtășise, și că trupul lui Hristos fusese cel mai bun leac pentru el. „Acum vorbește, stă așezat în pat și chiar a cerut să i se aducă niște carne friptă !“, anunța bătrîna, mestecîndu-și frunza de tutun și agitînd în aer mîinile ei mici și ridate.

Peste o lună și ceva din noaptea duelului, Rodrigo a părăsit patul pentru prima oară, cu mădularele moi, cu un gol în cap și amețit. S-a dus pînă la ușa casei lui Juvenal și, cînd s-a uitat în piață și a zărit smochinul cel mare, a simțit că iubește arborele acela, pămîntul acela, așezarea aceea. A închis ochii pe jumătate, i-a ațintit asupra casei lui Pedro Terra și, gîndindu-se la Bibiana, a conchis că era bine, chiar foarte bine să fie în viață. Cînd și-a revenit, lacrimile i se prelingeau în barbă. Observînd că plînge, a găsit ches-

tia asta atît de caraghioasă, încît a început să rîdă, mai întîi încetişor, apoi în hohote. Şi, cu cît rîdea mai vîrtos, cu atît i se umpleau mai tare ochii de lacrimi. I se părea că rîsul şi lacrimile îi accentuează slăbiciunea, şi, în acelaşi timp, slăbiciunea îi stîrneşte mai mult rîsul şi lacrimile. A trebuit să se sprijine de perete ca să nu cadă. A ridicat ochii spre cer, soarele i-a bătut din plin în obraz, parcă i-ar fi aprins barba. Să fie în viaţă, să-şi recapete puterile, să poată din nou să încalece, să umble haihui, liber, să stea de vorbă cu oamenii, să ciupească chitara, să cînte, să joace cărţi... Şi, mai ales, să poată iar să se culce cu o femeie, să mănînce şi să bea !

Rodrigo a auzit vocea Marucăi Terra :

— Căpitane, mai bine intră în casă şi culcă-te să te odihneşti olecuţă.

Cambară s-a întors spre ea şi a zîmbit :

— Că bine zici, coană.

Cu paşi lenţi s-a apropiat de un scaun şi s-a aşezat. A apărut Juvenal venind din fundul bucătăriei, cu o tărtăcuţă cu *mate* în mînă.

— Ce-ai zice de unul amar ?

— Vine din cer, a răspuns Rodrigo. Vine de-a dreptul din cer.

A luat tărtăcuţa, buzele lui decolorate şi uscate au sărutat ciubucul ; şi a supt ceaiul de *mate* cu încîntare, în timp ce Juvenal îşi curăţa unghiile cu vîrful unui pumnal.

— Frumos pumnal, a spus Rodrigo. E de argint ?

Juvenal a privit arma ca şi cum ar fi văzut-o pentru prima oară.

— Aşa s-ar zice.

— De unde l-ai cumpărat ?

— Mi l-a dat răposata bunică-mea. Era al bărbatului ei. E foarte vechi.

I-a încredințat pumnalul lui Rodrigo, care l-a trecut cu grijă peste palma mîinii, încercînd apoi tăișul cu degetele.

— Bun oțel. A privit arabescurile de pe teaca de argint și a murmurat : N-am mai văzut asemenea pumnal. Trebuie să fie străin.

Juvenal a ridicat din umeri și a repetat indiferent :

— E foarte vechi.

A luat arma și a vîrît-o din nou în teacă.

Rodrigo simțea acum, laolaltă cu oboseala, o oarecare duioșie.

— Amice Juvenal, n-am să uit niciodată ce-ai făcut pentru mine.

Celălalt și-a întors privirea de la chipul căpitanului, ca și cum acele cuvinte l-ar fi stînjenit într-un fel.

— Lasă..., a făcut el, aruncînd o privire smochinului, prin fereastră.

— Ți-amintești cînd mi-ai spus că aș putea rămîne aici treizeci de ani, trei luni sau trei zile ?

Juvenal a făcut din cap semn că da.

— Acum, vezi cum stau lucrurile... Parcă ai fi știut ce avea să se întîmple. Viața mea a atîrnat de un fir de păr. Bine spune zicala : „Dumnezeu e mare, dar mai mare e dorința de a trăi".

Stăpînul casei a luat ceainicul înnegrit de funingine pe care-l avea la picioare, a umplut din nou tărtăcuța și i-a întins-o prietenului său.

— Pentru că veni vorba de asta, a spus el cu un aer indiferent, ce i-ai făcut părintelui Lara de a fost atît de supărat ?

Rodrigo a rîs, a tras o duşcă mare cu ciubucul şi pe urmă a povestit „scena ultimei împărtăşanii", încheind-o cu următoarele cuvinte :

— Şi nu mă căiesc de ce am făcut.

— Bietul om avea gînduri bune, a observat Juvenal.

— Şi eu la fel. N-am crezut niciodată în preoţi, biserici, sfinţi şi treburi de-astea religioase. Vezi bine, amice Juvenal. Dacă muream fără spovedanie şi descopeream pe urmă că există viaţa de apoi... ei bine, aş fi încasat şi aş fi îndurat pedepsele pentru că n-aveam încotro. Dar dacă mă spovedeam şi nu muream, rămîneam cu ruşinea îngrozitoare că am făcut-o numai de frica morţii. Toată lumea ar fi zis că mi-am slăbit bidiviul, şi asta, amice, ar fi fost al dracului de greu de îndurat...

A făcut o pauză, ostenit.

— Ce-i drept..., a murmurat Juvenal.

— Acum, să zicem că mă spovedeam, luam împărtăşania şi muream... şi că există lumea de-apoi şi Dumnezeu şi toate bazaconiile astea, ce s-ar fi întîmplat ? Cred că El ar fi văzut imediat că m-am spovedit numai aşa, ca să fie, şi nu mi-ar fi folosit la nimic că m-am căit.

Juvenal asculta, bîndu-şi calm ceaiul amar de *mate*. După o nouă pauză, mîngîindu-şi barba cu mîinile tremurătoare, Rodrigo a conchis :

— Şi dacă muream, şi să zicem că nu găseam nimic în partea cealaltă, atunci... atunci tot nu mai conta şi lucrurile erau în regulă.

Juvenal Terra a clătinat din cap încet şi pe urmă a întrebat :

— Te-ai gîndit la toate astea cînd te ruga părintele să te spovedeşti ?

Căpitanul a izbucnit în rîs.

— Drept să-ţi spun, nu m-am gîndit. Dar i-am dat cu tifla numai aşa, ca să-i văd mutra.

Şi-a lăsat capul pe spate, fiindcă rîsul îi accentua slăbiciunea, iar atunci cînd rîdea îl dureau pieptul şi capul. O clipă, Juvenal nu a ştiut exact dacă prietenul lui rîde sau geme, ori le face pe amîndouă în acelaşi timp.

Maruca a trecut prin încăperea unde se aflau cei doi bărbaţi şi, uşor îngrijorat, Juvenal a văzut cum şi-a aţintit căpitanul ochii asupra ei. Nu era o căutătură întîmplătoare, ci privirea aceea prelungă şi înfometată a bolnavilor care, supuşi unei diete stricte de lapte şi tapioca, văd pe cineva trecînd cu o farfurie în care se află o friptură aromitoare. Şi încă o dată, Juvenal şi-a dorit ca Rodrigo să se înapoieze în odaia lui de la hanul lui Nicolau.

— Ah ! a făcut el. Era să uit, căpitane. Părintele Lara mi-a spus că în noaptea duelului ai declarat că, dacă mori, jumătate din bani îi laşi bisericii şi cealaltă jumătate mie...

— Aşa e.

— De ce ?

— De ce, ce anume ?

— De ce să mă laşi pe mine moştenitor ?

— Asta-i bună ! Fiindcă-ţi sunt prieten.

Juvenal a coborît ochii. Şi-a umplut din nou tărtăcuţa şi cîtva timp şi-a băut ceaiul de *mate* în tăcere. Rodrigo se gîndea acum la orele pe care le-a petrecut cu febră. Dacă infernul există, apoi trebuie să fie ca şi capul unui om cu febră mare. Oricît îşi scormonea memoria, nu reuşea să-şi amintească să o fi văzut pe Bibiana în delirul său. Văzuse, asta-i drept, chipurile unor oameni morţi, vechi prieteni şi cai de pe timpuri ; rătăcise prin

locurile din copilărie, și mai cu seamă luptase din nou în războaiele din trecut.

S-a uitat la Juvenal și a întrebat :

— Spune-mi drept, băiete : cînd aiuram în pat, am trăncănit multe verzi și uscate ?

— Din cîte am auzit, nu. Vorbeai, mîrîiai, dar nu se înțelegea nimic.

— Știi ceva nostim ? Cînd aiuram, întotdeauna mi se părea că merg călare, la război. Simțeam ceva foarte ciudat : dorința să isprăvesc cu lupta, să mă așez, să dorm, să mă odihnesc. Iar cînd eram gata să fac asta, venea alt război sau eram din nou pe drumuri, rătăcind printr-un pustiu sălbatic, uneori trecînd prin vadul unui rîu în flăcări. Și iar luptă, și iar luptă ! Și mă loveau numai în cap, și capul părea să-mi plesnească de durere. Cineva îmi spunea că, puțin mai departe, într-o vale îngustă și adîncă, e un ochi de apă. Mi-era o sete nemaipomenită, mi se uscase limba... Dar călătoria continua și ochiul de apă tot nu mai apărea. Alteori...

A tăcut. Mai bine să nu se mai gîndească... Era în viață, și la urma urmelor, doar asta conta. Și-a schimbat tonul :

— Cred că mîine pot să mă întorc la Nicolau.

Celălalt a spus simplu :

— Cum vrei.

— Trebuie să mă bărbieresc. Îmi simt obrazul mai rău ca un teren părăsit.

Fără să știe de ce — dar cu o tainică bucurie imaginîndu-și că, după ce se va fi bărbierit, fața căpitanului va apărea slabă, palidă, fără vigoarea și frumusețea dinainte —, Juvenal a spus :

— Un teren părăsit, acoperit de iarbă rea, e trist. Dar un pămînt gol, pe care seceta a omorît tot, e mult mai trist.

Rodrigo a tras adînc aer în piept și a răspuns :

— Nici o secetă nu durează veșnic. Într-o zi tot plouă și, dacă pămîntul e bun, revine la viață.

— Asta-i adevărat..., a căzut de acord Juvenal, luînd tărtăcuța pe care i-o întindea celălalt. Într-o zi tot plouă. Fără doar și poate.

13

Cînd a venit toamna, Rodrigo Cambará își recăpătase puterile dinainte, iar dacă îl întreba cineva : „Cum merge, căpitane ?“ răspundea, jovial : „Sunt gata s-o iau de la început !“.

Familia Amaral s-a înapoiat în sat și mai toți se temeau de un nou conflict. Își spuneau că, atunci cînd Bento și Rodrigo se vor trezi unul în fața celuilalt, își vor scoate pistoalele și vor trage, oriunde s-ar afla. Juvenal se temea ca ciomăgarii colonelului Ricardo să nu-i vină de hac căpitanului într-o ambuscadă, sau să nu-l provoace la o partidă de barbut ori la niște întreceri ca să-l omoare, pretinzînd apoi că au fost atacați. Iar cînd, într-o zi, Juvenal i-a mărturisit lui Rodrigo temerile lui și l-a certat pentru faptul că, încă destul de slăbit, umblă singur, căpitanul l-a lovit ușor cu palma pe umăr și a exclamat :

— Nu-ți face griji, amice ! Nu se mai leagă ei de mine.

— Mai bine să fii prevenit...

— Dar, fiindcă a venit vorba, și tu ar trebui să ai grijă...

— Eu ? De ce ?

— Fiindcă în seara aceea, în curtea lui Joca Rodrigues, i-ai spus niște adevăruri cam aspre lui Bento.

Juvenal şi-a privit îngîndurat vîrful cizmelor.

— Curios. Ieri m-am întîlnit cu el pe stradă şi mi-am zis că o să-mi întoarcă spatele, prefăcîndu-se că nu mă vede.

— Şi ce-a făcut ?

— S-a uitat la mine, şi-a atins pălăria şi a spus : „Salut, domn' Juvenal !".

— Asta-i bună ! Şi tu ?

— La început m-am cam zăpăcit. Dar pe urmă am spus : „Salut !". Şi mi-am văzut de drum.

Rodrigo zîmbea.

— I-ai zărit faţa ?

— Foarte bine, nu.

— Păcat. Tare aş vrea să ştiu cum arată pecetea mea... A scos un oftat. Păcat că n-am terminat trebşoara...

Juvenal îşi privea amicul fără să înţeleagă. Rodrigo l-a lămurit :

— N-am apucat să termin litera R. Îi lipseşte picioruşul din spate. Păcat... Doar o mică tăietură mai trebuia...

Juvenal a surîs cu zîmbetul lui uşor şi cam trist.

În zilele acelea de la sfîrşitul lui martie, părintele Lara l-a căutat pe Rodrigo şi i-a spus că fusese chemat de colonelul Amaral ca să „discute despre afacere".

— Ce afacere ?

— Duelul.

— Ah ! Şi ce-a zis fiara ?

Şedeau aşezaţi sub smochin şi era cam ora cinci după-amiaza.

— Mi-a cerut să-ţi spun că nu e de acord cu purtarea fiului său. Să-l fi văzut pe bătrîn ! Era furios. A zis chiar : „Niciodată vreunul din nea-

mul Amaral n-a făcut așa ceva. A fost o trădare nedemnă de un om de onoare și curajos."

— Și ce vrea să fac eu acum ? Să-i cer scuze lui Bento ? Sau să plec ?

Părintele a clătinat din cap.

— Nu. Te roagă să uiți totul.

— Dar omul nu uită ceva pentru că vrea. Uită pentru că uită.

— Nu-i așa. Vrea să evite un nou duel. A spus chiar : „Amîndoi sunt chit. El a primit un glonte în piept, care aproape i-a luat viața. Dar fiul meu a rămas pe obraz cu semnul acela, care-i o rușine pentru toată viața."

Rodrigo clătina din cap cu aerul unui om care nu înțelege.

— Vezi cum stau lucrurile. Nu mi-aș fi închipuit vreodată că bătrînul colonel o să ajungă să spună așa ceva. Asta dovedește că niciodată nu cunoști bine oamenii.

— Ce te așteptai să facă ?

— Mă așteptam să pună să fiu omorît... și încă nu-s sigur că n-o s-o facă... Părintele a încercat un gest timid de protest care nu a ajuns să capete formă definitivă. Rodrigo a continuat : Sau să-i spună lui fiu-său : „Du-te și crestează-i un B în obraz ; altfel nu te mai recunosc ca fiu". Cel puțin, așa aș fi procedat eu cu fiul meu...

S-a făcut tăcere. Fiul meu... Cuvintele acelea sunau plăcut în urechile lui Rodrigo. Fiul *meu* : omul care îi va moșteni spada și numele...

— Părinte, încă o dată vreau să-ți fac o rugăminte.

— Ce anume ?

— Du-te și stai de vorbă cu Pedro Terra și spune-i că vreau să mă însor cu *dona* Bibiana.

Părintele Lara și-a răsfirat degetele pe piept, ca și cum gestul acesta l-ar fi ajutat să respire. Ziua caldă și apăsătoare îi agrava astmul. Vara fusese oribilă : petrecuse nopți întregi fără să închidă ochii, mai mult așezat decît culcat în pat, neputînd dormi din lipsă de aer.

— Încă mai speri să te însori cu fata asta ?

— Sper ? Sunt sigur.

— Dacă ești, de ce mă rogi pe mine ?

— Fiindcă nu vreau să fac nimic în chip ușuratic. M-am săturat să tot fiu privit ca un om care aduce încurcături. Dumneata poți aranja tot. Du-te și vorbește cu Pedro Terra. Spune-i că Juvenal e de acord să se asocieze cu mine. Am bani, o să deschidem o prăvălie aici în Santa Fé. El o să cumpere mărfuri din Rio Pardo și eu o să mă ocup de negustorie. A făcut o pauză. S-a uitat la fațada casei Bibianei și a adăugat calm : Părinte, îți dau cuvîntul meu de onoare că vreau să-mi schimb viața. Am trecut de treizeci și cinci de ani, nu mai sunt un copil.

Vicarul s-a ridicat din greu, gemînd și gîfîind.

— Bine. Am să fac ce am să pot. Sunt un biet bătrîn căruia îi place să-i ajute pe ceilalți. A ridicat degetul arătător în fața nasului lui Rodrigo, așa cum proceda cu copiii la orele de catehism. Dar nu meriți. Ce mi-ai făcut în ora aceea gravă e un lucru ce nu se poate ierta. A fost o groaznică blasfemie. Nu meriți.

— Bine, părinte. Nu merit. Dar du-te și vorbește cu Terra.

Preotul și-a schimbat tonul :

— Ah ! Stai să vezi ce mi-a mai zis colonelul Ricardo să-ți transmit : vrea să consideri cele spuse drept nespuse, sau, mai bine zis, cele făcute drept nefăcute, și să-ți duci viața liniștit.

— Asta şi fac, părinte.

— A mai zis că poţi să rămîi în sat.

Rodrigo s-a ridicat brusc, cu faţa luminată :

— Asta-i bună ! Că pot să rămîn ? Păi tocmai asta i-am spus eu bătrînului la sfîrşitul singurei convorbiri pe care am avut-o împreună. I-am spus că am să rămîn. Şi am rămas.

Părintele i-a întors spatele, mormăind :

— Eşti un om imposibil.

Şi s-a îndreptat spre capelă, cu spinarea încovoiată, stîrnind colbul de pe drum cu tîrşîitul picioarelor.

14

Părintele Lara o spovedise pe Bibiana în zilele acelea, pregătind-o pentru împărtăşania de Paşti. Ştia acum că fata moare după căpitanul Rodrigo : şi, cum îi cunoştea temperamentul, găsea inutil să încerce să o convingă că nu e o partidă potrivită pentru ea. De fapt, părintele Lara nu era nici el foarte sigur de asta. Îi plăcea Rodrigo : îi plăcea atît de mult, încît îi iertase toate ofensele aduse bisericii, toate blasfemiile, toate obrăzniciile. Mai cunoscuse asemenea bărbaţi. Erau produsul vieţii pe care o duceau, al educaţiei pe care o primiseră. La ce te puteai aştepta de la un băiat crescut printre soldaţi în tabere, printre peoni şi indieni vagabonzi pe prispe, printre scandaluri pe terenurile de curse şi la mesele de barbut ? Războiul fusese poate singura lui şcoală. Dar vicarul mai ştia şi că, de fapt, Rodrigo Cambará era un om cu sentimente bune. Poate că ar deveni chiar un soţ bun. Poate că îi venea mintea la cap. Una peste alta, ştia acum că Rodrigo e mult mai cinstit decît Ben-

to Amaral. Pentru toate aceste considerente şi, mai ales, din simpatia pe care i-o purta căpitanului, s-a decis vicarul să stea de vorbă cu Pedro Terra. S-a dus într-o seară, după cină, la acesta acasă. Au stat mai întîi şi au fumat şi au vorbit despre recoltă, vreme şi ştirile recente sosite de la Porto Alegre — toate cu iz de revoluţie şi intrigi politice. La un moment dat, părintele a rugat-o pe Bibiana să iasă din cameră, fiindcă avea o chestiune „particulară" de discutat cu tatăl ei. Fata s-a sculat şi a ieşit. Dar cînd Arminda a dat să se retragă şi ea, părintele a reţinut-o cu un gest :

— Nu. Poţi rămîne. Vreau să auzi tot.

A transmis, în fine, mesajul lui Rodrigo Cambará : căpitanul voia să se însoare cu Bibiana şi promitea să se cumînţească. Pedro Terra l-a ascultat pe preot într-o tăcere în care se ghiceau resentimente şi rea-voinţă. Iar după ce vicarul a terminat, a spus pur şi simplu :

— Omul ăsta nu-i grîu curat.

— Aici te înşeli. Căpitanul a fost decorat. I-am văzut atestatul de serviciu de la armată. E un om de mare curaj.

— Dar nu-i grîu curat.

— Cine ţi-a spus ?

— Se vede de la o poştă.

Părintele s-a lovit cu palma peste coapsă, dar imediat s-a căit de gestul său. La urma urmei, nu era logic să pună chiar atîta suflet în chestiunea asta încît să-şi piardă calmul obişnuit.

— Dumnezeu, care e Dumnezeu, ştie să ierte totul, prietene, a spus el. Pînă şi cel mai mizerabil dintre păcătoşi poate să se răscumpere în ochii Lui.

— Dar eu nu-s Dumnezeu. Sunt om.

— Şi căpitanul e om. De acord că e cam îndrăzneţ, cam iute, ca să spunem aşa. Dar şi alde Amaral sunt iuţi. Şi dumneata te înfierbinţi uşor.

Pedro Terra nu a zîmbit. S-a jucat cu lanţul de la ceas, şi-a dres glasul fiindcă i se uscase gîtlejul şi pe urmă a vorbit :

— Dar cine ţi-a spus că Bibianei îi place ?

Abia atunci a băgat de seamă părintele că cei din familia Terra îşi începeau aproape totdeauna frazele cu un *dar ;* semn că erau veşnic în dezacord cu spusele celorlalţi. Erau oamenii cei mai încăpăţînaţi, cei mai îndărătnici pe care îi cunoscuse vreodată.

— Ştiu că Bibianei îi place. Chiar mult de tot.

S-a căit că a spus asta. Nu-i era permis să violeze taina spovedaniei. Dar acum era prea tîrziu. Îi scăpase... Dumnezeu va înţelege. Dumnezeu nu era încăpăţînat.

— Dar cine ţi-a zis ?

Nu avea încotro : trebuia să pună cărţile pe masă.

— Chiar ea.

— Cum de ţi-a spus Bibiana ceva ce mie nu mi-a spus niciodată ?

Arminda a ridicat capul şi a scos un behăit ca de oaie :

— Ascultă, Pedro. Părintele vicar ştie...

Părintele Lara a reluat :

— Dumneata ai întrebat-o vreodată dacă-i place căpitanul ?

— Nu.

— Păi vezi...

Pedro s-a foit pe scaun. A văzut o şopîrlă traversînd peretele, în spatele preotului. A urmărit-o din ochi, dar cu gîndul la Bibiana. În cele din urmă a spus :

— E posibil să-i placă puţin. Dar pînă la urmă, îl uită ea.

Arminda a ridicat capul :

— Să-l uite ? a repetat. Bibiana e ca bunica, face parte dintre femeile cărora nu le place decît un singur bărbat toată viaţa. Astea nu uită niciodată.

Pedro Terra a oftat, şi-a înclinat bustul înainte, şi-a sprijinit coatele pe coapse şi capul în mîini.

— E trist să-ţi creşti fata cu sacrificii ca s-o dai pe urmă după prima canalie care-i iese în cale...

— Ţi-am mai spus că guvernul nu decorează canalii ! Eşti nedrept. O canalie vine de la război cu punga plină cu uncii, cu giuvaericale şi cu lucruri furate. Căpitanul Rodrigo a adus doar solda pe care a economisit-o. Nu e mult. Am văzut.

Pedro se uita în pămînt. Părintele şi Arminda au schimbat între ei o privire cu înţeles. Văzînd că mama e de partea lui, vicarul i-a zîmbit, recunoscător.

— Fii îngăduitor, Pedro, a stăruit el. Primeşte-l pe omul ăsta în casă, stai de vorbă cu el, ai răbdare.

Pedro s-a ridicat în picioare şi a strigat :

— Bibiana !

Fata a apărut.

— E adevărat că-ţi place căpitanul Rodrigo ?

Bibiana a lăsat ochii în jos. A văzut cizmele pline de noroi ale tatălui ei, a văzut mai ales chipul căpitanului Rodrigo. Sosise ora decisivă. Dacă minţea, îl pierdea pe bărbatul pe care îl iubea. Dacă spunea adevărul, putea de asemenea să-l piardă, dar cel puţin îi rămînea mîngîierea de a nu fi minţit. Fie ce-o fi, s-a hotărît, am să spun adevărul. Fără să ridice capul, a bîiguit :

— Îmi place, tăicuţule.
— Şi ştii că mie nu-mi place ?
— Ştiu.
— Şi totuşi vrei să te măriţi cu el ?
— Nu ştiu dacă el vrea să se însoare cu mine...
— Sigur că vrea ! Dar eşti hotărîtă să rişti să fii nefericită ?
Ea a tăcut cîteva secunde.
— Sunt, a spus, ridicînd faţa şi înfruntîndu-l pe tatăl ei.
Părintele s-a uitat la Pedro şi a simţit cum îl trece un fior. Ceea ce vedea în ochii, pe chipul acelui bărbat era gelozie, o gelozie surdă, ascunsă, care ardea ca jăraticul sub cenuşă.
— Ai vorbit vreodată cu el ? a întrebat din nou Pedro Terra.
— Niciodată, tăicuţule.
— Dacă ţi-aş interzice să-i vorbeşti, ce-ai face?
— Te-aş asculta.
— Şi ai fi tristă ?
— Aş fi.
— Şi ai fi mînioasă pe mine ?
— Cum aş putea să fiu mînioasă pe tatăl meu?
— Dar nu crezi că într-o zi ai să-l uiţi pe omul ăsta ?
— Nu cred.
— De ce ?
— Fiindcă ştiu ce simt.
— Ascultă, fata mea. Vocea lui Pedro a devenit mai blîndă şi el a făcut chiar un pas către fată. Părintele s-a uitat la Arminda şi a văzut că mîinile ei tremurau. Niciodată nu te-a interesat vreun bărbat...
Bibiana a dat din cap în semn că da.
— Şi nu ştii, a continuat tatăl, că omul ăsta nu are nimic al lui decît un cal, o chitară şi o spa-

dă ?... Că omul ăsta n-are nici o meserie şi nu e de nici un folos ? Nu vezi că poţi să fii nefericită cu el, veşnic cu frica să nu-şi lase casa de la o oră la alta, şi să pornească în vreo aventură sau după altă femeie ? Nu ştii ?

— Ştiu.

— Şi tot vrei să te măriţi cu el ?

— Dacă el vrea, vreau şi eu.

Părintele vedea acum în fată hotărîrea Anei Terra : acelaşi fel de a vorbi, aproape aceeaşi voce. I s-a făcut dor de bătrînă, cu care obişnuia să se întreţină îndelung lîngă vatră, în serile de iarnă.

Pedro Terra a continuat :

— Şi ştii că această căsătorie o să mă întristeze foarte tare ?

— Da, ştiu.

— Şi totuşi insişti să te măriţi cu el ?

Chiar şi Bibiana a simţit că e Ana Terra cînd a răspuns :

— S-ar zice că asta e soarta noastră, ca unul din noi doi să rămînă trist. Vezi şi dumneata, tăicuţule. Dacă mă mărit cu el, rămîi trist dumneata, dar eu sunt veselă. Dacă nu-mi dai voie să mă mărit, nu mă mărit, dar rămîn tristă, şi cînd ai să mă vezi veşnic tristă, o să fii trist şi dumneata, şi măicuţa la fel. Nu-i mai bine să fie doar unul trist, în loc de trei ?

Îngerii au vorbit prin gura fetişcanei ăsteia ! şi-a spus părintele Lara. Dar uitîndu-se la tatăl Bibianei, a văzut că acesta nu gustase deloc raţionamentul.

Pedro Terra şi-a apăsat pumnul strîns cu palma celeilalte mîini şi şi-a pocnit degetele.

— Bine, părinte, a spus el, se poate să fiu puţin încăpăţînat, dar chiar animal nu sunt. Am să vorbesc cu individul. Dar zi-i de la început să nu se

aştepte niciodată la prietenia mea. Vreau ca dumneata, părinte vicar, să fii martor la ce am să-i spun fiicei mele. S-a adresat nevestei : Şi tu la fel, Arminda. A fixat-o apoi pe Bibiana. Am să consimt la căsătoria asta, ca să nu spuneţi că sunt un tiran, dar cred că fiica mea va fi nefericită. Vreau să-mi spăl mîinile de orice se va întîmpla. Niciodată n-am insistat pe lîngă ea să se mărite cu Bento, deşi ştiam că e cea mai bună partidă de pe-aici. Nu-i place băiatul, foarte bine. Nici mie nu-mi place prea mult. Nu-i interzic să se mărite cu căpitanul. Îmi dau consimţămîntul cu tristeţe, dar mîine, cînd Bibiana, după ce se va fi măritat, va veni să bată la poarta noastră spunînd : „Tăicuţule, aveai dreptate, soţul meu nu-i bun", nu vreau să fiu învinovăţit de cele întîmplate. Ne-am înţeles ?

Cîteva momente nu a vorbit nimeni. În cele din urmă, Bibiana a făcut un efort şi a spus, cu vocea tremurătoare :

— Ştii bine că niciodată nu mă plîng de nimic şi de nimeni.

Examinînd cu luare aminte faţa bărbatului, părintele Lara a văzut că suferă. Dar altcineva, care ar fi intrat în clipa aceea şi nu ar fi ştiut ce se întîmplă, nu ar fi observat nici o schimbare în fizionomia lui Pedro Terra. Era faţa lui de totdeauna : arsă de soare, închisă şi doar melancolică.

15

Astfel, în 1829, la Crăciun, Rodrigo Cambará s-a căsătorit cu Bibiana Terra. Mirele îşi pusese uniforma completă, pe a cărei tunică strălucea me-

dalia. Bibiana purta voalul și ghirlanda pe care le purtase și mama ei în ziua nunții. Pedro Terra era îmbrăcat în negru și își așternuse un doliu mare pe față ; cu rea-voință și stînjeneală primea felicitările la ieșirea din biserică. *Dona* Arminda plîngea încet și avea ochii roșii și triști. Lîngă statuia Sfintei Fecioare a Imaculatei Concepții ardea o lumînare mare de ceară pe care o comandase Bibiana din Rio Pardo ca să-și țină o făgăduială...

Mirii s-au instalat într-o casă de lemn, înălțată de Rodrigo cu ajutorul lui Juvenal la intrarea în sat, către răsărit. În încăperea mare din față era prăvălia, cu rafturile din lemn de pin pe care se îngrămădeau mărfurile : baloturi de pînză albă și fină, de stofe în dungi, frînghii, lumînări, pietre pentru scăpărători, cuțite, piepteni, flacoane de apă de colonie, pe urmă poloboace și saci cu pesmeți, făină de grîu, orez, ceapă, zahăr și sare. Pe o etajeră separată se afla o mică spițerie cu purgative, plante medicinale, plasture, alifii și frecții.

— Pentru început e destul..., i-a spus Juvenal părintelui, în ziua cînd i-a arătat etajerele din prăvălie.

Rodrigo a gustat noaptea nunții ca unul care, după o lungă perioadă de post, savurează un ospăț deosebit, cu frigărui grase și vin bun ; dar nu era vorba de o masă obișnuită, din cele la care stai și mănînci în cămașă, la largul tău, ci de un banchet de ceremonie... de exemplu, la Palatul Guvernamental, printre granguri, la o masă cu multe candelabre și tacîmuri de argint, porțelanuri fine și femei cu maniere boierești — un ospăț, în fine, la care meseanul de la țară trebuie să-și înfrîneze pofta de mîncare, să mestece încet, evitînd orice gest care ar putea prilejui spargerea unui pahar, a unei farfurii sau încălcarea etichetei. Pentru că tot apetitul său pentru Bibiana, de atîta timp reți-

nut, a fost puţin ţinut în frîu de senzaţia că se află în faţa unei domnişoare, a unei fete a cărei timiditate şi pudoare sunt aşa de mari, încît aproape că ajung să-l contagieze şi pe el. Dar asta nu l-a împiedicat să i se urce vinul la cap ; nu l-a împiedicat să spargă cristale şi să-şi dezvăluie lăcomia. Bibiana i s-a dăruit cu o pasivitate emoţionată, tremurîndă şi speriată. Cînd s-a văzut singură cu bărbatul acela, culcată cu el în acelaşi pat, a cuprins-o pentru o secundă aproape un simţămînt de panică şi senzaţia totală că practică un act urît şi nelegal, pentru care va trebui să răspundă a doua zi în faţa părinţilor, a preotului şi a restului populaţiei din Santa Fé.

Şi senzaţia asta de păcat, impresia asta ciudată că Rodrigo nu e soţul ei şi că ea este doar o „ibovnică de soldat" nu a părăsit-o niciodată în timpul lunii de miere, mai ales cînd se găsea faţă în faţă cu tatăl ei. Dar asta nu i-a stîrbit fericirea. Pentru că, în lunile care au urmat căsătoriei, Bibiana a trăit parcă plutind în aer, suită pe creasta unui val cald de fericire care o ameţea puţin şi învăluia oamenii şi lucrurile dimprejur într-o atmosferă de vis. Dereticatul casei, gătitul pentru Rodrigo, spălatul rufăriei lui, folosirea propriului ei trusou, îngrijirea vietăţilor din curte — toate acestea erau plăceri pe care le gusta cu de-amănuntul, îndelung, aşa cum făcea în copilărie cînd i se dădea o bomboană şi, evitînd să o spargă în dinţi, o lăsa să se topească încetul cu încetul în gură, ca să dureze mai mult. Şi adeseori, cînd trebăluia în bucătărie sau în ogradă, făcea pauze ca să audă vocea soţului ei, şi stătea să-l asculte, ca şi cum cineva ar fi cîntat o muzică frumoasă în prăvălie. Şi tot ce spunea el găsea că e divin. „Cîte *arrobas* ? Două ? Poftim." Vocea bărbatului ei avea un ton

prietenos şi simpatic cînd îi striga vreunui nouvenit : „Descalecă şi intră, cumetre ! E casa dumitale aici !“ Şi chiar aşa era. Fiindcă lui Rodrigo îi plăcea casa plină şi, ori de cîte ori putea, aducea prieteni la prînz sau la cină : „Mai ia un cotlet, cumetre !“. Iar cordialitatea lui era atît de mare, că nu rareori devenea chiar agresivă. „Nu mai vrei fasole ? Vezi că mă jigneşti !“ Şi cu un gest aproape brutal îi turna musafirului fasole în farfurie. La amintirea unor asemenea scene, Bibiana se oprea zîmbind ca să asculte vocea căpitanului. Şi mai auzea şi zăngănitul banilor, *patacões, vinténs* şi *cruzados*, pe care îi zvîrlea în sertar. Rodrigo nu ştia să facă nimic cu calm şi eleganţă. Nu punea un obiect pe masă : îl arunca. Atunci cînd se dezbrăca, seara, îşi răspîndea hainele în toate părţile. Nu ştia să bea un pahar cu apă sau vin încet : îl dădea pe gît cu înghiţituri mari, făcînd mult zgomot şi la sfîrşit plescăia din buze. Pînă şi în somn făcea gălăgie : sforăitul lui era greoi şi, adeseori, în toiul nopţii, Bibiana îl auzise pe Rodrigo vorbind în somn. Ea nu înceta să-şi compare soţul cu tatăl ei şi conchidea că erau la fel de deosebiţi ca gheaţa de foc şi mai greu de amestecat ca apa şi untdelemnul. Bibiana crescuse la umbra acelui bărbat tăcut şi serios, blajin, dar sec în gesturi şi cuvinte. Niciodată nu îl auzise rîzînd cu poftă : cînd zîmbea, era un zîmbet între amar şi trist. Ştia că tatăl ei e om bun, de asta era convinsă ; nu exista pe lume om mai bun decît el. Era în stare de toate sacrificiile ca să-şi facă familia fericită. Muncea ca un rob, era cinstit, nu se amesteca în viaţa nimănui. Cînd vorbea, o făcea cu glas scăzut, cu mare economie de cuvinte ; şi întotdeauna părea să se gîndească mult înainte de a scoate o vorbă. Pentru Pedro Terra, apa de colonie, cerceii, o-

glinzile şi podoabele erau lucruri inutile destinate oamenilor „care n-au altceva mai bun de făcut". Zicalele lui — pe care le repeta ori de cîte ori avea ocazia, parcă spre a-i servi drept lecţie fiicei sale — dezvăluiau modul lui de a aprecia oamenii şi lucrurile. „Femeia care rîde mult nu poate fi bună de ceva." „Mai întîi obligaţia, pe urmă distracţia."

Odată, cînd era copil, Bibiana încasase o chelfăneală de la mama ei şi cînd, cu faţa scăldată în lacrimi, s-a dus, hohotind, să i se plîngă tatei în speranţa că el o va lua în braţe şi o va consola, Pedro Terra, cu mîinile la spate, coborîse ochii spre ea şi se mulţumise să spună : „Nu-i nimic. Picior de găină n-a omorît niciodată un puişor." Cînd, înainte de nuntă, *dona* Arminda şi-a exprimat speranţa ca lui Rodrigo să îi vină într-o zi mintea la cap, Pedro, scoţînd din gură o costiţă de vită a cărei piele se căznea să o smulgă cu dinţii, a spus, cu o voce căreia seul îi îmblînzise asprimea obişnuită : „Lupu-şi schimbă părul, dar năravul ba." În zilele de tristeţe, cînd totul i se părea că îi iese anapoda — o recoltă slabă, o molimă a cerealelor sau a vitelor, o boală în familie — Pedro Terra ofta şi spunea : „Viaţa e ca vaca sălbatică ce-şi ascunde laptele cel mai bun". Nu o lăsase pe Bibiana să se ducă la dans decît de două, trei ori pe an, şi chiar şi atunci numai însoţită de el ; în tot timpul dansurilor, stătea aşezat într-un colţ şi nu-şi lua ochii de la ea. Îi era teamă să nu se înceapă să se vorbească pe socoteala fetei, deoarece „gura lumii numai pămîntul o astupă", spunea el.

Pentru toate aceste motive, Bibiana nu se obişnuia cu noua ei situaţie. Totul era prea frumos ca să fie adevărat. Avea acum bărbatul ei, casa ei, libertatea ei... Dar Rodrigo era atît de diferit de

tatăl ei, atît de vesel, atît de lipsit de griji, atît de gălăgios, atît de nostim, încît avea uneori impresia că — tot pentru a folosi o zicală a lui Pedro Terra — duce o viață de „oameni nebuni" și că, prin urmare, viața asta nu e destul de decentă ca să poată dura.

Iar cînd, noaptea, Rodrigo o lua în brațe, o ridica în aer ca și cum ar fi fost un bebeluș, și începea să o sărute pe păr, pe gît, pe brațe, Bibiana izbucnea în rîs, se gîdila, fericită și în același timp rușinată, iubindu-l, dar găsindu-l lipsit de pudoare — și tot timpul se uita la ușă, la fereastra deschisă, cu teama ca cineva să nu-i vadă atît de indecenți și, mai ales, să nu-și facă apariția tatăl ei...

Într-o seară, cînd părintele Lara a venit să-i viziteze după cină și a rămas să stea de vorbă și să fumeze, în timp ce ea ridica farfuriile de pe masă, Rodrigo i-a dat o palmă Bibianei peste fund, izbucnind totodată în rîs și spunînd: „Viața valorează mai mult decît un morman de uncii!" — ea s-a făcut roșie ca racul și s-a retras în bucătărie, fără să aibă curajul să se mai uite la vicar.

Pentru Rodrigo, toate nopțile erau nopți de dragoste. Bibiana era puțin cam speriată. Înflăcărarea soțului ei o sufoca. Era ceva pe chipul lui care o fascina și totodată o înfricoșa. Departe de el, Bibiana făcea proiecte. Îl va ruga să se poarte altfel în fața străinilor; să o lase să se culce devreme; să nu o trezească în miez de noapte ca să-și facă nebuniile. Dar cînd îl vedea, nu-l mai ruga nimic. Se supunea tuturor dorințelor lui. Cînd intra el într-o încăpere, deodată totul părea să se încălzească și să se lumineze, de parcă fata căpitanului ar fi fost un soare. Cînd bărbatul ei vorbea, simțea ceva în piept. Cînd o atingea, dorea să i se dăruiască, să se topească, să fie încă și mai mică decît

era... Dar întotdeauna, în plăcerile și extazurile ei, intervenea și un element tainic de îngrijorare — nu numai presentimentul că toate acestea nu pot dura, ci și bănuiala că acel fel de dragoste nu e cinstit, nu ar trebui să existe între soț și soție.

Tatăl și mama ei veneau rar. Apăreau doar pentru vizite scurte, în care bătrînul vorbea puțin și nu-l privea niciodată pe Rodrigo în ochi, cu toate strădaniile acestuia ca să-i fie pe plac socrului său. Cine îi vizita mai des era Juvenal care, cînd nu era plecat la Rio Pardo, își ajuta cumnatul în prăvălie.

Într-o seară, după cină, Rodrigo s-a așezat pe o banchetă, a luat-o pe nevastă-sa pe genunchi și a început să o sărute lacom.

— Nu ! a bîiguit ea. Nu acum.

— Doar un picuț, scumpa mea, a spus el, și buzele lui umede și proaspete s-au plimbat pe gîtul femeii.

El stătea cu spatele la ușa prin care Bibiana, temătoare, vedea în stradă. La un moment dat, a zărit două siluete care se apropiau. Seara era senină și i-a recunoscut pe tatăl și pe mama ei. A făcut o sforțare ca să se desprindă de Rodrigo, dar brațele lui o țineau strîns. Și Bibiana, mută, sufocată, rușinată, l-a văzut pe tatăl ei apropiindu-se de ușă, oprindu-se, privind-o încruntat, făcînd stînga împrejur, luîndu-și nevasta de braț și plecînd fără să rostească un cuvînt.

— Te rog, Rodrigo !

Dar Rodrigo continua să o sărute cu furie, printre rîsete. Bibiana privea ușa, în noapte. și nu putea să uite expresia de neplăcută surprindere și — da ! — de rușine, pe care o citise pe chipul tatălui ei.

Vara a trecut, a venit toamna și Bibiana — care aștepta primul copil la mijlocul primăverii — începea să arate diformă din cauza sarcinii. Avea burta foarte mare, trăsăturile puțin tumefiate și bustul mai plin. Rodrigo o privea cu sentimente împărțite. Ideea că va avea un copil îl umplea de emoție și de mîndrie ; număra zilele pe degete, dorind ca timpul să treacă și octombrie să vină mai repede. Mai intra însă în bucuria lui și un element de nerăbdare. Fiindcă Bibiana parcă se destrăma încetul cu încetul sub ochii lui veșnic lacomi. Elasticitatea cărnii ei făcuse loc unei moliciuni spălăcite, și deodată parcă devenise mai adultă, mai femeie. Iar el, care nu se mai putea deda aceloraşi excese amoroase — fiindcă, în afară de faptul că era obligat să aibă atenții speciale față de nevasta lui, începea să o găsească mai puțin atrăgătoare — era enervat de situație și se gîndea acum la alte femei.

Bibiana a observat, dar nu a spus nimic. Avea tot timpul crize de nervi, plîngea într-ascuns și era plină de spaime la gîndul nașterii. Cînd își împărtășea temerile mamei ei, *dona* Arminda, ca să o consoleze, spunea :

— N-o să fie nimic, fată. Foarfecele bunicii e aici.

Dar asta, departe de a o încuraja pe Bibiana, o umplea de o teroare rece, fiindcă găsea oribilă ideea să se taie cordonul ombilical cu foarfecele acela negru și ruginit.

Cînd a sosit momentul ca Juvenal să plece la Rio Pardo să aducă sortimente noi pentru iarnă — deoarece după începutul lui iunie era practic im-

posibil să se mai traverseze muntele —, Rodrigo s-a oferit să facă el călătoria de data asta.

— Dar nu cunoşti drumul, a observat cumnatul lui.

— Nu te teme. Nimeresc eu în Rio Pardo.

Juvenal şi-a privit cumnatul cu ochii strînşi şi bănuitori şi a spus :

— Mi-e teamă că pe urmă nu mai nimereşti în Santa Fé, la întoarcere...

El pricepea tot. Rodrigo căuta un pretext să lipsească de acasă vreo două, trei luni, ca să nu-şi mai vadă nevasta în starea aceea. Era unul din motivele pentru care insista să facă el călătoria. Altul, mai puternic, era dorinţa să cutreiere lumea, deoarece Juvenal înţelegea — deşi părea să nu dea atenţie acestei chestiuni — că Rodrigo începe să se plictisească de viaţa aceea de nemişcare în dosul tejghelei, vînzînd băuturi şi cîntărind făină şi fasole. Se mai nimerea şi că în Rio Pardo cumnatul lui putea găsi femei cu duiumul. În Santa Fé nu era uşor.

— Bine, a spus. De astă dată, te duci tu.

Cînd Rodrigo i-a împărtăşit nevestei sale hotărîrea pe care o luase, Bibiana nu a spus nimic. S-a dus în odaie, s-a culcat, şi-a îngropat faţa în pernă şi a plîns. Avea presimţirea că Rodrigo nu se va mai întoarce. Putea să cadă într-o prăpastie în munţi sau să se vîre în vreo încăierare în Rio Pardo şi să fie omorît.

Cînd şi-a luat rămas-bun de la bărbatul ei, l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat îndelung.

— Mă întorc repede, scumpa mea, a spus el. Ai grijă de copilul nostru.

În absenţa lui Rodrigo, Bibiana îl ajuta în timpul zilei pe Juvenal la prăvălie, iar seara se ducea la părinţii ei, unde petrecea noaptea. Torcea la

roată pentru trusoul copilului, se culca devreme și stătea multe ore fără să poată adormi, gîndindu-se la bărbatul ei. Îi era dor de vocea lui, de mirosul lui, de prezența lui. Și, pe măsură ce trecea timpul, se întărea în ea presimțirea că nu îl va mai vedea niciodată pe Rodrigo. Aceeași bănuială o citea Bibiana și în ochii tatălui ei, în rarele dăți cînd o privea. Fiindcă acum Pedro Terra evita să se uite la ea, ca și cum copilul pe care îl purta în pîntece ar fi fost rodul unei iubiri nelegiuite, al unui „pas greșit". Bibiana era stînjenită cînd vreo prietenă care o vizita sau o întîlnea pe stradă îi cerea știri despre căpitan, fiindcă simțea, în tonul vocii cu care i se punea întrebarea, certitudinea că Rodrigo Cambará nu se va mai întoarce. Într-o după-amiază, Lúcia, fiica lui Chico Pinto, a întrebat-o :

— Știi cine a sosit azi ?

— Nu. Cine ?

— Bento Amaral cu nevastă-sa. Se spune că nunta lor a fost o minunăție, o frumusețe. Au fost invitate persoanele cele mai de neam din Porto Alegre. Pînă și guvernatorul !

S-a făcut o pauză. Cealaltă a coborît ochii spre pîntecul Bibianei.

— Atunci, pe cînd „cheful" ?

— Ah, mai durează. Cred că pe la jumătatea lui octombrie.

La despărțire, Lúcia Pinto i-a susurat :

— Copilul ăsta putea să fie al lui Bento, nu-i așa ? Ar fi fost mai bine pentru tine și pentru el. În loc să stai în prăvălie, ai fi locuit în căsoaia din piață.

Bibiana s-a întors acasă gîndindu-se la acele cuvinte. Și, pe măsură ce minutele treceau, îi creștea indignarea. Copilul lui Bento ! Era satisfăcută și mîndră să poarte în pîntec un copil al căpitanu-

lui Rodrigo Cambará. S-a gîndit la Bento și la cicatricea în formă de P pe care o avea pe față. Îl zărise doar de două ori după duel, iar omul trecuse pe partea cealaltă, intempestiv, ca să nu dea ochi cu ea. Dacă nevasta lui Bento rămînea gravidă și se uita mult la fața soțului ei, era foarte posibil ca pruncul să se nască și el cu un P în vreun loc de pe trupușor. Și astfel, pecetea lui Rodrigo să treacă și la copil.

Ajungînd acasă, văzînd obiectele bărbatului ei — uniforma, sabia, medalia — a simțit că cine purta mai adînc pecetea lui Rodrigo era chiar ea. O avea imprimată în tot trupul, ca o pecete de foc.

S-a culcat, îmbrățișînd tunica bărbatului ei, și a început să plîngă încetișor. Din prăvălie răzbătea glasul calm și sec al lui Juvenal, stînd de vorbă cu clienții. Și, în gînd, Bibiana îl vedea pe căpitan întins pe jos, în fundul unei prăpăstii, cu capul strivit ; sau în timp ce îl îngropau, în Rio Pardo, după un duel. Lacrimile îi curgeau pe tunica de culoare închisă și simțea pe obraz contactul rece al nasturilor de metal. În clipa aceea, Bibiana a simțit copilul dînd din picioare în pîntecele ei și, printre lacrimi, a început să zîmbească. Poate că era băiat și moștenea firea tatălui său. Și-a închipuit-o pe Ana Terra cu strănepotul pe genunchi. Păcat că murise. Și lacrimile ei au început atunci să curgă mult pentru absența lui Rodrigo și puțin pentru moartea bunicii.

Toamna a trecut, au început ploile și frigul iernii, și Rodrigo nu se întorcea. Juvenal se îngrijora pentru că era timpul ca el să se fi înapoiat. Își punea singur întrebări, imagina tot soiul de lu-

cruri rele, dar nu-i spunea nimic soră-sii ca să nu o îngrijoreze.

Și, în anumite zile, cînd sufla vîntul uscat și rece de nord, înfășurată într-un șal și pedalînd la roată (fiindcă acum era tot mai greoaie și nu îl putea ajuta pe fratele ei în prăvălie), Bibiana se gîndea la bunica ei, care avea obiceiul să spună că soarta femeilor din familie este să toarcă, să plîngă și să aștepte.

Iunie era pe la mijloc cînd, într-o zi, a apărut Rodrigo cu căruța. Prietenii l-au primit cu mare veselie. Juvenal s-a bucurat să-l vadă, dar s-a mulțumit să-i strîngă mîna și să-l lovească ușor cu palma pe umăr, întrebînd doar :

— Ai călătorit bine ?

Rodrigo nu a auzit întrebarea. A dat fuga în casă, a intrat și a luat-o pe Bibiana în brațe, acoperindu-i fața cu sărutări. Ea nu a putut vorbi, sufocată. La vederea bărbatului ei, a cărui voce o auzise încă dinainte de intrarea lui în casă, simțise cum îi cuprinde trupul un val de căldură. Parcă s-ar fi întors la viață după ce fusese moartă și închisă într-un mormînt ; parcă s-ar fi ivit deodată soarele după o perioadă lungă de ploaie și cer înnourat. I se pusese un nod în gît, iar cînd Rodrigo o săruta și îi spunea fel de fel de lucruri și o săruta din nou și îi punea întrebări — buzele ei rămîneau nemișcate și reci. Și, în timp ce bărbatul o strîngea în brațe, copilul o lovea cu picioarele în rărunchi. Lucrurile astea au umplut-o de o mulțumire atît de ascuțită, încît Bibiana Terra și-a dorit moartea în clipa aceea, moartea, deoarece se temea că în viitor această fericire ar putea să se sfîrșească.

În seara aceea, Rodrigo i-a povestit nevestei lui, cumnatului și prietenilor peripețiile călătoriei. Se pierduse în munți, luptase cu mlaștini, hățișuri și lacuri adînci, dar își găsise în cele din urmă drumul. Aducea căruța încărcată de mărfuri pentru prăvălie și daruri pentru Bibiana.

Iar cînd, a doua zi, s-au dus amîndoi să-l viziteze pe Pedro Terra, primul lucru pe care l-a spus Rodrigo a fost :

— Unchiul dumitale, bătrînul Horácio, trimite multe salutări...

— Mulțumesc, a răspuns Pedro. Și nu a mai spus aproape nimic în tot restul vizitei în care ginerele a povestit noutăți din Rio Pardo.

Octombrie a trecut și copilul Bibianei nu s-a născut, contrariind toate previziunile. Dar la ora unu din 2 noiembrie, ea a început să aibă dureri foarte puternice, iar pe la patru după-amiază un copil nou-născut urla în casa lui Rodrigo Cambará.

— Chiar de Ziua Morților ! s-a plîns Bibiana. Stătea întinsă în pat, foarte palidă, cu cearcăne la ochi. Rodrigo i-a luat mîna în mîinile lui și a răspuns :

— Păi de Ziua Morților ne-am cunoscut noi, scumpa mea.

Femeia a zîmbit, obosită. *Dona* Arminda a intrat în odaie și a afumat-o cu levănțică. Pedro a venit să se uite la nepotul lui și a stat să-l privească în tăcere, zîmbind din ochi.

Rodrigo a exclamat :

— Încă un Cambará bărbat !

Socrul nu a răspuns. A aruncat o privire piezișă și tristă spre masa pe care zăcea vechea foarfecă a Anei Terra.

Din admirație pentru colonelul Bento Gonçalves, în al cărui regiment de cavalerie slujise, Rodrigo s-a gîndit să-i dea băiatului numele de Bento. Dar și-a amintit de Bento Amaral și atunci a hotărît să-l boteze Bolívar pe primul-născut. Bibianei nu i-a plăcut numele, dar nu a ridicat nici cea mai mică obiecție: dorința soțului ei era ordin pentru ea. Părintele Lara a oficiat botezul chiar în luna noiembrie: Juvenal și Maruca au fost nași.

Rodrigo nu-și putea ascunde mîndria și satisfacția de a avea un băiat. Jucîndu-se cu pruncul, așa cum se joacă o fetiță cu păpușa ei, nu se putea împiedica uneori să nu-și exprime nerăbdarea față de faptul că vor trece ani pînă ce copilul va crește, va deveni bărbat în toată puterea și va ajunge la vîrsta să poarte pistol și sabie la brîu și să cutreiere Continentul.

— Lumea e pe dos! i-a spus el într-o zi vicarului, cînd stăteau amîndoi de vorbă în fața prăvăliei, înainte de cină. De ce calul crește așa de repede și omului îi trebuie atîta timp?

Părintele, care se scobea în dinți cu o țeapă de portocal, a ridicat din umeri și a răspuns, destul de vag:

— Pesemne pentru că un cal trăiește mai puțin.

— Și asta-i pe dos. Un cal ar trebui să trăiască tot atît cît omul.

Părintele Lara s-a uitat lung la căpitan înainte de a vorbi. De luni de zile observa schimbări la el. Pur și simplu devenise agitat, iritabil. Totul vădea că viața aceea sedentară, în spatele tejghelei, începea să-l plictisească. Nu era făcut pentru așa ceva. La drept vorbind, nu era făcut nici pentru

căsnicie sau, mai bine zis, ca să aibă o singură femeie. Iar vicarul se îngrijora, fiindcă într-o oarecare măsură se simțea răspunzător față de Pedro și Armanda Terra de căsătoria aceea, pentru care garantase oarecum. Dacă semnatarul scrisorii pe care o girase ar fugi, iar el ar fi chemat să plătească datoria, ce ar putea face sau spune ? A scos un oftat și a întrebat :

— Dacă ai fi creatorul lumii, cum ai ticlui lucrurile și oamenii ?

Rodrigo a luat o pietricică, a ochit un copac și a aruncat-o, greșind ținta.

— Dacă aș fi stăpînul lumii, aș aduce unele schimbări...

— De pildă..., a întrebat părintele.

— Aș termina cu chestia asta de a munci...

— Da, și pe urmă ?

— Aș face ca pruncii să se nască într-alt fel. Am văzut cît a suferit Bibiana. E groaznic.

Vicarul zîmbea. Cuvintele acelea, ieșite din gura unui egoist, aveau totuși prețul lor.

— Și pe urmă ?

— Aș împărți ogoarele astea mari ca ale colonelului Amaral.

— Le-ai împărți ? Cum ? De ce ?

— Le-aș împărți și aș da cîte o bucată fiecărui peon, fiecărui indian, fiecărui negru.

— N-ai să-mi spui că ai elibera sclavii...

— De ce nu ? Aș isprăvi imediat și cu sclavia.

Părintele rîdea, iar rîsul care îl zguduia tot s-a transformat pe urmă într-un acces de tuse, care l-a lăsat gîfîind și ostenit.

— Ești dat naibii, căpitane. Dar, ia spune mai departe cum ai vedea lumea... Spune !

În casă, Bolivar plîngea. Iar Bibiana, legănîndu-l, fredona cîntecelele Anei Terra.

— Ah ! Era să uit. Mai întîi și întîi, aș face lumea mai mică, astfel ca s-o poți străbate toată călare, fără să-ți ia timp mult.

— Și cum te-ai descurca, mergînd dintr-o țară într-alta fără să cunoști altă limbă decît a ta ?

— Aș isprăvi și cu chestia asta cu mai multe limbi...

Rodrigo a făcut o pauză și a rămas pe gînduri.

— Și mai ce ?

— Aș isprăvi și cu bătrînețea.

— Ai isprăvi ?

— Vreau să spun că n-ar mai îmbătrîni nimeni.

— Nici n-ar muri ?

— De murit... ar muri. Dar ar muri de accidente, în dueluri, în războaie.

Vicarul și-a mușcat scobitoarea, și-a întors capul spre celălalt :

— N-ai isprăvi și cu războaiele ?

Rodrigo a rămas o clipă descumpănit. Pe urmă a răspuns, tărăgănat :

— Păi... De isprăvit chiar cu totul, n-aș isprăvi. Fiindcă războiul e o distracție pentru bărbat. Fără un războiaș din cînd în cînd, ar fi totul foarte scîrbos.

— Ar fi o lume tare ciudată...

— Dar nu mai ciudată decît asta a noastră, părinte.

— Dacă Dumnezeu a făcut lumea așa, înseamnă că a găsit-o dreaptă.

— Dar sunt multe lucruri strîmbe în ea.

— Asta așa e...

Rodrigo și-a înăbușit un căscat. Pe urmă, privind în dreapta și în stînga să vadă, parcă, dacă nu ascultă nimeni, a șoptit :

— Încă ceva, părinte. În lumea asta a mea n-ar mai exista căsătorie. Un bărbat ar putea să aibă cîte femei ar vrea. Zece, cincisprezece, douăzeci, o mie...

— Şi dacă doi bărbaţi doresc aceeaşi femeie ?

Rodrigo a răspuns pe loc cu o întrebare :

— La ce serveşte spada ? La ce serveşte pumnalul ? Dar pistolul ?

Vicarul a căutat să rezume aspiraţiile prietenului său după cele auzite şi după cele ştiute despre el prin observaţie directă în timpul acelui an :

— Cu alte cuvinte, căpitane, ceea ce doreşti e să colinzi prin lume, fără loc de popas sigur, fără nici o obligaţie, înhăţînd ici şi colo cîte o femeie, aşa cum culegi un fruct dintr-un pom de pe marginea drumului... Din cînd în cînd, cîte o mică partidă de *truco* sau de *solo*, un mic barbuţel, nişte curse şi, spre variaţie, o încăierare... Aşa-i ?

Rodrigo a dat din cap.

— Cam aşa.

Plînsul copilului încetase, dar Bibiana încă mai cînta încetişor. Un cîine a lătrat dinspre casa familiei Amaral. Un timp mai îndelungat cei doi prieteni au tăcut, privind cerul înstelat. Rodrigo se gîndea la femeia cu care se culcase în toate nopţile petrecute la Rio Pardo : o mulatră blondă, cu ochi verzi, cu vocea dulce ca orezul cu lapte şi corpul mirosind a fruct pîrguit, încins de soare. Părintele Lara se gîndea la noaptea pe care urma să o petreacă... ore de suferinţă, fără aer nici somn. Singurătatea odăii lui era atît de mare, încît uneori se ducea în capelă şi stătea acolo în rugăciuni şi meditaţie, privind chipul Sfintei Fecioare, parcă spre a-i căuta tovărăşia. Cînd se apropiau zorile, îl cuprindea somnul şi adormea pe jos, pe scîndura tare.

— Dar lumea nu e aşa cum vrem noi, a spus el, rupînd tăcerea. Este aşa cum e.

— Ştiu că este aşa cum e. Dar nu trebuie să ne dăm bătuţi. Trebuie să luptăm ca să obţinem ce vrem. Nu-s mulţi oameni dispuşi să dea. Uneori trebuie să iei şi cu sila.

— Fiecare luptă în felul său, fiule. Fiecare luptă pentru un ideal. Au existat oameni care au luptat ca să elibereze Brazilia de sub portughezi.

— Dar galicienii au rămas tot aici, a replicat Rodrigo. În armată ofiţerii portughezi comandă mai dihai ca brazilienii. În fond, independenţa n-a adus nici o schimbare.

— Lasă-mă să-mi termin gîndul. Unii luptă cu arma în mînă pentru patria lor. Eu lupt prin credinţa mea. Nu crezi că aş fi putut duce o viaţă mai bună dacă rămîneam în São Paulo şi urmam comerţul, ca fraţii mei ? Rodrigo a dat din cap. Aşa e. Sunt aici fiindcă oamenii ăştia trăiesc în general fără Dumnezeu. Ştii că preotul e numit şi păstor. Enoriaşii sînt ca oile. Turmele trebuie păzite de şacali, de tigri, de pume. De ce rîzi ?

În clarul de lună vedea faţa căpitanului, deschisă toată într-un zîmbet ironic.

— Mi-am adus aminte de colonelul Amaral.

— Şi ce legătură are el cu discuţia noastră ?

— Are multă. El e un leu murg. Din cei mari ! Iar dumneata înclini parcă mai mult de partea lui decît de a oilor, părinte.

Părintele Lara s-a încordat pe banchetă.

— Nu pricep, a spus. Dar înţelegea perfect ce voia să insinueze celălalt.

— Ştii cum îi tratează el pe sclavi..., a continuat Rodrigo. Pentru el, negrul nu merită să fie socotit om. Ştii cum îi tratează pe peoni şi pe oa-

menii lui. Să nu ignori că a pus să fie omorîţi unii din ei...

Părintele Lara era gata să se înăbuşe. Ce discuţie, după cină ! Resentimentul, tulburarea îl împiedicau să-şi clarifice ideile şi totodată îi tăiau respiraţia. Au trecut cîteva momente înainte de a putea răspunde.

— Dar nu există dovezi ! a exclamat în cele din urmă.

— Dovezi că ce ?

— Că Amaral a pus să fie omorîţi oamenii aceia.

Şi, spunînd aceste cuvinte, a coborît vocea şi s-a uitat cu frică în jur. Rodrigo a rîs :

— Ascultă, părinte, toată lumea ştie !

— Află că de multe ori m-am dus să vorbesc cu el, intervenind în favoarea unui sclav, a unui peon. El mă ascultă destul de des.

Rodrigo şi-a descheiat cămaşa şi a scos-o din pantaloni. Îi era cald. Nu se simţea nici cea mai mică adiere în toropeala serii.

— Am cunoscut mulţi preoţi prin lumea asta bătrînă pe care am cutreierat-o. Ei nu-s niciodată contra guvernului.

— Biserica nu-i revoluţionară, a exclamat vicarul. Biserica nu-i un loc pentru conspiraţii. Ea reprezintă puterea spirituală, care se află deasupra, mult deasupra celei temporale.

— Nu-mi veni cu vorbe din astea grele, părinte, pe care eu nu le pricep. Vorbeşte limpede. Temporal pentru mine înseamnă ceva legat de timp. Dar, ca să vorbim serios, amice Lara, între noi fie vorba şi în mare taină, dumneavoastră nu riscaţi niciodată să vă împotriviţi guvernului, nu-i aşa ?

Părintele a mîrîit ceva de neînţeles. Pe urmă vocea lui a devenit limpede şi a murmurat :

— Nu Biserica e de partea guvernului. Guvernul e de partea Bisericii.

— Aha ! și hohotul de rîs al lui Rodrigo a umplut petecul de noapte care părea să învăluie casa. Cînd luptam cu castilienii, drapelele și spadele noastre erau binecuvîntate aici de preoții catolici. Iar preoții catolici de dincolo de Banda Oriental făceau același lucru cu drapelele și spadele castilienilor. Cum se explică toate astea ?

— Asta dovedește că Biserica Catolică e universală. Se află mai presus de patimile și de interesele oamenilor, care sunt toți egali în fața lui Dumnezeu.

— Egali ? Chiar și negrii ?

Părintele a avut o foarte scurtă clipă de șovăială — nu pentru că i-ar fi considerat pe negri animale, dar fiindcă i-a trecut prin cap o bănuială asupra modului cum ar putea celălalt să se folosească de răspunsul său.

— Chiar și negrii, bineînțeles.

— Atunci, de ce nu ai protestat niciodată împotriva sclaviei ?

Părintele a început să se foiască, indispus. În asemenea ocazii simțea mai acut ca oricînd arsura din piept.

— În provincia asta sclavii sunt mult mai bine tratați decît în orice altă parte a Braziliei ! Aș vrea să vezi cum se poartă patronii fabricilor de zahăr cu negrii, acolo în nord.

— Știu, dar nu mi-ai răspuns la întrebare... Oare Dumnezeu să nu-i fi făcut egali pe oameni ?

— Trebuie să existe categorii, ca să fie ordine și respect pe lume. A folosit un cuvînt mare ca să-și strivească interlocutorul. Trebuie să fie ierarhie. La urma urmelor, asta-i lumea pe care am

găsit-o cînd ne-am născut, căpitane. Nu putem schimba totul deodată.

Era gata să adauge : „Într-o zi, schimbările vor trebui să aibă loc". Dar a socotit că-i mai bine să tacă. Și zidurile aveau urechi. În plus, căpitanul era prea vorbăreț. A preferat să schimbe subiectul și să spună :

— De ce te arăți atît de mult de partea negrilor ? De ce ? Pentru că, în fond, ești un om de treabă. Asta-i un semn că într-o zi poți să devii și un bun catolic.

— Niciodată, părinte ! Sunt contra sclaviei numai pentru un singur motiv. Nu-mi place să văd omul înjosit de om. Noi, din familia Cambará, avem o lege : niciodată nu dăm într-o femeie sau într-un om slab ; și nici nu folosim o armă împotriva unui om dezarmat, chiar dacă e puternic. Cînd văd un negru care lasă capul în jos cînd se țipă la el, sau cînd văd un sclav ciomăgit, simt cum îmi clocotește sîngele în mine. După ce atîția negri au luptat în armata noastră contra castilienilor... sălbăticie !... dacă ei nu sunt oameni, atunci nu știu cine e...

— Bune sentimente, căpitane. Bune sentimente, a spus vicarul, ridicîndu-se. Plec, ca să-mi încep drumul Golgotei.

Se referea la truda lui de noapte, obișnuită : dezbrăcatul, vîrîtul în pat, lupta cu tusea, cu lipsa de aer ; pe urmă, veghea cea lungă de înfruntat, și gîndurile și frica — pe care nu și-o putea stăpîni — de a muri singur în cameră.

Rodrigo s-a ridicat și el.

— Merg cu dumneata pînă la capelă.

— Nu te deranja.

— Nu-i nici un deranj. Noaptea e frumoasă.

S-a dus în ușa casei și a strigat : Bibiana, îi conduc pe părintele și mă întorc imediat.

Femeia, care-și ținea copilul în brațe și îl legăna, a făcut din cap un semn de asentiment.

Rodrigo și preotul au pornit unul lîngă altul. Clarul de lună parcă albăstrea totul, iar casele își aruncau umbrele negre pe caldarîm. Multe ferestre erau luminate.

Cu mîinile la spate, cu respirația șuierătoare, foarte încovoiat, părintele mergea într-un mod care îi făcea lui Rodrigo impresia că doar cu mare greutate își ține în sus capul mare. Iar cei doi prieteni au continuat să pășească în tăcere, escortați de propriile lor umbre. Nu au rostit nici un cuvînt pînă au ajuns în piață.

Rodrigo s-a uitat spre casa lui Pedro Terra și s-a gîndit la vremurile cînd Bibiana locuia acolo și el nu reușea să stea de vorbă cu ea. A comparat-o în minte pe Bibiana de atunci cu cea de azi. Încă o mai iubea, da, nu încăpea nici cea mai mică îndoială. Dar ar fi fost inutil să încerce să ascundă adevărul că nu o mai dorea ca pe timpuri.

Privind căsoaia de piatră, vicarul a întrebat :

— I-ai văzut pe alde Amaral ?

— Mai zilele trecute m-am încrucișat cu Bento.

Părintele l-a apucat pe Rodrigo de braț.

— Și el ?

Căpitanul a ridicat din umeri.

— A întors capul. L-a întors, dar am avut timp să-mi văd pecetea... Păcat că n-am terminat acel R. Îi lipsește doar codița.

— Nu te mai gîndi la asta, căpitane. Acum ești tată de familie.

— Și el o să fie, chiar anul ăsta. Nevastă-sa e cu burta mare.

— Dar bătrînul ?

— Nu l-am mai văzut de secole.

— E foarte agitat, se zice că Santa Fé o să devină tîrg și el vrea să fie președintele camerei municipale.

— Și o să fie, a replicat Rodrigo. Toată lumea o să-l voteze. Inclusiv dumneata, părinte.

— Cine ți-a spus ?

— Știu eu...

Căpitanul își dezgolise dinții într-un rictus sardonic. Părintele s-a uitat la el lung și pe urmă, pe jumătate confidențial, pe jumătate în glumă, a spus :

— Fiule, află un lucru. De ce a supraviețuit Biserica atîtea secole ? De ce ? Trec regii, conchistadorii, generalii, filosofii... totul trece. Dar Biserica rămîne. Unii cred că numai fiindcă e de origine divină. A făcut cu ochiul și l-a apucat pe celălalt de poala cămășii. Dar eu cred, și Dumnezeu să-mi ierte lipsa de respect, că puțin și pentru că noi, sacerdoții, suntem realiști. Realiști, auzi ? Știi ce înseamnă un realist ?

— Un om care-i de partea regelui ?

Părintele Lara a scuturat din cap cu înfocare, în semn că nu.

— Nu. Un realist e un om care nu dă niciodată cu pumnul în vîrful cuțitului. Îi lasă pe ceilalți să dea... Noapte bună, căpitane, dormi bine.

— Noapte bună, părinte vicar.

Rodrigo s-a întors acasă, gîndindu-se la mulatra cu ochi verzi care îi înseninase nopțile din Rio Pardo. Cînd a intrat în odaie, Bibiana îi schimba scutecele lui Bolívar, care era treaz în pat, dînd din brațe și din picioare. Rodrigo a îngenuncheat lîngă pat, a apropiat opaițul și s-a uitat bine la fețișoara băiețelului, căutînd asemănări. Nu reușea să-și dea seama dacă ochii copilului sunt negri sau albaștri

închis. De la nas în sus e Bibiana, își spunea, de la nas în jos seamănă cu mine... A zîmbit și a început să spună prostioare și să-l gîdile pe băiețel pe burtă.

— Nu-l gîdila, Rodrigo ! l-a rugat Bibiana, care scotea scutece curate dintr-o ladă.

Dar Rodrigo nici nu o auzea. Își plimba degetele păroase peste trupul de culoare deschisă al bebelușului, îi strîngea picioarele. Ochii i s-au pironit asupra sexului copilașului, în jurul căruia născocea deja tot soiul de povești și anecdote.

— Ai văzut, Bibiana ? E un Cambará, drăcușorul ăsta. Și o să le dea mult de furcă fetelor. Cînd o să aibă paisprezece ani, eu am să-i caut femei.

Haide, rămîi cu ele și lasă copilul, și-a spus Bibiana, dar nu a rostit nimic cu glas tare.

— Iar dacă îmi iese fătălău cumva, ferească Domnul, îl arunc în primul lac care-mi apare-n cale.

— Nici în glumă să nu vorbești așa !

Rodrigo era topit după copil, și vorbind cu el vocea îi devenea catifelată.

— Dar nu-i nici un pericol de așa ceva. O văd după fața mititelului. O să fie bărbat în toată legea. Căpitanul Bolívar Cambará. O să se vorbească de el. Vreau să trăiesc să-mi văd fiul om mare și să cutreier puțin cu el lumea asta veche.

Și în loc să aștept și să mă tem pentru unul, și-a spus Bibiana, am să aștept și am să mă tem pentru doi. Și-a închipuit cum va fi viața ei în ziua cînd Bolívar, băiat mare, va pleca să colinde lumea cu taică-său. S-a apropiat de pat și a început să schimbe scutecele copilului, avînd însă mai întîi grijă să-i pudreze funduleț și coapsele cu făină de orez.

— Așa ! spunea Rodrigo. Pudrează-l pe căpitan. Ai grijă de el. Peste douăzeci de ani o să fie

destule femei care să vrea să facă asta. Uită-te numai ce neruşinat e ! Parcă ar înţelege tot.

Bibiana a luat din nou copilul în braţe şi pe urmă i-a dat să sugă. Rodrigo a rămas lîngă uşa dinspre stradă privind în noapte, cu dorinţa să încalece şi să o pornească peste cîmp. Santa Fé era o aşezare tristă. Cu puţine distracţii. Tîrgul învecinat, Cruz Alta, se afla foarte departe... A deschis gura într-un căscat. Şi deodată — aproape speriat — s-a simţit mai gras, mai lipsit de energie, mai molatic. De atîta timp nu se mai luptase, nu se mai mişca. Viaţa aceea la tejghea, care îi ruginea mădularele, era de o plictiseală de moarte. De ce se vîrîse în asta ? De ce ?

S-a înapoiat în casă şi a încuiat uşa. După o oră erau culcaţi amîndoi, răsucindu-se în pat. Bibiana a spus :

— Un singur copil nu-i bine, Rodrigo. O să fie prea răsfăţat.

De fapt, se gîndea la o fetiţă, la cineva care să-i ţină tovărăşie în viitor.

— Păi, putem să ne ocupăm de asta, scumpa mea, a spus el, îmbrăţişînd-o.

Şi a suflat în opaiţ.

18

Un an mai tîrziu, părintele Lara a scris în registrul său : „În douăzeci şi opt decembrie una mie opt sute treizeci şi unu, în capela Sfintei Fecioare a Imaculatei Concepţii, am botezat şi am dat Sfîntul Mir Anitei, fiica legitimă a căpitanului Rodrigo Severo Cambará, originar din parohia Rio

Grande, şi a soţiei sale Bibiana, cu obîrşia în această parohie..."

Pedro Terra nu a apărut la botez. Se îndepărta tot mai mult de ginerele său, al cărui comportament se deteriorase în ultimul timp într-atît, încît ajunsese oarecum subiect de bîrfă în Santa Fé. Toţi ştiau că nu vinde un pahar de rachiu fără să bea şi el unul, cot la cot cu clientul. Făcea tot timpul partide de *solo* şi *bisca* şi juca pe bani ; duminica se ducea la întreceri şi paria sume importante. Mai cheltuia şi o groază de bănet cu luptele de cocoşi. Se mai spunea că frecventa coliba Paraguaiei, o bătrînă indiancă ce locuia pe drumul către cimitir, şi care îşi ceda nepoata de optsprezece ani oricui era dispus să plătească pentru ea cîţiva *patacões*. Se şoptea şi că Rodrigo, amorezat tare, îi dădea bani mulţi bunicii, ca să se bucure de folosinţa exclusivă a fetişcanei. Vorbele astea ajungeau la urechile lui Pedro Terra, care le asculta fără comentarii, cu o furie surdă, îndreptată mai ales împotriva lui Rodrigo, dar puţin şi a celui care îi transmitea aceste bîrfe. Şi împreună cu furia mai trăia şi un simţămînt de triumf, fiindcă prevăzuse totul : niciodată nu se lăsase amăgit de Rodrigo. Aştepta ziua cînd Bibiana va veni înlăcrimată să-i bată la uşă ca să se plîngă de bărbatul ei. Atunci îi va spune : „Te-am prevenit !"

Îşi închipuia astfel viitorul fetei lui : va naşte în fiecare an şi, după ce va avea o droaie de plozi, soţul ei va pleca, părăsind-o cu toată progenitura.

De asta nu s-a dus la botezul Anitei şi nici nu a vrut să o vadă. Era felul său de a protesta şi echivala cu o rupere definitivă a relaţiilor cu ginerele.

Bibiana s-a întristat, dar nu a spus nimic. Tristeţea ei nu a durat însă mult, fiindcă a început să

se ocupe de fetiţă, care era şi mai frumoasă decît Bolívar, şi avea ochi albaştri. Munca ei se dublase acum fiindcă, pe lîngă treburile casei, trebuia să aibă grijă de doi copii mici. Bolívar, departe de a o scuti de trudă, acum că începuse să umble, îi crea mai multe probleme, fiindcă alerga prin toată casa, ieşea în curte să urmărească găinile şi într-o zi îşi răsturnase pe cap o oală plină cu marmeladă clocotită.

Rodrigo îşi lua adesea fetiţa în braţe şi venea să o arate oamenilor din prăvălie.

— Ia uitaţi-vă la ochii ei... Sunt ca ai tatălui.

— N-ai fi preferat să fie băieţel ? l-a întrebat odată cineva.

— Sigur că aş fi preferat. Dar de vreme ce a ieşit fetiţă... atîta pagubă în ciuperci.

— O fată dă mai mult de furcă.

— Asta-i adevărat. Dar cînd o creşte mare am să fiu cu ochii în patru. Sînt mulţi ulii pe aici.

S-a uitat bine la chipul fetiţei şi şi-a închipuit-o domnişorică : va fi poate o Bibiana cu ochii de culoare deschisă.

Atenţia lui se îndrepta însă mai ales asupra lui Bolívar. Îl lua pe genunchi şi, apucîndu-i amîndouă mînuţele, scutura piciorul şi spunea :

— Dii, dii, căluţule ! Dă-i 'nainte, căpitane Bolívar ! Vin castilienii... Hopa !

Se distra auzindu-şi băiatul cum pronunţă primele cuvinte. Făcea proiecte : cînd va vorbi bine de tot, o să-l înveţe cîteva înjurături. Un bărbat trebuie să ştie să înjure. Asta uşurează sufletul.

Dar erau momente cînd Rodrigo îşi pierdea răbdarea cu copiii lui. De pildă, dacă îl trezeau noaptea cu plînsetele lor.

— Mai taci dracului, neruşinatule ! exclama, răsucindu-se în pat. Bibiana încerca să liniştească be-

belușul care plîngea. Uneori începeau să urle amîndoi în același timp.

— Strînge-l de gît pe nemernic, mîrîia Rodrigo.

Și într-o noapte, văzînd că pruncii nu încetau să plîngă, s-a sculat din pat, furios, și s-a dus să doarmă în curte, sub un portocal.

Bibiana se ocupa de copii, îi hrănea, îi spăla, îi îmbrăca și își făcea griji cînd se îmbolnăveau. Rodrigo nu o ajuta cu absolut nimic. Bibiana s-a gîndit atunci să-și ia o servitoare, de vreme ce soțul ei refuza să cumpere o sclavă. Într-o zi a apărut o fată brunetă, de sînge indian, care căuta slujbă. Bibiana a cercetat-o îndelung : a văzut că e frumușică, bine făcută, și a răspuns :

— N-am nevoie de slujnică.

Știa ce urma să se întîmple dacă fata rămînea la ei acasă. A angajat o indiancă bătrînă pentru gătit și ea singură a continuat să spele rufele și să se ocupe exclusiv de Anita și Bolívar.

Ore întregi, Bibiana stătea să toarcă la roată, cu Anita lîngă ea, în leagăn, și la picioare cu Bolívar jucîndu-se cu oase de bou și coceni de porumb. În orele acelea se gîndea mai mult, ca și cum zgomotul bătrînei roți i-ar fi stimulat ideile. Simțea că bărbatul ei se schimbase. Aproape mereu duhnea a rachiu și acum părăsea foarte des prăvălia ca să meargă să joace cărți în casa lui Chico Pinto. Se spunea că mizele erau mari și că bărbații stăteau acolo și jucau, fumînd și bînd, ore întregi. În ultimul timp, Rodrigo se întorcea acasă foarte tîrziu, nu rareori abia la revărsatul zorilor. Se culca îmbrăcat, începea imediat să sforăie și nu se mai trezea decît la amiază. În asemenea ocazii se ocupa de prăvălie Juvenal ; iar cînd el era plecat în călătoriile sale la Rio Pardo, trebuia să se

ducă Bibiana să servească clienții. Juvenal îi spusese într-o zi :

— Dacă Rodrigo mai continuă așa, nu-i a bine. Cheltuiește prea mult și lucrează tot mai puțin.

Ea nu făcuse nici un comentariu, lăsase doar capul în jos. În rarele dăți cînd își vizita părinții, se temea să nu i se pomenească de bărbatul ei, așa că stătea tot timpul ca pe jăratic, nerăbdătoare să plece. Observa însă că tatăl ei se arăta totuși mai afectuos și mai puțin sever ca înainte. Sigur că îi era milă de ea. Nu numai tatăl. Citea în privirile și în felul de a vorbi al celorlalte persoane că în Santa Fé se comenta viața căpitanului și se deplîngea soarta ei. Într-o zi, o prietenă a venit să-i spună că Rodrigo are o ibovnică, o mulatră numită Honorina, nepoata Paraguaiei. Ea a sărit imediat :

— Nu cred !

Iar cealaltă :

— Curios. Toată lumea știe, toată lumea vede.

— Dar eu nu cred.

— Nu e nimeni mai orb decît cel ce nu vrea să vadă...

Știa că e adevărat. Rodrigo își împărțea nopțile între masa de joc și casa Honorinei. Bibiana o zărise în seara Rusaliilor, îmbrăcată toată în roșu. Fata avea pielea de culoarea scorțișoarei, coade lungi, negre și lucioase, și o căutătură ascunsă și sperioasă, fiindcă nu se uita niciodată drept în fața cuiva. Ciudat, își spunea Bibiana, dar nu era propriu-zis geloasă pe bărbatul ei. Știa că îi plac femeile și că nu se putea mulțumi cu una singură. Mai devreme sau mai tîrziu se va sătura și de Honorina și va trece la alta. Ei nu îi rămînea altceva de făcut decît să se prefacă a nu băga de sea-

mă. Cît timp nu o părăsea, cît timp putea să-l aibă lîngă ea — cît timp rămînea soțul ei, totul era în regulă. Și, gîndindu-se la lucrurile astea, Bibiana pedala la roată și torcea, iar din cînd în cînd își întrerupea lucrul ca să se ocupe de Anita ori să-l mustruluiască pe Bolívar.

Gîndurile îi zburau însă mereu la soțul ei. Nu-l putea uita cînd era plecat de acasă. Ca un soi de viciu. Unii au viciul fumatului, alții al jocului de cărți sau al băuturii. Viciul ei era Rodrigo. Era în stare să suporte orice, să îndure toate umilințele, numai să știe că nu pleacă de la ea. Locuitorii din Santa Fé îl bîrfeau pe Rodrigo pentru cusururile lui, dar, dacă ar fi fost drepți, nu ar fi trebuit să-i uite calitățile. Era cinstit, loial și mărinimos. În doi ani de căsnicie, își spunea Bibiana, se petrecuseră multe lucruri care i-au dezvăluit latura bună a bărbatului ei. Căpitanului îi plăcea să ajute săracii și era chiar mînă spartă, incapabil să se poarte urît în chestiuni bănești. Într-o zi, trecea călare prin dreptul unei case și a văzut un alb lovind un sclav; a descălecat și i-a tras o sfîntă de bătaie albului, de l-a lăsat lat pe jos, aproape în nesimțire. Altă dată a văzut doi oameni care, în cîmp deschis, au atacat un călător. Rodrigo nu cunoștea pe nici unul din ei, dar a socotit că nu poate trece nepăsător mai departe. „Doi contra unul, asta-i o laşitate!" a strigat. A sărit de pe cal, a scos pumnalul și s-a amestecat în luptă. Pe urmă l-a adus acasă pe necunoscutul pe care îl scăpase de agresori. Aveau amîndoi crestături de cuțit pe mîini și pe obraz. Erau plini de sînge, dar zîmbitori, și-și aminteau de încăierare hohotind de rîs. S-au închis în prăvălie și s-au îmbătat împreună.

„Rodrigo nu poate vedea o încăierare, spunea Juvenal, fără să nu se amestece și el imediat." Așa

era. Dacă cineva chinuia un animal în prezența lui, se înfuria. Într-o zi a zărit un indian biciuindu-și măgarul care, încăpățînat, refuza să înainteze. „Nu lovi vietatea !“ a strigat. Celălalt nu i-a dat nici o atenție și a continuat să maltrateze animalul. Rodrigo a văzut roșu înaintea ochilor, s-a aruncat asupra indianului, i-a smuls biciul din mînă și a început să-l lovească peste spinare, brațe, picioare, pînă ce nenorocitul, speriat, a luat-o la fugă. Poveștile astea, știa Bibiana, se relatau și se răspîndeau prin așezare și prin împrejurimi. Mulți le comentau cu simpatie și conchideau : „Căpitanul Cambará e bun la inimă“. Dar alții erau de părere că Rodrigo este în primul rînd un scandalagiu. Bibiana prefera să-și rezume simțămintele într-o frază : „E bărbatul meu și-mi place așa cum e“.

19

La începutul lui 1833, localitatea Santa Fé a fost zguduită de o știre importantă : sosiseră două căruțe cu două familii de imigranți nemți, primii oameni de neamul acesta care călcau pe solul așezării. Nou-veniții și-au instalat tabăra în mijlocul pieței și curînd a ieșit toată lumea din case și a venit să iscodească. Mulți dintre localnici nu văzuseră în viața lor oameni blonzi, iar adunătura aceea de chipuri albe, păr roșcat și auriu, ochi albaștri, verzui sau cenușii — era o noutate atît de mare, că dimineața de februarie se transformase aproape într-o sărbătoare cu chermesă, cîntece și dansuri în fața bisericii.

Cei doi capi de familie s-au dus imediat la casoaia de piatră, ca să stea de vorbă cu Ricardo A-

maral Nepotul. Grupurile de localnici au înconjurat căruţele şi cîţiva au încercat să intre în vorbă cu nevestele şi copiii colonilor, dar fără vreun rezultat, fiindcă nici unul dintre străini nu părea să ştie ori măcar să înţeleagă portugheza.

Pînă s-a lăsat seara circulau deja ştiri pozitive despre cele două familii. Erwin Kunz se numea neamţul cel înalt, slab, cu faţa roşie şi pistruiată. Urma să deschidă o şelărie în aşezare. Avea nevastă şi o fată a cărei frumuseţe i-a tulburat destul de tare pe unii dintre bărbaţii care au văzut-o. Era de vreo douăzeci de ani, cel mult, avea ochii de un albastru intens şi limpede şi părul atît de blond, încît părea presărat cu aur. „Parcă-i o icoană", a spus unul. „Are o frumuseţe ciudată", a comentat altul. Iar bărbaţii aceia, obişnuiţi cu nevestele lor cu păr şi ochi castanii sau negri şi trăsături bine marcate, erau cam nedumeriţi în faţa Helgăi Kunz, atît de albă şi delicată, care vorbea altă limbă şi se îmbrăca diferit de femeile din partea locului. Unii se uitau la ea cu o stăruinţă puţin cam neîncrezătoare, încercînd parcă să-i descifreze chipul. Alţii o evaluau ca femeie, îi priveau picioarele goale vîrîte în papuci de piele, sînii ascuţiţi. Ba unul a spus: „Nu dau eu mulatrele mele pe neamţa asta".

Cealaltă familie era a lui Hans Schultz, care cumpărase prin apropiere nişte pămînt, unde avea de gînd să semene cartofi, porumb, fasole şi in. În afară de nevastă, Hans avea două fiice şi cinci fii între opt şi optsprezece ani.

— Cum ţine minte tatăl numele fiecăruia dintre copii? a întrebat un localnic pe un vecin. Toţi sînt leiţi unul cu altul.

— Sigur că după înălţime.

Au rîs, privind fizionomiile acelea neconturate și pistruiate, încununate de un păr care părea mai degrabă mătase de porumb.

Kunz și Schultz, care vorbeau puțin portugheza, au făcut cumpărături de la prăvălia lui Rodrigo și au petrecut noaptea cu familiile sub căruțe, lîngă smochinul cel mare. Tîrziu de tot, în noaptea aceea, părintele Lara, care iar nu putea să doarmă, a ieșit afară și a început să se plimbe prin fața bisericii. S-a apropiat de tabăra nemților, s-a oprit la o oarecare distanță de ea și i-a privit îndelung... Era o noapte cu lună în creștere, foarte înstelată și răcoroasă ; vicarul îi putea vedea pe coloni dormind sub căruțe, în timp ce caii, legați cu funii, pășteau în apropiere. I-a numărat : doisprezece inși. Se mai vedea încă jăratic în vetrele unde își făcuseră mîncarea. Părintele a stat să se gîndească la făpturile acelea venite de atît de departe, ca să-și încerce norocul tocmai la celălalt capăt al lumii. Și-a închipuit cît de ciudat trebuie să li se pară să fie la discreția unui om precum colonelul Amaral, cît de aspre trebuie să găsească fețele bărboase și oacheșe ale oamenilor din Provincie și cît de barbară limba pe care o vorbesc.

Or fi protestanți ? s-a întrebat preotul. Nu știa, dar totul arăta că da. Va aștepta duminica următoare ca să vadă dacă vin sau nu la biserică.

Jarul licărea. Un cal a scurmat pămîntul. Vicarul și-a văzut mai departe de drum. Știa ce spuneau unii oameni despre el. Îl numeau vîrcolac, din cauza plimbărilor sale nocturne. Nu-i nimic. Așa, cu gura deschisă, îmbrăcat tot în negru, hoinărind singur prin noapte, chiar că părea un vîrcolac. A trecut prin fața casei lui Pedro Terra, i-a aruncat o privire piezișă și s-a oprit, deoarece pentru prima dată observa ceva curios : fațada, cu ușa flan-

cată de două ferestre, avea aproape o fizionomie omenească. Și casa aceea, lucru absurd, desigur, semăna la înfățișare cu stăpînul ei : era imobilă și tristă. Oare oamenii își construiesc casele după chipul și asemănarea lor ? Sau casele ajung să semene cu cei care locuiesc în ele ? Și părintele și-a continuat plimbarea, dînd din cap, mormăind și gîndindu-se acum la Rodrigo și la viața pe care o ducea, o viață de pierzanie și trîndăveală. Știa că negustoria îi merge prost, că prăvălia e tot mai slab aprovizionată. Cel mai rău e că vedea în mod fatal apropiindu-se ziua cînd Juvenal se va lua la harță cu cumnatul lui.

Vicarul a trecut prin fața căsoaiei familiei Amaral. Stăpînul din Santa Fé era acum furios din pricina evenimentelor politice. Se vorbea de tulburări ale ordinii. Ura dintre partide exploda și totul arăta că, mai devreme sau mai tîrziu, avea să izbucnească ceva. Nu de mult sosise în Santa Fé un om care povestise că prin Provincie circula zvonul că Bento Gonçalves, din Partidul Liberal, era în corespondență cu generalul Lavalleja, conspirînd cu el să cedeze castilienilor Provincia. Rodrigo, care auzise discuția, s-a făcut roșu ca racul și a strigat :

— Asta-i minciună. Îl cunosc pe colonelul Bento Gonçalves !

Omul se intimidase, stînjenit.

— Stai, omule, că n-o să ne luăm acum la ceartă. Povestesc și eu ce-am auzit.

— Dar e o minciună, repet, a replicat Rodrigo. Iar cine se leagă de colonelul Bento o să aibă de-a face cu mine.

Vicarul mergea și pașii săi răsunau moi pe pămînt. Un cîine vagabond a traversat strada, în fața lui. Alt vîrcolac, și-a spus părintele. Și s-a uitat, de la capătul unei uliițe, peste cîmpurile acelea, pe

care închipuirea oamenilor din Provincie le popula cu năluci. La ora aceea, a zîmbit părintele, cu siguranță că Negrișorul Păstor își mînă herghelia de cai negri. Se vorbea mult de niște *salamancas*, mai cu seamă de cea din Dealul Jarau, unde cică există ascunse comori, păzite de fiare și de niște strigoi groaznici. Se povestea că mulți oameni reușiseră să intre în *salamanca* aceea, întorcîndu-se de acolo cu teșchereaua plină de uncii, ba unii asigurau că văzuseră cu ochii lor acele monede care păreau niște sori mici. Mai circulau și alte legende : a Sfîntului Sepé, războinicul indian care avea o lună strălucitoare pe frunte ; a Mamei Aurului, a măgăriței, a șopîrlei *teiniaguá*, care avea un diamant drept cap și nu era altceva decît o mîrșavă prințesă maură ce nenorocea bărbații. Părintele Lara zîmbea. Toate astea erau scorniri de oameni însetați după miracole. Și, pe de altă parte, uitau de minunile făptuite de sfinți. Despre acestea existau mărturii : nu erau produsul nici unei imaginații. Cunoștea mulți oameni care nu-și scoteau pălăria cînd treceau pe lîngă biserică și nici nu credeau în sfinți și în îngeri ; și totuși acești oameni sperau să găsească într-o zi o *salamanca*, aprindeau lumînări pentru Negrișorul Păstor și credeau în sufletele de pe lumea cealaltă.

Părintele Lara a zărit lumină în casa lui Chico Pinto și s-a apropiat de fereastră. S-a uitat înăuntru și a văzut niște bărbați în jurul unei mese. Era masa la care se juca *bisca*. A recunoscut vocea lui Rodrigo și i s-a făcut milă de Bibiana.

— A dracului treabă ! exclama căpitanul. Sunt pierdut.

Altă voce :

— O dată e rîndul vînatului, altă dată al vînătorului.

Cineva şi-a dres îndelung glasul. Părintele Lara a pornit înapoi spre casă, spunîndu-şi : Un vîrcolac vede şi aude lucruri triste cînd iese noaptea pe coclauri. Vede, aude şi gîndeşte. Şi a conchis : Nu-i bine să fii vîrcolac, nu-i bine deloc.

A ajuns acasă, a aprins o candelă, şi-a luat Breviarul şi a început să citească pînă a simţit că îi vine somnul şi a închis pleoapele. Cartea a căzut pe jos şi capul vicarului i s-a lăsat în piept ; curînd sforăitul lui umplea odaia.

20

Din spatele tejghelei, Rodrigo se uita melancolic spre capătul de stradă încadrat de uşa prăvăliei. Vedea, de partea cealaltă, ograda familiei Almeida şi, dincolo de ea, cîmpul, verde şi bătut de soare — o succesiune de coline acoperite de o iarbă albăstruie. Din cînd în cînd, nori mari şi albi treceau pe cerul de un azur neted şi intens. Căpitanul s-a dus pînă la uşă şi s-a uitat în sus. Vîntul aducea cu el un miros bun de iarbă, şi, aspirîndu-l, Rodrigo parcă se îmbăta de el. Duhoarea de ceapă, usturoi şi untură din casă îi producea greaţă. Faptul că se vîrîse în negustoria asta fusese cea mai mare prostie din viaţa lui. Avea senzaţia că a fost încarcerat într-o temniţă subterană. Să se resemneze şi să rămînă prizonier acolo toată viaţa ? S-a şi văzut bătrîn şi astmatic ca părintele Lara, cîntărind cereale, tăind frunze de tutun şi vînzînd rachiu cu paharul, în timp ce *vinténs* şi *cruzados* picurau în sertarul murdar.

Cineva a intrat şi a spus :

— Frumoasă zi !

Rodrigo nu a răspuns. Stătea cu ochii în sus, dar închiși, primind în obraz soarele cald și vîntul răcoros. Se gîndea ce bine ar fi să iasă acum pe cîmp călare, în galop, să treacă pe lîngă țarcurile de vite, să facă o baie la izvor și pe urmă să se întindă pe jos, la soare...

— Căpitane !

A întors capul și a văzut un om lîngă tejghea.

— Ce-i ?

— Dă-mi un pachețel de purgativ de rășină și un sul de tutun.

Rodrigo l-a servit pe client într-o tăcere morocănoasă, a primit banii și, din obișnuință, a spus :

— *Gracias !*

Deodată, celălalt și-a amintit :

— Ah ! Mai vreau și o funie de ceapă...

Rodrigo s-a încruntat :

— Șterge-o ! a strigat. Omul a tresărit zăpăcit. Era un metis slăbănog care lucra la moară. Afară !

— Dar, căpitane..., a bîiguit el.

— Nici un căpitan ! a mai strigat Rodrigo. Pleacă de-aici, cîine !

Celălalt a făcut stînga împrejur și a ieșit din prăvălie, aproape alergînd. Un foc părea să ardă în pieptul lui Rodrigo, furnicîndu-i tot trupul. O senzație de nelinişte, o dorință de a da cu piciorul, de a rupe scaunele, de a găuri sacii de făină, de a sparge flacoanele cu leacuri și de a pleca înjurînd în stînga și în dreapta.

Cînd metisul îi ceruse „o funie de ceapă“ văzuse deodată oroarea, absurditatea vieții pe care o ducea. Căpitanul Rodrigo Cambará, decorat cu medalia Crucea Militarilor, și care avea un atestat de serviciu de onoare ; el, căpitanul Rodrigo, care participase la mai multe războaie, era acum redus la condiția de băcan : ajunsese ca Nicolau.

A închis ușa prăvăliei, a ieșit în curte și s-a apucat să pună șaua pe cal. S-a uitat la soare : să fie cam unsprezece, și-a făcut socoteala. A strîns furios chinga, de parcă ar fi vrut să frîngă calul în două. Bibiana a apărut în ușa din spatele casei cu fetița în brațe și a întrebat :

— Unde te duci ?

— Nu știu, a răspuns Rodrigo fără să se uite la femeie.

Fără pălărie și cizme, a încălecat.

— Te întorci pentru prînz ?

— Nu știu.

A lovit cu călcîiele în burta murgului, care a pornit în trap prin mijlocul străzii, spre nord. Curînd căpitanul a văzut cîmpul larg întins în fața lui, și-a îmboldit calul și l-a făcut să alerge în galop. Vîntul îi bătea în obraz, îi răvășea părul, îi flutura cămașa ca pe un drapel. „Hai, murgule bătrîn !“, striga el împungînd animalul cu pinteni imaginari. Murgul galopa și Rodrigo aspira cu forță aerul, care mirosea a iarbă și depărtări. Păsări *quero-queros* își luau zborul, din apropiere, țipînd. Mai departe, un struț alerga, coborînd o coastă. Căpitanul a scos un strigăt sincopat, cum făceau alergătorii în toiul curselor. Așa strigau și soldații în șarjele de cavalerie. Păcat că nu mi-am luat sabia ! și-a spus. Tropăitul copitelor, vuietul vîntului, țipătul păsăruicilor *quero-queros* — toate astea erau muzică în urechile lui. Deodată, Rodrigo și-a înfrînat animalul, care a încremenit în vîrful unui deal, sforăind și scuturîndu-și coama. Murg bătrîn de război ! Rodrigo s-a uitat în jur și a zărit, în depărtare, Izvorul Negrului Mort ; i-a venit chef să se scalde. A pornit în trap într-acolo. Curînd s-a auzit murmurul apei ; și după ce a străbătut o pădurice a ajuns lîngă izvor, a cărui apă

scînteia ca argintul și sălta străvezie peste pietrele de culoarea ardeziei. Rodrigo a descălecat, a legat murgul de un copac, s-a dezbrăcat, s-a aruncat în apă și a început să înoate, bălăcindu-se cu zgomot. S-a cufundat, a stat cîtva timp sub apă, pe urmă a ieșit la suprafață gîfîind, cu părul lipit de frunte și căzut peste ochi. Pe corpul lui, de un alb roz-albăstriu, picăturile de apă sclipeau ca diamantele. O mireasmă de miere îi pătrundea în nări de-a valma cu toate parfumurile desișului. Căpitanul a început să fredoneze niște cîntece vechi care vorbeau de femei. S-a gîndit la Bolívar și a dorit ca el să fie destul de mare ca să se afle acum acolo, înotînd lîngă el. S-a gîndit apoi la Helga, fiica șelarului Kunz, care venea uneori la prăvălie după cumpărături. Ce bine ar fi să o aibă pe nemțoicuță lîngă el la izvor, dezbrăcată. Pesemne că avea un corp alb ca laptele, iar părul ei amintea de un lan de grîu copt pe care îl văzuse într-o zi cu soare pe cîmpurile din Cima da Serra. Ce plăcut ar fi să-și cufunde mîinile în spicele acelea aurii. Ori de cîte ori venea fata la prăvălie îi mai descoperea un farmec. La început, vocea, care uneori era gravă și seacă, aproape bărbătească, dar deodată se subția ca sunetul unei tălăngi, și alternanța aceea — cînd grav cînd ascuțit — îi dădea o senzație de cald și rece, și asta îi înfierbînta și mai mult sîngele... Rodrigo nu se mai sătura să admire contrastul dintre părul de culoarea melasei și ochii de un albastru de oțel pe zi cu cer senin.

S-a culcat sub micuța cascadă și a stat așa, primind apa rece pe piept, pe coapse și pe picioare, și simțind pe spate și fese duritatea lespezilor. Acum îi era mai bine. Evadase din închisoare. Și acolo, singur și gol sub cascadă, nu-i mai venea să creadă că e tată de familie, că are nevastă și doi

copii — da ! — și o negustorie... La dracu cu toate ! A închis ochii și a văzut în dosul pleoapelor un cîmp roșu cu pete, flori și dungi verzui, albastre, aurii și negre. A deschis din nou ochii și a zărit un *rabo-de-palha*[1] săgetînd văzduhul și vîrîndu-se în coroana unui copac. Pe lîngă șipotitul moale și regulat al apei, căpitanul începea să audă acum zgomotele desișului. Ce bine... Maimuțele flecăreau în copaci și o ciocănitoare bătea nicovala. Din cînd în cînd o pală mai puternică de vînt făcea copacii să trosnească. Păsăruici *tico-tico*[2] se tăvăleau pe jos, lîngă apă, și mult timp Rodrigo a privit, fascinat, un *sangue-de-boi*[3] care ședea pe o ramură uscată și se detașa, foarte roșu, pe albastrul cerului. Rodrigo a rămas așa culcat mult timp. Pe urmă s-a dus să se întindă pe iarba de pe mal, și a stat să se usuce la soare. Furnici i s-au urcat pe corp și atunci s-a ridicat în șezut ca să le prindă, mai întîi cu răbdare, apoi trăgîndu-și palme, frenetic. S-a sculat și a intrat în hățiș căutînd ceva de mîncare. A găsit niște fructe de *sete-capotes*[4] și s-a apucat să le înfulece pînă i s-a asprit gura. Cînd și-a simțit trupul uscat, s-a îmbrăcat, a încălecat și s-a îndreptat spre coliba Paraguaiei. Auzind tropăitul de cal, Honorina a ieșit din casă și i-a venit în întîmpinare căpitanului. Era desculță, într-o rochie de culoarea crăițelor, iar părul îi lucea, ca și fața rotundă, cu ochi mari și negri.

— Uece ! a făcut ea. La ora asta ? Nu mă așteptam.

---

[1] Denumirea unei păsări de apă braziliene, cu pene albe în tonuri roz.

[2] Pasăre mică braziliană cu ciocul galben.

[3] Păsărică braziliană cu trupul roșu și aripile negre.

[4] Arbore din São Paulo.

— Cele mai bune lucruri vin cînd nu te aştepţi, scumpo, a răspuns Rodrigo, descălecînd şi mîngîindu-şi calul. A luat fata de talie şi a intrat cu ea în colibă.

— Ce mai e nou, babo ? i-a strigat Paraguaiei, care fuma, într-un colţ, din pipa ei de lut. Indianca abia a răspuns cu un grohăit. Pe faţa ei ridată, ochii de broscoi aveau o strălucire rece şi gelatinoasă. A rămas nemişcată la locul ei, fumînd, calmă.

Coliba mirosea a funingine şi a pămînt jilav.

— Ai mîncat ? l-a întrebat Honorina.

— Am mîncat nişte *sete-capotes* în pădure, a răspuns Rodrigo.

— Să-ţi dau puţin terci de orez.

Dar lui Rodrigo nu-i mai ardea acum de mîncare. A împins-o pe Honorina în odaie şi a spus :

— Dezbracă-te.

Zis şi făcut.

Paraguaia a continuat să fumeze, auzind acum zgomote de cealaltă parte a despărţiturii de pînză. Faţa ei nu dezvăluia însă nici cea mai mică tulburare. Din cînd în cînd scuipa pe jos şi pe urmă gura ei ştirbă se lipea din nou de coada pipei. După o jumătate de oră a apărut Honorina şi i-a spus încetişor bunicii :

— Căpitanul se odihneşte.

Paraguaia nu a răspuns. Pipa i se stinsese, aşa că a întins mîna slabă şi a luat o bucată de jar de sub pirostria unde fierbea orezul într-un ceaun de tuci.

Pe la cinci, Rodrigo s-a trezit, a încălecat şi a pornit către Santa Fé. Nu era grăbit, astfel că şi-a lăsat calul la pas. Acum i se făcuse dor de nevastă şi de copii, şi chiar începuse să-l pişte un pic re-

mușcarea. E un egoist, un om lipsit de suflet ; trebuie să-și schimbe viața, să aibă mai multă grijă de familie și de prăvălie. Dar, ce dracu ! Doar nu e sclav, și nici portughez, ca să-și petreacă toată viața în casă, vînzînd ceapă și usturoi. E soldat, ofițer. Poate că n-ar fi rău să stea de vorbă cu Juvenal, să desfacă prăvălia și să-și caute altă ocupație. Ar fi mai distractiv să crească vite, să se facă văcar. Chiar așa ! O să se facă văcar... Un *cow-boy* călătorește, vede multe așezări și tîrguri și oameni din lumea largă. Și gîndindu-se la asta, lui Rodrigo i-a venit deodată poftă să mănînce din „orezul căruțașului".

S-a uitat în jur. Soarele cobora la asfințit. Era o după-amiază calmă, cu reflexe viorii ca ale anumitor rachiuri. Pe coasta verde a unui deal se deschidea un patrulater mare de pămînt roșcat, pe care lucrau cîțiva inși. Rodrigo a recunoscut ogorul familiei Schultz. Întreaga familie trudea acolo, mai puțin mama, care desigur rămăsese cu copilul în brațe să pregătească cina pentru toți ai ei. Apropiindu-se de ogor, Rodrigo se gîndea la imigranții aceștia. De cîteva luni erau în sat și-și duceau viața liniștiți. Lucrau din zori pînă în noapte, de la fiul cel mai mic, de opt ani, pînă la bătrînul Hans. Într-o dimineață, cînd se întorcea de la Honorina, Rodrigo întîlnise pe drum „batalionul lui Schultz", care mergea la muncă ; fiecare purta o sapă pe umăr și cîte o cutie cu mîncare. Toți aveau saboți în picioare, iar pe cap pălării de pai cu boruri mari. Rodrigo s-a simțit stingherit cînd a trecut prin dreptul lor. În Provincie, bătrînii afirmau că munca e un lucru onorabil și necesar, și mulți locuitori de pe Continent îi priveau cu dispreț pe vagabonzi și pe „indienii hoinari". Spuneau că cine se scoală

de dimineață departe ajunge. Departe vor ajunge și alde Schultz ! și-a spus Rodrigo. În dimineața aceea, nici nu răsărise bine soarele, și ei se și duceau la muncă, vorbind foarte tare în limba lor trăsnită, și rîzînd în hohote. Rodrigo se consolase cu un gînd care îi venea des în minte : „Viața valorează mai mult decît un morman de uncii". La urma urmelor, ei erau străini și plecaseră cu intenția să-și umple buzunarele ca să se înapoieze pe urmă bogați în patria lor. Și fiindcă a venit vorba de bani, reflectase el, ar da cu dragă inimă multe monede de aur ca să o aibă o noapte în patul său pe fiica lui Erwin Kunz.

Acum pentru prima oară Rodrigo Cambará vedea familia Schultz în plină activitate. Erau chiar frumoși de privit. Soarele — tot mai portocaliu pe măsură ce asfințea — își așternea lumina peste ogor, făcînd mai vie roșeața solului. Era încîntător să-i vezi pe oamenii aceia cu piele albă și haine multicolore răsturnînd pămîntul, încovoiați, cu fața ascunsă în umbra pălăriilor. Cînd a trecut Rodrigo, Hans Schultz și-a îndreptat bustul, a ridicat sapa și a salutat. Căpitanul a făcut un semn din mînă și a strigat :

— Bună ziua !

Vocea lui parcă a suit pe coastă, și i s-a părut că piere în văzduh înainte de a ajunge la urechile nemților. Toți membrii familiei s-au oprit din lucru, s-au întors spre Rodrigo și, scoțîndu-și pălăriile, îl salutau acum. Căpitanul a văzut soarele aprinzînd incendii pe capetele lor. Și deodată, fără să știe de ce, i s-a pus un nod în gît și i-a venit să plîngă. S-a mîniat pe sine și i-a fost ciudă pe „nemțimea dracului". Și-a înfipt călcîiele în burta calului și dus a fost.

Anul 1833 se apropia de sfîrşit. Populaţia din Santa Fé era foarte agitată, fiindcă se confirmase ştirea că în 1834 satul va fi ridicat la rang de tîrg. Iar tema preferată în toate cercurile era politica. Persoane bine informate, venite din Porto Alegre şi Rio Pardo, relatau poveşti sumbre. După abdicarea lui *Dom* Pedro I, treburile la Curte se încurcaseră foarte rău. Fiul său, prinţul *Dom* Pedro, nu putea să fie încoronat, fiind copil. Pînă şi în Santa Fé, aşa cum se întîmpla şi la curse, oamenii se împărţiseră în tabere. Unii erau de părere să fie declarat major ; alţii găseau că cel mai bine ar fi ca să rămînă la cîrmă o junta de oameni cinstiţi şi înţelepţi. La început, toţi speraseră ca, o dată cu abdicarea lui Pedro I, situaţia să se îmbunătăţească, deoarece atîta vreme cît Împăratul era portughez, nu putea să nu tragă spuza pe turta Portugaliei. Dar trecuseră mai bine de doi ani şi nu se schimbase nimic. Bento Gonçalves, acuzat de a fi negociat cu Lavalleja anexarea Provinciei de către Banda Oriental, fusese chemat la Curte ca să se justifice de aceste învinuiri şi se înapoiase de acolo nu numai total dezvinovăţit, ci şi cu onoruri şi privilegii noi. În plus, le aducea partizanilor săi din Partidul Liberal făgăduiala că va fi numit guvernator chiar un fiu al Provinciei, Fernandes Braga.

Adeseori părintele Lara se ducea să stea de vorbă cu colonelul Ricardo în căsoaia de piatră, de unde venea cu „ştiri proaspete", pe care le transmitea apoi unor amici la hanul lui Nicolau sau în prăvălia căpitanului Rodrigo. Colonelul Amaral înclina cînd pentru Partidul Restaurator, care dorea revenirea lui *Dom* Pedro I pe tron, cînd pentru Partidul Liberal al lui Bento Gonçalves, care se

opunea celui dintîi. Partizanii restaurației înființaseră Societatea Militară, iar Bento Gonçalves venise din Rio de Janeiro cu promisiunea guvernului central că va împiedica funcționarea acestui club, pe care liberalii îl etichetau drept retrograd. Totul părea rezolvat, cînd comandantul militar al Provinciei, Sebastião Barreto, a încercat să reînființeze Societatea. Bento Amaral — care era acum în Santa Fé reprezentantul judecătorului de pace din São Borja — sosise de curînd de la Porto Alegre și spunea că însăși Camera Municipală acordase sprijin liberalilor, iar la rîndul său președintele Provinciei criticase această raliere a Camerei. Pe străzile orașului, liberalii și partizanii restaurației discutau, se înjurau, se încăierau împărțindu-și scatoalce și pumni. Cei din urmă le spuneau liberalilor „zdrențăroși" și „copite de capră". Liberalii ripostau, numindu-și adversarii „retrograzi", „galicieni" și „*caramurus*"[1]. Nimeni nu se mai înțelegea cu nimeni. Și, conchidea Bento Amaral, treaba era foarte încurcată. Părintele Lara își făcea griji mari, fiindcă din toate acestea reieșea că oricînd putea să izbucnească un război civil.

— Păi, să izbucnească odată ! a exclamat într-o zi Rodrigo, exaltat. De cît timp nu ne mai luptăm deloc ? Săbiile și lăncile au ruginit, iar bărbații s-au moleșit de tot.

Părintele își amintea însă de alte războaie și clătina din cap, amărît. Și într-o seară, cînd a văzut familia lui Hans Schultz cum trece în șir indian, înapoindu-se de la lucru și cîntînd un cîntec german, a reflectat :

---

[1] Denumire batjocoritoare aplicată pe vremuri de brazilieni europenilor (n.t.).

— Aceştia chiar că au noroc. Nu le pasă de ce se petrece şi, dacă ar izbucni războiul, n-ar avea cu el nici în clin nici în mînecă, fiindcă sunt străini. Alt băftos era şi Erwin Kunz — cunoscut acum în sat drept „Şelarul". Îşi petrecea zilele făcînd şei şi bătînd pingele, în timp ce nevasta şi fata preparau prăjituri şi gogoşi, al căror miros apetisant îl adulmeca uneori părintele cînd trecea prin dreptul casei şelarului.

Helga, pe care toţi o cunoşteau drept „fiica Şelarului", părea să se facă din zi în zi mai frumoasă şi se purta cu basmale viu colorate pe cap.

Casa lui Hans Schultz şi a lui Erwin Kunz oferea un contrast faţă de toate celelalte din sat. Erau nişte cabane drăguţe din lemn, foarte curate, cu perdeluţe şi vaze cu flori la ferestre. Puţini oameni din sat intraseră în ele, dar acei rari vizitatori spuneau că înăuntru pînă şi lucrurile miroseau altfel. Ceea ce mai atrăgea mult atenţia localnicilor erau grădinile foarte îngrijite din faţa ambelor cabane, cu răzoare capricioase şi zeci de flori. „Străinul e o lighioană ciudată", comentau băştinaşii.

În primul aprilie pe care l-au petrecut nemţii în Santa Fé toţi au găsit foarte caraghios modul cum şi-au sărbătorit ei Paştile: cică atunci cînd s-au trezit copiii au găsit sub paturi coşuleţe în care erau cuiburi de paie pline cu ouă de găină vopsite în galben, albastru, roşu şi verde. Copiii lui Hans Schultz afirmau că e vorba de „ouă de iepuraş", dar un mic metis din vecini, cu pielea pămîntie şi burta umflată, care se juca de obicei goi puşcă în curtea lui, a spus, sceptic, cînd i s-a povestit asta: „Iepurii nu se ouă". Copiii cu părul de foc au rîs cu poftă cînd tatăl lor le-a tradus cuvintele micului brazilian.

Iar în ajunul Crăciunului din 1833, cei care au trecut spre seară pe lîngă casa lui Schultz au văzut în camera din față un mic copac acoperit tot cu fulgi din vată și lumînări aprinse. Se spunea că Hans, cu barbă falsă și îmbrăcat într-o cămeșoaie roșie, le adusese cadouri copiilor într-un sac. Încetul cu încetul lucrurile s-au explicat. Era un obicei german : bătrînul bărbos se numea *Weihnachtsmann*[1], iar Pruncul Isus era cunoscut în Germania drept *Christkind*.

Părintele Lara a comentat în prăvălia lui Rodrigo :

— Toate astea pot să fie foarte interesante, dar eu prefer ieslea. E un obicei mai frumos și mult mai de-al nostru.

Iar eu o prefer pe Helga, și-a spus Rodrigo, care simțea cum crește în el dorința de fata aceea.

În noaptea de Anul Nou a fost mare serbare în piața satului, cu chermesă, jocuri și *fandango*. Erau toți foarte veseli fiindcă Adunarea Provincială aprobase rezoluția care ridica Santa Fé la rangul de tîrg și o desprindea de municipiul Cachoeira. Se anunța că la sfîrșitul lui ianuarie vor avea loc alegeri pentru prima Cameră Municipală : și că peste cîteva săptămîni se va crea un serviciu poștal regulat între Santa Fé, Rio Pardo și São Borja !

Erau deci destule motive de veselie și sărbătoare. Iar piața, în mijlocul căreia fusese aprins un foc mare, s-a umplut încă de cu seară de oameni și sunete de lăute, chitare și rîsete.

Cînd la miezul nopții părintele Lara a pus să se tragă clopotul ca să anunțe oamenilor pășirea

[1] Moș Crăciun *(germ.)*.

în anul de grație 1834, strigătele au început. Oamenii se îmbrățișau, bărbații trăgeau focuri de armă în văzduh, iar clopotul capelei bătea la disperare ca și cum ar fi dat alarma pentru un incendiu. În jurul smochinului s-a încins o horă mare și toți au început să se învîrtă în sus și în jos, sărind și cîntînd. Pe urmă au dansat diferite dansuri : *meia-canha*[1], *tirana, tatu, chimarrita.*

Din casa ei, unde rămăsese să vadă de copii, Bibiana auzea muzica și vocile. Știa că Rodrigo se află în mijlocul mulțimii, dansînd și cîntînd. Nu-i părea rău. Dimpotrivă, voia ca el să se distreze, fiindcă, bietul, era tot mai nervos. Negustoria mergea prost : cheltuielile creșteau, clientela se rărea. Juvenal se plîngea că Rodrigo pierde mult la jocul de cărți și amenința să desfacă tovărășia. Astfel, conchidea Bibiana, e mai bine ca Rodrigo să se distreze, fiindcă atîta timp cît dansează nu joacă și nici nu se duce la nepoata Paraguaiei...

Așezat în fața capelei, părintele Lara privea dansurile, dar se gîndea la război. Colonelul Ricardo îi spusese că „buboiul e gata să plesnească de la o zi la alta". S-a ridicat și a început să se plimbe printre oameni în căutarea lui Rodrigo. Niciodată nu era liniștit cînd știa că „împielițatul" umblă liber. S-a uitat în jur și nu și-a văzut prietenul. Puțin mai tîrziu cineva a strigat : „Să cînte căpitanul Rodrigo !" „Foarte bine !" au aclamat mai mulți bărbați, bătînd din palme. „Căpitane ! Unde e căpitanul !" Capetele s-au întors în toate părțile, căutîndu-l. Rodrigo, nicăieri. Pe unde o fi umblînd diavolul ăsta ? s-a întrebat în sinea sa vicarul. Nu știa nimeni. Sigur că e la metisă, și-a spus părintele, cu melancolie și o umbră de remușcare. Era

[1] Dans popular brazilian asemănător cu *fandango* (n.t.).

conștient că el contribuise la nenorocirea Bibianei. Nu era în stare să înțeleagă cum de poate un bărbat alb și curat să se lase îmbrobodit de o fată căreia puțin îi lipsește ca să nu fie mulatră.

Chiar în clipa aceea, în spatele cimitirului, Rodrigo privea trupul gol al Helgăi Kunz. Se iubiseră — cu cîteva minute în urmă — cu o furie accentuată încă de vinul băut de amîndoi la serbare. Acum, în picioare, căpitanul se uita la fată, care stătea întinsă pe iarbă. Ce alb îi era corpul ! Și ce gust diferit aveau sărutările „fiicei Șelarului" de cele ale Honorinei !

Rodrigo se simțea atît de fericit, încît îi venea să strige. Helga nu spunea nimic. Cunoștea doar puține cuvinte portugheze. Iar cînd o ținuse în brațe, ea îi vorbise nemțește — și limba aceea străină sunase într-un fel care îl înfocase și mai mult pe Rodrigo.

S-a culcat din nou lîngă fată și i-a sprijinit capul pe brațul lui stîng, întins pe jos. Părul ei avea un parfum dulce. Nic.odată în viață nu se culcase cu o femeie atît de blondă, atît de albă și atît de curată. A ridicat privirea și a dat de zidul de piatră cenușie al cimitirului. Morții n-au ochi să vadă, și-a spus, nici urechi să audă, nici gură să vorbească. Morții nu pot iubi. E bine să fii în viață ! Din cînd în cînd vîntul aducea din Santa Fé rumorile serbării. Și stelele licăreau pe cer.

22

A doua zi, cineva care îl văzuse pe Rodrigo plecînd din Santa Fé călare, spre dealul cimitiru-

lui, cu „fiica Şelarului“ pe crupă, răspîndise această ştire senzaţională. Şi cîteva zile scandalul a avut forţa să împingă pe planul doi tema „politică“ şi chiar zvonurile de revoluţie. Povestea a ajuns la urechile părintelui Lara, ale familiei Amaral şi, finalmente, la ale Bibianei şi ale lui Pedro Terra. Pentru părintele Lara chestiunea nu avusese propriu-zis un caracter de noutate, fiindcă ştia că în noaptea de Anul Nou căpitanul Rodrigo „îşi făcuse iar de cap“ ; doar că nu se aştepta să fie vorba de Helga Kunz. A ridicat din umeri într-un comentariu mut şi a conchis în sinea lui : E protestantă. Oamenilor ăstora le lipseşte spovedania. Aflînd de scandal, Bento Amaral s-a roşit tot, cicatricea de pe faţa lui a căpătat o culoare albicioasă şi a început să-l mănînce. Se întreba ce ar trebui să facă în calitatea lui de delegat al judecătorului de pace. Dacă povestea continua, s-ar cuveni să-l cheme pe Rodrigo Cambará şi să-l dojenească. Dar gîndul de a sta din nou faţă în faţă cu omul acela pe care îl detesta şi de care se şi temea oarecum nu îi era deloc plăcut. Simpla menţionare a numelui lui îi provoca o indispoziţie de nesuportat. „Şi se pretinde prieten cu Bento Gonçalves !“ a comentat colonelul Ricardo cu un ton insinuant. Cu asta voia să spună că nu îl va pierde din ochi şi, dacă vor încerca vreo răscoală „copitele de capră“, îl va aresta pe căpitan înainte ca el să aibă timp să crîcnească. Pedro Terra l-a respins pe cel care i-a povestit tărăşenia : „Nu vreau să ştiu de nimic. Omul ăsta pentru mine nu există.“ Dar în ziua cînd a aflat de aventura amoroasă a ginerelui său, a părăsit cărămidăria şi a pornit pe coclauri fără nici o ţintă ca să-şi uite amărăciunea. Bibiana nu-i ieşea nici o clipă din minte. Şi-a amintit de timpurile cînd era fată nemăritată, cu

pielea proaspătă, cu fizionomia tinerească ; acum parcă îmbătrînise, cu un copil în braţe, altul agăţat de fuste şi al treilea în burtă. Lucrurile astea îi era ruşine să le comenteze cu alţii, chiar şi cu Arminda : de aceea vorbea singur, se întreţinea cu vîntul, care-i purta cuvintele departe.

Bibiana a primit ştirea ca pe un pumn în piept; o clipă i s-a tăiat respiraţia. Era obişnuită cu ştrengăriile bărbatului ei ; ştia că atunci cînd se duce la Rio Pardo se culcă întotdeauna cu alte femei. Tolera şi ca el să întreţină casa Paraguaiei şi chiar să petreacă unele nopţi cu Honorina. Dar cu Helga lucrurile stăteau altfel : Rodrigo ar fi în stare să-şi piardă capul. Fata era tînără şi frumoasă. Şi faptul că era străină, că vorbea o limbă ciudată, îi conferea parcă în ochii Bibianei un aer de vrăjitoare. Auzise şi ea de poveştile cu *teiniaguá*... Pesemne că prinţesa maură pe care diavolul o preschimbase în şopîrlă avea o faţă frumoasă şi mîrşavă ca a Helgăi Kunz. Torcînd şi cîntînd ca să o adoarmă pe Anita şi simţind cum mişcă celălalt copil în burtă, Bibiana îi arunca din cînd în cînd, prin uşa deschisă, o privire lui Bolívar, care se juca în curte cu Florêncio, fiul lui Juvenal : şi se gîndea amărîtă ce să facă pentru ca „neamţa" să nu-i fure cumva bărbatul : şi cum nu găsea nimic, plîngea, şi plîngînd continua să toarcă, să cînte şi să aştepte...

După acea noapte neaşteptată cu Helga, Rodrigo rămăsese tulburat, dorindu-şi o a doua, o a treia şi multe alte nopţi tot la fel. Chiar şi numai perspectiva de a avea o femeie de culoarea laptelui într-o zi şi o femeie de culoarea scorţişoarei în alta îl umplea de o bucurie care îi făcea tot mai insuportabile orele petrecute în prăvălie. Dar s-a întîmplat ca după Anul Nou să nu mai poată nici

măcar să se apropie de Helga. Fata era speriată, iar cînd trecea prin dreptul prăvăliei nici măcar nu se uita la el. Căpitanul născocea stratageme ca să poată vorbi cu ea. S-a dus într-o zi la șelăria lui Kunz să comande o șa, și s-a oprit îndelung la taclale cu neamțul, în speranța de a-i vedea fiica. Dar nu a văzut-o ; i-a auzit doar vocea, în fundul cabanei. S-a întors acasă dezamăgit ; iar dezamăgirea lui s-a transformat într-un soi de ciudă, și ciuda în furie cînd s-a răspîndit într-o zi știrea că a sosit în tîrg logodnicul Helgăi, un neamț înalt, cu barba blondă și ochii de culoare deschisă. Locuia în São Leopoldo, unde avea o fermă, și venea să o ia pentru nuntă. Helga a plecat cu el, deoarece căsătoria urma să se oficieze în colonia aceea de către un pastor protestant. Iar cînd „fiica Șelarului" s-a urcat pe cal și a pornit cu logodnicul într-o călătorie care urma să dureze mai multe zile și nopți, locuitorii din Santa Fé au schimbat între ei întrebări și comentarii uluite sau răutăcioase : „Păi cum, pleacă singură cu logodnicul ?" „Se căsătoresc abia în São Leopoldo." „Dumnezeule, ce oameni !" „Și asta, după toate cîte s-au întîmplat cu căpitanul Rodrigo...". Dar Chico Pinto a rezumat într-o singură propoziție explicația întregii istorii : „Străinul e o lighioană fără pic de rușine".

În ziua cînd Helga a plecat, Rodrigo s-a îmbătat criță, și în săptămînile care au urmat și-a ușurat în trupul mulatrei de culoarea scorțișoarei dorul de nemțoaica de culoarea laptelui. I-a tratat pe Bibiana și pe copii cu o lipsă de răbdare iritată, și-a neglijat negustoria, s-a cufundat în jocul de cărți. Participa la întreceri, paria sume mari și uneori provoca scandal. La hanul lui Nicolau se adunau văcari și peoni, care beau rachiu de trestie și jucau barbut ; Rodrigo se amesteca printre

ei și stătea acolo ore întregi jucînd, înjurînd și istorisind povești despre război, femei, cai și pariuri. Iar uneori, la cîte o partidă de *bisca* sau *voltarete*, cînd avea drept partener vreun călător necunoscut a cărui mutră i se părea suspectă, înainte de a începe jocul își scotea ostentativ pumnalul din teacă și îl înfigea în masă, la îndemînă, drept avertisment și totodată sfidare.

Iarna anului '34 a fost aspră, cu geruri mari și ploi nesfîrșite. Într-o noapte vijelioasă Anita, care de cîteva săptămîni era bolnavă, s-a simțit deodată foarte rău și Bibiana a trimis după mama ei, care i-a dat copilului niște ceaiuri și i-a făcut o frecție.

— Unde-i Rodrigo? a întrebat *dona* Arminda.

— A ieșit, a răspuns fiica ei, fără să ridice ochii.

Legăna în brațe fetița care, foarte palidă, ținea gura întredeschisă, avea pleoapele vinete și respira greu.

— Unde s-a dus?

Bibiana nu a răspuns nimic. Legăna copilul și cînta încetișor, nu pentru că ar fi crezut că asta i-ar ajuta copilașului, dar fiindcă era singurul lucru pe care îl putea face, și într-un fel și din obișnuință. Nici unul dintre tămăduitorii din tîrg nu-i nimeriseră leacul. Nimeni nu știa ce are copilul. De aproape o lună, Anita se stingea, cu încetul — nu reținea hrana în stomac și acum rămăsese doar pielea și osul. Încercaseră de toate: descîntece, binecuvîntări, promisiuni făcute sfinților...

— Unde s-a dus?

Bibiana încerca să zgîlțîie fetița ca s-o mai învioreze.

— La Chico Pinto.

— Ca să joace cărți ?

Bibiana a dat din cap în semn că da. Pe urmă, cu mare grijă, a culcat fetița în leagăn și a acoperit-o cu o blană de miel.

— Sărăcuța, a înghețat..., a murmurat, punîndu-și mîinile pe fruntea Anitei.

Dona Arminda s-a aplecat asupra nepoatei, a privit-o îndelung și pe urmă a murmurat :

— Copilul ăsta moare.

Cuvintele au căzut ca un sloi de gheață în pieptul mamei. O clipă s-a făcut tăcere și cele două femei au stat să asculte vuietul vîntului. *Dona* Arminda rostise ceea ce Bibiana se temea să recunoască, se străduia să-și izgonească din gînd. Anita murea. Era o chestiune de zile, poate de ore. Se răcise și se învinețise toată. Înțelegînd parcă deodată grozăvia situației, Bibiana s-a aruncat asupra fetiței, și-a lipit fața de pieptul ei și a încercat să-i asculte bătăile inimii.

— Nu-i mai bate inimioara, măicuță !

Dona Arminda a luat o oglindă, a apropiat-o de gura întredeschisă a copilei și a ținut-o așa cîteva secunde. A dus-o apoi lîngă lampă și a cercetat-o : era aburită.

— Respiră, a spus. Dar mai bine să trimiți după Rodrigo.

— Inácia ! a strigat Bibiana.

Bucătăreasa indiancă a apărut înfășurată într-un șal, cu ochii lăcrimînd ca totdeauna.

— Du-te la domn' Chico Pinto și spune-i lui domn' căpitan Rodrigo să vină imediat. Anitei îi e foarte rău.

Așezat la masa de joc, cu cărțile desfăcute ca un evantai în mînă, Rodrigo a recepționat mesajul și a murmurat :

— Spune-i *donei* Bibiana că vin imediat.

Dar cum a dispărut indianca a uitat-o, și a uitat și de mesajul primit, de fetiță, de nevastă, de casă, de tot. Fiindcă jocul îl pasiona, și fiindcă avea noroc în noaptea aceea. Miza era mare și ceilalți trei parteneri pierdeau.

— Mare ghinion ! a exclamat unul dintre ei.

Rodrigo zîmbea, cu ochii la cărți.

Din cînd în cînd venea un sclav să le aducă rachiu cu miere, pe care căpitanul îl dădea pe gît cu sorbituri lungi. Și, pe măsură ce alcoolul i se urca la cap, devenea și mai exaltat, ideile i se limpezeau în mod surprinzător, erau acum clare ca trestia de zahăr distilată în alambic de lut.

Gînduri care nu aveau nici o legătură cu jocul îl străfulgerau uneori.

Juvenal vrea să lichideze asociația... N-are decît ! Ducă-se naibii ! N-are nevoie de el, n-are nevoie de nimeni. Cîștigă bani, are noroc, o să se ridice de la masă cu teșchereaua plină de *patacões, cruzados* și uncii. O să-și plătească toate datoriile. O să le arunce creditorilor banii în obraz. Și pe urmă... Pe urmă o să vină războiul. Slavă Domnului că vine războiul. Nimic nu e mai bun ca să rezolve toate problemele decît un război. Cunoștea bărbați care, cînd se vedeau faliți, îi cereau lui Dumnezeu o revoluție așa cum cere broasca ploaie. Războiul e leac pentru orice.

— Joacă odată, căpitane.

— Asta fac, și vă și plesnesc !

Era plăcut sunetul rachiului care curgea în pahar. Și mirosul era plăcut. Se uita cînd la cărțile din mînă, cînd la fețele partenerilor luminate de opaițul care fumega deasupra mesei.

Timpul trecea. Cum mai zboară timpul, a reflectat Rodrigo, cînd ești cu o femeie sau la masa de joc ! În prăvălie, timpul se tîra ca melcul.

— Azi ai noroc, căpitane.

— Am rugat o negresă bătrînă să mă binecuvînteze.

S-au auzit bătăi în ușă. Chico Pinto s-a dus să deschidă.

— Pe dumneata te caută, căpitane.

— Să intre.

Era un puști, fiul unui vecin.

— Domn' căpitan, m-a trimis *dona* Bibiana să vă spun să mergeți acasă. Fetiței dumneavoastră i-e tare rău.

Vocea părea să vină de foarte departe, iar cuvintele pe care le rostise nu aveau un înțeles prea clar. Fetiței lui îi era tare rău. Tare rău. Tare rău.

— Vin imediat ! a spus Rodrigo. Încă un tur. Închide ușa, Chico. Al dracului bate vîntul ăsta.

Vîntul pătrundea în casă, înghețînd încăperea. Un om a tușit. Flăcăruia opaițului a pîlpîit. Chico Pinto a închis ușa.

— Nu-i mai bine să te duci acasă ? a întrebat, nevinovat.

— Nu-s tămăduitor.

— Dar ești tată.

— Vezi-ți de ale tale ! Stai jos și fă cărțile.

Chico Pinto a oftat și s-a așezat, în tăcere. Jocul a reînceput. Timpul trecea, Rodrigo își simțea bășica umflată, și în piept o fîșie de foc care părea să urce și să coboare, provocîndu-i greață. În gură avea un gust amar și saliva i se făcuse vîscoasă. Mai bine să nu mai bea. Dar nu se lăsa. Putea să se scoale, să-și golească bășica și să vină înapoi. Dar nu o făcea, era țintuit de scaun, prins

de joc, fascinat. Iar cînd a început să piardă, enervarea lui a crescut.

— Ce ghinion ! a exclamat. Începusem atît de bine...

Și au mai făcut o partidă. Rodrigo a cercetat cărțile, a scuipat într-o parte, a tras o înjurătură. Ceilalți vorbeau încet, își frecau tălpile cizmelor de podea. Iar cînd tăceau, se auzea vîntul de afară.

— Trebuie să fie tîrziu, a spus unul dintre jucători.

— Numai găinile se culcă devreme, a replicat Rodrigo.

Celălalt a hohotit de rîs.

— Acum rîzi fiindcă ai început să cîștigi, a observat Chico Pinto.

— Ueee, amice, doar sunt și eu o făptură a lui Dumnezeu, ce părere ai ?

Două ore mai tîrziu, Chico Pinto și-a înăbușit un căscat, s-a uitat la ceas și a spus :

— Aproape patru. Lăsăm pe mîine ?

— Nici gînd ! a vociferat Rodrigo. Mi-ați luat toți banii, m-ați lăsat lefter. Nu plec de-aici pînă nu-mi iau înapoi măcar banii cu care am venit.

Ceilalți s-au consultat din ochi.

— Bine, a fost de acord Chico Pinto.

Au făcut o pauză, înainte de a continua jocul. Bărbații s-au sculat, s-au dus pînă în spatele casei și s-au înapoiat. Unul dintre ei a spus :

— E o noapte îngrozitoare.

Noapte îngrozitoare... Noapte îngrozitoare... Rodrigo nu se ridica. Nu știa ce anume îl țintuia pe scaun. Încăpățînarea, dorința să-i contrarieze pe ceilalți, teama de... Teamă de ce ? A stat să asculte vîntul. „Fetiței dumneavoastră i-e foarte rău...". N-are decît. Femei sunt destule pe lume ! Poate să

și moară ! Toate femeile sunt false. Helga Kunz e o căţea. N-are decît să moară ! Nu-s tămăduitor. Mai bine să nu văd. Tot nu foloseşte la nimic. E o chestiune de ore. Nu foloseşte la nimic să mă duc. Nu-mi plac văicărelile. Într-o zi o să vină războiul. Totul se rezolvă. Războiul şi timpul. Astea-s leacuri pentru orice.

A luat sticla de la picioare şi şi-a umplut din nou paharul pe care l-a dus la gură. Rachiul cu miere şi lămîie face bine la piept.

Chico Pinto a dat cărţile. Au mai jucat o partidă, iar Rodrigo a pierdut şi ce nu mai avea. Stăpînul casei s-a ridicat şi a spus :

— Acum te rog să încetezi. Se luminează de ziuă.

— Iarna se luminează la şapte..., a replicat Rodrigo.

Dar s-a ridicat şi el. Şi-a pus la brîu pistolul aşezat pe jos, lîngă scaun, şi pumnalul, pe care îl înfipsese lîngă pistol, la îndemînă. S-a înfăşurat în *poncho* şi a ieşit. Rafala de vînt l-a plesnit în obraz şi el a pornit încet spre casă. Totul era cufundat în beznă, dar Rodrigo înainta călăuzit de instinct. Nu era lumină în nici una din case. Cizmele lui se înfundau în nămol. Cerul era negru ca tăciunele şi copacii scuturaţi de vînt păreau să geamă — vai, vai, vai... Şi în gîndurile lui Rodrigo se învălmăşea bezna. Era obosit, enervat, dar nu avea chef să doarmă.

Apropiindu-se de casă, a văzut o geană de lumină pe sub uşă. Atunci, deodată, a înţeles situaţia. Îl chemaseră pentru că fetiţei îi era rău, şi el nu dăduse curs chemării. O patimă nebună îl ţintuise la masa de joc. Acum nici nu îşi mai dădea seama cum de fusese în stare să facă aşa ceva. Îşi iubea familia, nu era un monstru, şi-ar da un braţ, un

picior, un ochi ca să salveze viața copiilor, a nevestei, a vreunui prieten.

Încremenit în stradă, primind în obraz pala de vînt înghețat, se gîndea la toate astea și se uita la ușa casei. Pe urmă s-a apropiat de ea și a deschis-o încetișor. Candela era pe marginea patului unde, culcată lîngă Bolívar care dormea, Bibiana plîngea înăbușit, în timp ce *dona* Arminda o mîngîia pe creștet. Rodrigo s-a apropiat de leagănul fetiței și a văzut că Anita are căpșorul acoperit cu o batistă. A dat să descopere fața copilei cînd a auzit o voce de bărbat :

— Fetița a murit de mai bine de o oră.

Abia atunci Rodrigo a observat că mai este cineva în odaie. Dintr-un colț întunecat a înaintat spre el o siluetă. Părintele Lara.

— Dar n-ați trimis după mine ! a exclamat Rodrigo cu vocea răgușită și fără să se gîndească prea bine ce spune. Cuvintele i-au pierit în văzduh. S-a uitat mai întîi la preot și apoi la *dona* Arminda. Deodată un sughiț i-a izbucnit din piept și Rodrigo s-a prăvălit pe un scaun, plîngînd în hohote și acoperindu-și obrazul cu mîinile.

23

Cînd a venit luna august și Bibiana se pregătea să nască, Pedro Terra i-a trimis vorbă că, dacă vrea să vină acasă, o primește cu dragă inimă. Purtătoarea mesajului a fost *dona* Arminda. Fiica ei a răspuns :

— Spune-i tăicuțului că-i mulțumesc foarte mult. Dar locul meu e aici.

Nu voia să-l părăsească pe Rodrigo. Nici nu-i purta pică pentru ce făcuse. După noaptea aceea

oribilă cînd murise Anita, el se schimbase cu totul. Își petrecea viața în casă, lîngă ea, tratînd-o cu multă duioșie, nu mai bea și nici nu se mai ducea la joc de cărți. Se interesa din nou de prăvălie, iar dacă afacerile nu mergeau bine, conchidea Bibiana, nu era din vina lui, bietul, ci din cauza situației generale. Nimeni nu voia să-și plătească datoriile, fiindcă toată lumea nu vorbea decît de război civil.

Rodrigo nu a plecat de lîngă patul nevestei lui, din momentul cînd durerile facerii au început să fie mai puternice și la intervale scurte, pînă în clipa cînd s-a născut copilul. Se temea de o nenorocire din cauza emoției pe care i-o produsese Bibianei moartea Anitei. Dar totul a mers bine, iar moașa, mulatra Teresa, a spus rîzînd :

— Pistolul bun nu dă greș.

Rodrigo a ieșit mulțumit și s-a dus să-i ducă vestea cea bună preotului.

— Altă fetiță ! a exclamat, cu ochii încețoșați de lacrimi.

Și și-a permis să bea un pahar de rachiu ca să sărbătorească evenimentul.

— Slavă Domnului, totul a mers bine.

Preotul nu zicea nimic. Acum, cînd îl vedea pe Rodrigo, era destul de stînjenit. După toate cîte se întîmplaseră, nu îi venea ușor să se uite în ochii lui. Și totuși, încă nu ajunsese să îl urască. Împieliațatul avea un farmec atît de mare, încît oricui îi era greu să nu-l placă. Tare aș vrea să știu, se întreba uneori vicarul, dacă Pedro e furios de-adevăratelea pe ginerele său, ori numai se preface.

Rodrigo a ieșit pe stradă ca să le anunțe prietenilor nașterea fetiței. Cînd l-au întrebat cum o s-o cheme, a răspuns :

— Leonor.

— Numele vreunei persoane din familie ?

— Da, a mințit Rodrigo. Al mamei mele.

Nu era adevărat. Leonor se numise o femeie de treizeci de ani pe care o iubise în Rio Grande cînd el avea doar optsprezece. Fusese o dragoste de la distanță, fiindcă ea nu îi răspunsese niciodată și pînă la urmă se măritase cu altul.

Părintele Lara a botezat fetița în chiar acel august rece și umed. Și din nou Bibiana s-a simțit fericită să repete cu Leonor gesturile făcute mai înainte cu Bolívar și Anita. Aceasta și grijile casei au ajutat-o să uite amintirile triste și poate chiar frica de viitor. Și în zilele acelea întunecoase de august se auzea mereu în camera din spatele prăvăliei uruitul regulat al roții de tors. Nevasta lui Juvenal îl lua cîteodată pe Bolívar la ea, ca să se joace cu Florêncio. Cei doi verișori creșteau împreună, se încăierau sau se jucau unul cu altul, înfierau boi imaginari, care erau de fapt oase de găină, coceni de porumb sau pietre, încălecau pe caii lor care erau cozi de mătură, sau construiau case de lut în fundul curții.

Părintele Lara se uita uneori la Bolívar și încerca să descopere pe fața lui trăsăturile tatălui. Îi semăna foarte mult, ceea ce îl speria destul de tare pe preot. Mai rămînea de văzut dacă băiatul moștenise și firea căpitanului. Cînd Bolívar făcea cîte o trăsnaie, vicarul rîdea, rîsul i se transforma în tuse, tusea îl sufoca și astfel, aproape înăbușit, cu ochii plini de lacrimi, spunea, sincopat :

— Mare pușlama... Mare pușlama...

Iarna părintele Lara nu putea să-și facă plimbările nocturne din cauza vremii proaste. De aceea rămînea în casă citind ziarele din Porto Alegre — unele cu o dată foarte veche — trimise de prieteni

cînd aveau cîte o ocazie. Şi la lumina lumînării, cu ochelarii pe vîrful nasului, citea, recitea şi răsrecitea. Situaţia era cît se poate de proastă. Îl atacau pe preşedintele Provinciei, doctorul Fernandes Braga, care îşi luase funcţia în primire în mai al acelui an. Se spunea că de fapt cel care conducea cu adevărat Provincia era fratele preşedintelui, un magistrat din Porto Alegre pe care liberalii îl acuzau de a fi retrograd, vindicativ şi autoritar. La început, noul preşedinte fusese primit cu simpatie şi speranţă, dar foarte curînd îşi scosese ghearele : îi persecuta pe liberali şi umplea închisorile cu adversari politici. Recent avusese loc o mişcare pe străzile din Porto Alegre, deoarece poporul sprijinea Adunarea Constituantă din Rio, care avea un caracter liberal. (Ce mult lipseşte acum un împărat ! şi-a spus părintele Lara.) Magistratul ocupase arsenalul de război. Populaţia îl luase prizonier pe generalul de brigadă Carneiro de Fontoura, predîndu-l judecătorului municipal...

Vicarul din Santa Fé a făcut o pauză, şi-a scos ochelarii şi a privit fix flacăra lumînării... Situaţia se prezenta prost. Cînd populaţia pierde simţul disciplinei şi al ordinii, cînd începe să încalce autoritatea, dezastrul e iminent... Cel mai rău din toate era că, aşa ca întotdeauna, conspiraţia pornea de la masoni. Cu toate acestea nu găsea nici o scuză regimului de teroare instaurat de preşedinte. Era o imprudenţă, un act temerar, o provocare...

Vicarul a continuat să citească ştirile şi articolele. Păreau să fi fost scrise cu ură şi sînge. Ziarele liberale acuzau guvernul de despotism, tiranie şi corupţie. Ziarele guvernamentale îi numeau pe liberali trădători, aliaţi ai castilienilor, perturbatori ai ordinii şi conspiratori...

Sacerdotul a încercat să-şi facă rugăciunile, dar nu s-a putut concentra. Îl durea pieptul şi gîndurile îi erau învălmăşite. A deschis Breviarul, dar ceea ce vedea în paginile lui nu erau rugăciuni, ci cuvintele din ziare — *caramurus*, retrograzi, tiran, trădător de patrie, război.

A început să se pregătească de culcare. S-a gîndit la Santa Fé şi la ce se putea întîmpla dacă izbucnea revoluţia în Provincie. După toate aparenţele, colonelul Ricardo şi oamenii săi aveau să rămînă credincioşi legalităţii. Oricum, nici o revoluţie care să se împotrivească restului ţării nu avea sorţi de izbîndă. Mai devreme sau mai tîrziu ar fi înăbuşită. A îngenuncheat, a spus un Tatăl-nostru şi un Ave-Maria cu gîndurile împărţite între rugăciuni şi cele citite în ziare. Oare liberalii plănuiau într-adevăr anexarea Provinciei de către Banda Oriental ? Sau totul era numai intrigă ? De partea cui se afla dreptatea ?

S-a culcat, s-a acoperit, a stins lumînarea, a închis ochii şi a încercat să captureze somnul, de parcă s-ar fi căznit să prindă un ţînţar sperios.

24

La sfîrşitul verii 1835, cînd Juvenal Terra s-a înapoiat cu marfă din Rio Pardo, prietenii l-au înconjurat, curioşi, şi i-au cerut să le povestească „ultimele noutăţi". Juvenal nu şi-a pierdut calmul. Mai întîi a aprins o ţigară, a tras un fum, a strîns ochii şi a început să povestească în felul său, tărăgănat şi sec. Ceea ce spunea era însă alarmant, fiindcă însemna război. Dar tonul vocii sale, expresia

feţei erau aceleaşi ca şi cînd ar fi vorbit despre lucruri obişnuite.

Juvenal văzuse portughezi din Rio Pardo defilînd pe străzi cu imaginea unui Iuda care îi reprezenta, afirmau ei, pe brazilieni. S-au iscat tulburări, iar cînd un sclav a ridicat vocea, a fost omorît pe loc. Populaţia din Rio Pardo trimisese o delegaţie la preşedintele Provinciei, ca să protesteze împotriva autorităţilor numite de el. Drept unic răspuns, Fernandes Braga a cerut ca semnatarii manifestului să fie arestaţi.

— Se simte miros de pulbere în văzduh, a spus Juvenal. Dacă cineva aprinde scăpărătoarea, sare totul în aer.

Auzise de mişcări în Rio Grande şi semne ameninţătoare de revoltă în Viamão. Stătuse de vorbă cu mulţi negustori de pastramă supăraţi pe guvernul central care îi obliga să plătească 600 de reali impozit pentru fiecare *arroba* de marfă. Crescătorii de vite se plîngeau şi ei, indignaţi, că, pe lîngă impozitul de 10 mii de reali pe leghe pătrată de păşune, taxele pe care erau siliţi să le plătească pentru piele „erau jaf curat“ ; iar dacă ar fi vrut să o exporte, Sfinte Dumnezeule, în cazul acesta impozitul se dubla ! Nu puteai fabrica nimic, că şi veneau impozitele cele mai absurde, zeciuielile, de parcă Rio Grande ar fi fost o colonie, nu o provincie a Braziliei. Şi, culmea, pînă şi cirezile de catîri pe care crescătorii din Rio Grande le vindeau văcarilor din Sosocaba şi din alte părţi în afara Continentului erau supuse unui impozit, care se încasa, nu la locul unde se încheia afacerea, ci pe pieţele unde erau revînduţi catîrii, astfel încît alte provincii beneficiau de perceperea taxelor.

Faţă de toate acestea, São Pedro do Rio Grande se simţea părăsit şi uitat de metropolă. Nu aveau şosele, nici poduri, nici poliţie, nici nimic. Justiţie ? Ha-ha ! Toate procesele se judecau la Tribunalul de a doua instanţă din Rio de Janeiro, unde zăceau nerezolvate pînă le creşteau peri albi împricinaţilor.

Curtea găsea pesemne că locuitorii din Continent servesc doar ca să se lupte cu castilienii, deoarece atunci cînd izbucnea un război începeau imediat recrutările şi rechiziţionările. Odată încheiată lupta, nu mai plăteau solde trupelor şi uitau să răscumpere bunurile rechiziţionate. Şi puţin le păsa dacă între timp războiul decimase cirezile şi turmele şi distrusese ogoarele de pe Continent.

— Şi ce fac cu banii de pe impozite ? a întrebat unul dintre oamenii care îl ascultau pe Juvenal.

— Îi pun în fundul împieliţaţilor de *caramurus*, a răspuns, acru, un moşneag cu brîul jegos.

Ceilalţi l-au privit pieziş fără să spună nimic.

— Deşi ne costă cît ochii din cap, a spus Chico Pinto, nici măcar şcoli pentru copiii noştri n-avem.

Moşneagul a scuipat într-o parte şi a replicat :

— Aş, ce şcoli ! Nu-i nevoie de aşa ceva. Uite, eu nu ştiu să citesc, şi asta nu mi-a lipsit vreodată. N-am nici copii de trimis la şcoală. Dar turbez cînd văd că pe spinarea noastră se întreţine luxul de la Curte. Bănuţii noştri umplu burta conţilor, ducilor şi baronilor coate-goale !

În aceeaşi zi, Juvenal i-a comunicat tatălui său aceste ştiri îngrijorătoare. Pedro Terra a tăcut un timp, iar cînd toţi credeau că le şi uitase, l-au auzit spunînd :

— Ne-au distrus grîul, acum or să distrugă şi restul. Sunt mai răi ca lăcustele, mai răi ca rugina.

— Cine, Pedro ? l-a întrebat nevasta.
— Blestemații ăștia de *caramurus*.

Într-o duminică, la liturghie, părintele Lara a ținut o predică despre ascultare, ordine și pace. Știa că bătrînul colonel Amaral — care se afla atunci la Porto Alegre — era hotărît să mențină cu orice preț ordinea în Santa Fé.

La mijlocul toamnei, colonelul Ricardo s-a înapoiat din Capitală și i-a convocat pe consilierii municipali într-o ședință specială. Le-a relatat că situația se agravase și că izbucnirea revoluției era o chestiune de luni, poate chiar de săptămîni. Cu ocazia instalării Adunării Legislative Provinciale, a adăugat Ricardo Amaral, președintele Fernandes Braga ținuse un discurs foarte sincer și curajos, acuzîndu-i pe liberali că uneltesc și pregătesc o revoluție cu scopul de a despărți Provincia de restul Braziliei și a o încorpora într-o federație uruguayană. A încheiat :

— Doctorul Fernandes Braga mi-a cerut să organizez un corp de armată în Santa Fé și să asigur ordinea aici și în împrejurimi. A bătut cu pumnul în masă. Și o voi asigura. Am și început să adun oameni. Camera Municipală trebuie să facă o proclamație prin care să jure credință guvernului. Este cineva împotriva propunerii mele ?

S-a lăsat o scurtă tăcere, după care s-a auzit un glas :

— Eu.

Capetele s-au întors spre locul de unde venise vocea. Era Pedro Terra. Ricardo Amaral s-a încruntat, contrariat, și a poruncit :

— Păi, atunci, vorbește.

Celălalt s-a ridicat și a spus :

— Cred că problema asta trebuie gîndită foarte bine.

— Aici nu încap două unități de măsură ! a vociferat președintele Camerei. Ori suntem de partea legalității, ori suntem de partea scandalagiilor care vor să ne predea castilienilor.

Fără să se tulbure, Pedro a continuat pe același ton :

— Colonelul Bento Gonçalves a mai fost odată acuzat de trădare, l-au chemat la Curte, s-a apărat și s-a înapoiat de acolo cu numele nepătat și cu o funcție de încredere.

Fața colonelului Amaral se făcuse cărămizie. Ceilalți consilieri se foiau pe scaune, îngrijorați. Unul dintre ei a intervenit, împăciuitor :

— De fapt, ce propui, amice Terra ?

— Propun..., a început Pedro.

Dar Ricardo a lovit din nou cu pumnul în masă ; tamponul și călimara de porțelan au sărit în sus, o picătură de cerneală a căzut pe lemnul nelustruit.

— Dumneata nu ai nimic de propus ! Camera asta reprezintă guvernul. Nu e o Cameră de trădători.

S-a lăsat o tăcere grea. Pedro Terra și Ricardo Amaral s-au măsurat din ochi, și au rămas apoi ca doi șerpi care schimbă între ei priviri hipnotice, prins fiecare de vraja celuilalt.

În cele din urmă, unul dintre consilieri a spus :

— Eu sunt de părerea președintelui Camerei.

Ceilalți consilieri au dat din cap și au murmurat o aprobare, destul de stingheriți. Fără să-și ia ochii de la stăpînul din Santa Fé, Pedro Terra a declarat :

— Iar eu votez contra.

A împins scaunul la o parte cu piciorul și, pe cînd se pregătea să se retragă, s-a auzit vocea colonelului Amaral :

— Ești arestat !

Știrea s-a răspîndit imediat prin tîrg. La ședința Camerei Municipale se iscase un scandal și Pedro Terra fusese arestat. Se spunea că pînă seara vor mai fi arestați Juvenal și căpitanul Rodrigo. La hanul lui Nicolau, cîțiva cetățeni s-au adunat să comenteze faptul, iar unul dintre ei a spus : „*Fandango*-ul a început ! Cel mai bine e să ne ducem acasă, să ne curățim pistolul și să ne ascuțim spada.“ Și a dat pe gît paharul cu rachiu.

Pe înserate Juvenal, care petrecuse după-amiaza împărțind instrucțiuni la cărămidăria tatălui său, a dat fuga pînă la casa cumnatului. Contrar obiceiurilor sale, a intrat intempestiv, fără să mai bată la ușă, și a găsit-o pe Bibiana lîngă vatră, ajutînd-o pe bucătăreasă. Bolívar se juca sub masă, iar Leonor scîncea în leagăn.

— O să-l aresteze pe Rodrigo, a spus el, gîfîind. Mai bine ar fi să încerce...

A tăcut brusc, fiindcă înainte de a-și sfîrși fraza a intuit ce se întîmplase. Prăvălia era închisă. Sabia lui Rodrigo nu mai sta atîrnată. ca de obicei, pe peretele verandei. Și abia acum Juvenal și-a dat seama că nu văzuse calul cumnatului în curte.

Bibiana s-a întors spre fratele ei. Pe fața ei se așternuse o mare, o adîncă, dar calmă tristețe.

— La ora asta Rodrigo e departe, a murmurat ea.

Juvenal s-a așezat și a început să-și răsucească o țigară cu degetele care îi tremurau puțin. Cîteva clipe nici unul din ei nu a vorbit. Leonor încă mai scîncea ; iar sub masă Bolívar curăța cu de-

getele noroiul uscat de pe cizmele unchiului său. Bibiana s-a așezat și ea și a stat să-l privească pe Juvenal. Ce bine că neamul Terra nu-i gălăgios, și-a spus el. Membrii familiei lor erau liniștiți, acceptau faptele cu un curaj resemnat, și le era rușine să facă scene.

— Cînd a plecat ?... a întrebat cu glas scăzut, lovind piatra scăpărătoarei ca să-și aprindă țigara.

— Azi-noapte.

— Unde s-a dus ?

— N-a spus.

— Cum era ? Abătut ?

Bibiana a zîmbit melancolic.

— Era nebun de fericire. Parcă se ducea la o petrecere.

— Mi-a lăsat vreo vorbă ?

— Da. A spus să-l ierți, dar asemenea lucruri se întîmplă. A pus banii pe săptămîna asta în sertar. A luat doar niște *patacões*, o halcă de pastramă și un sac de făină. Ah ! și o sticlă cu rachiu.

Juvenal fuma, clătinînd încet din cap. De necrezut, dar, într-un fel, absența lui Rodrigo îi producea o ușurare. Îi plăcea cumnatul său, asta nu putea tăgădui ; îi plăcea chiar „prea de tot“, dar întîmplător purtarea căpitanului îi producea veșnic griji. Rodrigo săvîrșise multe nebunii, tot ce poate comite un om. Aruncase banii pe fereastră la jocul de cărți și pe femei, își neglijase negustoria, o făcuse pe Bibiana să sufere. Era ușuratic, iute la mînie, și unde se afla el plutea întotdeauna în aer o amenințare de scandal. Nu cunoștea jumătățile de măsură ; cu el era ris sau plîns, petrecere sau priveghi. În ultimul timp era foarte agitat, din cauza zvonurilor de revoluție ; nici nu se mai gîndea la altceva. Mai devreme sau mai tîrziu, tot trebuia să se întîmple. Și acum, că se întîmplase,

Juvenal se simţea uşurat. Poate că era absurd, dar aşa se simţea.

S-a uitat la soră-sa şi abia atunci a observat că ea plîngea încetişor şi că lacrimile i se prelingeau pe obraji. A căutat un cuvînt de mîngîiere, dar nu a găsit nici unul. Ar fi putut să se scoale şi să meargă să o ia în braţe, dar sfiiciunea l-a împiedicat să facă acest gest. Şi-a întors ochii şi a murmurat :

— N-o să se întîmple nimic...

Bolívar a ieşit de sub masă gîngurind, s-a apropiat de leagănul surioarei lui şi s-a ridicat în vîrful picioarelor ca s-o vadă mai bine.

— Unde o fi plecat ? a întrebat Bibiana după un timp.

— Sigur că s-a dus să se alăture oamenilor colonelului Bento Gonçalves. Cel puţin asta spunea că o să facă, dacă izbucneşte revoluţia...

— Dar chiar o să izbucnească ?

— Da. Nu mai e nici o îndoială. Da.

Juvenal s-a ridicat şi a început să umble încet prin odaie, în sus şi în jos.

Deodată Bibiana şi-a amintit :

— Şi tăicuţul ? Ce-o să se întîmple acum ?

Juvenal a ridicat din umeri.

— Cică o să mă aresteze şi pe mine.

— Şi atunci, nu-i mai bine să pleci ?

— Unde să mă duc ? A muşcat din ţigara stinsă şi pe urmă a adăugat : Cineva trebuie să rămînă şi să aibă grijă de voi.

Bibiana se gîndea la mama, la Rodrigo, la copii... Uneori nenorocirile vin toate în acelaşi timp, se îngrămădesc, ca şi cum s-ar chema una pe alta.

Fetiţa a început să plîngă şi atunci a luat-o în braţe ca să o legene. I-o fi foame, şi-a spus. S-a

așezat pe pat, cu spatele la Juvenal, și-a descheiat bluza și i-a dat copilei să sugă.

Din oalele de pe vatră urca o mireasmă plăcută de orez cu pastramă. Juvenal a privit lung prin fereastră luceafărul care scînteia pe cerul senin al înserării.

25

Ștafeta poștală care a sosit din Rio Pardo la sfîrșitul lui octombrie a adus știrea cea mare. Izbucnise revoluția, iar Bento Gonçalves da Silva, șef suprem al forțelor revoluționare, atacase și cucerise Porto Alegre! Președintele Provinciei fugise în Rio Grande iar șeful „zdrențăroșilor" îl convocase pe vicepreședinte să-și asume conducerea guvernului. Se mai spunea că întreaga Provincie aderase la mișcare, cu excepția localităților Pelotas, Rio Grande și São João do Norte[1].

Și în acel noiembrie vîntos Bibiana și-a petrecut zilele muncind, îngrijind copiii și așteptînd vești de la bărbatul ei. Nu știa pe unde cutreiera Rodrigo, dar „ceva" îi spunea că e în viață și nu prea departe de acolo.

---

[1] Sub denumirea „războiul zdrențăroșilor" este cunoscută în istoria Braziliei revoluția din Rio Grande do Sul, începută în 1835, care a durat zece ani și a prilejuit numeroase încleștări între răsculați și trupele guvernamentale, cu rezultate diverse. Luptele cele mai importante au avut loc la Fanfa Caçapava, Rio Pardo, Laguna, Taquari, São José do Norte, Poncho Verde și Canguçu, ultimele încheindu-se cu înfrîngerea răsculaților. Baronul (apoi ducele) de Caxias (1803—1880) a pus capăt acestor lupte prelungite, răsculații fiind pe deplin amnistiați în 1845 (n.t.).

Părintele Lara o vizita des și se purta cu ea mai duios ca de obicei, încercînd parcă să atenueze astfel răul pe care i-l făcuse, de vreme ce se socotea răspunzător de acea căsătorie.

— Ce face bătrînul ? a întrebat vicarul într-o zi.

— Care bătrîn ? a replicat Bibiana, oprindu-se o clipă din pedalatul roții.

— Tatăl tău.

— E bine.

— Știu, dar a venit pe-aici ?

— Da...

— Ți-a pomenit vreodată de Rodrigo ?

— Nu. Niciodată.

Țigara atîrna în colțul gurii vicarului. Ca întotdeauna, Bolívar se uita curios la omul acela atît de asemănător cu o pasăre *urubu* și care, pe deasupra, mai înghițise și un motan ce îi torcea în piept. Băiatul îl urmărea pe preot cu ochi strălucitori și răutăcioși și în același timp zîmbea. În zîmbetul lui, vicarul îl recunoștea pe Rodrigo.

Se lăsau lungi momente de tăcere în timpul vizitelor părintelui Lara — tăceri adînci în care el se gîndea, dezolat, la tot ce vedea, auzea ori citise. Santa Fé, în fierbere, se pregătea de război. Știa de mulți bărbați — printre care Chico Pinto și Joca Rodrigues — care fugiseră ca să se alăture „zdrențăroșilor". Asta îl înfuriase cumplit pe bătrînul Amaral. Pedro Terra fusese eliberat după ce făgăduise, pe cuvînt de onoare, să nu se îndepărteze din localitate sub nici un pretext ; dar oamenii colonelului Ricardo nu îl pierdeau din ochi zi și noapte. Lui Juvenal i se interzisese să mai facă drumurile la Rio Pardo și era și el supravegheat în permanență. Recrutarea „voluntarilor" — dintre care mulți erau prinși cu arcanul — se des-

fășura în întregul municipiu Santa Fé, iar oamenii colonelului Amaral nu dădeau dovadă nici de tact, nici de milă. De curînd împușcaseră un agricultor care refuzase să-și abandoneze familia și ogorul ca să se încorporeze în trupele legaliste [1]. Hans Schultz, fiul lui cel mai mare, precum și Erwin Kunz fuseseră de asemeni recrutați. Cînd Hans a părăsit casa, toată familia a izbucnit în plîns ; dar de a doua zi, înainte de răsăritul soarelui, s-au dus cu toții ca de obicei să lucreze la cîmp, de astă dată dirijați de Frau Schultz, care îl purta la brîu pe băiatul cel mai mic, înfășat. Văzindu-i, vicarul nu se putuse împiedica să reflecteze melancolic : ceea ce vor culege oamenii aceștia la viitoarea recoltă va fi în mod fatal rechiziționat de colonelul Amaral ca să-și hrănească soldații ; iar familia Schultz nu va căpăta niciodată un *vintém* drept plată pentru bunurile rechiziționate. Toți micii crescători și plantatori din municipiu erau alarmați, fiindcă începuseră deja rechiziționările de cai, vite și cereale.

Părintele Lara continua să primească ziare. Din cele citite în ele, ca și din scrisorile prietenilor, constata că mulți sacerdoți catolici erau amestecați în conspirații sau aderaseră la revoluție. Nu era vorba doar de un preot sau doi, ci de zeci. Iar acolo, în casa Bibianei, în timp ce aceasta pedala, părintele clătina tot timpul din cap. Nu înțelegea cum de niște slujitori ai Bisericii catolice puteau sprijini o revoluție al cărei șef era un mason, din loja 33 ! Totul era fals, totul era pierdut, totul era foarte urît !

---

[1] Forțele guvernamentale împotriva căroru au luptat „zdrențăroșii“ (n.t.).

— Și s-au dat deja lupte ! a spus el, după o lungă tăcere.

Bibiana, care aproape uitase de prezența preotului, a ridicat capul și a întrebat :

— Ce-ați spus ?

— Am spus că s-au dat multe lupte.

— Alh !

— Din prima, revoluționarii au ieșit boțiți rău, a povestit vicarul cu oarecare ezitare, temîndu-se să nu o amărască pe Bibiana. Forțele lui Silva Tavares și Manoel Marques de Souza i-au nimicit pe „zdrențăroși".

Și chiar în clipa cînd rostea cuvintele de mai sus, i-a venit în minte o idee : „Într-o zi, toate lucrurile astea vor fi Istorie", și-a spus. Citise mai multe cărți despre Napoleon Bonaparte, marele cuceritor. Era bărbat în toată firea cînd auzise vorbindu-se despre faimosul general născut în insula Corsica. După aceea, interesat, i-a urmărit cariera. Acum Napoleon devenise o figură cunoscută în lumea întreagă și își aflase locul în Istorie alături de Cesar, Alexandru, Atila și atîția alții. Dar e foarte posibil, și-a încheiat el reflecțiile, ca restul lumii să nu audă niciodată de Bento Gonçalves. Totuși, este atît de curios să vezi Istoria în curs de realizare ! Peste o sută de ani, cum vor descrie istoricii acel război civil ? Părintele Lara știa cît de greu se pot obține informații sigure. Rareori oamenii relatau lucrurile cinstit. Mințeau din viciu, din plăcere, ori deformau faptele în funcție de propriile lor patimi. Scene de viață cotidiană care se petrecuseră sub nasul lui, chiar acolo, în piața din Santa Fé, erau după aceea povestite la hanul lui Nicolau într-un mod total diferit. Atunci, cum să ai încredere în Istorie ? Și-a adus aminte de importanța pe care o are, pentru Biserica Catolică, tradiția ora-

lă... Or, era limpede că, în privinţa Bisericii, care este divină, lucrurile stăteau altfel. Dar, oare, chiar stăteau altfel ? Îndoiala asta e nedemnă de un sacerdot. Doamne, iartă-mi erezia ! Bibiana tocmai îi spunea ceva.

— Ce-ai zis ? a întrebat, de parcă s-ar fi deşteptat dintr-o moţăială.

— Că „zdrenţăroşilor" le merge rău.

Părintele Lara a clătinat din cap.

— Nu, Bibiana, nu le merge rău. În lupta de la Arroio Grande generalul Neto a învins forţele lui Silva Tavares. Mai mult : Bento Gonçalves şi un anume Onofre Pires au ameninţat Rio Grande, aşa că preşedintele Braga a găsit cu cale să se mute mai bine la Rio. Astea sunt ultimele ştiri.

S-a făcut o scurtă tăcere. Florêncio, fiul lui Juvenal, a intrat atunci călare pe un cal imaginar şi l-a poftit pe Bolivar să meargă împreună să atace inamicul în fundul ogrăzii. Bolivar şi-a pus pe cap o pălărie veche de-a lui Rodrigo, şi-a înşfăcat spada de lemn, a încălecat pe un cal invizibil şi a ieşit cu verişorul său în plin galop.

Părintele i-a însoţit din ochi. Pe urmă şi-a scos scăpărătoarea din buzunar, a lovit piatra, a aprins fitilul şi l-a apropiat de vîrful ţigării, în timp ce Bibiana îi adresa o întrebare :

— Pe unde o fi umblînd ?

— Cine ? a întrebat vicarul, percepînd într-o fracţiune de secundă inutilitatea întrebării, deoarece era limpede că Bibiana se referea la bărbatul ei.

— Rodrigo, a spus ea. O mai fi trăind ? Noaptea trecută am visat că era soldat german.

— Ai văzut vreodată un soldat german ?

— Niciodată. Dar în vis ştiam că e german.

— Nu te îngrijora, fiindcă Rodrigo se descurcă. El ia întotdeauna ce-i mai bun din toate.

— Vă amintiţi cum spunea mereu că un Cambará nu moare în patul lui ? Tatăl şi fratele i-au murit în război, mai mulţi unchi i-au murit în dueluri...

— Mi-amintesc, da. Nimeni nu poate scăpa de soarta lui...

Nici nu rostise bine aceste cuvinte, că părintele şi-a dat seama că făcuse o afirmaţie eretică. Ce dracu o fi cu mine azi, de gîndesc şi vorbesc ca un ateu încrîncenat ?

— Şi dumneavoastră credeţi în soartă ? a întrebat Bibiana.

Părintele a sorbit din ţigară, şi-a scos-o pe urmă din gură şi a răspuns :

— Soarta e denumirea pe care o dăm voinţei lui Dumnezeu.

Şi, după cîteva secunde, a adăugat :

— Rodrigo poate să ia parte la o mie de războaie şi dueluri, dar dacă Dumnezeu vrea ca el să moară de bătrîneţe, în patul lui, aşa va muri.

Bibiana l-a ascultat, serioasă şi îngîndurată, apoi a spus :

— Părinte, eu nu vreau ca bărbatul meu să moară. Vreau să se întoarcă. Dar cred că soarta lui e să cutreiere lumea. De asta mă aştept la orice. Nu mai am nici o speranţă să revină şi să stea liniştit în colţul lui, muncind. Desigur că voinţa lui Dumnezeu e ca el să colinde prin viaţă.

— Voinţa lui Dumnezeu e ca fiecare să trăiască în acord cu cele zece porunci.

Bibiana a ridicat din umeri, neîncrezătoare, iar părintele Lara a avut impresia că stă din nou de vorbă cu Ana Terra, ca pe timpuri.

— Cine poate să știe ce vrea Dumnezeu ? a întrebat ea. Pace sau război ? Dumnezeu o fi de partea „zdrenţăroşilor“ sau a legaliştilor ? Cîteodată stau şi mă gîndesc...

— Dumnezeu vrea tot ce e mai bun, fata mea.

— Dar de ce se întîmplă numai ce e mai rău ?

Părintele Lara a luptat o clipă cu respiraţia şi cu gîndurile lui.

— Nu se întîmplă numai ce e mai rău.

— Nouă aşa ni s-a întîmplat mereu, părinte, a replicat ea cu fermitate.

El ştia că e adevărat, dar totuşi a dojenit-o :

— O catolică nu trebuie să vorbească aşa.

— Să mă ierte Dumnezeu, dar spun ce simt.

Puţin mai tîrziu părintele Lara s-a ridicat, gemînd, s-a dus pînă la leagănul în care dormea Leonor, s-a aplecat puţin peste copil, a zîmbit uşor şi a spus :

— Bine, acuma plec. Mai trec eu într-o zi.

— Mai treceţi, părinte, într-o zi.

Şi multe zile au mai fost. A început anul 1836 şi la Santa Fé soseau veştile cele mai contradictorii în legătură cu războiul.

Într-o după-amiază, Pedro Terra, însoţit de nevastă, şi-a vizitat fiica, l-a luat pe Bolívar pe genunchi şi, cercetîndu-i faţa cu luare-aminte, a descoperit pe ea trăsăturile tatălui, mai cu seamă aroganţa din privire. A clătinat din cap, amărît, dar nu a spus nimic. Arminda se plimba în sus şi în jos fredonînd, cu nepoţica în braţe.

— Fata mea, a spus Pedro privind-o pe Bibiana, de ce nu te întorci la tine acasă ?

Ea a ridicat ochii şi şi i-a aţintit asupra tatălui ei, care şi-a coborît privirea la vîrful cizmelor.

— Nu, tăicuţule. Asta e casa mea. Vreau ca Rodrigo să mă găsească aici cînd o să vină înapoi.

Pedro Terra s-a cam descumpănit auzind numele ginerelui, dar s-a mulţumit să-şi transforme stinghereala într-un dres de glas prelungit.

— Părintele Lara mi-a spus că sunt speranţe de pace, a adăugat Bibiana.

De curînd, părintele îi povestise că Fernandes Braga ajunsese la Rio, unde îi relatase evenimentele din Provincie părintelui Feijó [1], regentul Imperiului, şi că acesta lansase o proclamaţie chemîndu-i pe revoluţionari la ordine. Trimisese un nou preşedinte în Provincie, iar Bento Gonçalves şi generalii acestuia erau dispuşi să-l instaleze pe noul guvernator şi să depună armele.

Pedro Terra a clătinat din cap.

— Nu, fata mea. Nu poate să fie pace. Nici nu poate să fie pace cu nemernicii de *caramurus*. Cei de acolo, din Porto Alegre, nu s-au înţeles. Guvernul imperial le-a acordat amnistie revoluţionarilor, dar ei n-au acceptat. A făcut o scurtă pauză, după care a adăugat : Astea-s ultimele ştiri. Şi trebuie să fie adevărate, fiindcă Ricardo Amaral umblă ca turbat.

Bibiana se uita la tatăl ei, cu gura întredeschisă, respirînd greu. Speranţele i se năruiau. Prea curînd nu îl va vedea pe Rodrigo.

— Şi acum, ce-o să se întîmple cu noi ? a întrebat. Războiul ăsta nebun... războiul...

A tăcut, înecată. Pedro Terra se uita la fiica lui într-o muţenie tristă. Era plin de amărăciune şi avea impresia că în străfundurile lui ceva începe

---

[1] Sacerdot şi om politic brazilian (1784—1893), ales regent al Imperiului în 1835, a fost un exemplu de probitate, energie şi simţ civic (n.t.).

să putrezească. „Uneori parcă aş avea cari în piept...". Acum îşi privea fiica, o vedea necăjită, voia să facă sau să zică ceva care să-i dea speranţă şi s-o mîngîie. Dar a rămas mai departe unde se afla, nemişcat şi tăcut. În cele din urmă, singurul lucru pe care a găsit să-l spună a fost :

— O să fie un război crîncen.

26

Era la sfîrşitul lui aprilie, într-o după-amiază calmă, cînd ştirea a explodat în tîrg ca o petardă. Forţele revoluţionare se apropiau de Santa Fé, gata de atac. Invadaseră municipul în ajun şi, dacă nu erau respinşi de legalişti, vor ajunge în tîrg pe înserat. Se spunea că era un contingent de cavalerie venit din Rio Pardo special „ca să se răfuiască acum cu bătrînul colonel Ricardo şi cu oamenii lui". Clopotul capelei a bătut alarma şi cîteva clipe în Santa Fé părea să se fi instalat sfîrşitul lumii. Femei, copii şi bătrîni au ieşit din casele lor cărînd pături, perne, saci şi lăzi. Erau locuitorii din partea răsăriteană a tîrgului, de unde se presupunea că va veni atacul ; mergeau să se refugieze în casele dinspre apus, dincolo de piaţă. Multe femei plîngeau şi ţipau ; altele, livide, erau prea speriate ca să poată rosti vreun cuvînt.

Juvenal a dat fuga la Bibiana acasă şi a găsit-o aşezată, hrănindu-şi copiii.

— Plecăm de aici, a spus el pe un ton grăbit.

Bibiana a ridicat ochii, s-a încruntat şi a răspuns :

— Eu rămîn.

— Nici vorbă să rămîi ! „Zdrenţăroşii“ o să pătrundă pe aici.

— Tocmai de asta.

— Dar e primejdios, Bibiana. Strînge-ţi lucrurile şi mergem la mine acasă.

Bibiana nu se mişca. Clopotul încă mai bătea ; parcă era un glas care cerea ajutor.

— Rămîn.

— Eşti nebună !

Juvenal a început să adune lucruri la nimerealălă : o pătură, un pachet de lumînări, o pernă...

— Îl aştept pe Rodrigo.

Juvenal s-a oprit în faţa surorii lui şi a privit-o în ochi :

— Pe Rodrigo ?

— O să vină.

— Cine ţi-a spus ?

— Ştiu eu.

— Ţi-a scris? Ţi-a trimis vorbă ?

— Nu.

— Atunci, de unde ştii ?

— Îmi spune mie ceva aici, în sinea mea, că Rodrigo vine. Şi că am să-l văd chiar azi...

Juvenal a clătinat din cap, parcă buimăcit. A dat drumul păturii, obiectelor pe care le ţinea în mînă şi a spus :

— Nu-i timp de pierdut, Bibiana. Hotărăşte-te odată.

— M-am hotărît. Rămîn.

— Atunci, lasă-mă să iau copiii.

— Rodrigo o să vrea să-şi vadă copiii.

Juvenal simţea că îşi pierde răbdarea.

— Dar asta-i nebunie curată. Pui în pericol viaţa a doi nevinovaţi numai pentru că...

A tăcut.

— Bine, Juvenal. N-ai decît să iei copiii. Dar eu rămîn.

Clopotul a încetat. Și deodată Bibiana a simțit că liniștea era și mai înfiorătoare decît dangătul clopotului.

— E curată nebunie ! a strigat Juvenal, înțelegînd că ar fi inutil să încerce să-și ia sora de acolo.

— Și războiul e curată nebunie. Totul e curată nebunie. Dar eu rămîn.

Capela era plină de lume, în special de femei. Vicarul le-a dat sfaturi localnicilor, instruindu-i cum să se comporte la ora luptei, și s-a rugat lui Dumnezeu să ocrotească Santa Fé și pe cetățenii ei. Toți au început atunci în cor să rostească Tatăl-nostru. Rugăciunea era întretăiată de sughițuri de plîns. Și cînd tocmai spuneau „acum și în ceasul morții noastre"... s-a auzit în capelă un țipăt ascuțit. Capetele s-au întors în direcția de unde venea... O femeie căzuse pe jos, gemînd. Toți au înțeles imediat. Era Maria da Graça, fiica lui Chico Pinto. „Naște !" a strigat cineva. Părintele Lara a cerut să iasă toți din capelă și a închis ușa, rămînînd acolo doar cu Arminda Terra. A trimis imediat după mulatra Teresa. Iar cînd aceasta a venit și a deschis gura să vorbească, vicarul i-a simțit răsuflarea duhnind a rachiu. Maria da Graça a născut chiar acolo, în biserică. Persoanele rămase în piață i-au auzit țipetele : „Sfîntă Fecioară, ajută-mă ! Sfîntă Fecioară a Imaculatei Concepții !". Și *dona* Arminda a povestit după aceea că biata de ea nu-și luase ochii de la statuia patroanei tîrgului.

Cînd s-a înserat, locuitorii din Santa Fé au început să audă focuri de armă. Piața s-a golit, casele erau toate încuiate. Și ultimele raze de soare ale

acelei după-amiezi de toamnă au luminat niște străzi parcă moarte. Dar pe la crăpăturile ferestrelor zeci de ochi pîndeau afară. De la o casă la alta, vecinii își schimbau impresiile între ei. Și astfel, prin mijlocirea acestui sistem de comunicare, în seara aceea s-au răspîndit prin tîrg ultimele știri și zvonuri. Colonelul Ricardo ordonase arestarea lui Pedro și Juvenal Terra, fiindcă amîndoi se pregăteau să se alăture „zdrențăroșilor".

A coborît noaptea, caldă și înstelată. Împușcăturile au încetat, și tăcerea care s-a lăsat părea să prevestească lucruri rele. Dintr-o mansardă ce dădea în piață, o bătrînă care supraveghea casa colonelului Amaral a strigat către casa vecină : „Au sosit legaliștii. Se pare că vor să se baricadeze în căsoaie." Și și-a ascuțit ochii și urechile. „Un om a spus că «zdrențăroșii» au ocupat cimitirul", a anunțat după o oră. Și în cîteva minute aproape toată lumea aflase acest lucru. Cineva a comunicat că s-au aprins niște focuri pe dealul cimitirului. „O să miie acolo peste noapte", și-a dat unul cu părerea. Alții spuneau : „O să atace tîrgul la noapte".

27

Așezată lîngă masă, în mijlocul odăii și pe întuneric, Bibiana aștepta cu inima bătînd să-i spargă pieptul. Rodrigo se apropie, își spunea. Soldații lui Ricardo Amaral se retrăseseră. Își va vedea bărbatul. Întunericul părea să pulseze și el ca o inimă speriată. Din cînd în cînd se auzea de afară un glas de bărbat. Dar de fapt totul era cuprins de tăcere. Iar inima ei înnebunită părea să-i bată

nu numai în piept, ci și în tîmple, în gît, în tot corpul. Uneori i se părea că pînă și casa se cutremură de pulsațiile acelea surde. Și astfel parcă vedea timpul trecînd. Nu putea face nimic. Nu voia să aprindă lumina, ca să nu atragă atenția legaliștilor, fiindcă exista primejdia să intre și să o ia de acolo cu forța. Deodată, îngrozită, Bibiana s-a gîndit că ei ar putea foarte bine să-i pregătească o ambuscadă lui Rodrigo. Știau că oricum căpitanul va căuta să-și vadă familia : puteau să stea baricadați, ascunși în casele vecine, cocoțați în arborii din curte, iar cînd el se va apropia, să tragă. Sau, mai rău, să-l prindă ca să-i taie gîtul. Auzise tot soiul de scene oribile din războiul acela... Cel mai bun lucru era să rămînă de veghe și să-i strige lui Rodrigo să aibă grijă. Dar cine îi garanta că Rodrigo se afla printre atacanți ?

Un cîine a început să urle — un urlet prelung, tremurat, trist, trist, trist. Deodată Bibianei i s-a făcut frig, atît de frig încît s-a gîndit să se înfășoare în șal. Dar nu a avut curajul să facă nici cea mai mică mișcare. A rămas pe loc, ghemuită, cu brațele încrucișate, strînse la piept. Începea să o doară capul. De ciocăniturile sîngelui. Sau de frică, de îngrijorare...

A auzit un tropăit. Și trei împușcături, foarte precise, nu prea departe. Să se vîre sub masă ? Să se ascundă după dulap ? Mai bine. Dar nu a făcut nimic. A rămas nemișcată, ascultînd nu numai cu urechile, ci cu tot trupul. Și-a spus că nu are decît un singur lucru de făcut. Să se roage. A început să spună „Ave Maria plină de har..." Și buzele i se mișcau, și ea murmura rugăciunea ca și cum ar fi șoptit-o la urechea sfintei. A spus un Salve-Regina, pe urmă un Tatăl-nostru, dar repeta cuvintele mașinal, gîndindu-se tot timpul la bărbatul ei. Dorea

să-l mai vadă o dată, o singură dată. Dumnezeu nu va fi atît de rău ca să nu-i îngăduie această bucurie. Nici nu mai îndrăznea să ceară imposibilul : să se sfîrşească războiul şi Rodrigo să revină acasă. Ar fi fost prea mult. Bibiana ştia că lucrurile bune nu se întîmplă niciodată. De asta nici nu le cerea. Dar voia să-şi revadă bărbatul în noaptea aceea. Şi continua să îngaime rugăciunile.

Cît o fi stat acolo aşezată, aşteptînd, rugîndu-se, temîndu-se şi suferind ? Două ore ? Trei ? Pierduse noţiunea timpului. Putea să fi fost ora zece noaptea. Dar putea şi să se crape curînd de ziuă. Nu mai ştia. De curînd împuşcăturile reîncepuseră, dese şi foarte de aproape. Auzise glasuri exaltate pe stradă. Şi acum, din nou, se liniştise totul.

Deodată o voce de afară :

— Bibiana !

Vocea lui Rodrigo ! Bibiana a tresărit. Şi pe urmă imediat şi-a spus că a adormit şi că a avut un vis. Dar nu, era trează... Simţea duritatea mesei sub coate. Era pesemne nebună, de auzea voci. Acum mai auzea şi paşi... paşi în ogradă. A început să tremure, să clănţăne din dinţi şi a trebuit să facă un efort uriaş ca să nu ţipe.

„Bibiana !“ — din nou vocea. Atunci s-a ridicat, parcă plutind în aer, s-a dus la uşă, a descuiat-o şi a văzut o siluetă în curte.

— Bibiana !

Silueta s-a apropiat. Acum îi vedea faţa în lumina lunii. Era Rodrigo, da, însă nu-i venea să creadă.

Bărbatul a luat-o în braţe, a sărutat-o pe obraji. Buzele ei au rămas moi, inerte. El îi spunea tot felul de lucruri, ea simţea pe obraji asprimea bărbii lui... S-a lăsat dusă în casă. Rodrigo a aprins o lumînare şi Bibiana i-a văzut chipul la flacăra ei.

Ochii aceia... A rămas încremenită, uitîndu-se la omul ei care îi punea întrebări grăbite. Copiii ? Juvenal ? Unde sunt ?

O bătaie în ușă.

— Cine e ?

— Eu. Quirino.

Rodrigo a deschis ușa și Bibiana l-a auzit pe necunoscut spunînd :

— S-au baricadat în căsoaie.

— Bine, a strigat Rodrigo. Încercuiți cocina aceea din toate părțile, luați poziție, dar nu trageți nici un foc. Imediat am să preiau eu comanda.

Rodrigo a încuiat din nou ușa. S-a întors spre Bibiana și a luat-o iar în brațe. Cînd ea a reușit să vorbească, primul lucru care i-a venit în minte a fost :

— Ți-e foame ?

— Mi-este, scumpo. Dar asta nu-i cel mai important.

— Ești foarte obosit ?

— Sunt, dar nu-i nimic. Încă mai am treabă în noaptea asta. N-am să dorm decît după ce cuceresc căsoaia și-i prind pe cei doi Amaral, tatăl și fiul.

— Ai grijă, Rodrigo !

Bibiana l-a simțit agitat, și și-a dat seama că nu îl va avea mult timp lîngă ea. Afară tăcerea continua. În brațele bărbatului ei simțea cum îi revine căldura în corp, iar strînsoarea lor îi făcea bine, îi dădea o senzație de siguranță, de ocrotire.

În grabă el i-a povestit fel de fel : ce făcuse în toate lunile acelea, pe unde fusese, la ce lupte luase parte. Nu prididea să sfîrșească frazele pe care le începea. Gesticula mult și se uita tot timpul la ușă. Deodată a schimbat tonul și a spus :

— Trebuie să-mi termin trebşoara. Cine ar fi spus că o să fie nevoie de un război civil ca să pot pune codiţa la R pe faţa lui Bento.

— Rodrigo !

El a liniştit-o cu un surîs.

— Glumesc, scumpa mea. Acum nu mă interesează faţa canaliei. Dar trebuie să cucerim căsoaia.

A strîns-o mai tare la piept şi a sărutat-o lung pe gură. Mîinile lui au alunecat pe spatele Bibianei, degetele i-au apucat fusta, au început să o ridice. Bibiana a înţeles şi a spus un nu fără să se desprindă din sărut, un nu înăbuşit, rostit chiar în gura bărbatului ei. A repetat acel nu în timp ce el o împingea către pat. A continuat să spună nu. Acum el o ridicase în braţe. Culcată pe pat, ea încă s-a mai împotrivit.

— Nu acum, Rodrigo.

Dar el nici nu a auzit-o. Şi-a scos pălăria de pe cap şi a aruncat-o pe jos ; s-a culcat lîngă nevasta lui şi, aşa îmbrăcat cum era, fără măcar să-şi tragă cizmele din picioare, a înlănţuit-o din nou cu braţele.

Şi după cîteva momente, cînd el stătea culcat alături de ea, încă gîfîind, Bibiana i-a trecut mîinile prin păr şi a spus :

— Bietul meu băieţel trebuie să fie obosit...

O clipă Rodrigo nu a răspuns nimic. Pe urmă, a oftat adînc şi a murmurat :

— Mi-e al dracului de somn. Dacă aş putea aţipi un pic...

S-au auzit paşi. Inima Bibianei a început să bată accelerat. O voce :

— Căpitane, totul e gata !

— E Quirino, a spus Rodrigo, cu glas scăzut. Pe urmă a strigat : Vin !

A sărit din pat, şi-a pus pălăria. Bibiana s-a ridicat şi ea şi s-a apropiat de soţul ei, acum mai nefericită ca oricînd.

— De dragul copiilor noştri, Rodrigo, fii atent.

El a sărutat-o din nou pe frunte, pe păr, pe gură, spunînd :

— Viaţa valorează mai mult decît un morman de uncii. E greu la război, dar e şi foarte distractiv.

Şi-a luat sabia, pe care o lăsase pe masă, şi a strigat :

— Frige-mi un cîrnat, că vin repede înapoi. Pe curînd, scumpa mea !

A dat fuga afară. A încălecat şi a întors capul spre casă. A zărit silueta femeii în golul uşii ; i-a strigat : Fii atentă să nu te atingă vreun glonte rătăcit !

28

Înainte de a începe atacul căsoaiei, Rodrigo s-a dus la vicar.

— Părinte ! a strigat, fără să descalece. A aşteptat o clipă. Pe urmă, iar : Părinte !

Uşa mansardei s-a deschis şi a apărut vicarul.

— Căpitane ! a exclamat el, apropiindu-se de prietenul său şi ridicînd mîna, pe care Rodrigo a strîns-o tare.

— Voiam doar să ştiu dacă eşti aici sau în căsoaie. N-aş fi vrut să-ţi fac vreun rău...

— Îţi foarte mulţumesc, Rodrigo, îţi foarte mulţumesc. Părintele a clătinat din cap, descurajat. Ai

să pierzi mulți oameni, căpitane. Alde Amaral sunt încăpățînați și au muniție multă.

— Și eu sunt încăpățînat și am muniție multă.

— De ce nu aștepți zorile ?

Rodrigo a ridicat din umeri.

— Ca să nu las să se răcească treaba.

— Ascultă aici. Îți dau o idee. Pînă nu începe atacul, dă-mi voie să mă duc la căsoaie să văd dacă nu cumva colonelul Amaral consimte să se predea ca să evite măcelul.

— Nu, părinte. „Ce ție nu-ți place, altuia nu face." Nu scrie așa la Scriptură ? Dacă mi-ar propune cineva să mă predau, m-aș simți ofensat. Un bărbat adevărat nu se predă.

— Dar nu văd nici o dezonoare în asta. E un război între frați.

— Astea-s cele mai crîncene, părinte, cele mai crîncene.

De pe cal, Rodrigo auzea respirația șuierătoare și neregulată a sacerdotului. Și-a amintit de numeroasele convorbiri pe care le avuseseră pe vremuri.

— Ești un om imposibil..., a spus preotul, dezolat.

— Cred că în noaptea asta o să dorm în patul bătrînului Ricardo. A zîmbit. Dar fără nevasta lui, firește... Și mîine de dimineață vreau să trimit un sol care să-i ducă Șefului știrea că Santa Fé e în mîinile noastre. Toată Provincia e în mîinile noastre. De astă dată, legaliștii au sfeclit-o ! Pe curînd, părinte.

Și-au strîns mîinile.

— Ai grijă, căpitane. Riști prea mult.

— Încă nu s-a fabricat glonțul care să mă omoare pe mine ! a strigat Rodrigo, lăsînd frîul liber.

— Nu se știe niciodată, a replicat părintele.

— Mai bine că nu se știe, nu-i așa ?

— Dumnezeu să te călăuzească !

— Amin ! a răspuns Rodrigo, din pură obișnuință, fiindcă așa învățase să răspundă de mic copil.

Preotul l-a văzut pe căpitan îndreptîndu-se spre locul unde îl aștepta o ceată din oamenii lui. Noaptea era calmă. Din cînd în cînd cîntau cocoși prin ogrăzi. Cocoșii habar n-au de nimic, și-a spus preotul. Întotdeauna găsise trist și prevestitor de rele cîntatul cocoșilor. Aminteau de moarte. S-a întors în casă, a încuiat ușa, s-a culcat pe pat cu Breviarul în mînă, dar nu a fost în stare să-și spună rugăciunile. A stat cu urechile ciulite, cuprins de o teamă ciudată. Nu teama de a fi atins de un glonte rătăcit. Nu teama de a muri. Nici teama de a primi vreo rană în carnea lui. Era teama de ce avea să vină, teama de a-i vedea pe ceilalți suferind. În fond, stînd și gîndindu-se bine, îi era de fapt teamă de a trăi, nu de a muri.

Au început împușcăturile. Mai întîi rare, apoi tot mai dese. Părintele se uita la vechiul său ornic : ora unu. A stins lumînarea și a stat să asculte. Momente de pauză, pe urmă din nou focuri de armă. Și astfel lupta a continuat pînă în zori. La sfîrșit s-a lăsat o tăcere prelungită. Pleoapele preotului s-au închis și el s-a cufundat într-o stare de toropeală, care era mai degrabă întunecată și învălmășită de agonie, decît repaus și uitare.

Se crăpase de ziuă cînd a venit cineva să-i bată la ușă. S-a dus să deschidă. Era un ofițer de-al „zdrențăroșilor“ a cărui barbă neagră contrasta cu paloarea verzuie a feții. Avea ochii în fundul capului și, cu voce abosită, a spus :

— Părinte, am cucerit căsoaia. Dar l-au omorît pe căpitanul Rodrigo, a adăugat, plîngînd ca un copil.

— L-au omorît ?

Vicarul a simţit ca o lovitură de pumn în piept, şi l-a apucat brusc ameţeala. Nu-şi lua ochii de la omul acela pe care nu îl mai văzuse niciodată şi care stătea acum acolo, în lumina zorilor, fixîndu-l ca şi cum ar fi aşteptat de la el, un sacerdot, minunea care să-l învie pe Rodrigo.

— Am luat căsoaia cu asalt. Căpitanul a sărit printre primii pe fereastră. Omul a tăcut, de parcă i s-ar fi tăiat respiraţia. Un glonte în piept...

Preotul îl privea, încremenit, gîndindu-se la Bibiana.

— Şi cei doi Amaral ?

— Colonelul Ricardo a murit luptînd. Fiul lui a fugit.

Părintele îşi clătina încet capul mare, ca şi cum ar fi refuzat să accepte nenorocirea.

— Aş vrea să mergeţi dumneavoastră să-i duceţi vestea soţiei căpitanului, s-a rugat ofiţerul.

Vicarul a ieşit din casă şi a pornit spre piaţă fără să ştie ce face. Bărbatul păşea lîngă el şi, la un moment dat, a murmurat :

— Mă numesc Quirino. Quirino dos Reis. L-am cunoscut pe căpitan în Rio Pardo. Am luptat alături în oastea lui Antônio Vicente da Fontoura...

Piaţa, sub lumina palidă. Smochinul, ca un om, mare, trist, întunecat. De partea cealaltă, căsoaia...

— Aţi pierdut mulţi oameni ? a întrebat preotul cu o voce atît de slabă, încît celălalt nici nu a auzit, astfel că a trebuit să repete întrebarea.

— Am pierdut şase oameni şi avem vreo cincisprezece răniţi. Dintre *caramurus*... nu ştiu, nu i-am

numărat. Dar am luat circa treizeci de prizonieri de la prima luptă pînă la cucerirea căsoaiei...

Părintele Lara se îndrepta spre casa Bibianei. Cum să-i spună ? Pe neașteptate ? Sau să o mintă mai întîi, că Rodrigo e rănit... grav, și pe urmă, cu încetul, să o pregătească pentru tot ce e mai rău ? Poate că femeia va citi pe chipul lui ce s-a întîmplat. Poate că va fi și ghicit totul. Femeile au uneori o intuiție nemaipomenită...

— ....dar era un bărbat adevărat, murmura Quirino.

— Ce spui ?

— Spun că era un bărbat adevărat, căpitanul Rodrigo. Generalul Bento Gonçalves o să fie foarte trist. A scos un oftat. Am conștiința împăcată. L-am avertizat pe căpitan. Era o nebunie să iei căsoaia cu asalt. Pînă la urmă, tot aveau să se predea. Trebuia doar să așteptăm. Dar, aș ! Căpitanul voia, pentru că așa voia. A suspinat, pe urmă a deschis gura într-un căscat mare care a părut sforăit de animal. Apoi a adăugat : N-am văzut în viața mea creștin căruia să-i placă mai mult lupta decît căpitanului Rodrigo !

Iar părintele Lara, care zărea acum casa Bibianei, a murmurat, mai mult pentru sine decît pentru celălalt :

— Era un om imposibil.

A spus asta cu o duioșie parcă îmbufnată și lacrimile au început să-i curgă, reci, pe obraz.

Morții au fost îngropați în aceeași zi. Aproape toată populația din Santa Fé a venit la înmormîntarea căpitanului Rodrigo Cambará, purtîndu-i sicriul pe brațe pînă la cimitir. Pedro și Juvenal Terra au ajutat să fie coborît în groapă, și toți au aruncat cîte un pumn de țărînă peste el.

La înapoierea de la cimitir, mult timp Pedro Terra a păşit în tăcere alături de fiul său. Din cînd în cînd privirea i se pierdea, departe, peste cîmp.

— Ar fi fost un an bun pentru grîu, a spus el, jucîndu-se cu lanţul de la ceas.

Nu uită, şi-a spus Juvenal, clătinînd din cap. A vrut să vorbească de Rodrigo, dar n-a avut curajul.

— Cît va mai dura războiul ăsta ? a întrebat.

— Doar Dumnezeu ştie.

Juvenal se uita la căsoaia din Santa Fé, de care se apropiau acum. Acoperişurile erau scăldate de soare. În aer plutea un miros de frunze uscate şi arse. În jurul tîrgului totul era atît de verde, atît de limpede şi de vesel, încît parcă nu ar fi continuat războiul. Juvenal nu-şi putea scoate din minte chipul cumnatului său. Şi nu reuşea să se convingă că e mort, că nu va mai putea nici să rîdă, nici să mănînce, nici să iubească, nici să vorbească, nici să se lupte. Mort, putrezind sub pămînt... Şi-a amintit de prima zi cînd l-a văzut. „Bună, şi mă prezint : în cei mici dau cu sabia, în cei mari cu barda.“ Şi s-a văzut şi pe sine sărind dintr-un colţ, cu cuţitul în mînă : „Dă !“ Ochii aceia de vultur, obraznici şi simpatici... Totul e tare trist !

Pedro s-a oprit şi s-a uitat la o *painera* [1] mare şi înflorită care se înălţa la capătul unei străzi.

— A venit mai multă lume la înmormîntarea căpitanului Rodrigo decît la a colonelului Ricardo, a observat el ca şi cum ar fi vorbit cu pomul.

— Cînd regele a murit, s-a zis cu el..., a reflectat Juvenal.

---

[1] Numele popular al unei plante textile din Brazilia, a cărei capsulă conţine un soi de bumbac *(paina)* folosit la umplerea pernelor (n.t.).

Și-au reluat mersul și Pedro Terra a spus :

— Dar îmi pare rău de soldații lui Amaral care au murit și au fost aruncați claie peste grămadă într-o groapă, fără coșciug, fără nimic. Erau și ei niște amărîți. De mulți nici nu știe nimeni cum îi chema. Ca măcar să se anunțe familiile. Au fost îngropați ca niște cîini.

— Așa-i la război.

— Tare aș vrea să știu cîte războaie mai mi-e dat să văd.

Un *quero-quero* a scos un țipăt ascuțit și repetat, iar lui Pedro i-a venit deodată să plîngă.

De Ziua Morților, Bibiana s-a dus la cimitir cu cei doi copii dis-de-dimineață. Era îmbrăcată în negru și acum, după ce trecuse disperarea de la început, simțea cum o cuprinde o liniște mare. A rămas mult timp așezată lîngă mormîntul bărbatului ei, cîtă vreme Bolívar și Leonor se zbenguiau printre cruci sau se ghemuiau ca să strivească furnici cu vîrful degețelor. În mintea ei, Bibiana stătea de vorbă cu Rodrigo, îi povestea de toate. Avea ochii uscați. Uneori s-ar fi zis că e uscată toată pe dinăuntru, incapabilă de orice sentiment. Și totuși viața mergea înainte, și războiul la fel. Camera Municipală din Santa Fé aderase la revoluție. Bătrînul Ricardo Amaral murise. Bento emigrase în Paraguay cu nevasta și copilul. Se spunea că imperialii recuceriseră Porto Alegre. Bibiana nu știa și nici nu voia să știe dacă e adevărat sau nu. Nu înțelegea bine războiul acela. Unii ziceau că „zdrențăroșii“ vor să despartă Provincia de restul Braziliei. Alții afirmau că ei luptă fiindcă iubesc libertatea și au fost călcați în picioare de Curte. De un singur lucru era sigură : Rodrigo murise, și nici un rege, nici un sfînt, nici un Dumnezeu nu îl

mai putea învia. Alt adevăr de nezdruncinat era că are doi copii și trebuie să-i crească cinstit, chiar de ar fi să asude sînge și să mănînce fiertură de pietre. Tatăl ei o tot chema să vină acasă. Dar ea voia să rămînă în vechea lor casă. Acolo era căminul ei, acolo fusese fericită cu bărbatul ei.

Bibiana s-a uitat la mormîntul Anei Terra și a găsit ciudat că Rodrigo „locuia" acum atît de aproape de bătrînă. Încă și mai ciudat era faptul că amîndoi zăceau în umbra cavoului familiei Amaral, unde se găseau rămășițele pămîntești ale colonelului Ricardo. Acum făcuseră pace cu toții.

Bibiana s-a ridicat. Era momentul să plece spre casă, fiindcă în curînd cimitirul avea să se umple de vizitatori, și detesta să vină careva să îi vorbească de Rodrigo cu un aer funebru. Nu voia să fie văzută acolo. Curînd va lăsa și doliul ; se îmbrăcase în negru fiindcă era un obicei vechi și nu dorea să dea prilej de bîrfe. Dar, în fond, găsea că doliul e o prostie. Fiindcă, pentru ea, bărbatul ei este și va fi mereu în viață. Oamenii ca el nu mor niciodată.

A luat-o pe Leonor în brațe, l-a apucat pe Bolivar de mână, a aruncat o ultimă privire spre mormîntul lui Rodrigo și a găsit că pînă la urmă totul e în regulă.

N-au decît să spună ce vor, adevărul este unul singur : căpitanul Cambará s-a întors acasă.

Dona Picucha Terra Fagundes, povesteşte-ne cîte ceva din viaţa dumitale.

N-am multe de povestit. Dar sunt fiica bătrînului Horácio Terra, negustor din Rio Pardo. M-am măritat foarte de tînără cu un văcar din Caçapava. Mi-a ales tata bărbatul, fără să-mi ceară părerea. Cînd l-am văzut, eram gata logodită. Tînărul venea o dată pe săptămînă, dar stătea de vorbă cu Bătrînul în odaie. Eu abia dacă aveam voie să mă uit prin crăpătura uşii. Am fost foarte fericiţi, slavă Domnului.

Unde ţi-e soţul?

Îngropat în pămînt castilian. A murit în Cisplatina.

Dona Picucha, cîţi copii ai avut?

Am fost ca o catîrcă. Am avut şapte băieţi.

Şi i-ai crescut pe toţi şapte?

Cu lapte de la sînii ăştia.

Ţi-au dat mult de furcă?

Nu prea. Îmi pare rău doar că n-am mai avut alţi şapte.

Iartă-mi curiozitatea, dar cîţi ani ai?

Şaizeci şi şase port în spinare.

Nu s-ar spune.

Sunteți foarte drăguț, știu că am ajuns un hîrb bătrîn. Dar nu plecați încă. Aș vrea să gustați din prăjiturelele mele de tapioca și să beți un păhărel cu lichior de butiá[1]. *Sau poate doriți un ceai de* mate ? *Doar vă rog să iertați, că aici e casă de om sărman.*

Dona Picucha Terra Fagundes, îmbrăcată toată în negru, cu pielea ca fildeșul, ochii ca nucșoara, mustăcioară deasă, neg pe bărbie, șal în pătrățele și papuci împletiți.

Dona Picucha Fagundes, vreau să-ți spun ceva : cine a intrat odată în casa dumitale nu mai poate uita

mireasma de floare și pîine caldă

sticletele din colivie

busuiocul din fereastră

șoarecii care pîndesc prin găurile din volanele de la cuvertura de pe pat și pe care-i tratezi ca pe niște membri ai familiei.

Cine a trecut odată prin casa dumitale, chiar dacă o fi să trăiască o sută de ani, veșnic o să-și amintească de

mîinile dumitale dibace care fac dantelă cu iglița

mîinile dumitale reci și uscate, bune să stoarcă brînza

mîinile dumitale frumoase și tandre care mîngîie capete de copii, nepoți și motani

mîinile dumitale ușoare care știu să vindece de răni oamenii și animalele

prăjiturelele dumitale cu lapte

cearșafurile dumitale cu parfum de levănțică

ceaiurile dumitale de leac

---

[1] Specie de palmier din Brazilia (n.t.).

ochelarii de pe vîrful nasului
cîntecele
oratoriul în care sunt mereu lumînări aprinse
şi lumînarea singuratică pe care o aprinzi cîteodată în curte pentru Negrişorul Păstor.

Cine a trecut odată prin casa dumitale va păstra veşnic în amintire

poveştile pe care le istorisești despre Carol cel Mare şi cei Doisprezece Pairi ai Franţei

fabuloasele poveşti de mirare şi taină, cu prinţese şi zîne, cu bălţi şi salamancas.

Dona Picucha Terra Fagundes

Cine te-a învăţat atîtea poveşti şi rugăciuni şi reţete, atîtea cîntece vechi şi ciudate descîntece care pot să lecuiască de orice ?

După „Războiul zdrenţăroşilor" Dona Picucha n-a mai povestit despre fapele de vitejie ale lui Carol cel Mare şi ale celor doisprezece cavaleri ai lui.

L-a uitat pe Roland pentru Bento Gonçalves
pe Olivier pentru Antônio Neto
pe Reinald pentru Davi Canabarro
pe Florismaldo pentru Lima e Silva.

Intraţi, conaşule, sunteţi la dumneavoastră acasă. Fără nazuri, luaţi loc şi acceptaţi un ceai de mate *amar.*

Vă povestesc imediat cum a fost. N-am văzut niciodată război mai crîncen şi nici mai lung. A durat zece ani.

Vedeţi piersicul acela din fundul ogrăzii ? Cînd a înflorit el, în septembrie '35, a sosit ştirea că generalul Bento Gonçalves a dat semnalul Revoluţiei.

Un an a trecut, și eu încă mai mîncam compot din piersicile din '35 cînd generalul Neto a proclamat Republica din Rio Grande.

Le-am dat „zdrențăroșilor" tot ce-am avut. Cei șapte băieți. Cei șapte cai. Cele șapte vaci. Am rămas singură în casa asta cu un motan și un sticlete. Și cu Dumnezeu, bineînțeles.

Cînd nu făceam pîine sau prăjituri, făceam dantelă cu igliță, fiindcă mîinile astea pe care le vedeți nu știu să stea liniștite.

Soarta femeii asta e : să rămînă acasă și să aștepte, în timp ce bărbații se duc să cutreiere lumea.

Dar oare de ce trece atît de greu timpul la vreme de război ?

Pesemne că nu poate trece ușor, fiindcă se împiedică de cîte un mort la tot pasul.

Și oare de ce uneori geme vîntul de parcă-i rănit ?

Pesemne pentru că a văzut multă grozăvie în drumul său.

A fost crîncen războiul. A durat zece ani. Bine zicea cumătrul Quinzote. Pe tot Continentul nu putea sta nimeni deoparte, doar păsările urubu, *că pentru ele carnea de „zdrențăros" era la fel ca și carnea de* caramuru.

Trebuie să vă amintiți cum a fost cînd l-au prins pe generalul Bento Gonçalves.

Bento Gonçalves da Silva
A fost prins și surghiunit,
A rămas viteazul Neto
Să-mplinească ce-au gîndit.

Cînd ni s-a spus că imperialii l-au dus pe generalul nostru în Bahia și l-au închis în Fortul dinspre Mare, am aprins o lumînare la Sînt' Anton,

care are grad de sergent, şi l-am rugat să-l ajute pe mai-marele nostru să fugă.

Sînt' Anton m-a auzit, e un sfînt care pe toate le împlineşte.

Într-o zi Bento Gonçalves le-a cerut voie temnicerilor să facă o baie în mare. L-au lăsat. El s-a aruncat în valuri şi a început să înoate vîrtos, şi pînă să bage de seamă paznicii, viteazul nostru preşedinte era departe, şi se urca în luntrea unui prieten, fiindcă totul fusese dinainte plănuit. Vedeţi şi dumneavoastră ce om isteţ!

Pe urmă, bine mascat, s-a urcat pe un vapor care cobora spre mările din sud, a debarcat la Santa Catarina, a încălecat imediat şi s-a apropiat de Continent.

Hopa! Hopa! dii căluţ! Sunt grăbit să ajung, vreau să preiau Preşedinţia Republicii Rio Grande, şi am multe socoteli de lichidat!

După trei zile de călătorie bătătorită a ajuns la o fermă şi a strigat

Nu e nimeni aici?

A apărut o băbuţă.

Femeie bună, vreau să-mi dai un cal, ţi-l iau cu chirie ori ţi-l plătesc, al meu e mai mult mort decît viu, vin de departe, trebuie să ajung la ţintă, e vorba de viaţă şi moarte.

Băbuţa a răspuns:

Trăiesc singură la ferma mea, am dat tot ce-am avut „zdrenţăroşilor" şi restul l-au luat imperialii. Nu-mi rămîne decît un cal, care face toată treaba la fermă. Pe ăsta nu-l vînd şi nu-l dau cu chirie, nici pe aur nici pe argint nici pe sînge de şopîrlă. Doar o singură făptură de pe lume mi-ar putea lua şargul. E omul pe care îl cinstesc cel mai mult, şi-l preţuiesc cel mai tare: generalul Bento Gonçalves.

Dar poftiţi şi mai serviţi din mate, *uitaţi, ceainicul e aici.*

A fost un război crîncen, care a bîntuit pe tot Continentul. Dar am ieşit curaţi din el, am trecut peste toate încercările, am adus cinste poporului nostru.

Însă, între noi, vreau să vă spun că şi printre caramurus *se aflau oameni de treabă, că doar toţi erau de un sînge.*

Dar Bento Manoel Ribeiro? Nimeni nu l-a putut înţelege pe creştinul acela. Cînd era cu imperialii, cînd cu „zdrenţăroşii". Cică ar fi intrat odată în Salamanca *de pe Jarau şi ar fi ieşit de acolo cu trupul străpuns de glonte şi armă albă.*

Cumătru-meu Quinzote crede în vrăjitoriile astea. Că şi eu zic uneori că ceva tot trebuie să fie...

Generalul Bento Manoel era viteaz, iute şi viclean. Poporul i-a făcut şi versuri:

Un trufaş poate să se umilească,
Un căpăţînos poate să cedeze,
Un sărăntoc să se-mbogăţească,
Un păgîn să se şi boteze,
Un maur să se creştineze,
Cel pocăit să se mîntuiască,
Orice poate avea iertare
Doar Bento Manoel nu are.

Dar asta cu iertarea e treaba lui Dumnezeu, care cunoaşte mai bine oamenii.

Aşa e cum vă zic eu. Bărbaţii Revoluţiei erau toţi dintr-o bucată.

Nu ştiu dacă dumneavoastră vă aduceţi aminte de manifestul Preşedintelui, din '38.

Am păstrat ziarul pe care mi l-a trimis fiul meu din război. Citiţi acolo unde a făcut el semn.

NOI ERAM BRAȚUL DREPT ȘI TOTODATĂ PARTEA CEA MAI VULNERABILĂ A IMPERIULUI. DE ERA AGRESOR SAU ERA ATACAT, GUVERNUL NE PUNEA TOTDEAUNA PE NOI SĂ MERGEM ÎNAINTE; NOI TRĂGEAM PRIMA GHIULEA DE TUN, ȘI TOT NOI ERAM ULTIMII ÎN CARE SE TRĂGEA. DEPARTE DE PRIMEJDIE DORMEAU ÎN ADÎNCĂ PACE PROVINCIILE CELELALTE, ÎN TIMP CE NEVESTELE NOASTRE, PRADĂ INAMICULUI, ORI NE ERAU RĂPITE, ORI ERAU OMORÎTE, ORI MĂCELARITE CU CRUZIME.

Trebuie să fii cu capul pe umeri ca să poți scrie asemenea cuvinte.

A fost un război foarte serios, cu ură și asprime, fier pe fier, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte.

Trebuie că vă amintiți că republicanii i-au eliberat pe toți negrii care s-au înrolat în forțele noastre. Imperialii cînd prindeau vreun negru puneau să i se dea o bătaie zdravănă de două sute pînă la o mie de bice.

Guvernul „zdrențăroșilor“ scoate atunci un decret, cum că din ziua aceea ori de cîte ori vreun negru zdrențăros e bătut de caramurus, *o să se tragă la sorți dintre prizonieri și o să se treacă prin sabie un ofițer legalist.*

Răzbunare, da, domnule. Dar asta era moarte de om, nu pedeapsă de cîine.

Cum vedeți și dumneavoastră, conașule, respectul făcea și el parte din război.

De altfel, au fost de toate !

„Zdrențăroșii“ aveau nevoie să-și ducă flota spre mare. Atunci José Garibaldi a născocit să încarce două vapoare pe niște căruțe trase de două sute de perechi de boi. Așa ceva nici că s-a mai

văzut, de cînd e lumea lume. Și în felul ăsta cele două vapoare au străbătut leghe întregi pe uscat de la Capivari pînă la mare.

Călare pe calul său
Garibaldi e căpitanul.
Pe cîmpiile-nverzite
Timonă îi este hamul.

La vremea aceea „zdrențăroșii" au cucerit tîrgul Laguna, unde s-a întîmplat să se nască bunica mea dinspre mamă. Garibaldi a mers pe apă, Canabarro pe uscat. Și pînă la urmă au proclamat Republica Juliana.

Tot cam pe atunci a cunoscut-o Garibaldi pe Anita [1].

Și acum, dați-mi voie să vorbesc de ai mei.

Într-o zi un căpitan „zdrențăros", cu sabia la brîu și basmaua republicană la gît, mi-a bătut la ușă, și-a scos pălăria și a intrat.

Vin din partea generalului Canabarro. Am regretul să vă anunț că fiul dumneavoastră, locotenentul Crescêncio, a murit în luptă ca un viteaz. Generalul m-a rugat să vă transmit condoleanțele domniei-sale.

Am rămas năucită, parcă orbisem deodată, dar m-am forțat să nu plîng. Pentru că lucrurile astea, ca atîtea altele, nu trebuie să le faci decît atunci cînd ești singur.

Spuneți-i generalului Davi că-i mulțumesc foarte mult.

---

[1] Ana de Jesus Ribeiro, soția lui Giuseppe Garibaldi, braziliancă, a participat alături de soțul ei la bătăliile terestre și navale din timpul insurecției republicane din Rio Grande împotriva guvernului (1839). A trăit între 1821 și 1849 și a fost numită „eroina celor două lumi" (n.t.).

Și cum altceva n-aveam ce să-i mai spun, l-am întrebat pe căpitan :

Doriți un mate *amar ? Sau o cană cu lapte ?*

Și după ce a plecat mi-am luat dantela și igliță, fiindcă mîinile astea pe care le vedeți nu știu să stea liniștite. Dar vai ! inima mea de babă n-a mai avut liniște, și altă ocupație n-am găsit pentru ea decît să se gîndească la cei plecați.

Și timpul se scurgea mai departe cu pas tărăgănat ca de bou greoi. Venea iarna, pleca iarna. Și războiul nici gînd să înceteze.

Știrile tot soseau.

Bătălia de la Taquari. Acolo am pierdut doi băieți.

Cerro dos Pongos. Generalul Canabarro a fost luat prin surprindere : alți trei băieți de-ai mei s-au dus.

Al șaptelea a murit la Poncho Verde.

Pe urmă a venit pacea, cu onoruri pentru ambele tabere.

Dar floarea Continentului s-a pierdut.

Cîmpurile au rămas pustii
femeile îndoliate,
casele au devenit colibe părăsite,
orașele au sărăcit,
cimitirele s-au întins
păsările urubu *s-au îngrășat*
și multă lume pînă astăzi e în nevoi din cauza războiului
iar cei care înainte n-aveau nimic, după el au rămas cu și mai puțin.

Și acum uitați-o pe baba Picucha Terra Fagundes, așteptînd s-o cheme la dînsul bunul Dumnezeu.

Ah ! Uitam să vă spun că am șapte nepoți, toți băieți.

Cînd îi văd pe ei, care acum sunt mărișori, mă ia cu fiori dacă mă gîndesc la alt război.

Fiindcă a venit vorba de asta, dumneavoastră credeți că-s adevărate zvonurile care umblă pe aici de o nouă ceartă cu castilienii?

Dee Domnul să fie minciună, că încă un război nu-l mai suportă nimeni.

Dar beți-vă ceaiul de mate. Poate doriți niște prăjiturele? Nu faceți nazuri, sunteți la dumneavoastră acasă.

Și acum, dacă-mi dați voie, mă apuc iar de dantelă, fiindcă mîinile astea pe care le vedeți nu știu să stea liniștite.

Dona Picucha Terra Fagundes, îmbrăcată toată în negru, cu pielea ca fildeșul, ochii ca nucșoara, mustăcioară deasă, neg pe bărbie, șal în pătrățele și papuci împletiți.

CONACUL — IV

25 iunie 1895 : Seara

Pe înserate cînd un camarad urcă la mansardă să îl schimbe, Jango Veiga — cel mai bun trăgător din ciți sunt la Conac — li se alătură celorlalți care stau în bucătărie, lîngă vatră. Cum lemnele s-au isprăvit, Licurgo a poruncit să se pună pe foc niște scaune vechi și scîndurile rafturilor din cămară.

Tot mai bate un vînt puternic și rece care pătrunde șuierînd prin crăpăturile ferestrelor și ușilor.

— Ce n-aș da pentru o dușcă de rachiu !

— Și o friptură bună și grasă, zice altul.

O voce țîșnește dintr-un colț întunecat :

— Și o mulatră faină cu picior gros care să se culce lîngă mine și să mă-ncălzească.

— Lasă aiurelile, Fandango, sare Jango Veiga. Tu ești prea bătrîn pentru așa ceva.

Unul din ei rîde sec și scurt, dar fără chef.

João Batista, un negru care a fost sclav la Curgo, se apropie de vatră și răscolește jăraticul ; lumina roșietică îi luminează fața lată și neagră, încoronată de un păr alb gălbui care amintește de-o blană veche de oaie.

Jango Veiga își mîngîie carabina Comblain și povestește :

— Azi a fost slabă recolta. De cînd a început dansul, cred că am doborît opt *maragatos*: mai întîi cei care au sărit peste zid, în prima zi. Pe urmă nebunii care s-au încumetat să traverseze piața sfidîndu-ne. Glonțul cel mai frumos din toate l-am tras în federalistul pe care l-am doborît din turla bisericii. Dar astăzi recolta a fost slabă. Am tras vreo cinci, șase focuri, am spart niște geamuri de la Intendență și se pare că l-am rănit pe un *maragato* care a trecut strada în fugă.

— L-ai văzut căzînd? întreabă Antero.

— Am văzut cînd a îngenuncheat pe jumătate și pe urmă s-a ridicat și a dispărut în spatele unei case.

— De ce nu ne-or fi atacînd? întreabă Gervásio, culcat lîngă vatră. Un schimb de focuri ne-ar mai încălzi un pic.

Vocea aspră a negrului João Batista sfîșie văzduhul rece:

— O înfruntare corp la corp ar fi și mai bună. O înfruntare din acelea cu arma albă în mînă, asta zic și eu distracție.

Bătrînul Fandango, lipit de vatră, își dă cu părerea, vorbind tacticos:

— Înfruntările-s pentru oameni tineri.

Cineva spune:

— Tot războiul e pentru oameni tineri.

O pauză bruscă. Mai mulți ochi se întorc spre bătrîn, care continuă calm:

— Nu totdeauna celui care merge la război îi și place să se lupte. Uneori te vîri într-o revoluție, într-o bătălie, de rușine. Iar rușinea nu-i numai trăsătură de om tînăr,

Lemnul trosnește în vatră. Vîntul zgîlțîie ferestrele, care tremură: e ca și cum, fiindu-i frig, Conacul ar clănțăni din dinți.

— De ce să mint, spune altă voce. Eu mă lupt din plăcere.

— Fiecare cu plăcerea pe care i-a dat-o Dumnezeu..., replică Fandango.

Din nou tăcere.

— Îmi chiorăie mațele..., se plânge Gervásio, după cîteva secunde.

— Mare noutate !

— Tot mîncînd numai pastramă și portocale, mi s-a întors stomacul pe dos.

Jango Veiga ridică vocea :

— În revoluția din '35 bunicul a tăiat o vită pentru soldații lui și, cum n-aveau sare, au frecat frigăruile cu cenușă.

— Mare lucru ! Asta nu-i nimic. Tata a trebuit să fiarbă odată un lasou și un bici ca să le mănînce. Altădată a fript un șarpe.

— Șarpe ? Dumnezeule ! exclamă cineva, scuipînd.

— Ce-ar fi să schimbăm vorba ?

Jango Veiga scoate din buzunar un pai, îl răsucește ca o țigară și se apropie de foc să-l aprindă. Se întoarce în colțul lui, cu mucul acela aprins între buze, și, vorbind cu dinții strînși, spune :

— Nu știu ce s-o fi întîmplat. După-amiază am văzut niște mișcări ciudate. Un om trecînd în galop pe străzile din spate, o vînzoleală în curtea Intendenței. S-ar zice că pleacă oamenii spre Cruz Alta.

— Pesemne că solul de ieri a venit să spună că se apropie forțele lui Pinheiro Machado...

— Dacă-i așa, își dă cu părerea João Batista. înseamnă că n-o să mai dureze mult...

O pauză. Oamenii încep să audă niște zgomote surde care vin de la etajul de sus. Unul dintre ei murmură, cu o duioșie plină de respect în voce :

— Bătrînica.

— Sfîntă Fecioară ! exclamă negrul. Ce chef am să ies pe ușă afară, chiar dacă ar fi să mă jupoaie, cu tot vîntul ăsta puternic ! Nu m-am născut ca să trăiesc închis. Dacă m-ar arunca vreodată la pușcărie, aș muri nebun. Oftează adînc. Ce chef am să mă urc pe cal și să trec în galop peste cîmp !

— Cînd o să ies de aici, spune Fandango, mă duc la un bal și petrec trei zile și trei nopți dansînd fără întrerupere.

— Dansînd ? Ba eu am să caut o mulatră frumușică să stau o săptămînă cu ea în pat să ne giugiulim.

Îngenuncheat în fața vetrei și răscolind lemnele cu un fier, un bătrîn cu fața bronzată spune :

— N-aveți decît să spuneți că am dat în mintea copiilor, dar ce am eu chef să fac cînd oi ieși de aici e să-i îngrop pe creștinii ăștia care putrezesc ca niște cîini fără stăpîn. Parcă ați uitat cu toții de Adauto care de zile întregi zace mort pe capacul fîntînii.

— Fiindcă a venit vorba de uitat, observă Jango Veiga, ce-o fi făcînd Tinoco ?

Nu răspunde nimeni. Dar Antero primește întrebarea ca pe o palmă în obraz. În ultimele ore nu i-a ieșit din minte Tinoco. Și acum, acolo, din colțul său întunecat, ghemuit sub *poncho*, simțind vîntul rece care răzbate prin crăpătura ușii de la bucătărie și i se urcă pe picioare, se gîndește la rănit. Ori de cîte ori își amintește că l-a scuipat în obraz de trei ori, îl cuprinde rușinea. Profitor, profitor, profitor ! Să insulți un rănit care nu poate face nici o mișcare e ca și cum ai da într-o femeie.

— S-a zis cu el..., spune cineva.

— Unul dintre noi ar putea să-i tragă un glon-

te în ureche nenorocitului, ca să nu mai sufere atît.

— Păi, de ce nu faci tu asta ?

— Uite ce-i, dacă mi-ar da ordin domn' Licurgo...

— Ești un bandit.

Continuă să se audă zgomotul cadențat al balansoarului. Din cînd în cînd trosnește cîte o grindă a casei. Cineva se apucă să curețe o portocală ; parfumul acru al cojii se răspîndește prin aer.

— N-am crezut niciodată că am să ajung un papă-portocale ! oftează Fandango.

— Mirosul ăsta-mi întoarce stomacul pe dos.

— Slavă Domnului că s-a terminat cu pastrama.

— Dar mai e făină.

— N-avem altceva de făcut decît să ne sălbăticim cu totul, glumește Fandango, și să-l mîncăm pe unul de-ai noștri.

— Pe cine, bunăoară ?

— Ce-ați zice de Antero ?

— Bună idee. Ești de acord, nenicule ?

Antero își tîrșîie picioarele, înghite în sec și spune :

— N-ar fi o afacere pentru voi. Sunt foarte slab.

— Bună ar fi Laurinda. Numai din fund și din sîni ar ieși niște fleici pe cinste. Haideți să mîncăm mulatra.

În clipa aceea silueta Laurindei se ivește din umbra sufrageriei și i se aude vocea :

— Mănînc-o pe mă-ta, neobrăzatule !

Laurinda se apropie de vatră, îngenunchează și începe să răscolească jăraticul pentru tipsia cu frunze pe care o ține în mînă.

— Așază-te aici cu noi, Laurinda, și povestește din aventurile tale cele mai deșănțate.

Laurinda nu răspunde. Se ridică şi iese din nou din bucătărie.

— Să mai tăcem şi să dormim, propune unul dintre oameni.

— Nu. E prea devreme. Cineva să cînte ceva. Haide să căutăm nişte versuleţe, Jango.

Jango Veiga, care îşi aprinde din nou paiul de la jăratic, răspunde :

— Să cîntăm ? Nu vezi că sunt persoane în doliu aici, la Conac ?

— În doliu suntem aproape toţi. În revoluţia asta nu-i nimeni care să n-aibă vreun mort.

Jango Veiga îşi potriveşte carabina Comblain între picioare.

— Dacă ne-ar spune Fandango nişte versuri ?

— Bătrînul ăsta are capul gol ca un dovleac, glumeşte negrul.

— Spune versurile acelea cu corabia Catrineta.

— Aşa e. Că bine zici ! Corabia Catrineta !

— Versurile nu umplu burta...

— Tacă-ţi gura, cal nărăvaş ce eşti ! Dă-i drumul, Fandango.

Bătrînul îşi drege glasul şi începe :

Apare corabia Catrineta
Ce are multe de povestit.
Ascultaţi, seniori, povestea
Care pe toţi i-a uluit.

Trecuse mai mult de un an şi o zi
De cînd pluteau pe valuri de mare,
Nu mai aveau ce pune în gură,
Nu mai aveau nimic de mîncare !

Jango Veiga închide ochii şi ascultă vocea bătrînului. Versurile i-o amintesc pe mama, care le recita pe cînd era el mic de tot. Avea un glas subţire, tremurat şi trist. Spunea că învăţase balada

aceea de la bunicul ei, venit de copil din insula Azorelor.

Au pus atunci talpă la înmuiat
Ca să cineze a doua zi,
Dar talpa era atît de vîrtoasă
Că nu au putut-o înghiți.

Fandango face o pauză. Cineva spune :
— Și noi suntem acum pe corabia Catrineta.
— Tăcere, cocoș bătrîn ! îl mustră Fandango.
Și continuă :

Trag la sorți ca să aleagă
Cine să fie omorît și mîncat ;
Soarta cade neîndurătoare
Tocmai pe căpitanul-comandant.

Vîntul acompaniază cuvintele lui Fandango. Cu capul în piept, bătrînul ars de soare moțăie lîngă vatră. Antero se gîndește tot la Tinoco ; în amintire scapără din nou chibritul și-i vede fața verzuie și bărboasă, gura împietrită, ochii încremeniți. Profitor ! Profitor ! Nu cumva asta spune vîntul ? Profitor ! Antero închide ochii. Vocea lui Fandango pare să vină de departe, tocmai dinspre mare pe care nici unul din oamenii aceia nu a văzut-o vreodată.

Văd șapte săbii scoase din teci
Gata să-ți facă de petrecanie.
Urcă, urcă, gabiere, mai sus,
Pe catargul înalt pînă-n vîrf !
Poate zărești vreo coastă de-a Spaniei,
Nisipul galben al Portugaliei.

Jango Veiga are acum doisprezece ani. E o dimineață însorită, în plină iarnă, iar gerul a înghețat apa din hîrdăul rămas afară peste noapte. Mama spală rufe, cu degetele înțepenite și vinete de

frig. Şi, ca să nu plîngă, recită cu vocea tremurîndă versurile pe care le-a învăţat de la bunicul azorian.

Văd acum bine coastele Spaniei,
Nisipul galben al Portugaliei,
Şi mai zăresc trei fete codane
La umbră de portocal aşezate :
Una şade şi tot coase,
Alta roata o-nvîrte şi toarce,
Iar a treia, mai frumoasă,
Plînge-ntruna de se sparge.

Vocea mamei. Vocea bătrînului. Vocea vîntului.

În odaia copiilor, luminată de o candelă, Laurinda pune tipsia cu jăratic sub pat.

— Acum, dormiţi ! le porunceşte ea lui Toríbio şi Rodrigo, care stau amîndoi îngenuncheaţi pe pat.

— Spune-ne o poveste, Laurinda, se roagă Rodrigo.

— Nici o poveste ! Trebuie să dormiţi. E tîrziu.

— Mi-e frică de întuneric, murmură Rodrigo.

— Ditamai băiatul !

— Spune-ne o poveste, Laurinda.

Ea şovăie ; cîteva clipe stă nehotărîtă, dar pînă la urmă se înduplecă, ia loc pe marginea patului şi zice :

— Bine. Una scurtă. Dar mai întîi vă culcaţi şi vă acoperiţi.

Copiii îi dau ascultare. Se face o pauză în care timp se aud doar şuieratul tăios al vîntului, zgîlţîitul ferestrelor, uruitul balansoarului *donei* Bibiana.

— Povesteşte una cu Pedro Malazarte, sugerează Toríbio.

Mirosul Laurindei... Lui Rodrigo îi place mirosul Laurindei. Sudoare, untură și ceapă. Pentru el mirosul acesta e legat de poveștile spuse de ea. E însuși mirosul lui Pedro Malazarte.

— Într-o zi Pedro Malazarte mergea pe un drum, începe mulatra, și deodată a simțit că-i vine să-și facă nevoile...

Cei doi copii au început să rîdă. Poveștile Laurindei sunt atît de frumoase!

— Așa că și-a dat jos pantalonii și a făcut. În clipa aceea a apărut pe drum un bărbat călare și lui Malazarte i-a venit o idee trăsnită. A acoperit murdăria cu pălăria și, cînd s-a apropiat omul de el și l-a întrebat ce ține ascuns acolo, a răspuns: „O păsăruică foarte rară și foarte frumoasă, care face o avere". Omul a descălecat, iar Malazarte a spus: „Acum eu mă duc la oraș după o colivie. Vrei să rămîi să-mi păzești pasărea?" „Cu dragă inimă", a răspuns omul. Atunci Malazarte și-a luat o mutră serioasă și a zis: „Dar cum pot să fiu sigur că n-o să fugi cu păsăruica mea?" „Uite, a răspuns omul, îți dau cincizeci de mii de reali garanție." El i-a dat. Malazarte a vîrît banii în buzunar și a spus: „Atunci fii bun și-mi împrumută pălăria și calul dumitale ca să mă duc pînă la oraș. Mă întorc imediat." Omul i-a împrumutat și, odată urcat pe cal, Malazarte a spus: „Nu cumva să ridici pălăria, că zboară păsăruica. E o frumusețe. Face o avere." Pe urmă Malazarte a pornit în galop spre oraș și omul a rămas ghemuit, ținînd pălăria. A trecut o oră, au trecut două, trei. Omul a început să intre la bănuieli. Iar cînd a văzut că Malazarte nu mai vine, s-a hotărît să se uite la păsăruică...

Rodrigo și Toríbio stau acum așezați în pat, așteptînd finalul poveștii pe care o mai auziseră de zeci de ori.

— Culcați-vă, altfel nu povestesc mai departe !

Copiii se culcă imediat. Laurinda le trage cuverturile pînă la bărbie și continuă :

— Atunci omul și-a vîrît mîna sub pălărie ca să prindă păsăruica și degetele i s-au mînjit cu porcăria pe care o făcuse Malazarte...

Astăzi Laurinda nu rîde, ca de obicei. Tace un timp, pe urmă deschide gura și cască.

— Și Malazarte ? întreabă Toribio.

— Malazarte era la oraș și se distra cu calul, pălăria și banii omului. Acum, dormiți !

Se ridică și iese din odaie după ce a suflat în candelă. Rodrigo închide ochii, scoate pumnalul de sub pernă, se culcă pe burtă și strînge arma la piept.

— Mă doare, se văicărește.

— Ce te doare ?

— Burta.

— De foame.

— Așa cred.

O tăcere. Toribio se foiește în pat. După cîteva clipe, Rodrigo întreabă :

— Dar ea ?

— Cine ?

— Înmormîntica.

— E-n pivniță.

— Știu. Dar nu i-o fi frig ?

— Morților nu le e frig.

— De unde știi ?

— Toată lumea știe.

— Dacă moare și mămica... o s-o îngroape tot în pivniță ?

— Așa cred. Cît timp casa-i încercuită de *maragatos*, nu poate să iasă nimeni afară.

Rodrigo își apasă stomacul peste pumnal ca să-i mai treacă durerea. Cu ochii închiși, își amintește o poveste cu suflete de pe lumea cealaltă pe care

le-a spus-o Laurinda într-o zi : aceea cu omul care s-a dus să doarmă într-o casă lovită de trăsnet și în toiul nopții a auzit o voce gemînd : „Cad... Cad“, și omul. care era curajos, a strigat : „Păi, cazi odată !“ și atunci a căzut piciorul unei persoane, și vocea a spus din nou : „Cad...“, iar omul, a zis și el : „Păi, cazi odată“, și a căzut alt picior, și pe urmă brațele, pieptul, capul...

Acum vîntul parcă spunea : „Cad... Cad... Cad...“

Rodrigo se înghesuie în fratele său și îi șoptește la ureche :

— Mi-e frică.

— Frică de ce ?

— De întuneric.

— Prostule ! exclamă Bio.

Dar și el stă cu ochii închiși, căutînd să nu asculte vîntul, nici zgîlțîitul geamurilor, nici vocile misterioase care șoptesc în gîndurile lui.

Candela arde lîngă patul Alicei, care doarme somnul liniștit al febrei. Iar Licurgo, culcat alături de nevastă, așa îmbrăcat cum era, doarme acum și el. Așezată pe un scaun lîngă spălător, Maria Valéria veghează, ghemuită sub șal, apăsîndu-și brațele încrucișate pe pîntece. Frigul parcă a anesteziat-o, nu e în stare să mai simtă nimic : tristețe, milă sau speranță. Ceea ce o mai ține pe picioare ca să-i ajute pe ai ei este sentimentul datoriei, întreținut mai ales de obișnuință. *Dona* Bibiana are dreptate : femeile din Rio Grande sunt cinstite și își îndeplinesc obligațiile din deprindere, o deprindere moștenită....

Maria Valéria se uită la cumnatul ei, al cărui sforăit răsunător umple odaia. Chiar și în somn chipul lui își menține rigiditatea agresivă din orele de luptă : e o față încordată, fără odihnă, de parcă

pînă și dormind Licurgo ar continua să-l pîndească și să-l urască pe inamic. Și ce bine îi seamănă fața cu cizmele murdare și brutale ! Acolo pe pat, peste cuvertura albă — pe jumătate obiecte și pe jumătate vietăți — ele se profilează stranii, nedefinit, ca unele imagini din coșmaruri. Citeva clipe Maria Valéria stă să asculte vîntul și uruitul cadențat al balansoarului *donei* Bibiana. Dacă încercuirea mai continuă, își spune ea uitîndu-se la flacăra candelei, alte cadavre se vor duce să ție tovărășie nou-născutei (sau nou-moartei ?) în pămîntul rece din pivniță. Alice poate muri de infecție. În cămară, Tinoco putrezește încetul cu încetul. Tatăl ei, cu inima bătrînă și obosită, nu va mai putea suporta prea mult timp asediul. Și doar printr-o minune bătrîna Bibiana e încă în viață.

Maria Valéria își privește cumnatul cu o ură rece. Nu va șovăi o clipă să sacrifice toate ființele acelea orgoliului său masculin. Bărbați ! Deodată îi vine să scuipe. Bărbați ! Cizme pline de noroi, miros de sudoare, respirație duhnind a țigară și rachiu, cuțit în despicătura jiletcii, pistol la brîu, scuipat pe jos. Bărbați ! Bărbații aceia scîrboși de acolo, de jos, înfășurați în *poncho*-uri, scuipînd prin toată casa, făcîndu-și nevoile în pivniță (bineînțeles peste mormîntul fetiței), viciind aerul cu răsuflările lor putrede și aruncîndu-le femeilor priviri nerușinate. Bărbați !

Alice se agită în somn, întoarce capul cînd într-o parte cînd într-alta, murmură cuvinte de neînțeles. Maria Valéria se gîndește la Ismália. Ceea ce trebuie să îl doară cel mai mult pe Licurgo e ideea că Ismália a rămas la Angico, la cheremul nemernicilor de *maragatos*. Bravo ! După faptă, și răsplată. Biata Alice ! Cît a mai suferit atunci cînd a aflat tot ! Dar a suferit în tăcere, așa cum știu

să sufere cei din familia Terra. Nu s-a plîns nimănui, a continuat să trăiască de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Fiul Ismăliei era al lui Licurgo : toată lumea știa asta. Și cînd te gîndești că acum tocmai el vorbea de onoare, decență și demnitate !

Sfinte Dumnezeule ! Dacă cel puțin ar înceta vîntul !

Maria Valéria se închircește sub șal și-și amintește cuvintele *donei* Bibiana : „Noapte de vînt, noapte de morți".

S-a luminat de ziuă. Maria Valéria este trezită de țipetele Alicei.

— Ajutor ! Licurgo ! Șoarecii !

Licurgo se ridică mașinal, buimăcit de somn, fără să-și dea încă seama de ce se întîmplă. Dar văzîndu-și nevasta în picioare în pat, gata să sară jos, o ia în brațe și o culcă la loc. Alice se împotrivește, se zbate și continuă să strige :

— Șoarecii ! Șoarecii !

Maria Valéria îl ajută pe cumnatul ei să țină bolnava culcată.

— Șoarecii ! Șoarecii !

— Aiurează, spune Licurgo.

— Șoarecii o să roadă corpul fetiței mele ! țipă Alice. Pivnița e plină de șoareci. Îi văd. Au deschis groapa. Tace brusc. Ascultați... n-auziți gălăgia pe care o fac șoarecii rozînd ? Cu un efort, încearcă să se ridice din nou. Repede, Licurgo. Du-te s-o salvezi pe fetița noastră. Șoarecii o s-o roadă, sărmana.

Licurgo se uită la nevasta lui și îi spune, aspru și enervat :

— Liniștește-te, Alice. E vîntul...

Urmează volumul al III-lea : *Frumoasa Luiza-Teiniaguă.*

Ilustração da capa de *Done Stan*

Erico Verissimo — *O Tempo e o Vento*
1. *O Continente* (c) 1948 by Erico Verissimo,
Editôra Globo, Porto Alegre, 1976.

CUPRINS

Conacul — III 5
Un anume căpitan Rodrigo 21
Conacul — IV 251

Lector : ADRIANA CISMAŞ
Tehnoredactor : VASILE CIUCA

Bun de tipar : 25.08.1993 ; Coli tipar : 8,25
Apărut : 1993

Tiparul executat sub c-da nr. 299 la
S.C. Editură şi Imprimerie
„Porto-Franco" S.A. Galaţi
B-dul George Coşbuc nr. 223 A
ROMÂNIA

erico verissimo

„Biblioteca pentru toţi" — cea mai veche şi mai cunoscută colecţie de literatură din România — vă recomandă din lista recentelor sale apariţii :

1388—Marin Sorescu	**Iona. A treia ţeapă. Vărul Shakespeare**, teatru ;
1389—Mircea Florian	**Misticism şi credinţă** („Cultură generală") ;
1390—N. Iorga 1391	**Istoria românilor pentru poporul românesc**, 2 vol. („Cultură generală") ;
1392—Eugen Simion 1393	**Întoarcerea autorului**, 2 vol. („Cultură generală") ;
1394—George Bălăiţă 1395	**Lumea în două zile**, roman. 2 vol. ,
1396—X X X	**Nebănuitul vers din umbra Lunii.** Poezii din Belarus, Estonia, Gruzia, Letonia, Lituania, Ucraina...
1397—N. Manolescu	**Sadoveanu sau utopiacărţii** („Cultură generală") ;
1398—Artur Lundkvist	**Autoportretul unui visător cu ochii deschişi**, roman autobiografic ;
1399—Augustin Buzura 1400	**Vocile nopţii**, roman, 2 vol.

În „Biblioteca pentru toţi" apar cele mai valoroase lucrări din literatura română şi universală, clasică şi contemporană.

ISBN : 973-21-0305-1

1402

Vol. I - II: 1290 Lei
4 lei T.L.
TOTAL: 1294 Lei

editura minerva